

Geju un lesbiešu tiesību stāvokļa analīze Latvijā

1999. gada septembris

SATURS

I NODAĻA:

IEVADS 3

II NODAĻA:

LESBIEŠU UN GEJU TIESISKĀ SITUĀCIJA LATVIJĀ6

III NODAĻA:

LESBIEŠU UN GEJU TIESĪBU NODROŠINĀŠANA CITĀS VALSTĪS.....31

(Likumdošana, kas regulē viena dzimuma personu partnerattiecības; Antidiskriminācijas likumi;
Bēgļa statuss un pavēruma meklēšana)

IV NODAĻA:

STARPTAUTISKĀS ORGANIZĀCIJAS

UN HOMOSEKSUĀLISTU TIESĪBAS67

V NODAĻA:

PRIEKŠLIKUMI LESBIEŠU UN GEJU TIESISKĀS

DISKRIMINĀCIJAS IZBEIGŠANAI LATVIJĀ103

Bibliogrāfija114

Pētījumu pēc Valsts Cilvēktiesību biroja pasūtījuma 1998. un 1999. gadā veica Juris Ludvigs Lavrikovs, Eiropas tiesību zinātņu maģistrs

Projekta autors pateicas sekojošiem cilvēkiem par materiāliem, ar kuru palīdzību tika īstenots šis projekts:

Antonijai Spanaki, Eiropas Padomes informācijas centra Point i darbiniecei;

Stefenam Jensenam, Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas Eiropas nodaļas valdes loceklim un biļetena Euroletter redaktoram;

Duglasam Sandersam, Britu Kolumbijas Universitātes juridiskās fakultātes profesoram.

I NODAĻA: IEVADS

Projekta mērķis

Lesbiešu un geju tiesību pētījuma projekts ir unikāls tādā ziņā, ka tas ir viens no pirmajiem pētījumiem Latvijā, kas ir saistīts ar homoseksualitāti vispār, un noteikti pirmais, kas pievēršas homoseksualitātes tiesiskajam aspektam.

Neskatoties un Latvijas demokrātisko attīstības ceļu, valstī vēl joprojām pastāv minoritāšu grupas, kas tiek pakļautas diskriminācijai un neiecietībai ne tikai no pilsoņu, bet arī no valsts iestāžu puses. Viena no šādām minoritāšu grupām neapšaubāmi ir homoseksuālisti - lesbietes un geji, kuriem ir liegtas arī tiesības būt tikpat vienlīdzīgiem likuma priekšā kā viņu heteroseksuālajiem līdzpilsoņiem. Šāda situācija neatbilst demokrātiskas valsts idejai un vispāratzītajām cilvēktiesību normām.

Jāatzīst, ka šīs situācijas pamatā ir informācijas trūkums. Lesbiešu un geju tiesības pasaulē ir diezgan jauns cilvēktiesību aspekts. Latvijai, kas tikai nesen atbrīvojās no totalitārā komunistiskā režīma un atgriezās brīvu un demokrātisku valstu saimē, šis jautājums ir pilnīgi svešs un nepazīstams. Kaut arī Latvija ir valsts ar bagātām minoritāšu tradīcijām, tai praktiski nav pieredzes un pamatojuma, lai risinātu lesbiešu un geju kopienas problēmas.

Šo informācijas vakuumu lieliski palīdzēs aizpildīt projekta rezultātā veiktie pētījumi, kas būs lielisks palīg līdzeklis gan Latvijas likumdevējiem, gan valsts un sabiedriskajām organizācijām, gan sabiedrībai kopumā. Projekta galarezultāts būs laba bāze arī Valsts Cilvēktiesību birojam, strādājot ar lesbiešu un geju jautājumiem. Homoseksuālistu tiesību situācijas izpēte Latvijā un citās demokrātiskajās valstīs būs labs pamats tam, lai Latvijas valsts struktūras pievērstu nopietnu uzmanību lesbiešu un geju problēmām un to risināšanai, kas ir demokrātiskas sabiedrības interesēs.

Projekta struktūra

II nodaļā tiks piedāvāts īss vēsturisks Latvijas likumu apskats, kuri skāra lesbietes un gejus kopš seniem laikiem. Atsevišķas apakšnodaļas ir veltītas Latvijas likumdošanai pirmās neatkarības laikā, Latvijas likumdošanai padomju okupācijas laikā un Latvijas likumdošanai laika posmā no valstiskās neatkarības atjaunošanas līdz 1998. gadam.

Pārējās apakšnodaļas ir veltītas analīzei, kā lesbiešu un geju tiesības tiek pārkāptas vai nodrošinātas Latvijas likumos. Šī analīze ir veikta divos virzienos. Pirmkārt, tiek pētīts, kā Latvijas likumi diskriminē vai nenodrošina vienlīdzību Latvijas pilsoņiem un iedzīvotājiem sakarā ar viņu homoseksuālo orientāciju. Otrkārt, tiek analizēta viena dzimuma personu partnerattiecību tiesiskā diskriminācija Latvijas likumos.

Tiek analizēti arī Satversmes un Satversmes 2. daļas projekta nolīgumi, konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", Kriminālās likumdošanas nolīgumi, kas nodrošina vienlīdzību un aizliedz diskrimināciju.

1998. gada 8. jūlijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma un Valsts prezidents izsludināja jauno Krimināllikumu. Tā kā šis Krimināllikums stāsies spēkā ar atsevišķa likuma pieņemšanu (tas pagaidām nav izdarīts), un šis likums skar lesbiešu un geju tiesības daudz vairāk nekā iepriekšējais Kriminālkodekss, viena apakšnodaļa ir veltīta Krimināllikuma analīzei.

Atsevišķās apakšnodaļās ir apskatītas tādas likumdošanas nozares attiecībā uz lesbiešu un geju

tiesībām kā darba likumdošana, likumdošana par patvēruma meklētājiem un bēgļa statusa piešķiršanu, likumdošana par komunistiskā un nacistiskā režīmu upuriem, reproduktīvās veselības regulēšana.

Pārējās apakšnodaļas ir veltītas jautājumam par viena dzimuma personu diskrimināciju, viņu partnerattiecību neatzīšanu Civillikumā un pārējos likumos. Analizēti ir šādi civiltiesību aspekti: partneru personiskās un mantiskās tiesības, mantošanas tiesības, adoptācija un vecāku vara. Tiek skarts arī jautājums, kā viena dzimuma personu partnerattiecības tiek diskriminētas likumdošanā par imigrāciju, pilsonību, pensijām, sociālo apdrošināšanu, dzīvojamās platības īri un reģistrāciju dzīves vietā, civildienestu, cietumu apmeklēšanu un saraksti u.c.

III nodaļā tiek piedāvāts apskats par to, kā citās valstīs tiek veikta lesbiešu un geju tiesību, tai skaitā, viņu partnerattiecību tiesiskā nodrošināšana.

Viena no apakšnodaļām ir veltīta jautājumam par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju. Tiek apskatīti un analizēti pastāvošie likumi un nolīgumi, kas nodrošina šādu reģistrāciju. Uzmanība tiek pievērsta arī gadījumiem, kad valstī nepastāv šādi likumi, bet notiek atsevišķu partnerattiecību aspektu atzīšana un nodrošināšana, piemēram, imigrācijā un likumdošanā par patvēruma meklētājiem un bēgļa statusa piešķiršanu, adoptācijā, pensijās, sociālajā apdrošināšanā u.t.t. Tā kā šis process visvairāk attīstīts Eiropas valstīs, pētījumā vairāk uzmanības tiek veltīts tieši šīm valstīm. Tajā pašā laikā nozīmīgs progress šajā jomā ir panākts arī Ziemeļamerikā, Austrālijā, Jaunzēlandē. Tāpēc projektā ir atspoguļotas izmaiņas arī šajās valstīs. Un visbeidzot, pēdējā apakšnodaļa analizē likumdošanu, kas nodrošina lesbietēm un gejiem vienlīdzību ar citiem cilvēkiem un aizliedz diskrimināciju uz personas seksualitātes pamata.

IV nodaļa veltīta lesbiešu un geju tiesību jautājumiem starptautisko organizāciju darbā. Uzmanība tiek pievērsta četrām starptautiskām organizācijām, kuru darbība kaut kādā veidā ir saistīta ar cilvēktiesību jautājumiem. Vienā no apakšnodaļām tiek analizēti Eiropas Padomes dokumenti, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, kas saistīta ar lesbiešu un geju tiesībām. Cita apakšnodaļa analizē, kā lesbiešu un geju tiesību jautājumi atspoguļojas Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas darbā. Trešā apakšnodaļa veltīta Eiropas Savienības likumdošanai un citiem normatīvajiem aktiem, kā arī Eiropas Tiesas praksei, kas saistīta ar lesbiešu un geju tiesībām. Pēdējā apakšnodaļā tiek analizēti ANO dokumenti un ANO Cilvēktiesību Komitejas prakse.

V nodaļā tiek izvirzīti priekšlikumi, kā Latvijā varētu tikt uzlabotas lesbiešu un geju tiesības. Ir izstrādāti konkrēti likumprojekti un priekšlikumi pastāvošo likumu un citu normatīvo aktu izmaiņām.

Pētījuma laikā veiktie pasākumi

Pētījuma laikā notika akadēmiskās literatūras (grāmatu un zinātnisko rakstu), kas skar projekta tēmu, pētījumi un atlase. Projekta autors to veica, izmantojot Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes, Tiesiskās Informācijas centra, Ekseteres Universitātes (Anglija) Tiesību Departamenta bibliotēkas pakalpojumus. Notika starptautisko organizāciju dokumentu, kā arī Eiropas Tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un ANO Cilvēktiesību Komitejas spriedumu izpēte un atsevišķu dokumentu un spriedumu atlase. Par informācijas avotu tika izmantots arī *Internet* tīkls, kā arī lesbiešu un geju organizāciju publicētie materiāli.

Notika dažādu materiālu atlase, tulkošana vai kopsavilkuma nodrošināšana latviešu valodā. Pārsvārā tika atlasīti Eiropas Padomes, Eiropas Savienības dokumenti, kā arī Eiropas Tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas, ANO Cilvēktiesību Komitejas spriedumi, kuros lesbiešu un geju tiesības tiek atzītas par neatņemamu cilvēktiesību daļu. Šajos dokumentos likumdošana, kas

diskriminē lesbietes un gejus, tiek atzīta par esošu pretrunā ar vairākiem starptautiskiem dokumentiem, kas ir juridiski saistoši arī Latvijai.

Projekta autors organizēja tikšanās un konsultācijas, kas bija nepieciešamas pētījumam. Notika konsultācijas ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesi no Latvijas Egilu Levitu, Latvijas Zvērināto advokātu padomes priekšsēdētāju un jaunā Latvijas Krimināllikuma līdzautoru Dr.jur. Aivaru Niedri, Bēgļu Lietu centra pārstāvi Baibu Kozuli. Autors organizēja konsultācijas ar Valsts Cilvēktiesību biroja un Tiesiskās Informācijas centra juristiem. Notika arī konsultācijas ar Eiropas Tiesību Profesori Ekseteres Universitātē *Lammy Betten*, kura labi pārzina cilvēktiesību jautājumus, ieskaitot lesbiešu un geju tiesības, un ar *Micheal Addo*, kurš pasniedz cilvēktiesības Ekseteres Universitātē un ir Eiropas Padomes konsultants cilvēktiesību jautājumos.

Projekta īstenošanas laikā autors nosūtīja vairākas vēstules ar lūgumu sniegt komentārus, paskaidrojumus vai informāciju sekojošām valsts iestādēm: Pilsonības un Imigrācijas lietu pārvaldei, Iekšlietu Ministrijai, Tieslietu Ministrijai, Bēgļu Lietu centram un Apelācijas Padomei, Latvijas Universitātes Juridiskajai Fakultātei, Ģimenes Centram; Labklājības Ministrijai, Totalitāro Režīmu noziegumu izmeklēšanas komisijai. Notika sarakste arī ar lesbiešu un geju organizāciju pārstāvjiem atsevišķās Eiropas un Ziemeļamerikas valstīs. Ar vairāku organizāciju pārstāvjiem notika atkārtotas konsultācijas pa tālruni un elektronisko pastu.

II NODAĻA: LESBIEŠU UN GEJU TIESISKĀ SITUĀCIJA LATVIJĀ

2.1. Īss vēsturisks apskats

2.1.1. Homoseksualitāte un to regulējošie likumi no seniem laikiem un līdz Latvijas neatkarībai

Noskaidrot, vai Latvijā līdz XIX gadsimtam tika kriminalizēti homoseksuālie sakari un kādā veidā tie tika sodīti, ir diezgan sarežģīts uzdevums. Pastāv vairāki faktori, kas neļauj noskaidrot precīzu lesbiešu un geju tiesisko situāciju tajā laikā. Pirmkārt, Latvijas vēstures īpatnības (teritoriālās vienotības trūkums, atsevišķu Latvijas teritorijas daļu atrašanās citu valstu sastāvā) un ar tām saistītās kriminālās likumdošanas atšķirības, kā arī dažāda attieksme pret homoseksualitāti dažādās Latvijas teritoriālajās daļās. Otrkārt, atšķirīga attieksme pret homoseksualitāti dažādos vēsturiskajos laika posmos. Ir pamats domāt, ka attieksme pret homoseksualitāti un homoseksualitātes regulēšana likumos vismaz līdz Viduslaikiem bija līdzīga kā citās kristīgajās Eiropas valstīs:¹ ne vienmēr lesbiešu un geju attiecības tika izdalītas kā atsevišķi nodarījumi, bet tika interpretētas kā sodāmi pretdabiski sakari vai arī tika sodītas līdzīgi kā citi ārļaulības dzimumsakari.

Par pirmo gadījumu, kad Latvijā piemērotajā kriminālajā likumdošanā dzimumsakari starp viena dzimuma personām tika izdalīti atsevišķi, var uzskatīt XIX gadsimta Krievijas likumdošanu. 1835. gadā, Krievijas cara Nikolaja I valdīšanas laikā, visā Krievijas impērijas teritorijā tika ieviests jaunais kriminālkodekss, kam par pamatu tika ņemts vācu (Virtembergas) modelis.² 1845. gadā tika apstiprināta šā kriminālkodeksa jaunā versija. Saskaņā ar šīs versijas 995. pantu, dzimumsakari starp vīriešiem - pederastija (kas tika interpretēta kā anālie dzimumkontakti) - tika definēti kā pretdabiski un par tiem bija noteikts šāds sods: visu tiesību atņemšana un uzsūtīšana uz Sibīriju uz 4-5 gadiem. Ja šie sakari tika asociēti ar vardarbību vai izdarīti ar mazgadīgu vai garīgi slimu personu, saskaņā ar 996. pantu, vainīgo varēja izsūtīt uz Sibīriju, kur tam bija jāpavada 10-20 gadi, strādājot smagus darbus. 1903. gadā tiks pieņemts jauns kriminālkodekss un sods par dzimumsakariem starp vīriešiem tika nozīmīgi samazināts. Tajā pašā laikā, lielākā daļa no jaunā kriminālkodeksa, ieskaitot attiecīgus pantus par dzimumnoziegumiem, netika piemērota ne Krievijā, ne arī Latvijā.

2.1.2. Homoseksualitāte un to regulējošie likumi Latvijas pirmās neatkarības laikā

Pēc Latvijas Republikas neatkarības pasludināšanas 1918.gada 18.novembrī Latvijas Tautas Padome 1918.gada 6.decembrī pieņēma nolīgumu, ar kuru Latvijā stājās spēkā Krievijas 1903.gada krimināllikums.³ 1903. gada Soda likuma 516. pants paredzēja kriminālatbildību par jebkādiem dzimumsakariem starp vīriešiem, ieskaitot labprātīgus dzimumsakarus starp pilngadīgiem vīriešiem. Šis pants skanēja šādi:

516⁴. Kas izdarīja pederastiju, sodāms:
ar cietumu uz laiku, ne mazāku par trim mēnešiem.

Ja pederastija izdarīta:

¹ Par homoseksualitāti, likumiem un attieksmi pret homoseksualitāti skat.: John Boswell, "Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality", The University of Chicago Press, Chicago & London, 1980.

² Igors Kons. Krievijai veltītā nodaļa grāmatā Donald J. West & Richard Green (redaktori) "Sociological Control of Homosexuality: A Multi-National Comparison", Plenum Press, New York & London, 1997, 222. lpp.

³ "Pagaidu Valdības Vēstnesis" nr.1, 1918. gada 14.decembris.

⁴ 1903. gada 22. marta Soda likums. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem. Tieslietu ministrijas sevišķās komisijas sagatavojumā. Rīgā, 1932.g.

- 1) ar četrpadsmit līdz sešpadsmit gadus vecu nepilngadīgo, bez viņa piekrišanas, vai kaut ar viņa piekrišanu, bet izlietojot nelietīgi viņa nevainību;
- 2) apzināti ar tādu, kas nav spējīgs saprast ar viņa izdarītā nodarījuma raksturu un nozīmi vai vadīt savu rīcību aiz slimīga gara darbības traucējuma, vai nesamaņas stāvoklī būdams, vai aiz garīgas neattīstības, kas cēlusies no miesīga trūkuma vai slimības;
- 3) ar tādu, kam nav iespējas vainīgam pretoties, bez viņa piekrišanas pederastijai
 tad vainīgs sodāms:
 ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par trim gadiem.

Bet ja pederastija izdarīta:

- 1) ar bērnu, kas nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu;
- 2) ar personu, kas atrodas zem vainīgā varas vai viņa gādībā;
- 3) ar personu, kas uz to piespiesta ar vardarbību pret personu vai draudot ar slepkavību, ļoti smagu vai smagu miesas bojājumu apdraudamam vai viņa ģimenes loceklim, ja apdraudamais varējis baidīties, ka tādus draudus varētu izpildīt;
- 4) ar personu, kura šajā nolūkā novesta nesamaņas stāvoklī no paša izvarotāja vai ar viņa līdzdalību,
 tad vainīgais sodāms:
 ar spaidu darbiem uz laiku, ne ilgāku par astoņiem gadiem.

Mēģinājums sodāms.

Tādējādi kriminalizēti tika ne tikai tādi sakari starp vīriešiem, kas tika izdarīti ar vardarbību, draudiem, bez piekrišanas, izmantojot personas bezpalīdzības vai nepieskaitāmības stāvokli, ar nepilngadīgu personu, bet arī dzimumsakari starp vīriešiem, kuri bija pilngadīgi un šajos sakaros stājās labprātīgi pēc savas gribas. 1903. gada Sodu likuma komentētājs N. Tagancevs⁵ uzskata, ka dzimumsakari starp vīriešiem vispār ir "pretdabiska dzimumtieksmju apmierināšanas forma" un ir pretrunā ar vispārātajām tikumības normām, tāpēc arī dzimumsakari starp pieaugušiem vīriešiem ir krimināli sodāmi.

Attīstoties Latvijas likumdošanai pirmās neatkarības laikā, labprātīgi sakari starp pieaugušiem vīriešiem atkal tika kriminalizēti. 1933. gada 24. aprīļa Sodu Likuma 31. nodaļa "Netiklība", kas saistīta ar dzimumnoziegumiem, izdalīja atsevišķi noziegumus pret sievieti (493.-495. panti) un vīrieti (496. pants). Kaut gan nozieguma sastāvs pret sievieti un vīrieti bija gandrīz identisks, toreizējā valdība uzskatīja par nepieciešamu izdalīt pederastiju kā atsevišķu noziegumu. Diskusijas, vai sodāma vienkārša pederastija, jeb mūsdienu valodā runājot - labprātīgi sakari starp pieaugušiem vīriešiem, sākās jau šā Sodu likuma sagatavošanas sākumā. Tomēr Sodu likums kriminalizēja šādus sakarus. 1934. gada Sodu likuma komentētāji, pamatojot homoseksuālo sakaru kriminalizēšanu, atzīmē, ka "jaunais kodekss turas pie tā ieskata, ka pederastija jāvajā kā atsevišķas personas apdraudējums, pie kam valsts ir ieinteresēta ne vien personas aizsardzībā pret vardarbību, bet arī paša netikuma izravēšanā, kurš, satricinot fizisko veselību, postoši ietekmē arī psihiku, "pārsievojot" vīrieti garīgā un miesīgā ziņā. Valsts nevar samierināties ar netikumu, kurš noved pie tāda izvirtuma".⁶ Attiecīgi Sodu likuma panti skanēja sekojoši:

31. nodaļa. Netiklība

493. Kas izdarījis mieskārīgu darbību:

⁵ " Уголовное уложение 22 марта 1903 года. По изданиям Н.С. Таганцева под редакцией члена консультации при Министерствѣ юстици П. Н. Якоби, Рига, 1922 г., Книгоиздательство «Лета».

⁶ Pauls Mincis, Herberts Ehlerss, Pēteris Jakobi, Jānis Lauva, "1933. g. 24. aprīļa Sodu Likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem", Rīgā, 1934.g. , 153. lpp.

- 1) ar mazgadīgo, kurš nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu;
- 2) ar četrpadsmit līdz sešpadsmit gadus vecu nepilngadīgo, bez viņa piekrišanas, vai kaut arī ar viņa piekrišanu, bet izmantojot viņa nesapratību,
sodāms:
ar pārmācības namu uz laiku, ne ilgāk par diviem gadiem, vai ar cietumu.

494. Kas izdarījis mieskārīgu darbību ar sešpadsmit gadu vecumu sasniegušu personu bez viņas piekrišanas, sodāms:
ar cietumu.

495. Kas izdarījis 493. vai 494. pantā paredzētu noziedzīgu nodarījumu:

- 1) ar personu, kura atrodas viņa varā vai atkarīga no viņa;
- 2) ar personu, kura uz to piespiesta ar vardarbību vai sodāmiem draudiem;
- 3) ar sievieti, ja ar mieskārīgo darbību laupīta nevainība, bet bez kopošanās;
- 4) ar personu, kuru šajā nolūkā vai nu pats vainīgais vai kāds cits ar viņa līdzdalību iepriekš novedis bezsamaņas stāvoklī,
sodāms:
493. pantā norādītos gadījumos - ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāku par diviem gadiem;
494. pantā norādītā gadījumā - ar pārmācības namu.

496. Kas izdarījis pederastiju, sodāms:
ar cietumu

Ja pederastija izdarīta:

- 1) ar četrpadsmit līdz sešpadsmit gadus vecu nepilngadīgo, bez viņa piekrišanas, vai kaut ar viņa piekrišanu, bet izmantojot viņa nesapratību;
- 2) apzināti ar personu, kura atradusies nepieskaitāmības stāvoklī;
- 3) ar personu, kura nav bijusi spējīga vainīgam pretoties, bez viņas piekrišanas uz pederastiju,
tad vainīgais sodāms:
ar pārmācības namu uz laiku, ne ilgāku par diviem gadiem, vai ar cietumu.

Bet ja pederastija izdarīta:

- 1) ar mazgadīgo, kas nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu;
- 2) ar personu, kas atrodas vainīgā varā vai atkarībā no viņa;
- 3) ar personu, kas uz to piespiesta ar vardarbību vai sodāmiem draudiem;
- 4) ar personu, kuru šajā nolūkā vai nu pats vainīgais vai kāds cits ar viņa palīdzību novedis nesamaņas stāvoklī,
tad vainīgais sodāms:
ar pārmācības namu.

Mēģinājums sodāms.

Diemžēl noskaidrot, cik cilvēki tika saukti pie kriminālatbildības, ja vispār tādi bija, saskaņā ar šo pantu, nav iespējams. Ne Latvijas Valsts arhīvā, ne arī Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas Informācijas Centra rīcībā nav datu par šā panta piemērošanas statistiku.

Latvijas pirmās neatkarības laikā sieviešu homoseksuālie sakari likumdošanā netika pieminēti.

Ir pamats domāt, ka labprātīgu dzimumsakaru starp pilngadīgiem vīriešiem kriminalizēšana Latvijas pirmās neatkarības laikā bija vairāk valsts attieksmes pret homoseksualitāti izpausme, nevis "krusta karš" pret homoseksuālistiem. Kaut gan nepastāv vai arī pagaidām nav atrasta informācija par lesbiešu un geju organizēšanās mēģinājumiem, iespējams, ka 20ajos un 30ajos gados lesbietes un geji Latvijā jutās diezgan brīvi un droši. Homoseksuālie sakari starp vīriešiem tika kriminalizēti arī tādās valstīs kā Dānija un Vācija, bet šis fakts netraucēja minēto valstu homoseksuālistiem attīstīt savas organizācijas, avīzes, kafejnīcu un bāru tīklu. Tā kā Latvijā šajos

gados valdīja līdzīgi uzskati un sociālā vide bija līdzīga Rietumeiropas videi, visdrīzāk arī lesbiešu un geju dzīve bija līdzīga.

2.1.3. Homoseksualitāte un to regulējošie likumi padomju okupācijas laikā

Sistemātiskas homoseksuālistu represijas un jebkāda veida dzimumsakaru starp vīriešiem kriminalizācija Latvijā uzliesmoja pēc padomju okupācijas 1940. gadā. Līdz ar varas maiņu tika mainīta arī likumdošana, un Latvijā stājās spēkā Krievijas Federatīvās Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. 1940. gada 6. novembrī tika izdots speciāls PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrēts "Par KPFSR krimināl-, civil- un darba likumu pagaidu piemērošanu Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritorijās".⁷ Savukārt Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome noteica KPFSR kriminālkodeksa spēkā stāšanās laiku republikā ar 1940.gada 26.novembri.⁸ Šā kodeksa 154a. pants sodīja labprātīgus homoseksuālos sakarus starp vīriešiem.

Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā (1941.-1944.) visi padomju likumi bija atcelti. Līdzīgi visām tiesību nozarēm arī krimināltiesībās viena teritorijā dzīvojoši cilvēki tika pakļauti dažādiem Sodū likumiem, dalot tos tikai pēc vienas pazīmes - nacionālās.⁹ LR pilsoņiem saistošs bija Latvijas 1933. gada Soda likums, savukārt vāciešiem Vācijas Soda likums. Abos likumos dzimumsakari starp vīriešiem tika pielīdzināti krimināliem noziegumiem

1961. gada 6. janvārī Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma likumu "Par Latvijas PSR Kriminālkodeksa apstiprināšanu"¹⁰, un Krievijas PFSR Kriminālkodekss tika aizvietots ar Latvijas PSR Kriminālkodeksu. Tomēr attieksme pret homoseksuālajiem sakariem neizmainījās. Jaunā Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļa par labprātīgiem dzimumsakariem starp pilngadīgiem vīriešiem paredzēja sodu ar brīvības atņemšanu līdz 5 gadiem. 124. panta 2.daļa paredzēja brīvības atņemšanu no 3 līdz 8 gadiem par homoseksuālajiem sakariem, ja tie veikti ar vardarbību, vai piedraudot lietot vardarbību, izmantojot cietušā bezpalīdzības vai atkarības stāvokli, kā arī, ja tie izdarīti ar nepilngadīgajiem. Jāpiebilst, ka 124. pants kriminalizēja ne visus dzimumsakarus starp vīriešiem, bet tikai anālos.¹¹ Pie atbildības tika saukti abi vīrieši, kas tika iesaistīti anālajos sakaros. Tajā pašā laikā padomju Latvijas akadēmiķi, atzīmējot, ka dzimumsakari starp vīriešiem "izpaužas dzimumattiecību sociālā nokārtojuma pārkāpšanā", noteica, ka cita veida dzimumsakari starp vīriešiem, izņemot anālos, varētu būt kvalificējami kā huligānisms vai netiklu darbību izdarīšana.¹² Dzimumattiecības starp sievietēm padomju likumdošanā netika pieminētas vispār.

Padomju Savienībā tika plaši praktizēta personu prettiesiska piespiedu "ārstēšana" no homoseksuālās orientācijas, kas netika uzskatīta par pieņemamu orientāciju. Šīs piespiedu "ārstēšanas" laikā homoseksuālisti tika ievietoti stingra režīma psihiatriskajās slimnīcās un pret viņiem tika piemēroti piespiedu ārstēšanas līdzekļi. Vai Latvijas teritorijā arī tika piemērotas līdzīgas metodes, ziņu nav. Valsts Psihiskās veselības aprūpes centra direktore Udrasas kundze apstiprināja,¹³ ka oficiālu ziņu par piespiedu lesbiešu vai geju "ārstēšanu" Latvijā padomju okupācijas laikā nav. Tomēr pastāv pierādījumi tam, ka padomju laikā Latvijas ārsti praktizēja seksuālās orientācijas korekciju pēc personu lūguma. Tā, piemēram, grāmatā "Mīlestības vārdā" ārsts psihoterapeits Jānis Zālītis apraksta gadījumu, kad pret vīrieti tika lietota hipnoze ar mērķi

⁷ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs, 1940. gads, Nr. 74, M. Blūma, A.Reigase "Latvijas PSR Kriminālkodekss un tā attīstība", Pēteris Stučka LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, Rīga, 1972.g., 15.lpp.

⁸ Turpat.

⁹ J. Lazdiņš "Nacistiskās Vācijas okupācijas periods Latvijas tiesībās", "Tiesību spogulis I", Biznesa Augstskola "Turība", Rīga, 1999., 33. lpp.

¹⁰ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1961.g. 3. nr.

¹¹ J. Dzenītis un A. Niedre "Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri", Avots, Rīga, 1982., 414.lpp.

¹² Turpat.

¹³ Tikšanās ar Udrasas kundzi notika 1998. gada 27. jūnijā.

mainīt viņa homoseksuālo orientāciju uz heteroseksuālu.¹⁴ Homoseksualitātes Informācijas centra rīcībā ir arī ziņas no lesbietēm un gejiem par šādu "ārstēšanu".

Padomju laikā homoseksuālisti tika prettiesiski pakļauti uzskaitē un šantāžai no milicijas un valsts drošības struktūru puses. Kā liecina intervijas ar gejiem, milicijas struktūrās pastāvēja amati, kuru veicēju atsevišķs uzdevums bija nodarboties ar homoseksuālistu uzskaiti un veidot homoseksuālo personu kartotēku. Bieži vien homoseksuālisti, kuriem milicija draudēja ar kriminālo vajāšanu par labprātīgiem dzimumsakariem ar citiem vīriešiem, tika šantāžēti no šo darbinieku puses un izmantoti par ziņu pienesējiem.

2.1.4. Homoseksualitāte un to regulējošie likumi kopš atmodas laikiem

a) Labprātīgu dzimumsakaru starp pilngadīgiem vīriešiem aizlieguma atcelšana

Sākoties atmodas laikiem, arī lesbietes un geji uzsāka cīņu par savām tiesībām. 1990. gada 20. novembrī¹⁵ Latvijas preses izdevumos parādījās paziņojums par Latvijas Asociācijas seksuālai vienlīdzība (LASV) dibināšanu. Šīs organizācijas galvenie mērķi bija cilvēktiesību nodrošināšana un garantēšana lesbietēm un gejiem, cīņa pret jebkādu veidu tiesisko, sociālo, politisko diskrimināciju un neiecietību pret lesbietēm un gejiem viņu seksuālās orientācijas dēļ, viņu organizācijām, kā arī viņu atbalstītājiem. 1991. gada novembrī LASV pārstāvji noorganizēja vairākas tikšanās ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes Cilvēktiesību un nacionālo jautājumu pastāvīgo komisiju. Notika tikšanās arī ar Andreju Panteļejevu. Šajā tikšanās reizē Asociācijas pārstāvji izteica bažas par pastāvošo tiesisko diskrimināciju pret homoseksuālistiem, jo Latvijas Kriminālkodeksa 124. pants vēl joprojām bija spēkā. LASV lūdza komisiju izteikt priekšlikumus parlamentā, lai šis pants tiktu atcelts. 1992. gada 5. februārī Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma likumu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas kriminālkodeksā"¹⁶. Viens no likuma pantiem paredzēja 124. panta 1. daļas atcelšanu. Tādējādi, sekojot LASV priekšlikumam, labprātīgi dzimumsakari starp pilngadīgiem vīriešiem tika dekriminalizēti. Neapšaubāmi, likuma pieņemšanu iespaidoja arī Latvijas vēlme iestāties Eiropas Padomē. Kā zināms, viens no priekšnoteikumiem, lai iestātos Eiropas Padomē, ir labprātīgu homoseksuālo sakaru dekriminalizācija.¹⁷

Šis likums stājās spēkā 1992. gada 1. martā, un no šī datuma labprātīgi homoseksuālie sakari starp pilngadīgiem vīriešiem kļuva legāli. Spēkā palika Kriminālkodeksa 124. panta 2. daļa. Vienlaicīgi Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma lēmumu "Par Latvijas Republikas likuma "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Kriminālkodeksā" spēkā stāšanās kārtību."¹⁸ Šis lēmums atzina, ka labprātīgi homoseksuālie sakari starp pilngadīgiem vīriešiem vairs nav noziegums, un visas personas, kas tika apsūdzētas un notiesātas saskaņā ar 124. panta 1. daļu, tiek atzītas par nesodītām. Saskaņā ar šo lēmumu tika paredzēts "atbrīvot no visiem soda veidiem (pamatsoda un papildsoda) personas, kuras līdz 1992. gada 1. martam notiesātas par nodarījumiem, kuri pēc šī likuma stāšanās spēkā netiek atzīti par noziedzīgiem, tas ir, par nodarījumiem, kas paredzēti Latvijas (Latvijas PSR) kriminālkodeksa 124. panta pirmajā daļā..."¹⁹. Lēmums paredzēja arī "izbeigt tiesu, iepriekšējās izmeklēšanas iestāžu un izziņas iestāžu lietvedībā esošās krimināllietas par nodarījumiem, kuri pēc šā likuma spēkā stāšanās netiek atzīti par noziedzīgiem"²⁰, "grozīt spriedumus personām, kas notiesātas pēc šā lēmuma 2. punktā minētajiem pantiem un vienlaikus

¹⁴ Jānis Zālītis, "Mīlestības vārdā", Rīga, "Zvaigzne", 1981. g. 79.-80.lpp.

¹⁵ Skat. avīzi "Sovetskaja molodjož", 1990. gada 20. novembris. Šī diena tiek uzskatīta par lesbiešu un geju kustības dibināšanas dienu.

¹⁶ LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992., 10.nr.

¹⁷ Sīkāk par Eiropas Padomi un homoseksuālistu tiesībām skat. 4.1. nodaļu

¹⁸ LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr.10, 1992. gada 5. marts

¹⁹ Lēmuma 2. punkts.

²⁰ Lēmuma 3. punkts.

citiem Latvijas (Latvijas PSR) kriminālkodeksa pantiem, ņemot vērā, ka šīs personas atbrīvojamas no visiem soda veidiem, kuri tām noteikti par nodarījumiem, kas paredzēti Latvijas (Latvijas PSR) kriminālkodeksa 124. panta pirmajā daļā²¹, "atzīt par nesodītām personas, kuras atbrīvotas no soda saskaņā ar šā lēmuma 2. punktu, kā arī personas, kuras jau agrāk izcietušas sodu vai atbrīvotas pirms termiņa, ja tās bijušas notiesātas par nodarījumiem, kas paredzēti Latvijas (Latvijas PSR) kriminālkodeksa 124. panta pirmajā daļā".²²

Noskaidrot precīzu statistiku, cik cilvēki tika sodīti saskaņā ar Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļu, izrādās nav viegls uzdevums. Vispirms 1991. gada novembrī, tiekoties ar LASV pārstāvjiem, Cilvēktiesību un nacionālo jautājumu pastāvīgās komisijas priekšsēdētājs Andrejs Panteļejevs izteicās, ka, konsultējoties ar Latvijas Republikas Tieslietu Ministriju, tika noskaidrots, ka kopš 1986. gada Latvijā neviens cilvēks netika saukts pie kriminālatbildības saskaņā ar šo pantu. Pretrunīgas ziņas ir grāmatā "Laužot klusēšanu. Cilvēktiesību pārkāpumi uz seksuālās orientācijas pamata", ko publicēja Starptautiskās Amnestijas nodaļa Apvienotajā Karalistē.²³ Grāmatā teikts, ka, atbildot uz Starptautiskās Amnestijas jautājumu, Latvijas Republikas Tieslietu Ministrs ziņoja, ka "visas personas, kas bija sodītas par homoseksuālismu, tika nekavējoties atbrīvotas pēc [jaunā] likuma pieņemšanas 1992. gadā". Šis izteikums nozīmē, ka Latvijā cilvēki tomēr tika sodīti saskaņā ar Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļu arī pēc 1986. gada. Lai precizētu skaitli, cik cilvēki tika represēti par homoseksuālismu no padomju okupācijas sākuma 1940. gadā līdz 124. panta 1. daļas atcelšanai 1992. gadā, Homoseksualitātes Informācijas centrs nosūtīja pieprasījumu Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas Informācijas Centram. Atbildot uz vēstuli, centra vadītājas vietniece R. Elksnes kundze paskaidroja,²⁴ ka centra rīcībā ir tikai informācija no 1988. gada. Vēstulē teikts, ka 1988. gadā 2 cilvēki tika saukti pie kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļu. Kas attiecas uz 124. panta 2. daļu, statistika ir sekojoša:

Gadi	Personu skaits
1988	2
1989	-
1990	-
1991	-
1992	-
1993	3
1994	3
1995	1
1996	-
1997	4
1998. pirmais pusgads	1

Tādējādi ir zināms, ka 1988. gadā Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļa tika piemērota pret 2 cilvēkiem, bet, cik cilvēki tik saukti pie kriminālatbildības saskaņā ar šo pantu līdz 1988. gadam, nav zināms.

b) Kriminālatbildība par dzimumnoziegumiem

Līdz 1999. gada aprīlim homoseksuālie vīrieši nepamatoti tiek izdalīti kriminālajā likumdošanā. Tādā veidā tiek pārkāpts visu personu vienlīdzības likuma priekšā princips, kas ir atspoguļots

²¹ Lēmuma 4. punkts.

²² Lēmuma 5. punkts

²³ "Breaking the Silence. Human Rights Violations Based on Sexual Orientation", Amnesty International UK, 1997. 33. lpp.

²⁴ 1998. gada 14. jūlija vēstule Nr. 16/2-242.

Latvijas Republikas Satversmes 82. pantā. Šis pants nosaka, ka "likuma un tiesas priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi". Nesaprotamu iemeslu dēļ Latvijas Kriminālkodekss paredzēja divus atsevišķus pantus par vienu un to pašu noziegumu - izvarošanu. Vērojama bija arī neproporcionāla nozieguma un soda noteikšana šajos pantos.

Kriminālkodeksa 121. panta 1. daļa definēja izvarošanu kā dzimumsakarus, kas izdarīti lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli. Par šādām darbībām tika paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās. Pārējās 121. panta daļas noteica kvalificējošos izvarošanas apstākļus un paredzēja sodu par tiem:

121. panta 2. daļā - atkārtota izvarošana. Sods - brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz desmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās;

121. panta 3. daļā - izvarošana, ko izdarījusi personu grupa, vai nepilngadīgās izvarošana. Sods - brīvības atņemšana un laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās;

121. panta 4. daļā - izvarošana, ko izdarījis sevišķi bīstams recidivists, vai kam bijušas sevišķi smagas sekas, kā arī mazgadīgās izvarošana. Sods - brīvības atņemšana uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem un ar policijas kontroli un laiku līdz trim gadiem, vai nāves sods.

124. pants paredzēja brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem par vīrieša izvarošanu jeb, kā labāk patik likumdevējiem, "pederastiju". Pats panta nosaukums tikai daļēji atbilda pantā paredzētajām darbībām. Kā zināms, pederastija nozīmē dzimumsakarus starp vīrieti un zēnu. Kāpēc likumdevēji par pederastiju uzskata arī pilngadīga vīrieša izvarošanu, nav zināms. Starp kvalificējošām pazīmēm 124. pantā bija minēta vardarbība, vardarbības draudi, cietušā bezpalīdzības vai atkarības stāvoklis, cietušā nepilngadība. Kā redzams, 121. panta 1. daļa un 124. pants saturēja vienu un tā paša nozieguma pazīmes - izvarošanu, izvarošanu ar vardarbību, vardarbības draudiem, izmantojot cietušās personas bezpalīdzību, kā arī nepilngadīgas personas izvarošanu. Nav skaidrs arī, kāpēc par vienu un to pašu noziegumu, kas bija paredzēts 121. panta 1. daļā un 124. pantā, tika noteikti dažādi sodi: par 121. panta 1. daļā paredzēto noziegumu tas bija brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās, bet par noziegumu, kas paredzēts 124. pantā, tas bija brīvības atņemšana uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem.

Tajā pašā laikā citas kvalificējošās pazīmes, kas tika paredzētas 121.2., 121.3. un 121.4. pantos, nebija piemērojamas attiecībā uz vīrieša izvarošanu. Kriminālkodekss neparedzēja kriminālatbildību, ja vīrieti izvaroja persona, kas jau agrāk izdarījusi izvarošanu, vai ja vīrieti izvaroja personu grupa, vai ja vīrieti izvaroja sevišķi bīstams recidivists, vai ja izvarošanai bijušas sevišķi smagas sekas. Tādējādi var secināt, ka saskaņā ar Latvijas Kriminālkodeksu sievietes izvarošana likuma priekšā bija noziegums, kas ir daudz nopietnāks nekā vīrieša izvarošana. Šī situācija demonstrēja nevienlīdzību likuma priekšā gan atkarībā no personas dzimuma, gan no seksuālās orientācijas. Kriminālkodekss noteica personu goda dažādas (nevienlīdzīgas) respektēšanas pakāpes un bija pretrunā ar Satversmes 82. pantu.

c) Minimālais atļautais vecums dzimumsakariem

Daudzu valstu kriminālā likumdošana nosaka minimālo vecumu, no kura personas drīkst stāties dzimumsakaros. Tie ir tā saucamie "piekrišanas vecuma"²⁵ nolīgumi, kas nosaka vecumu, no kāda persona ir spējīga un var dot piekrišanu dzimumsakariem un drīkst stāties dzimumsakaros. Latvijas Kriminālkodekss vai citi likumi šādu vecuma cenzu nenosaka, bet, analizējot Latvijas

²⁵ No angļu "age of consent".

Kriminālkodeksa pantus, kas saistīti ar dzimumnoziedzumiem, varēja noskaidrot šo vecuma cenzu. Analizējot Kriminālkodeksu, varēja konstatēt, ka arī šajā jomā pastāvēja homoseksuālo vīriešu diskriminācija un atkārtoti tika pārkāpts visu personu vienlīdzības likuma priekšā princips.

Latvijas Kriminālkodeksa 122. pants palīdzēja noteikt, no kāda vecuma Latvijā personas drīkst stāties dzimumsakaros. Šis pants paredzēja kriminālatbildību un sodu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem par dzimumsakariem ar personu, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Tādējādi varēja konstatēt, ka indivīdi Latvijā drīkst stāties dzimumsakaros tikai no sešpadsmit gadiem. Taču, kā norādīja Kriminālkodeksa komentētāji,²⁶ šis pants aptvēra tikai dzimumsakarus starp pretējo dzimumu personām. Minimālais vecums, no kāda dzimumsakaros drīkstēja stāties heteroseksuālās personas, bija 16 gadi.

Kaut arī Kriminālkodekss vispār nepieminēja homoseksuālos sakarus starp sievietēm, un komentētāji uzskatīja, ka 122. pants attiecas tikai uz heteroseksuālajiem sakariem, Tieslietu ministrijas likumdošanas departamenta direktore A. Rozena savā vēstulē paskaidroja, ka 16 gadu vecums attiecās arī uz homoseksuāli orientētām sievietēm.²⁷

Analizējot Kriminālkodeksa 124. pantu, izrietēja, ka minimālais vecums, no kāda, nepārkāpjot likumu, homoseksuālos sakaros drīkstēja stāties vīrieši, bija 18 gadi (124. pants paredzēja kriminālatbildību par dzimumsakariem starp vīriešiem, ja viens no viņiem bija nepilngadīgs, un, kā zināms, pilngadība Latvijā iestājas no 18 gadiem).

Tādējādi Latvijas Kriminālkodekss noteica atšķirīgus vecuma cenzus homoseksuālo vīriešu dzimumsakariem un citu cilvēku dzimumsakariem. Šāda situācija atkal pārkāpa visu cilvēku vienlīdzības likuma priekšā principu.

²⁶ J.Dzenīša un A.Niedres red. "Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri", Rīga, "Avots", 1982, 411. lpp un M.Blūma, G.Bušujievs, "Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri", Rīga, "Liesma", 1965, 265.lpp.

²⁷ 1998. gada 4. maija vēstule Nr. 4-3/21.

2.2. Pašreizējā lesbiešu un geju tiesiskā situācija Latvijā

2.2.1. Tiesiskās aizsardzības pret diskrimināciju un vienlīdzības nodrošināšanas trūkums

a) Konstitucionālie nolīgumi

Atjaunojot valstisko neatkarību, Latvija apņēmas būvēt demokrātisku un tiesisku valsti. 1990. gada 4. maijā Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma "Deklarāciju par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu", kurā teikts, ka valstī tiks garantētas "sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības, kā arī politiskās brīvības, kuras atbilst vispāratzītām starptautiskām cilvēktiesību normām". Tādējādi Latvija deklarēja apņēmību efektīvi nodrošināt cilvēktiesības un cilvēku vienlīdzību, kas ir šo normu stūrakmens. Parasti demokrātiskas valstis šādus principus deklarē savos pamatdokumentos - konstitūcijās. Konstitūcija ir valsts galvenais likums, un konstitūcijas nolīgumi ieņem visaugstāko vietu valsts likumu hierarhijā. 1993.gadā Latvijā tika atjaunota 1922.gada 15.februāra Latvijas Republikas konstitūcijas - Satversmes darbība. Diemžēl 1922.gadā politisku iemeslu dēļ Satversmes sapulce nespēja pieņemt Satversmes otro daļu - "Pamatnoteikumi par pilsoņa tiesībām un pienākumiem".²⁸ Tāpēc, pēc atjaunošanas, Satversmē nebija neviena nolīguma, kas deklarētu cilvēktiesības. Vienīgais pants, uz kuru varēja paļauties Latvijas iedzīvotāji, bija Satversmes 82. pants, kas nosaka, ka "likuma un tiesas priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi". Savukārt šis nolīgums ir vispārējs un nebija zināms, vai tajā ir iekļauta arī cilvēka seksuālā orientācija. Līdz šim Latvijā nav bijis nevienas tiesas prāvas vai oficiāla paskaidrojuma, kas ievestu skaidrību šajā jautājumā.

Tomēr, lai demonstrētu valsts apņēmību garantēt cilvēktiesības, 1991.gada 10.decembrī Latvijā tika pieņemts tā saucamais konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi".²⁹ Arī šis likums nenodrošināja konstitucionālu aizsardzību lesbietēm un gejiem. Pirmkārt, notika strīdi par šā likuma vietu Latvijas likumdošanā, jo Satversme neparedzēja tādu likumu kategoriju kā konstitucionālie likumi. Otrkārt, šā likuma 12. pants paredzēja, ka "visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā", taču tajā pašā laikā tālāk paskaidroja, ka cilvēki vienlīdzīgi "neatkarīgi no rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā, mantiskā un dienesta stāvokļa un izcelšanās". Kā redzams, cilvēku vienlīdzība neatkarīgi no seksuālās orientācijas šajā likuma netika iekļauta. Arī likuma 12. pants bija ar "slēgtām beigām" un nesaturēja frāzi "un citiem pamatiem", izslēdzot iespēju interpretēt šo pantu kā aptverošu arī citas cilvēku pazīmes, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta.

Tādējādi varēja secināt, ka Latvijas pamatlikumā cilvēku vienlīdzība likuma priekšā neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas netiek nodrošināta. No tā izriet, ka darbības, kuru pamatā ir diskriminācija vai citāda tiesību ierobežošana uz personas seksuālās orientācijas pamata, Latvijā nebija aizliegta. Praktiski tas nozīmēja, ka Latvijā nebija nelikumīga atlaišana no darba, pakalpojumu atteikšana, izlikšana no dzīvokļa, līgumu neslēgšana vai citas darbības, kas nostādīja lesbietes vai gejus nelabvēlīgā situācijā.

1998. gada 15.oktobrī Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē".³⁰ Saskaņā ar šo likumu Latvijas Republikas Satversme tika papildināta ar jaunu nodaļu "Cilvēka pamattiesības". Šī konstitucionālā reforma ne tikai nodrošina Latvijas cilvēkus ar konstitucionālo cilvēktiesību aizsardzības sistēmu, un sniedz arī iespēju interpretēt Satversmi, kura nodrošina konstitucionālo aizsardzību lesbietēm un gejiem. Saskaņā ar likumu jaunais Satversmes 91. pants skan šādi: "Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas". Tādējādi šis pants nesatur cilvēku atšķirības sarakstu, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta, bet vienkārši deklarē, ka aizliegta ir

²⁸ Valdis Cielava "Pamattiesības - Satversmē vēl tukša vieta", *Cilvēktiesību žurnāls*, nr. 3, 1996., 33.lpp.

²⁹ "Latvijas Vēstnesis", 1992.gada 17.janvāris.

³⁰ "Latvijas Vēstnesis", 1998. g.23.oktobris, Nr. 308/309.

jebkāda diskriminācija. Neapšaubāmi, šāda Satversmes redakcija ir liels solis uz visu cilvēku, tai skaitā arī lesbiešu un geju, vienlīdzības principa īstenošanu. Teorētiski var uzskatīt, ka tagad Latvijas lesbietes un geji tiek konstitucionāli aizsargāti no diskriminācijas. Tomēr valstī vēl nav tiesas prakses, kura apstiprinātu šādu tēzi. Nav arī neviena dokumenta vai oficiāla skaidrojuma, ka veicot šādu Satversmes reformu, likumdevēji paturēja prātā arī diskriminācijas uz personas seksuālās orientācijas pamata aizliegšanu. Apstiprinājums vai noliegums pagaidām pieder nākotnei.

b) Diskriminācijas aizliegums krimināltiesībās

1990. gadā Latvijas Kriminālkodekss tika papildināts ar jaunu 69. pantu³¹ un 1993. gadā tika grozīts.³² Šis pants paredzēja kriminālatbildību par "tīšām darbībām nolūkā musināt uz nacionālo vai rasu naidu vai nesaticību, uz nacionālā goda un cieņas pazemošanu, tāpat arī par pilsoņa tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu vai tiešu vai netiešu priekšrocību radīšanu pilsoņiem atkarībā no viņu rases vai nacionālās piederības". Kriminālkodeksa ceturtnodaļa "Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām", paredzēja atbildību par tiesību pārkāpšanu šādās jomās: vēlēšanu tiesības, dzīvokļa neaizskaramība, korespondences un informācijas noslēpuma pārkāpšana, darba tiesību pārkāpšana, kritikas un arodbiedrību brīvības pārkāpšana, autortiesību un izgudrojumu tiesību pārkāpšana, reliģijas tiesību pārkāpšana.

No tā izrietēja, ka jebkāda diskriminācija, goda pazemošana, vardarbība vai cita tiesību ierobežošana uz šajos pantos paredzētajiem pamatiem (rases un nacionālās piederības) bija kriminālnoziedzums. Diemžēl tādas pašas darbības pret homoseksuālistiem, kā pamatā bija viņu seksuālā orientācija, Kriminālkodekss neaizliedza. Tas nozīmēja, ka, ja seksuālās orientācijas dēļ tiek pazemots cilvēka gods, viņš tiek piekauts vai viņam tiek radīti šķēršļi līdzīgi citiem cilvēkiem baudīt atzītās tiesības, likums neparedzēja kriminālatbildību par šādām darbībām. Protams, pastāvēja iespējas ierosināt lietu saskaņā ar citu kriminālkodeksa pantu (huligānisms, miesas bojājumu nodarīšana), taču īstais vardarbības vai tiesību pārkāpšanas iemesls netika ņemts vērā. Pat ja tika konstatēts, ka vardarbība vai tiesību pārkāpums ir noticis seksuālās orientācijas dēļ, saskaņā ar Kriminālkodeksu pats par sevi tas nebija noziedzums un varēja būt par iemeslu soda samazināšanai vai vainīgās personas vai iestādes atbrīvošanai no atbildības. Latvijā lesbietes un geji cieš no fiziskas vardarbības ne tikai no indivīdu un personu grupu puses, bet, lai cik tas nebūtu paradokssāli, arī no valsts tiesībsargājošo institūciju puses. Plaši izplatīta ir ne tikai fiziska izrēķināšanās, bet arī mutiska lesbiešu un geju goda un cieņas pazemošana un viņu izsmiešana. Tas tiek pieņemts ne tikai sadzīves līmenī; naidu un neiecietību pret homoseksuālistiem propagandē un, līdz ar to, veicina arī Latvijas politiķi un valsts amatpersonas.

Jau 1994. gadā lesbiešu un geju sabiedriskā organizācija Latvijas Asociācija seksuālai vienlīdzībai (LASV) izstrādāja priekšlikumu papildināt Kriminālkodeksa 69. pantu ar nolīgumiem, kas kriminalizētu šajā pantā paredzētās darbības arī tad, ja tās tiek veiktas uz personas seksuālās orientācijas pamata. Priekšlikums tika nosūtīts parlamentārajai cilvēktiesību komisijai. 1996. gada janvārī LASV pārstāvji tika aicināti uz komisijas sēdi sakarā ar šo priekšlikumu. Geju un lesbiešu pārstāvji paskaidroja, kāpēc ir nepieciešamas šādas izmaiņas. Tomēr komisijas locekļi atklāti demonstrēja savu negatīvo attieksmi pret homoseksuālistu tiesību jautājumiem, sarkastiski izsakoties, ka "tad jau arī alkoholiķu diskriminācija jāaizliedz ar likumu". Latvijas realitāte ir tāda, ka pat Saeimas deputāti, kuri ir cilvēktiesību komisijas locekļi, neuzskata par nekorektu izdarīt šādus salīdzinājumus, kas ir ne tikai apvainojoši lesbietēm un gejiem, bet arī norāda uz deputātu attieksmi pret citiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri cieš no alkoholisma problēmām. Minētajā sēdē komisijas locekļi nolēma apspriest šo jautājumu aiz slēgtām durvīm. Pēc tam tika sniegta atbilde, ka viņu viedokļi ir bijuši ļoti atšķirīgi un tāpēc komisija nav varējusi vienoties par lēmumu izvirzīt Saeimai priekšlikumu par Kriminālkodeksa 69. panta papildināšanu, lai kriminalizētu

³¹ Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 11, 1990. gads

³² Ziņotājs, Nr. 24/25, 1993.

diskrimināciju uz personas seksuālās orientācijas pamata. Komisijas locekļi informēja LASV pārstāvjus, ka ir nolemts nosūtīt šo priekšlikumu Juridiskajai komisijai, kas nodarbojas ar jaunā krimināllikuma izstrādāšanu. Līdz 1998. gada sākumam nebija skaidrs, kāds ir priekšlikuma liktenis, tāpēc Homoseksualitātes Informācijas Centra pārstāvji sazinājās ar Juridisko komisiju. Komisijas pārstāve bija ļoti izbrīnīta uzzinot, ka šādam priekšlikumam vajadzēja būt komisijā, un paziņoja, ka komisija nav saņēmusi šo priekšlikumu no Saeimas Cilvēktiesību komisijas.

1998. gada 27. aprīlī Homoseksualitātes Informācijas centra pārstāvji tikās ar Saeimas Cilvēktiesību komisijas pārstāvjiem un mēģināja noskaidrot, vai 1996. gada janvāra priekšlikums ir nosūtīts Juridiskajai komisijai. Kaut gan Komisijas locekļi teica, ka priekšlikums ir nosūtīts, viņi nevarēja izskaidrot faktu, ka Juridiskā komisija to nav saņēmusi.

Tās pašas tikšanās laikā, atbildot uz Homoseksualitātes Informācijas centra pārstāvju jautājumiem, Saeimas Cilvēktiesību komisijas juridiskā konsultante paskaidroja, ka komisija neatbalstīja seksuālās orientācijas iekļaušanu Kriminālkodeksa 69. pantā, jo tā būtu "privileģētas" sabiedrības grupas radīšana. Konsultante arī atzīmēja, ka 69. pantā ir iekļautas vispārējās normas - nacionalitātes un rases princips. Nav skaidrs, kopš kura laika likuma pants, kas aizliedz diskrimināciju uz konkrētiem pamatiem, šajā gadījumā uz nacionālās un rases piederības pamata, ir vispārēja norma. Nav arī skaidrs, kāpēc, nodrošinot lesbietēm un gejiem tiesisku aizsardzību kā minoritāšu grupai, viņi kļūtu par privileģētu sabiedrības daļu.

1996. gadā arī Valsts Cilvēktiesību birojs nāca klajā ar viedokli par visu Latvijas iedzīvotāju vienlīdzību likuma priekšā.³³ Viedoklī tika atzīmēts, ka arī seksuālā orientācija ir viens no raksturojumiem, kura dēļ neviens cilvēks nedrīkst ciest no diskriminācijas. Līdzīgi kā LASV, arī Birojs iesniedza Saeimai priekšlikumu papildināt Kriminālkodeksa 137. pantu, kas aizliedz diskrimināciju uz reliģiskās pārliecības pamata, ar diviem citiem jauniem pamatiem - dzimumu un seksuālo orientāciju.³⁴ Taču arī šis priekšlikums netika pieņemts.

1998. gada 17. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma un 1998. gada 8. jūlijā Valsts prezidents izsludināja jauno Krimināllikumu.³⁵ Spēkā šis Krimināllikums stājās tikai 1999. gada 1. aprīlī saskaņā ar likumu "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību".³⁶

Arī jaunais Krimināllikums neaizliedz diskrimināciju uz personas seksuālās orientācijas pamata. Panti, kas saistīti ar diskriminācijas aizliegumu, ir identiski Kriminālkodeksa pantiem. Tie ir 78. pants, kas aizliedz diskrimināciju uz rases un nacionālās piederības pamata, un XIV nodaļa, kas nodrošina dzīvokļa neaizskaramību, korespondences, informācijas noslēpumu, darba, izgudrojumu un autortiesību aizsardzību, kā arī vienlīdzību neatkarīgi no reliģiskās piederības.

2.2.2. Jaunais 1998. gada Krimināllikums un dzimumnoziedzumi

a) Atbildība par dzimumnoziedzumiem

Jaunā Krimināllikuma XVI nodaļā "Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību" ir divi pēc noziedzīgā nodarījuma sastāva identiski panti, kas saistīti ar izvarošanu. Tie ir 159. pants "Izvarošana" un 160. pants "Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana". Vienīgā atšķirība starp šiem pantiem ir tā, ka 159. pants saistīts ar heteroseksuāla

³³ Skat. "Latvian National Human Rights Office. 1996 Annual Report", 17. lpp.

³⁴ Turpat, 18. lpp

³⁵ "Latvijas Vēstnesis", Nr. 199/200, 1998. gada 8. jūlijs.

³⁶ 1998. gada 15. oktobra likums, "Krimināllikums. Prof. Dr. habil. iur. U.Krastiņa un Dr. iur. A. Niedres komentāri", Tiesu namu aģentūra, Rīga, 1998., 136.lpp.

rakstura izvarošanu, bet 160. pants paredz atbildību par homoseksuālu izvarošanu. Šie panti skan sekojoši:

159. pants. Izvarošana

- (1) Par dzimumsakariem, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli (izvarošana), -
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz septiņiem gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.
- (2) Par izvarošanu, ja to izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi izvarošanu, vai ja to izdarījusi personu grupa, kā arī par nepilngadīgās izvarošanu -
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.
- (3) Par izvarošanu, ja tā izdarījusi smagas sekas, kā arī par mazgadīgās izvarošanu -
soda ar mūža ieslodzījumu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku no desmit līdz divdesmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bet tās.

160. pants. Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana

- (1) Par pederastiju vai lezbiānismu vai dzimumtieksmju citādu apmierināšanu pret dabiskā veidā, ja tādās darbības izdarītas, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli, -
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem vai ar arestu.
- (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas ar nepilngadīgo vai atkārtoti vai ja tās izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi izvarošanu, vai ja tās izdarījusi personu grupa, -
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divpadsmit gadiem.
- (3) Par vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu, ja tā izraisījusi smagas sekas, kā arī ja tā izdarīta ar mazgadīgo, -
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem.

Kā redzam, jaunā Krimināllikuma autori vēl joprojām uzskata par nepieciešamu izdalīt heteroseksuālo un homoseksuālo izvarošanu atsevišķos pantos. Ja homoseksuālās izvarošanas gadījumā autori skaidri pasaka, ka sodāmi ir vardarbīgi sakari gan starp vīriešiem, gan sievietēm, attiecībā heteroseksuālo izvarošanu ir skaidrs, ka sodāma tikai vīrieša seksuālā vardarbība pret sievieti. Likums klusē par sievietes seksuālo vardarbību pret vīrieti. Autori arī turpina lietot terminu "pederastija", apzīmējot visus dzimumsakarus starp vīriešiem, neskatoties uz to, ka šis vārds pilnībā neatbilst darbībām, kas paredzētas 160. pantā. Atgādinājumam: pederastija nozīmē anālos kontaktus tikai starp vīrieti un zēnu (no grieķu vārdiem *pais*, *paidos*, kas nozīmē "zēns, bērns" un *erastes*, kas nozīmē "tas kas mīl",³⁷), bet nevis starp pieaugušiem vīriešiem. Jaunums Krimināllikumā ir tāds, ka pirmo reizi Latvijas krimināllikumdošanā un likumdošanā vispār tiek pieminētas lesbietes. Krimināllikuma autori uzskatīja arī par nepieciešamu dzimumsakarus starp viena dzimuma personām definēt kā "pretdabiskus".

Līdzīgi iepriekšējam Kriminālkodeksam, arī jaunais Krimināllikums divos atsevišķos pantos sadala heteroseksuālo (159. pants) un homoseksuālo (160. pants) izvarošanu. Taču šoreiz Krimināllikums abos gadījumos noziedzīgo nodarījumu definē identiski: tie ir dzimumsakari (ieskaitot pederastiju un lezbiānismu), lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās personas bezpalīdzības stāvokli. Krimināllikums abos gadījumos nosaka līdzīgas kvalificējošās pazīmes un tās ir: atkārtota izvarošana, izvarošanu izdara personu grupa, izvarota nepilngadīga persona, izvarošana izraisa smagas sekas un izvarota mazgadīga persona. Tās, neapšaubāmi, ir pozitīvas pārmaiņas.

³⁷ Longman Modern English Dictionary, London, 1968.

Kas attiecas uz sodu, jaunajā Krimināllikumā, līdzīgi Kriminālkodeksam, sods par heteroseksuālo izvarošanu ir smagāks nekā par homoseksuālo. Pamatojot šo atšķirību, Krimināllikuma autors un Latvijas Zvērināto advokātu padomes priekšsēdētājs Dr.jur. Aivars Niedre teica³⁸, ka heteroseksuālā izvarošana var radīt cietušajai personai smagākas sekas nevēlamas grūtniecības veidā, kas nav iespējams homoseksuālās izvarošanas gadījumā.

Cits pants, kas saistīts ar dzimuma noziegumiem, ir 162. pants "Pavešana netiklībā". Šis pants nesadala heteroseksuālos un homoseksuālos likumpārkāpējus. Saskaņā ar šo pantu ir sodāmas dažādas seksuāla rakstura darbības, kas vērstas uz dzimumtieksmes apmierināšanu vai dzimuminstinktu izraisīšanu cietušajā. Pavešana netiklībā var būt intelektuāla un fiziska. Kā intelektuāla rakstura darbības vērtējamās ciniskas sarunas par seksuālām tēmām ar nepilngadīgajiem vai viņu klātbūtnē, pornogrāfiska rakstura produkcijas demonstrēšana, pamācības par pret dabiskiem dzimumkaisles apmierināšanas veidiem utt.³⁹ Fiziskas darbības, kas tiek definētas kā netiklība, var izpausties kā savu dzimumorgānu atkailināšana un demonstrēšana vai cietušā atkailināšana un viņa dzimumorgānu aizskaršana, citāda veida darbības, kas saistītas ar pieskaršanos cietušā ķermenim.⁴⁰

b) Minimālais atļautais vecums dzimumsakariem

Lai noskaidrotu, no kāda vecuma Latvijā ir atļauts stāties dzimumattiecībās un vai pastāv prakse, ka homoseksuālistiem minimālais vecums tiek noteikts augstāks nekā pārējiem cilvēkiem, ir nepieciešams analizēt dažādus Krimināllikuma pantus.

Jaunā Krimināllikuma 161. pants "Dzimumsakari ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu" nosaka, ka "par dzimumsakariem ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu un kura ir materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, vai ja šo nodarījumu izdarījusi pilngadīga persona, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem." Tādējādi varētu secināt, ka 16 gadi ir minimālais ar likumu atļautais vecums visām dzimumattiecībām. Tomēr situācija nav tik vienkārša, jo Latvijas likumdevēji ar "dzimumsakariem" saprot tikai vaginālos sakarus starp vīrieti un sievieti. Tādējādi šis pants, kas definē minimālo ar likumu atļauto vecumu dzimumattiecībām, attiecas tikai uz šādiem sakariem. Pirmkārt noskaidrosim, kāds tad ir minimālais atļautais vecums šiem sakariem.

Saskaņā ar Krimināllikuma 161. pantu noziedzīgas ir dzimumattiecības ar personu, kas nav sasniegusi 16 gadu vecumu, ja, pirmkārt, pēdējā persona ir materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, vai, otrkārt, ja šo nodarījumu izdarījusi pilngadīga persona (pilngadība Latvijā iestājas no 18 gadiem). Tādējādi 161. pants nosaka divus atšķirīgus (14 un 16 gadi) minimālos vecumus vaginālajiem sakariem starp pretējā dzimuma personām. Attiecīgi, ja 14⁴¹ līdz 17 gadus veca persona iesaistās labprātīgos vaginālos sakaros ar 14⁴² līdz 15 gadus vecu pretējā dzimuma personu un viņu starpā nepastāv nekāda atkarība, formāli nepastāv nozieguma sastāvs. Savukārt,

³⁸ Tikšanās ar Dr. Niedri notika 1998. gada 10. jūlijā.

³⁹ Valentija Liholaja "Noziedzīgi nodarījumi pret personu", Latvijas Universitātes Krimināltiesisko zinātņu katedra, Rīga, 1998., 94.lpp.

⁴⁰ Turpat.

⁴¹ Šajā gadījumā 14 gadu minimums ir saistīts ar Krimināllikuma 11. pantu "Vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība", kas nosaka, ka pie kriminālatbildības saucama fiziska persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai bija sasniegusi 14 gadu vecumu.

⁴² Šajā gadījumā 14 gadu minimums ir saistīts ar Krimināllikuma 159. pantu "Izvarošana", kas nosaka, ka dzimumsakaru izdarīšana, izmantojot cietušās personas bezpalīdzības stāvokli, pielīdzinās izvarošanai. Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma 1992. gada 19. oktobra lēmumu nr. 6 "Par tiesas praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem" (Latvijas Republikas Augstākās Tiesas biļetens, 1992., 4.nr) ar bezpalīdzības stāvokli tiek saprasts fakts, kad cietusī persona ir mazgadīga. Savukārt saskaņā ar Krimināllikuma 11.pantu par mazgadīgu tiek uzskatīta persona, kas nav sasniegusi 14 gadu vecumu.

ja 18 gadus veca un vecāka persona stājas līdzīgos sakaros, šī persona pakāpj Krimināllikuma 161. pantu.

Visi citi dzimumattiecību veidi, t.i. anālie vai orālie sakari starp vīrieti un sievieti, dzimumattiecības starp viena dzimuma cilvēkiem, ar likumu tiek apzīmēti kā "dzimumtiesmes apmierināšana pret dabiskā veidā". Krimināllikumā nav atsevišķa panta, kas noteiktu minimālo vecumu šiem dzimumattiecību veidiem. Tomēr analizējot Krimināllikuma 160. pantu, kas primāri ir saistīts ar vardarbīgu dzimumtiesmes apmierināšanu, ir iespējams noteikt minimālo vecumu šiem sakariem. 160.1. pants pie noziedzīgiem nodarījumiem pielīdzina tādas "pederastijas vai lezbiānisma vai dzimumtiesmju apmierināšanas" gadījumus, kad tie izdarīti, izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli. Kā jau tika noskaidrots, mazgadība likuma priekšā līdzinās bezpalīdzības stāvoklim, kad persona savas mazgadības dēļ "nevar saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi".⁴³ Tādējādi dzimumsakari starp viena dzimuma personām, kā arī anālie un orālie sakari starp pretējā dzimuma cilvēkiem ir legāli, sākot no 14 gadiem. 160.pantā nav nolīguma par atkarības stāvokli, kā tas ir 161. pantā.

Izdarot kopsavilkumu, var secināt, ka līdz ar jaunā Krimināllikuma stāšanās spēkā tika izbeigta homoseksuālistu diskriminācija jautājumā par minimālo atļauto vecumu dzimumsakariem. Tagad Krimināllikums nosaka, ka minimālais vecums dzimumsakariem starp viena dzimuma personām, ka arī anālajiem un orālajiem sakariem starp pretējā dzimuma personām ir 14 gadi, bet attiecībā uz vaginālajiem sakariem starp pretējā dzimuma personām tas ir 14 vai 16 gadi, ņemot vērā atkarības situāciju un iesaistīto personu pilngadību.

2.2.3. Darba tiesības

Darba attiecības Latvijā regulē Latvijas Darba likumu kodekss. Šis kodekss attiecas uz visiem darbiniekiem un darba devējiem, neatkarīgi no to statusa un īpašuma formas, ja darba attiecības tiek dibinātas uz darba līguma pamata. Tas nozīmē, ka Darba likumu kodekss un citi darba likumi attiecas ne tikai uz valsts vai pašvaldību uzņēmumu darbiniekiem, bet arī uz tiem, kuri strādā uz darba līguma pamata sabiedrībā ar ierobežotu atbildību, akciju sabiedrībās, pie individuālā darba devēja u.t.t.⁴⁴ Pašā Kodeksā sākumā vispārīgo noteikumu 1. pantā tiek noteikts, ka "Latvijas Republikā fiziskajām personām darba tiesiskajās attiecībās nodrošināta līdztiesība neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās un mantiskā stāvokļa". Kodeksa 15. pants "Garantijas, pieņemot darbā" skan šādi: "Pieņemot darbā, nav pieļaujama nekāda tieša vai netieša tiesību ierobežošana, kā arī tiešu vai netiešu priekšrocību noteikšana atkarībā no rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās un mantiskā stāvokļa, izņemot tos ierobežojumus un priekšrocības, ko nosaka likumi un citi normatīvie akti".

Kā redzam, līdztiesība neatkarīgi no seksuālās orientācijas kodeksā nav iekļauta. Tas nozīmē, ka Latvijā nav pretlikumīga nepieņemšana darbā, atlaišana no darba vai citāda diskriminācija darba attiecībās, pamatojoties uz indivīda seksuālo orientāciju.

Kaut gan darba devēji tieši nenorāda personu seksuālo orientāciju kā pamatu darba atteikumam, atbrīvošanai no darba vai citiem mazāk labvēlīgiem darba apstākļiem, lesbiešu un geju diskriminācija viņu seksuālās orientācijas dēļ ir diezgan izplatīta parādība. Šādos gadījumos darba devēji parasti atrod citus iemeslus, lai nepieņemtu darbā vai tiktu vaļā no homoseksuālas personas. Lielākā daļa lesbiešu un geju slēpj savu seksualitāti, baidoties ne tikai no nepamatotām represijām, bet, ņemot vērā sabiedrības negatīvo attieksmi, arī no liekas savas seksuālās

⁴³ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma 1992.gada 19.oktobra lēmums nr. 6 "Par tiesas praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem", Latvijas Republikas Augstākās Tiesas biļetens, 1992., 4.nr.

⁴⁴ Latvijas Darba likumu kodeksa komentāri, Firma "AFS", Rīga, 1996, 4.lpp.

orientācijas problēmu aktualizēšanas. Mūsdienu apstākļos, kad bezdarbs sasniedz augstu līmeni un atrast darbu nav viegli, ziņu par seksualitāti izplatīšana tikai nelabvēlīgi iespaido lesbietes un gejus. Ņemot vērā, ka lesbiešu un geju diskriminācijas gadījumos darba devēji slēpj īstos iemeslus, un lesbietes un geji izvairās ziņot par šādiem gadījumiem, ir ļoti grūti apkopot informāciju par konkrētiem piemēriem, kad ir notikusi tieša vai netieša diskriminācija darba attiecībās uz seksuālās orientācijas pamata.

Kā piemēru, kad seksuālā orientācija kļuva par vienīgo iemeslu, lai atbrīvotos no darbinieka, var minēt Gata Bugovecka lietu pret Bauskas rajona policijas nodaļu. Šis ir arī pirmais gadījums, kad homoseksuālists ir uzsācis atklātu cīņu pret diskrimināciju darba attiecībās. Pēc Gata Bugovecka sūdzības izskatīšanas par viņa tiesību pārkāpšanu un diskrimināciju uz homoseksuālās orientācijas pamata Valsts Cilvēktiesību birojs (VCB) nāca klajā ar viedokli. VCB, analizējot lietas būtību, kā arī, atsaucoties uz starptautisko tiesību normām, atzina, "ka ikvienai personai ir tiesības uz personisko viedokli dzimuma orientācijas jautājumā", un "vardarbība pret personu vai jebkuras personas diskriminācija tās seksuālās orientācijas dēļ ir Latvijas kā tiesiskas un demokrātiskas valsts pamatprincipu un likumu pārkāpums. Visi Latvijā dzīvojošie cilvēki ir vienlīdzīgi savos pienākumos, tiesībās un to realizācijā neatkarīgi no atšķirībām viņu starpā."⁴⁵ VCB konstatēja, ka šajā gadījumā "ir notikusi diskriminācija seksuālās orientācijas dēļ ..., kas uzskatāma par cilvēktiesību pārkāpumu". Neskatoties uz faktu, ka VCB vara ir stipri ierobežota, un Birojs var tikai "paziņot savu viedokli vai priekšlikumus, kuriem ir ieteikuma raksturs",⁴⁶ un kuri nerada tiesiskas sekas citām personām, viedoklim ir milzīga morālā nozīme: pirmkārt, pirmo reizi Latvijā valsts institūcija atzina, ka ir notikusi diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata, otrkārt, šāda veida diskriminācija tika atzīta par pretrunīgu Latvijas likumiem un starptautisko tiesību normām.

2.2.4. Likumdošana par bēgļa statusu un patvēruma meklēšanu

1997. gadā Latvija pievienojās 1951. gada 28. jūnija Konvencijai par bēgļu statusu, un 1997. gada 19. jūnijā Saeima pieņēma likumu "Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā".⁴⁷ Likuma 2. pants nosaka to personu loku, kas var pretendēt uz patvēruma meklētāju un bēgļu statusu Latvijā. Tie ir cilvēki, kuri "ierodas vai atrodas Latvijas Republikas teritorijā tāpēc, ka pamatoti baidās no vajāšanas savas rases, reliģijas, tautības, sociālās piederības vai politiskās pārliecības dēļ savas pilsonības valstī". Tas pats likums nosaka iestādes, kas ir atbildīgas par iesniegumu izskatīšanu no šādiem cilvēkiem un lēmumu pieņemšanu par patvēruma meklētāja un bēgļa statusa piešķiršanu Latvijā. Bēgļu Lietu centrs, kas ir Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sastāvdaļa, izskata iesniegumus un pieņem lēmumus par šāda statusa piešķiršanu. Savukārt Bēgļu Lietu apelācijas padome ir iestāde, kur iesniedzējs, kuram Bēgļu Lietu centrs ir atteicis piešķirt šādu statusu, var griezties ar sūdzību par Bēgļu Lietu centra lēmumu.

Kā redzam, likuma 2. pantā nav iekļauta seksuālā orientācija kā viens no diskriminācijas un vajāšanas pamatiem, uz kura personas var meklēt patvērumu Latvijā. Lai noskaidrotu, vai lesbietes un geji, kuri tiek vajāti citās valstīs savas seksualitātes dēļ, tomēr var prasīt patvērumu Latvijā, projekta autors tikās ar Bēgļu Lietu centra darbinieci Baibu Kozules kundzi.⁴⁸ Kozules kundze paskaidroja, ka, neskatoties uz to, ka likumā lesbietes un geji nav pieminēti, tie iekļaujas likumā noteiktās "sociālās piederības" definīcijā. Šādu "sociālās grupas" interpretāciju, kas iekļauj arī lesbietes un gejus, sniedza ANO Augstākais komisārs bēgļu jautājumos.⁴⁹ Kozules kundze

⁴⁵ Valsts Cilvēktiesību biroja 1998. gada 17. aprīļa viedoklis G. Bugovecka sūdzības lietā, ko parakstīja VCB direktors Olafs Brūvers. Skat. Homoseksualitātes Informācijas centra avīzi "10%" Nr.1, 1998. g.

⁴⁶ 1996. gada 5. decembra likuma "Par Valsts Cilvēktiesību biroju" 8. pants.

⁴⁷ LR Saeimas un MK Ziņotājs, Nr. 16, 1997. gada 4. jūlijs

⁴⁸ Tikšanās notika Bēgļu Lietu centrā 1998. gada 25. jūnijā.

⁴⁹ Sīkāk par starptautisku praksi sakarā ar homoseksualitāti un patvēruma meklēšanu skat. 3.3. apakšnodaļu.

paskaidroja, ka Latvija cieši sekos šai interpretācijai, un lesbietes un geji, kuri savas valstīs cieš no vajāšanas seksualitātes dēļ, var pretendēt uz patvērumu Latvijā. Kozules kundze arī paskaidroja, ka pretendentiem vispirms jāpierāda, ka viņu bailes ir pamatotas un draudi ir reāli. Kā piemērs tika minēti gadījumi, kad homoseksuālie sakari ir pilnīgi aizliegti ar likumu un personai ir pamatotas bailes no vajāšanas; ja valsts institūcijas vajā personas viņu seksuālās orientācijas dēļ; ja personas viņu seksualitātes dēļ vajā citas personas vai personu grupas, bet valsts nenodrošina pietiekošu aizsardzību.

Likuma "Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā" 11. pants nosaka, ka lēmums par bēgļa statusa piešķiršanu attiecināms arī uz patvēruma meklētāja ģimenes locekļiem. Ar ģimenes locekļiem šajā gadījumā jāsaprot laulātie draugi un viņu apgādībā esošie bērni. Šis lēmums attiecināms uz ģimenes locekļiem automātiski un neatkarīgi no viņu atrašanās vietas. Ģimenes locekļi var izvēlēties, vai pieņemt bēgļa statusu Latvijā vai nē. Diemžēl vajāto lesbiešu vai geju partneriem šādu automātisku tiesību nav. Loģiski būtu attiecināt ģimenes locekļa definīciju arī uz viena dzimuma partneriem, jo gadījumos, kad lesbietes vai geji tiek vajāti seksualitātes dēļ, vajāšana attiecas arī uz viņu partneriem.

Likums "Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā" ir pieņemts diezgan neseno. Arī Bēgļu Lietu centrs ir pavisam jauna institūcija. Pagaidām Latvijā nav prakses, kad ar lūgumu sniegt patvērumu būtu griezušies lesbietes un geji, kuri savās valstīs tiek vajāti. Arī Bēgļu Lietu centra darbinieku paskaidrojumi, ka lesbietes un geji ir iekļauti likuma "sociālās piederības" definīcijā, ir tikai teorētiski. Ņemot vērā faktu, ka personu vajāšana seksuālās orientācijas dēļ likumā nav specifiski pieminēta kā viens no pamatiem patvēruma meklēšanai, kā arī apzinoties, ka homofobija Latvijā ir ļoti izplatīta, pastāv nopietnas šaubas, vai lesbietes un geji netiktu diskriminēti arī šajā jomā. Savukārt arī šāda nostāja ir tikai teorētiska, un tikai nākotnes prakse pierādīs, kuru ceļu izvēlēsies Latvijas institūcijas, kas nodarbojas ar patvēruma meklētājiem un bēgļiem.

2.2.5. Komunistiskā un nacistiskā režīmu upuri

1995. gada 12. aprīlī Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem". Likuma 1. pants nosaka, ka "par noziedzīgiem atzīstami komunistiskais un nacistiskais totalitārais režīms un politiskās represijas, ko šie režīmi vērsa pret Latvijas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem par viņu ... piederību pie noteiktas sabiedrības šķiras vai sociālā slāņa...". Turpmāk likuma 2. panta 2.daļa nosaka, ka viens no priekšnoteikumiem politiski represētās personas statusa noteikšanai komunistiskajā režīmā cietušajiem ir fakts, ka personas tika "apcietinātas, ieslodzītas cietumos, koncentrācijās, PSRS filtrācijās (pārbaudes) un labošanas darbu nometnēs vai piespiedu kārtā ievietotas iestādēs, kur viņām tika piemēroti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi".

Arī homoseksuālie vīrieši, kas tika sodīti par labprātīgiem dzimumsakariem, atbilst likuma noteiktajai politiski represētās personas definīcijai un viņiem pienākas kompensācijas un atvieglojumi, ko valsts garantē pārējām represētajām personām. Taču problēma ar politiski represētās personas statusa piešķiršanu represētajiem homoseksuālajiem vīriešiem rodas analizējot citu likuma priekšnoteikumu. Likuma 1. pants nosaka, ka darbība, par kuru personas cieta komunistiskajā vai nacistiskajā režīmā "nebija pretrunā ar Latvijas Republikas likumiem". Zināms, ka labprātīgi dzimumsakari starp pieaugušiem vīriešiem tika kriminalizēti saskaņā ar Latvijas Republikas 1933. gada 24. aprīļa Sodli likuma 496. pantu. Tādējādi, tiem homoseksuālajiem vīriešiem, kuri cieta padomju okupācijas laikā, tiek liegtas iespējas saņemt politiski represētās personas statusu, neskatoties uz to, ka viņi atbilst šādas personas definīcijai.

2.2.6. Goda aizskaršana

Saskaņā ar Latvijas tiesu praksi, homoseksuālas orientācijas piedēvēšana kādai personai ir krimināli sodāma goda aizskaršana pēc Kriminālkodeksa 128. panta. 1996. gada 28. oktobrī Latvijas pretalkohola biedrības priekšsēdētājs Atis Silaroze rīkoja preses konferenci un paziņoja, ka 17 Saeimas deputāti ir homoseksuālisti. Daži no šiem deputātiem iesniedza prasību ierosināt pret Silarozi kriminālizmeklēšanu par viņu goda aizskaršanu.⁵⁰ 1997. gada septembrī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa pasludināja spriedumu, kurā atzina Silarozi par vainīgu šo deputātu goda aizskaršanā saskaņā ar Kriminālkodeksa 128. pantu. Silarozem piesprieda sodu piecu minimālo mēnešalgu apmērā.⁵¹ Atis Silaroze pārsūdzēja šo lēmumu. 1998. gada jūlijā Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu kolēģija noraidīja Silarozes sūdzību un atbalstīja pirmās instances tiesas spriedumu. Interesants ir fakts, ka abu līmeņu prāvu laikā tiesas pat nepieprasīja nekādus pierādījumus deputātu homoseksualitātei. Tādējādi vārds "homoseksuālists" likumā priekšā ir pielīdzināts godu aizskarošam un ir krimināli sodāms.

2.2.7. Reproductīvā veselība

Pašlaik Latvijā nav normatīvo aktu, kas regulētu reproductīvās veselības jautājumus.⁵² Mākslīgo apaugļošanu Latvijā veic divās vietās: reproductīvās medicīnas centrā "Embrions" un Latvijas Ģimenes centrā. Kontaktējoties ar šīm iestādēm, tika noskaidrots, ka sievietei, kura vēlas veikt mākslīgo apaugļošanu netiek uzstādīti priekšnoteikumi, ka viņai jābūt laulātai. Gadījumā, ja sieviete nav precējusies, netiek jautāts par viņas seksuālo orientāciju. Tādējādi, mākslīgā apaugļošana ir pieejama arī lesbietēm.

Labklājības Ministrijas Ārstniecības departaments informēja, ka Ministrija ir izstrādājusi un iesniegusi Saeimā "Reproductīvās veselības likuma" projektu. Šis likums ir pieņemts tikai pirmajā lasījumā un 1,5 gadus netiek virzīts tālāk. Likumprojektā ir sadaļa par mākslīgo apaugļošanu. Saskaņā ar likumprojektu, mākslīgā apaugļošana būs pieejama gan precētām, gan neprecētām sievietēm. Likumprojektā nav nolīguma, ka mākslīgā apaugļošana ir atļauta tikai heteroseksuālām sievietēm. Arī nolīguma jautāt par sievietes seksuālo orientāciju likumprojektā nav. Tādējādi, ja likumprojekts tiks apstiprināts šādā formā, lesbietēm mākslīgā apaugļošana būs pieejama arī turpmāk.

2.2.8. Militārās struktūras

Likumos vai normatīvajos aktos, kas regulē valsts dienestu un policijas darbību, nav nolīgumu, kas aizliegtu personām ar homoseksuālu orientāciju dienēt vai strādāt šajās struktūrās. Tomēr, kā jau tika minēts šīs nodaļas 2.2.3. apakšnodaļā, policista homoseksualitāte var būt par vienīgo iemeslu, lai viņu atbrīvotu no darba. Uztraukumu rada vairāku Saeimas komisiju un deputātu izteikumi, kas atbalsta homoseksuālistu diskrimināciju armijā un policijā. Tā, piemēram, bijušais premjerministrs Andris Šķēle, runājot par valsts ierēdņiem, uzsvēra "pareizas seksuālās orientācijas" nepieciešamību.⁵³ Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisijas deputāti Oskars Grīgs un Jānis Ādamsons krasi negatīvi nostājas pret homoseksuālistiem militārajās struktūrās: "nevienu valsts amatā, vēl jo vairāk policijā un armijā tādi cilvēki strādāt nedrīkst", "viņi grauj iekšējo stabilitāti militārajos formējumos".⁵⁴ Arī Drošības policijas priekšnieks Jānis Apelis ir izteicies, ka homoseksuālisti policijā nedrīkst strādāt, jo viņus varot pakļaut šantāžai, kas traucētu viņiem sekmīgi pildīt darba pienākumus. Viņš arī uzskata, ka nepieciešama stingrāka kontrole,

⁵⁰ "Rīgas Balss", 1996. gada 29. oktobris.

⁵¹ "Jaunā Balss", Nr.40, 1997. gads.

⁵² LR Labklājības Ministrijas Ārstniecības departamenta direktores vietnieces I.Voicānes 1998. gada 21. aprīļa vēstule nr.14.17-9.

⁵³ "Rīgas Laiks". Nr.3, 1996.

⁵⁴ Inita Sila, Kaspars Funts "Policijas amatpersonas un Saeimas deputāti vērsas pret homoseksuālistiem militārajās struktūrās", "Vakara Ziņas", 1998. gada 24. aprīlis.

pieņemot darbā policistus, lai izvairītos no gejiem.⁵⁵ Tāpēc pastāv nopietni draudi homoseksuālo personu tiesībām šajās struktūrās.

2.2.9. Lesbiešu un geju partnerattiecību neatzīšana un diskriminācija

Latvijas likumdošana atzīst tikai vienu kopdzīves formu - laulību starp vīrieti un sievieti. Tikai laulības rezultātā partneriem veidojas civiltiesiskas attiecības savā starpā, kā arī dažādas civiltiesiskās attiecības starp laulātajiem partneriem no vienas puses un trešajām personām no otras puses. Laulības rezultātā partneri iegūst noteiktas tiesības un pienākumus gan attiecībā uz sevi, gan citām personām. Vienkārši kopā dzīvojoši gan viena, gan pretējo dzimumu partneri likuma priekšā ir pilnīgi svešas personas, un civiltiesiskās attiecības neveidojas ne starp partneriem, ne attiecībā uz trešajām personām. Šādi dzīvojoši pāri neiegūst līdzīgas tiesības un pienākumus kā laulātie. Vīrieša un sievietes laulības kā vienīgā kopdzīves veida legāla atzīšana diskriminē gan kopā dzīvojošus pretējo dzimumu, gan viena dzimuma partnerus. Tomēr turpmāk projektā uzmanība tiks pievērsta tikai lesbiešu un geju partnerattiecībām. Tas ir darīts tāpēc, kā pretējo dzimumu kopā dzīvojošiem partneriem tomēr vienmēr pastāv iespējas formalizēt savas attiecības, noslēdzot laulību.

⁵⁵ Andis Larejs "Deputāti turpina paust homofobiskus uzskatus", "10%", Nr. 2, 1998. gada jūlijs.

2.2.9.1. Civiltiesības

a) Viena dzimuma personu laulību aizliegums

1992. gada 1.septembrī Latvijā tika atjaunots un no 1993. gada 1. septembra stājās spēkā 1937. gada Latvijas Republikas Civillikums. Atjaunojot šo likumu, Latvijas deputāti pēc juristu ieteikumiem ir izdarījuši dažas izmaiņas, lai likums būtu atbilstošs pēdējo 50 gadu laikā notikušajām pārmaiņām. Viena no izmaiņām tieši skar lesbiešu un geju tiesības. Runa ir par Civillikuma 35. pantu. Izmaiņu rezultātā šis pants tika papildināts ar 2. daļu, kura skan šādi: "Aizliegta laulība starp viena dzimuma personām". Latvijas Republikas Augstākās Tiesas loceklis Fridrihsona kungs, kas lasa arī lekcijas par ģimenes tiesībām Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē, vienā no savām lekcijām paskaidroja, ka šī daļa tika pieņemta tāpēc, ka Rietumvalstīs intensīvi notiek diskusijas par viena dzimuma personu laulībām un, lai izvairītos no pārpratumiem Latvijā (Civillikumā nebija atzīmēts, ka tikai pretējo dzimumu personas var noslēgt laulību), šādu aizliegumu labāk iekļaut.

Mūsdienu Latvijā no personas ģimenes stāvokļa ir atkarīgas daudzas viņas civiltiesības. Aizliegums viena dzimuma personām noslēgt laulību ne tikai liedz šīs tiesības lesbiešu un geju pāriem, bet ir arī pretrunā ar Konstitucionālā likuma "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" 12. pantu, kas garantē vienlīdzību neatkarīgi no personu dzimuma, un pretrunā ar Satversmes 82. pantu, kas nodrošina visiem cilvēkiem vienlīdzību likuma priekšā. Nākošajās nodaļās pievērsīsimies lesbiešu un geju pāru diskriminācijai, kas rodas šā aizlieguma rezultātā.

b) Radnieciskās saites

Tā kā lesbietes un geji Latvijā nevar noslēgt laulību vai kā citādi reģistrēt savas attiecības, lai tām būtu kāds tiesisks spēks, visā civiltiesiskajā procesā viena dzimuma pāri, pat ja viņiem ir kopīga saimniecība un īpašums, vienmēr tiek uzskatīti par pilnīgi svešiem indivīdiem neatkarīgi no tā, cik ilgi viņi dzīvo kopā. Civillikuma Ģimenes Tiesību trešā nodaļa "Radniecība un savienība" nosaka dažādas cilvēku radniecības pakāpes, kas tiek ņemtas vērā civilajās tiesībās. Nodaļa nosaka pamatprincipus, kā cilvēkiem rodas radniecība: dzimšana un laulība. Saskaņā ar Civillikuma 206. pantu, "par radniecību sauc divu vai vairāku personu starpā ar dzimšanu radušās attiecības". Cita kategorija ir "svainība" un to nosaka 215. pants: "viena laulātā attiecības ar otra radniekiem". Tas pats pants nosaka, ka svainība paliek spēkā arī pēc laulības izbeigšanās. 214. pants nosaka, ka laulātie un viņu bērni pieder pie "ģimenes šaurākā nozīmē".

Tādējādi laulātie, viņu bērni, radnieki pēc laulības noslēgšanas un arī pēc laulības izbeigšanās, kļūst piederoši likumā noteiktajām radniecības kategorijām. Lesbietes, geji, viņu bērni, radnieki, neatkarīgi no viņu attiecību apstākļiem, neiegūst līdzīgu statusu. Attiecībā viens pret otru likuma priekšā viņi paliek pilnīgi sveši cilvēki.

c) Partneru personiskās tiesības un pienākumi

Civillikums nosaka laulātajiem par pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību (84. pants). Ja laulāto kopīgās mantas nepietiek ģimenes uzturēšanai, katrs laulātais var prasīt, lai otrs piedalās ģimenes un kopīgās saimniecības izdevumu segšanā samērā savas atsevišķās mantas stāvoklim (99.(3.) pants). Bet, ja laulātie dzīvo šķirti, tas laulātais, kurš par šķirto dzīvi nav vainojams, var prasīt no otra atbilstoši pēdējā līdzekļiem vai nu attiecīgu pabalstu vai līdzekļus uzturam, saprotot ar to ēdienu, apģērbu, mitekli un - vajadzības gadījumā - apkopšanu, izņemot gadījumu, kad viņš bez svarīga iemesla izvairās iegūt līdzekļus ar savu darbu (95.(3.) pants). Pat pēc laulības šķiršanas bijušais laulātais, kas ir trūcīgs, var prasīt uzturu no otra samērā ar pēdējā līdzekļiem (81. pants).

Domstarpību gadījumā laulātajiem jācenšas vienoties un, lai izšķirtu strīdu, laulātie var griezties tiesā (85. pants). Pēc laulības noslēgšanas laulātie var izvēlēties viena laulātā pirmslaulības uzvārdu par savu kopējo uzvārdu vai paturēt savu pirmslaulības uzvārdu, vai savam uzvārdam pievienot otra laulātā uzvārdu (86. pants). Laulātajiem neatkarīgi no viņu mantiskajām attiecībām ir tiesības mājas saimniecības ietvaros atvietot vienam otru un darījumi, ko viens laulātais noslēdz šīs darbības ietvaros, atzīstami par noslēgtiem arī otra laulātā vārdā (87. pants).

Visas šīs tiesības un pienākumi neattiecas uz viena dzimuma partneriem.

d) Partneru mantiskās tiesības

Saskaņā ar Civillikumu laulātie partneri var izvēlēties vienu no diviem veidiem, kā regulēt savas mantiskās attiecības. Pirmais veids ir partneru mantisko attiecību regulēšana saskaņā ar likumu, jeb laulāto likumiskās mantiskās attiecības (Civillikuma 89. – 113. pants). Saskaņā ar šo īpašuma regulēšanas formu partneru īpašums tiek sadalīts divās grupās. Pirmo grupu veido katra partnera īpašums, kas piederēja viņai/viņam pirms laulības, tāpat arī tas īpašums, ko viņa/viņš iegūst laulības laikā. Civillikuma 91. pants sniedz katra laulātā atsevišķā īpašuma definīciju: 1) manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības vai ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķu mantu; 2) priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgi viņa pastāvīgā darbā; 3) manta, ko viens laulātais ieguvis bez atlīdzības laulības laikā; 4) laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām 5) manta, ar ko atvietota iepriekšējos (1.-4.) punktos minētā manta. Otru partneru īpašuma formu veido viss tas, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību.

Otrs veids, kā laulātie var regulēt savu īpašumu, ir noslēgt laulības līgumu (Civillikuma 114.- 145 pants). Saskaņā ar laulības līgumu laulātie var noteikt visas laulāto mantas šķirtību vai kopību.

Laulības pastāvēšanas un laulības šķiršanas laikā laulātajiem ir tiesības griezties tiesā, ja starp viņiem notiek strīds par īpašumu.

Viena dzimuma partneriem ir liegtas jebkādas viņu īpašuma regulēšanas formas. Gadījumā, ja viena dzimuma partneriem rodas strīds par viņu īpašumu vai nu attiecību pastāvēšanas vai attiecību izbeigšanas laikā, viņi nevar griezties tiesā ar lūgumu atrisināt šo strīdu.

e) Adoptācija

Saskaņā ar Civillikuma 162. un 163. pantam adoptācija ir atļauta jebkurai rīcībspējīgai personai, kas ir vismaz divdesmit piecus gadus veca un vismaz astoņpadsmit gadus vecāka par adoptējamo. Pirmajā mirklī liekas, ka tas attiecas arī uz lesbietēm un gejiem. Tomēr tajā pašā laikā 162. pants izvirza prasību, ka adoptācija ir atļauta tikai bērnu interesēs. Lai varētu notikt nepilngadīga bērna adoptācija, ir nepieciešams bāriņtiesas atzinums, ka adoptācija nenāks adoptējamajam par ļaunu (169. panta 4. apakšpunkts). Ņemot vērā krasi negatīvo attieksmi pret homoseksuālistiem mūsdienu Latvijas sabiedrībā, nav grūti iedomāties, ka bērna adoptācijas atļauja homoseksuālai personai noteikti tiks liegta kā esoša pretrunā ar bērna interesēm.

Vairākas personas, kas savā starpā neatrodas laulībā, nevar vienā un tajā pašā laikā adoptēt vienu un to pašu personu (166. pants). Tādējādi lesbiešu un geju pāriem bērnu adoptācijas iespējas ir automātiski liegtas.

f) Vecāku vara

Lesbietes un geji, kuriem ir heteroseksuālā laulībā dzimuši bērni, var saskarties ar diskrimināciju gadījumā, ja rodas strīds ar viņu heteroseksuālās laulības partneri par bērna dzīves vietu un tiesībām apmeklēt un satikties ar bērnu. Nereti viena no laulātajiem homoseksuālā orientācija kļūst par iemeslu laulības šķiršanai. Ja šajā gadījumā laulātajiem ir bērns un viņi nevar vienoties, pie kura no viņiem bērns paliks, šo jautājumu izšķir tiesa, ievērojot bērna intereses (180. pants). Ja vecāki dzīvo šķirti, katrs no vecākiem var satikties ar bērnu, kas atstāts pie otra. Tajā pašā laikā šīs tiesības ierobežo 182. pants, kas aizliedz tikšanos ar bērnu, ja šīs tikšanās kaitē bērnam.

Neapšaubāmi, viena no vecākiem homoseksuālā orientācija ir potenciāli nopietns iemesls, lai ierobežotu viņa/viņas tiesības apmeklēt savu bērnu vai saņemt atļauju bērnam bez ierobežojumiem dzīvot pie viņa/viņas. Latvijā homoseksualitāte vēl joprojām tiek uzskatīta par nopietnu draudu bērna normālai fiziskajai un garīgajai attīstībai.

Tā kā viena dzimuma partneri nav atzīti civiltiesiskajās attiecībās, lesbietes un geji tiek diskriminēti attiecībā uz kopīgu vecāku varu. Gadījumā, ja vienai personai lesbiešu vai geju pāri ir savs bērns, otrs partneris nevar iegūt vecāku varu pār šo bērnu vai kā citādi formalizēt attiecības ar sava partnera(-es) bērnu.

g) Mantošanas tiesības

Civillikums nodrošina trīs mantošanas veidus: likumiskā mantošana (290.-417. panti), testamentārā mantošana (418.-638. panti) un līgumiskā mantošana (639.-654. panti).

Ja persona mirst, neatstājot testamentu vai neparakstot mantojuma līgumu, šīs personas īpašums tiek sadalīts saskaņā ar likumu. Šīs likumiskās mantošanas pamatā ir mantojuma atstājēja un likumisko mantinieku tuvākas vai tālākas ģimenes vai radniecības attiecības.⁵⁶ Likumiskās mantošanas pamatā nav mantojuma atstājēja un mantinieku personisko attiecību, piemēram, kopdzīves. Nosakot mantošanas tiesības, šiem apstākļiem juridiskas nozīmes nav.⁵⁷ Saskaņā ar likumisko mantošanu mantot tiek aicināti mirušā laulātais, radnieki, adoptētie. Tādējādi, šajā gadījumā mirušā partnerim viena dzimuma pāri nav nekādu izredžu mantot mirušā īpašumu. Tajā pašā laikā mirušā laulātais partneris manto automātiski un neatkarīgi no tā, kāds mantisko attiecību veids pastāvēja starp laulātajiem laulības laikā.

Divas citas mantošanas formas (testaments un mantošanas līgums) nodrošina lielāku iespēju, ka mirušā īpašums tiks sadalīts saskaņā ar viņa/viņas pēdējo gribu. Tajā pašā laikā, ja lesbiete vai gejs atstāj testamentu vai paraksta mantošanas līgumu par labu saviem partnerim, tas nebūt nenozīmē, ka partneris/partnere mantos saskaņā ar mirušā pēdējo gribu. Šādu pēdējās gribas brīvību stipri ierobežo neatraidāmo mantinieku institūts.⁵⁸ Gadījumā, ja persona atstāj testamentu vai paraksta mantošanas līgumu savam/savai tā paša dzimuma partnerim/partnerei, tā saucamie neatraidāmie mantinieki var apstrīdēt šo testamentu vai mantošanas līgumu, lai viņiem tiktu piešķirta tā saucamā mantojuma neatņemamā daļa. Par neatraidāmiem mantiniekiem Civillikums nosaka mirušā laulāto un lejupejošos radniekus, bet, ja pēdējo nav, tad tuvākās pakāpes augšupejošos radniekus (423.pants). Tā, piemēram, mirušās lesbietes vai geja laulātais, viņa/viņas bērni, bet, ja tādu nav, viņa/viņas vecāki var apstrīdēt testamentu vai mantošanas līgumu, kas ir par labu mirušās personas partnerim/partnerei. Apstrīdēšanas rezultātā neatraidāmajiem mantiniekiem kopumā tiks piešķirta puse no mirušā mantojumā, kaut arī mirusī persona visu savu īpašumu ir novēlējusi savam tā paša dzimuma partnerim/partnerei.

⁵⁶ R.Krauze, Z.Gencs, "Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.-840.p.)", Mans īpašums, Rīga, 1997, 22. lpp.

⁵⁷ Turpat, 22. lpp.

⁵⁸ Zigmunds Genzs, "Mantojuma kārtošana", Mans īpašums, Rīga, 1996, 62.lpp.

Tādējādi viena dzimuma partneri tiek diskriminēti divos veidos. Pirmkārt, mirušā vēlme atstāt savu īpašumu savam tā paša dzimuma partnerim var tikt apstrīdēta, un mantojums var tikt samazināts uz pusi, sadalot ar neatraidāmajiem mantiniekiem. Otrkārt, viena dzimuma partneriem nav tādu pašu tiesību kā neatraidāmajiem mantiniekiem apstrīdēt sava partnera testamentu vai mantošanas līgumu, ja viņi nav iekļauti šajā testamentā vai mantošanas līgumā.

Lesbietes un geji tiek diskriminēti arī attiecībā uz valsts nodevas iekasēšanu mantojuma lietās. Piemēram, no valsts nodevas ir atbrīvoti iesniedzēji - laulātais, kā arī pirmās un otrās pakāpes radnieki mantojuma lietas daļā par sertifikātu mantošanu.⁵⁹ Lesbietēm un gejiem, iesniedzot šādus pieteikumus, valsts nodeva jāmaksā. Tiesa iekasē arī nodevu no mantiniekiem, saņemot tiesas sprieduma norakstu pēc tā stāšanās spēkā. Attiecīgi, lietās par pēdējās gribas rīkojuma akta vai mantojuma līguma stāšanos likumīgā spēkā, ja mantojuma vērtība pārsniedz 10 minimālās mēnešalgas, laulātais partneris maksā 50 procentus no valsts nodevas apmēra, kas noteikts lietās par apstiprināšanu mantojuma tiesībās.⁶⁰ Savukārt lietās par apstiprināšanu mantojuma tiesībās laulātais maksā 0,5 procentus no mantojamās mantas vērtības.⁶¹ Tādējādi, saņemot tiesas sprieduma norakstu, pēc tā stāšanās spēkā laulātais maksā tikai 0,25 procentus no mantojamās mantas vērtības, savukārt viena dzimuma partneri, kas pieskaitāmi kategorijai "pārējie testamentārie vai līgumiskie mantinieki", maksā 15 procentus no mantojamās mantas vērtības.⁶² Tas pats par sevi nenozīmē, ka viena dzimuma partneri noteikti maksā vairāk, jo viņu mantojamās mantas vērtība var būt daudz mazāka nekā tās mantas vērtība, ko manto laulātie. Šajā gadījumā ir svarīga neproporcionālā valsts nodevas apmēra noteikšana: laulātais vienmēr maksā mazākus procentus. Tā kā viena dzimuma partneri likuma priekšā ir svešas personas, viņi maksā lielākus procentus no mantojamās mantas vērtības.

2.2.9.2. Imigrācijas un pilsonības likumdošana

Latvijas lesbietes, geji un viņu partneri, kuri ir citu valstu pilsoņi (pavalstnieki) sastopas ar nopietnu problēmu, lai varētu dzīvot kopā Latvijā. Latvijas Republikas 1992. gada 9. jūnija likums "Par ārvalstnieku un bezpavalstnieku ieceļošanu un uzturēšanos Latvijā Republikā", neatzīst viena dzimuma personu attiecības par pamatu, uz kura piešķirama uzturēšanās atļauja ārzemju pilsonim, kam ir pastāvīgas attiecības ar tā paša dzimuma Latvijas pilsoni, nepilsoni, bezvalstnieku vai ar ārvalstnieku, kuram ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja. Saskaņā ar likuma 23. panta 2. daļu tikai Latvijas pilsoņa, nepilsoņa vai ārvalstnieka/bezvalstnieka, kuram ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja laulātais var saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Atbildot uz Homoseksualitātes Informācijas centra vēstuli⁶³, Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas Pilsonības un Imigrācijas lietu pārvaldes priekšnieks I.Zitars apstiprināja, ka Latvijas lesbiešu un geju partneri, kuri ir citu valstu pilsoņi, nevar saņemt uzturēšanās atļauju, pamatojoties uz viņu attiecībām ar Latvijas pilsoņiem vai iedzīvotājiem.

Tāpēc, ja Latvijas lesbietes vai geja ārzemju partneris grib palikt Latvijā, pārīm jāmeklē citas un dažreiz nelikumīgas iespējas, lai viņi varētu dzīvot kopā. Kā vienu no piemēriem var minēt fiktīvas laulības noslēgšanu ar pretējā dzimuma Latvijas pilsoni vai iedzīvotāju. Šī situācija ir bīstama un pazemojoša lesbiešu un geju partneriem. Turklāt tā ir pretrunā ar likumu - Civillikuma 60. pants atzīst par neesošu laulību, kas noslēgta fiktīvi, t.i., bez nolūka izveidot ģimeni. Tāpēc lesbiešu un geju partneriem, izvēloties šo ceļu, var rasties nepatīkšanas un draudēt deportēšana no valsts. Bieži vien šo fiktīvo laulību noslēgšana lesbiešu vai geju partneriem izmaksā ļoti dārgi, un viņi vienmēr pakļauti atmakošanas riskam. Homoseksualitātes Informācijas centram ir zināmi

⁵⁹ Latvijas Civilprocesa kodeksa 88. panta "Atbrīvošana no tiesas izdevumu samaksas" 9.punkts.

⁶⁰ Latvijas Civilprocesa kodeksa 80. pants "Valsts nodeva un tās apmērs".

⁶¹ Turpat.

⁶² Latvijas Civilprocesa kodeksa 80. pants "Valsts nodeva un tās apmērs".

⁶³ 1998. gada 17. marta vēstule Nr. 5/16-3903.

gadījumi par šādām fiktīvām laulībām un problēmām, ar ko satopas Latvijas lesbietes, geji un viņu ārzemju partneri.

Latvijas lesbiešu un geju partneri, kuri nav Latvijas pilsoņi, tiek diskriminēti arī attiecībā uz kārtību, kā viņi var iegūt Latvijas pilsonību. Saskaņā ar Latvijas Republikas 1994. gada 22. jūlija Pilsonības likuma 13. panta 7. daļu personas, "kuras vismaz desmit gadus ir laulībā ar Latvijas pilsoni un kuras līdz naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas dienai ne mazāk kā piecus gadus pastāvīgi dzīvo Latvijā" veido personu grupu, kurai ir tiesības uz naturalizāciju ārpus parastās likumā paredzētās kārtības. Bet Latvijas lesbiešu un geju (pilsoņu) partneri, kuri nav Latvijas pilsoņi, pamatojoties uz šo likuma pantu, pat ja arī atbilst likuma noteikumiem - uztur attiecības ar Latvijas pilsoņiem vismaz desmit gadus un dzīvo Latvijā vismaz piecus gadus, nav tiesīgi pat pretendēt uz Latvijas pilsonību un uzsākt naturalizācijas procesu.

2.2.9.3. Pensija un sociālā apdrošināšana

Likuma "Par valsts pensijām"⁶⁴ 18. pants nosaka personu loku, kam ir tiesības uz apgādnieku zaudējuma pensijām. Šo pensiju valsts maksā darba nespējīgajiem apgādnieka ģimenes locekļiem, ja apgādnieks ir bijis sociāli apdrošināts, un apgādnieka nāves cēlonis nav bijis nelaimes gadījums darbā vai arodslimība. Ja mirst sociāli apdrošināta lesbiete vai gejs, bet viņas/viņa partneris nav darba spējīgs, šim partnerim nav tiesību uz apgādnieka zaudējuma pensiju, jo tikai apgādnieka darba nespējīgajiem ģimenes locekļiem ir šādas tiesības.

Lesbietes un geji līdzīgi tiek diskriminēti arī attiecībā uz viņu partneru pensijām, ko viņu partneri nav saņēmuši pirms savas nāves. Likuma 37. pants nosaka, ka tiesības saņemt līdz personas nāvei neizmaksāto pensiju pieder tikai pensijas saņēmēja laulātajam un visiem pirmās un otrās pakāpes radniekiem.

Likums "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām"⁶⁵ atkal izslēdz viena dzimuma partnerus no to personu loka, kam ir tiesības saņemt apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu. Saskaņā ar šā likuma 22. pantu, ja darbā vai arodslimības dēļ mirst apdrošinātā persona, apdrošināšanas atlīdzību ir tiesīgi saņemt šīs personas laulātais, turklāt atsevišķos gadījumos pat tad, ja viņš ir darbaspējīgs, šķirtais laulātais, kas līdz bijušā laulātā nāvei ir saņēmis no viņa alimentus, vecāki un vecvecāki.⁶⁶ Lesbiešu un geju partneriem šīs tiesības ir liegtas.

2.2.9.4. Nodokļu atvieglojumi

Saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 13. pantu "Atvieglojumi maksātājam", gadījumā, ja viens no laulātajiem partneriem nestrādā, strādājošajam partnerim pienākas atvieglojumi nodokļu maksājumos. Gadījumā, ja viens partneris lesbiešu vai geju pāri nestrādā, strādājošais partneris nevar likumīgi pretendēt uz šādu nodokļu atvieglojumu.

2.2.9.5. Īre un reģistrācija dzīves vietā

Viena dzimuma partneri tiek diskriminēti arī likumdošanā, kas saistīta ar dzīvojamās platības īri un reģistrāciju (pierakstīšanos). Likuma "Par dzīvojamo telpu īri"⁶⁷ 9. pants nosaka, ka tikai īrnieka ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības kā īrniekam. Gadījumā, ja mirst īrnieks, tikai viņa ģimenes locekļiem ir tiesības prasīt īres līguma noslēgšanu ar viņiem iepriekšējā īrnieka vietā.

⁶⁴ 1995. gada 2. novembra likums, "Latvijas Vēstnesis" Nr. 182, 1995. gads, 23. novembris

⁶⁵ 1995. gada 2. novembra likums, "Latvijas Vēstnesis" Nr. 179, 1995. gads 17. novembris.

⁶⁶ Ināra Bite, "Pensiju likums ar komentāriem", Nordik, Rīga, 1998, 33.-34.lpp.

⁶⁷ Likums spēkā no 1993. gada 1. aprīļa. Tiesiskās Informācijas centra izdruka.

Viena dzimuma partneriem nav līdzīgu tiesību un nav nekādu izredžu uz viņu mirušo partneru dzīvojamajām telpām, pat ja viņi šīs telpas apdzīvoja kopīgi.

Saskaņā ar LR Ministru Padomes "Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumu"⁶⁸ 8. pantu tikai mājas vai dzīvokļa īpašnieka ģimenes locekļi, bet nevis viņu viena dzimuma partneri, var tikt pierakstīti pie īpašnieka. Īres līguma darbības laikā pēc īrnieka iesnieguma, ko paraksta arī visi viņa pilngadīgie ģimenes locekļi, pierakstāmi īrnieka vai viņa ģimenes locekļa laulātais, vecāki, darba nespējīgie vai nepilngadīgie brāļi un māsas, kā arī darba nespējīgie pilngadīgie bērni (10. pants). Īrnieka tā paša dzimuma partneris, kurš atbilst noteikumu kategorijai "citas personas", var tikt pierakstīts tikai ar visu īrnieka ģimenes locekļu piekrišanu. Šādu personu pierakstīšanai ir nepieciešama arī izīrētāja piekrišana. Pašvaldību īpašumā esošajās mājās un dzīvokļos piekrišanu noformē ar pašvaldības pilnvarotās institūcijas lēmumu, bet valsts īpašumā esošajās mājās un dzīvokļos - ar attiecīgās valsts institūcijas lēmumu pēc tās valsts iestādes vai uzņēmuma atzinuma, kā pārziņā ir dzīvojamā telpa vai dzīvoklis. Ir skaidrs, kādas grūtības jāpārvar un kādas sarežģītas procedūras jāveic tām lesbietēm vai gejiem, kuri vēlas pierakstīt pie sevis savus partnerus. Savukārt laulātajiem sava partnera pierakstīšana ir daudz vienkāršāka.

Daudzas lesbietes un geji, lai apietu pierakstīšanās formalitātes, bieži irē dzīvokļus no privātpersonām. Tomēr arī šajā gadījumā viņiem bieži draud diskriminācija. Tā kā diskriminācija uz personas seksuālās orientācijas pamata Latvijā nav aizliegta, ir pilnīgi legāla un bieži arī notiek dzīvokļa īres atteikšana vai pārtraukšana, uzzinot, ka īrnieki ir homoseksuālas personas.

2.2.9.6. Ārstniecības likums

"Ārstniecības likums"⁶⁹ paredz, ka pacientam ir tiesības pilnībā vai daļēji atteikties no piedāvātās izmeklēšanas vai ārstēšanas, to apliecinot ar parakstu (23. pants). Gadījumos, kad pacients ir persona, kura veselības stāvokļa dēļ nespēj apzināties savas rīcības sekas, šīs tiesības un atbildība par pieņemto lēmumu ir pacienta ģimenes locekļiem, bet, ja tādu nav, tuvākajiem radniekiem vai likumīgajiem pārstāvjiem (aizgādņiem, aizbildņiem). Pacienta tā paša dzimuma partnera viedoklis šādos gadījumos nav ņemams vērā. Līdzīgs personu loks, kas izslēdz viena dzimuma partnerus, tiek noteikts likuma 49. un 68.(2) pantos. Šie panti ir saistīti ar gadījumiem, kad vilcināšanās apdraud pacienta dzīvību vai ir veikta stacionēšana psihiatriskajā slimnīcā pret slimnieka gribu.

2.2.9.7. Valsts civildienests

Likuma "Par valsts civildienestu"⁷⁰ 36. pants nosaka, ka ierēdnis saņem ģimenes piemaksu 10 procentu apmērā no mēneša algas par nestrādājošu laulāto, ja tas nesaņem pensiju, bezdarbnieka pabalstu vai citus regulārus ienākumus. Lesbietēm vai gejiem, kuri atrodas valsts civildienestā un kuru partneri ir finansiāli atkarībā no viņiem un nesaņem nekādus citus regulārus ienākumus, nav tiesību uz piemaksu, kāda ir iespējama laulātajiem.

Arī gadījumā, ja valsts ierēdnis, pildot dienesta pienākumus, ir gājis bojā, likuma 50. pants nosaka, ka bojā gājušā ierēdņa ģimenei saskaņā ar Ministru Kabineta instrukciju papildus likumā noteiktajām kompensācijām pienākas vienreizējs pabalsts 24 mēnešalgu apmērā. Lieki piebilst, ka tas neattiecas uz lesbiešu vai geju partneriem.

2.2.9.8. Iepriekš neapsolītā slēpšana un neziņošana, atteikšanās sniegt liecību

⁶⁸ Ministru Padomes lēmums Nr. 186, 1993. gads 13. aprīlis. LR Saeimas un MK Ziņotājs, Nr.18/19, 1993. gads 13. maijs.

⁶⁹ 1997. gada 1. jūlija likums, "Latvijas Vēstnesis" Nr. 169, 1997. gads 2. jūlijs.

⁷⁰ 1994. gada 3. maija likums, LR Saeimas un MK Ziņotājs Nr. 10, 1994.

Ar 1998. gada Krimināllikuma stāšanos spēkā lesbiešu un geju partneri, salīdzinot ar laulātajiem, tiks diskriminēti arī kriminālprocesa tiesībās. Krimināllikuma 22. pants paredz, ka par iepriekš neapsolītu slēpšanu un neziņošanu neatbild noziegumu izdarījušās personas saderinātais, laulātais, vecāki, bērni, brāļi un māšas, vecvecāki un mazbērni. No tā izriet, ka noziegumu izdarījušo personu tā paša dzimuma partneri līdzīgās situācijās tiks saukti pie kriminālatbildības par iepriekš neapsolīto slēpšanu un neziņošanu.

Līdzīgu personu loku, kuras ir atbrīvotas no kriminālatbildības par atteikšanos sniegt liecību pret apsūdzēto vai tiesājamo personu, nosaka Krimināllikuma 303. pants. Tā kā tas neattiecas uz viena dzimuma pāriem, apsūdzēto vai tiesājamo personu tā paša dzimuma partneri tiks saukti pie kriminālatbildības par atteikšanos sniegt liecību pret saviem partneriem.

2.2.9.9. Cietuma apmeklēšana un sarakste starp notiesātajiem

Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes Kodeksa 45. pantu notiesātajiem ir atļauti divi satikšanās veidi: īslaicīgas satikšanās uz laiku līdz 2 stundām un ilgstošas satikšanās uz laiku līdz 36 stundām. Īslaicīgās satikšanās ir atļautas ar cietumnieka radniekiem un citām personām brīvības atņemšanas iestādes pārstāvja klātbūtnē. Teorētiski cietumnieku tā paša dzimuma partneri varētu būt iekļauti "citu personu" kategorijā. Savukārt ilgstošajās satikšanās cietumnieki var pavadīt laiku kopā ar tuviem radniekiem. Pants paskaidro, ka par tuviem radniekiem tiek uzskatīti vecāki, bērni, adoptētāji, brāļi un māšas, vecvecāki un laulātais. Viena dzimuma partnerim nav automātisku tiesību uz ilgstošu satikšanos ar savu partneri, kas atrodas cietumā. Neskatoties uz to, ka šis pants paredz, ka izņēmuma gadījumā, kad notiesātajam nav tuvu radnieku, ar brīvības atņemšanas iestādes administrācijas lēmumu ilgstoša satikšanās var tikt atļauta arī ar citiem radniekiem vai citām personām. Notiesātās lesbietes vai geja partnerim/partnerei iespējas uz ilgāku laiku un privāti satikties ar savu partneri ir tikai gadījumā, ja notiesātajam nav tuvu radnieku un tikai izņēmuma gadījumā ar cietuma administrācijas lēmumu. Situācija, kad cietumu administrācijas būtu gatavas atzīt cietumnieku tā paša dzimuma partnerus, ir nereāla.

Kodeksa 49. pants nosaka, ka sarakste starp notiesātajiem brīvības atņemšanas vietās ir aizliegta, ja viņi nav radnieki. Ja abi viena dzimuma partneri atrodas brīvības atņemšanas vietās, viņiem nav tiesību sarakstīties.

III NODAĻA: LESBIEŠU UN GEJU TIESĪBU NODROŠINĀŠANA CITĀS VALSTĪS

3.1. Likumdošana, kas regulē viena dzimuma personu partnerattiecības

3.1.1. Dānija - pirmā valsts pasaulē, kur atļauta partnerattiecību reģistrācija starp viena dzimuma personām

3.1.1.1. Dānijas likuma priekšvēsture

Likuma par reģistrētajām partnerattiecībām viena dzimuma personām vēsture sākās jau 60ajos gados. 1968. gadā Dānijas valdība nāca klajā ar likumprojektu, kura pieņemšana izmainītu Laulības Aktu, atceļot vecmodīgo saderināšanās institūciju un vecuma cenzu, kas regulēja gatavību stāties laulībā. Tajā pašā dienā Sociālistu Tautas partija (STP) iesniedza priekšlikumus, lai nodrošinātu jaunas kopdzīves formas. Ja valdības priekšlikuma pamatā bija vēlme pieskaņoties jaunajiem laikiem, tad STP, izvirzot savu priekšlikumu, ņēma vērā faktu, ka cilvēki kārto savu dzīvi visdažādākajos veidos un daudzi no tiem ir tālu no tradicionālajām ģimenēm. Kā piemērs tika atzīmētas lesbiešu un geju ģimenes. Partija uzskatīja, ka likumdevēju funkcijās neietilpst norādīt, kas ir pareizi un kas nav, bet gan šādas ģimenes aizsargāt. Šis STP priekšlikums bija jauns pagrieziena viedokļos par ģimeni tās tradicionālajā izpratnē kā vienīgo pieņemamo un atzīto kopdzīves formu.

Valdības priekšlikums tika atbalstīts, bet sakarā ar STP priekšlikumu tika izveidota komiteja, kurai vajadzēja izanalizēt iespējamās priekšlikuma pieņemšanas sekas. 1973. gadā šī komiteja noraidīja priekšlikumu atļaut laulības viena dzimuma personām. Pamatojot šo lēmumu, tika atzīmēts, ka, atļaujot lesbietēm un gejiem precēties, Dānija pārkāptu tradicionālo izpratni par laulību un tas radītu nelabvēlīgu efektu dāņu laulību atzīšanai citās valstīs. Tomēr tajā pašā laikā komisija atzīmēja nepieciešamību veikt likumdošanas reformas.

Diskusijas lesbiešu un geju kopienā parādīja, ka interese par heteroseksuālo laulību kopēšanu ir samazinājusies. 1978. gadā Dānijas Nacionālā lesbiešu un geju organizācija LBL, tiekoties ar laulību komitejas priekšsēdētāju, piedāvāja jaunu koncepciju. Koncepcijas pamatā bija partnerattiecības, kam būtu noteiktais tiesiskais spēks, paralēli laulībai ietverot arī publisku ilgstošas kopdzīves reģistrāciju.

LBL, kopā ar Sociāldemokrātisko, Sociālliberālo un kreisajām partijām, pārliecināja parlamentu nodibināt Komisiju ar mērķi izziņāt homoseksuālistu sociālos apstākļus. Parlaments apstiprināja priekšlikumu 1984. gada maijā. Tā paša gada novembrī Tieslietu ministrs nozīmēja komisijas locekļus. Komisijas mandāts skanēja šādi:

"Atzīstot, ka homoseksuālistiem jābūt iespējām dzīvot saskaņā ar viņu identitāti, kurai jāpieskaņo arī viņu dzīve sabiedrībā, bet, ņemot vērā, ka šādas iespējas patlaban nepastāv, komisija apkopos un iesniegs zinātniskus dokumentus par homoseksualitāti un homoseksuālo dzīves veidu, kā arī uzsāks pētījumus, lai noskaidrotu homoseksuālistu legālos, sociālos un kultūras apstākļus.

Šajā sakarā komisija piedāvās veikt pasākumus, lai izbeigtu pastāvošo diskrimināciju visās sabiedrības sfērās un uzlabotu homoseksuālistu stāvokli, tai skaitā, ietverot priekšlikumus pastāvīgas kopdzīves regulēšanai".

Cits komisijas uzdevums bija izskatīt jautājumu par neprecēto heteroseksuālu pāru kopdzīvi un iesniegt priekšlikumus šajā sakarā.

1986. gadā komisija nāca klajā ar pagaidu atskaiti par homoseksualitāti un mantošanas nodokļiem. Uz šīs pagaidu atskaites pamata Dānijas parlaments apstiprināja izmaiņas aktā par mantošanas un dāvanu nodokļiem. Saskaņā ar šo Aktu mantošanas un dāvanu nodokļu likumi paredzēja

atvieglinājumus kopā dzīvojošām viena dzimuma personām. Dažos gadījumos viena dzimuma pāri tika pielīdzināti precētiem heteroseksuāliem pāriem.

1988. gadā komisija nāca klajā ar atskaiti, kurā bija iekļauts arī priekšlikums pieņemt likumu par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju. Daļa komisijas locekļu uzskatīja kā šāda likuma pieņemšanai nav reālas nepieciešamības. Šie komisijas locekļi uzskatīja, ka diskriminācija jāizbeidz ar attiecīgu nolīgumu par diskriminācijas aizliegšanu uz seksuālās orientācijas pamata, bet nevis ar reģistrēto partnerattiecību likumu viena dzimuma personām. Izskanēja arī viedokļi, ka homoseksuālajiem pāriem, kuri negribētu publiski reģistrēt savas partnerattiecības, šāds likums nedotu nekādu labumu, kaut gan šādiem pāriem tiesiskā aizsardzība likumos būtu visvairāk nepieciešama. Šie komisijas locekļi atzīmēja, ka neviena pasaules valsts vēl nav gatava spert līdzīgu soli un pieņemt partnerattiecību likumu viena dzimuma personām, tāpēc starptautiskās sabiedrības viedoklis var būt ļoti atšķirīgs.

Cita komisijas locekļu daļa atbalstīja priekšlikumu pieņemt šādu likumu. Viņi pat atzīmēja, ka partnerattiecību likuma pieņemšana nebūt nav pietiekošs solis, lai nodrošinātu vienlīdzību starp heteroseksuālajiem un homoseksuālajiem cilvēkiem, taču šāda likuma pieņemšana var kalpot par pozitīvu piemēru sabiedrībai akceptēt homoseksuālās attiecības. Šie komisijas locekļi argumentēja savu nostāju ar uzskatu, ka reāla vienlīdzība nav iespējama bez formālas vienlīdzības. Komentējot antidiskriminācijas likuma uz seksuālās orientācijas pamata pieņemšanu, šī komisijas daļa nepiekrīta citiem locekļiem, ka likums varētu aizvietot partnerattiecību likumu. Tas tika pamatots ar piemēru, ka, ja antidiskriminācijas likums aizliegtu diskriminēt personas arī uz heteroseksuālās orientācijas pamata, tas nebūt nenozīmētu, ka līdz ar to heteroseksuālās laulības kļūtu nevajadzīgas. Šie komisijas locekļi norādīja arī uz simbolisko nozīmi, kāda būtu partnerattiecību likuma pieņemšanai, kas nav salīdzināma ar nelielām izmaiņām pastāvošajā likumdošanā.

Uz komisijas lēmuma pamata 1988. gadā likumprojekts par reģistrētajām partnerattiecībām starp viena dzimuma personām tika iesniegts parlamentā. Pēc plašām un karstām diskusijām Dānijas parlaments ar balsu vairākumu (71 par, 47 pret) apstiprināja šo likumprojektu un tas stājās spēkā 1989. gada 1. oktobrī. Likuma nosaukums ir Akts Nr. 372 par reģistrētajām partnerattiecībām. Vienlaicīgi tika pieņemts arī Akts Nr. 373 par izmaiņām Dānijas laulību (noslēgšanas un šķiršanas) aktā, mantošanas aktā un kriminālkodeksā.

3.1.1.2. Likumu teksti

a) Dānijas Akts par reģistrētajām partnerattiecībām

Mēs, Margrēte Otrā, ar Dieva labvēlību Dānijas Karaliene, darām zināmu, ka:
Dānijas Folketings ir pieņēmis sekojošu Aktu, kas ir saņēmis karalisko piekrišanu:

1. Divas viena dzimuma personas var reģistrēt savas partnerattiecības.

Reģistrācija.

2.-(1.) Dānijas Akta par laulību (noslēgšana un šķiršana) 1. nodaļa, 12. un 13.(1.) panti un 13.(2.) panta 1. nodaļa attieksies arī uz reģistrētajām partnerattiecībām.

(2.) Partnerattiecības var tikt noslēgtas, ja abas vai viena no personām pastāvīgi dzīvo Dānijā un ir Dānijas pavalstnieks.

(3.) Tieslietu ministrijai noteikt reģistrēto partnerattiecību noslēgšanas kārtību un priekšnoteikumu pārbaudes kārtību.

Tiesiskais efekts.

3.-(1.) Reģistrētajām partnerattiecībām būs tāds pats tiesiskais spēks kā laulības līgumam, izņemot 4. pantu.

(2.) Dānijas likumi, kas attiecas uz laulību un laulātajiem, attieksies arī uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem.

4.-(1.) Dānijas Akta par adoptēšanu noteikumi laulātajiem neattieksies uz reģistrētajiem partneriem.

(2.) Dānijas Akta par tiesisko nespēju un aizbildnību 13. panta trešā daļa un 15.(3.) laulātajiem, neattieksies uz reģistrētajiem partneriem.

(3.) Dānijas likumdošanas īpašie noteikumi laulātajiem, kas nosaka laulāto personu statusu pēc dzimuma⁷¹, neattieksies uz reģistrētajiem partneriem.

(4.) Starptautiskie līgumi neattieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām. Tie attieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām tikai tad, ja līgumslēdzējas puses par to vienosies.

Šķiršana

5.-(1.) Dānijas Akta par laulību (noslēgšana un šķiršana) 3., 4. un 5. daļas un Dānijas Akta par tieslietu administrāciju 42. daļa attieksies arī uz reģistrēto partnerattiecību šķiršanu.

(2.) Dānijas Akta par laulību (noslēgšana un šķiršana) 46. pants neattieksies uz reģistrēto partnerattiecību šķiršanu.

(3.) Ņemot vērā Dānijas Akta par tieslietu administrāciju 448.c pantu, reģistrētās partnerattiecības Dānijā vienmēr var šķirt.

Termiņi, utt.

6. Šis Akts stāsies spēkā 1989. gada 1. oktobrī.

7. Šis Akts neattieksies uz Farēru salām un Grenlandi, bet ar Karalisko pavēli var tikt attiecināts arī uz šīm valsts daļām ar tādām modifikācijām, kādas ir nepieciešamas, ņemot vērā īpašos apstākļus Farēru salās un Grenlandē.

Kristianborgas pilī, 1989. gada 7. jūnijā
Zem Mūsu Karaliskās Rokas un Zīmoga
Margrēte R

b) Akts par izmaiņām Dānijas laulības (noslēgšana un šķiršana), mantošanas aktos, kriminālkodeksā un aktā par mantošanas nodokļiem

(Izmaiņas, kas sekoja reģistrēto partnerattiecību akta pieņemšanai)

Mēs, Margrēte Otrā, ar Dieva labvēlību Dānijas Karaliene, darām zināmu, ka Dānijas Folketings ir pieņēmis sekojošu Aktu, kas ir saņēmis karalisko piekrišanu:

I. Saskaņā ar 1987. gada 22. aprīļa aktu Nr. 233, akts par laulību Nr. 630 (noslēgšana un šķiršana), kas tika pieņemts 1986. gada 15. septembrī, tiks grozīts šādi:

1. 9. pants skanēs:

"9. - Persona, kas jau agrāk ir noslēgusi laulību vai reģistrētās partnerattiecībās, nevar noslēgt citu laulību, kamēr ir spēkā iepriekšējā laulība vai reģistrētās partnerattiecības."

2. 10. pants skanēs:

"10. - Persona, kas jau agrāk ir noslēgusi laulību vai reģistrētās partnerattiecībās, nevar noslēgt jaunu laulību vai partnerattiecības, kamēr tiesa nav uzsākusi kopīgā īpašuma sadalīšanu vai kamēr šis īpašums nav sadalīts starp iesaistītajām pusēm. Šis noteikums nav spēkā, ja pusēm ir bijis atsevišķs īpašums vai īpašuma sadalīšana notiek autorizētā izņēmuma kārtībā. Tieslietu ministrija

⁷¹ Tas ir "vīrs" un "sievā".

īpašos gadījumos var izdarīt izņēmumu attiecībā uz noteikumiem, kas paredzēti šī panta 1. daļā. "

II. Izmaiņas Aktā par mantošanu, kas tika apstiprināts ar Nr. 584 1986. gada 1. septembrī:

17.(2.) pants skanēs:

"2. Pēc atkārtotas laulības vai partnerattiecību noslēgšanas personām ir jānosaka sava īpašuma statuss. "

III. Saskaņā ar 1987. gada 10. jūnija aktu Nr. 385, tiks izdarītas sekojošas izmaiņas Kriminālkodeksā, kas tika apstiprināts 1986. gada 6. septembrī ar aktu Nr. 607:

Pants 208.(1.) skanēs:

"Jebkura persona, kas apzināti noslēdz reģistrētās partnerattiecībās, tai pašā laikā sastāvot citā laulībā vai reģistrētajās partnerattiecībās, tiks sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku ne vairāk par 3 gadiem un, ja otra persona nebija informēta par pirmās personas laulību vai reģistrētajām partnerattiecībām, tad ar brīvības atņemšanu uz laiku ne ilgāk par 6 gadiem. "

Pants 208.(3.) skanēs:

"3. Jebkura persona, kas nesastāv laulībā vai reģistrētajās partnerattiecībās, bet noslēdz laulību vai reģistrē partnerattiecības ar personu, kas jau sastāv laulībā vai ir noslēgusi reģistrētās partnerattiecības, tiks sodīta ar aizturēšanu vai brīvības atņemšanu uz laiku ne ilgāk par vienu gadu."

Pants 208.(4.) skanēs:

"4. Gadījumā, ja nederīga laulība vai reģistrētās partnerattiecības nav anulējamas, sods personai, kas jau sastāvēja laulībā vai bija noslēgusi reģistrētās partnerattiecības, var tikt aizvietots ar vienkāršu ieslodzījumu, bet persona, kas nebija laulāta un nebija noslēgusi reģistrētās partnerattiecības, var tikt atbrīvota. "

IV. Saskaņā ar 1988. gada 1. jūlija aktu Nr. 360 Akts par mantošanas nodokli, kas apstiprināts ar 1987. gada 6. februārī ar Nr. 62, tiks grozīts šādi:

1. 2.(1.) panta (a) daļa tiek atcelta. Sekojoši, (c)-(g) daļas kļūst par (b)-(f) daļām.
2. 2. apakšnodaļas 2.(1.) (a) pantā, vārdi "vai (b)" tiek izņemti.
3. 44.(1.) pantā "(g)" tiek aizstāts ar "(f)".

V. (1.) Šis Akts stāsies spēkā 1989. gada 1. oktobrī.

(2.) Šā Akta 4. pants, kas attiecas uz mantošanas nodokli, stājas spēkā no dienas, kad stājas spēkā Akts.

Kristianborgas pilī, 1989. gada 7. jūnijā

Zem Mūsu Karaliskās Rokas un Zīmoga
Margrēte R

3.1.1.3. Likuma par reģistrētajām partnerattiecībām mērķi

Galvenais šī likuma mērķis ir piešķirt homoseksuālistu kopdzīvei vienlīdzīgu statusu ar citām atzītajām kopdzīves formām. Citi mērķi varētu būt definējami šādi:

1. Viena dzimuma personu partnerattiecību sociālā atzīšana, ko regulē atsevišķi likumi, abām

partnerattiecības noslēgušajām personām dos gandrīz tādas pašas tiesības un noteiks tādas pašas pienākumus kā precētajiem heteroseksuālajiem pāriem;

2. Homoseksuālo partnerattiecību tiesiskās institūcijas izveidošana uzlabos iespējas regulēt geju un lesbiešu dzīvi saskaņā ar viņu vēlmēm un izvēli. Īpaši svarīgi tas varētu būt jauniem cilvēkiem, kuriem jāiziet ilgs process, lai izdarītu izvēli, kas atspoguļotu viņu jūtas un vajadzības. Šis likums viņus atbrīvos no nepieciešamības ņemt vērā sabiedrības uzspiestos uzskatus.

3. Homoseksuālo pāru formāla atzīšana likumdošanā veicinās ilgstošu un nopietnu attiecību veidošanos starp viena dzimuma cilvēkiem. Sabiedrības naidīgā attieksme šo procesu kavē.

4. Tiesiskās institūcijas izveidošana ir viens no priekšnoteikumiem, lai nodrošinātu viena dzimuma pāriem tādas pašas tiesības kā heteroseksuālajiem precētajiem pāriem īres, pensiju, imigrācijas un darba likumos.

5. Partnerattiecību reģistrācijas mehānisms dod partneriem izvēles tiesības starp attiecību formalizēšanu un neformalizēšanu. Tādējādi viņiem tiek dotas tādas pašas izvēles tiesības kā heteroseksuālajiem pāriem.

6. Visbeidzot, pozitīva attieksme pret ilgstošām viena dzimuma partneru attiecībām mazinās gadījuma rakstura sakarus un nestabilas attiecības. Tas ļaus būtiski samazināt HIV/AIDS izplatīšanos.

3.1.1.4. Reģistrācija

Likums par reģistrētajām partnerattiecībām ļauj divām viena dzimuma personām reģistrēt savas attiecības publiski. Saskaņā ar likuma 1. pantu šāda reģistrācija nav paredzēta divām pretējā dzimuma personām. Taču tas nebūt nenozīmē, ka likums attiecas tikai uz homoseksuāliem cilvēkiem. Reģistrētās partnerattiecības var noslēgt arī tās viena dzimuma personas, kuras nedzīvo kopā un kurām nav seksuālu attiecību.

Lai noslēgtu reģistrētās partnerattiecības, pretendentiem jāatbilst vairākiem priekšnoteikumiem, līdzīgi kā noslēdzot heteroseksuālu laulību. Likuma 2. pants nosaka, ka uz reģistrētajām partnerattiecībām attieksies arī daži likuma par laulību panti. Likums nosaka, ka abiem kandidātiem jābūt vismaz 18 gadus veciem. Nav atļauta partnerattiecību reģistrācija starp asinsradiniekiem. Pirms partnerattiecību reģistrācijas abiem partneriem jāuzrāda dokumenti, ka iepriekšējā laulība vai reģistrētās partnerattiecības (ja tādas ir bijušas) ir šķirtas.

Pirmatnēji, atšķirībā no laulības, likuma 2.(2.) pants nosaka, ka partnerattiecību reģistrācija var notikt tikai tādā gadījumā, ja vismaz viens no partneriem pastāvīgi dzīvo Dānijā un viņam ir Dānijas pilsonība. Šis nolīgums tika pieņemts tāpēc, ka tajā laikā reģistrētajām partnerattiecībām tiesiskais spēks bija tikai Dānijas teritorijā. Tika ņemta vērā arī iespēja, ka ārzemnieki, kuriem nav ciešu sakaru ar Dāniju, varētu doties uz šo valsti noslēgt partnerattiecības, kaut gan viņu valstīs tām nebūtu tiesiska spēka. 1999. gada maijā Dānijas parlaments izdarīja izmaiņas likumā, un tagad arī divi ārzemnieki, kas nodzīvojuši Dānijā vismaz divus gadus, var reģistrēt partnerattiecības Dānijā.

Saskaņā ar likuma 2.(3.) pantu Tieslietu ministrs paziņoja noteikumus par reģistrēto partnerattiecību noslēgšanas procedūru un procedūru, kā tiks pārbaudīti nepieciešamie priekšnoteikumi partnerattiecību noslēgšanai. Šis procedūras tika iekļautas Tieslietu ministrijas pavēlē Nr. 626, kas pirms tam regulēja laulības noslēgšanas procedūru heteroseksuālajiem partneriem. Saskaņā ar šīm izmaiņām partnerattiecību reģistrācija notiek divu liecinieku klātbūtnē. Abiem partneriem jābūt klāt partnerattiecību reģistrācijas brīdī un jāapstiprina par procedūru atbildīgajai personai, ka partnerattiecībās stājas labprātīgi. Pēc partnerattiecību noslēgšanas partneriem tiek izsniegta "Partnerattiecību reģistrācijas apliecība".

Reģistrētajām partnerattiecībām var būt tikai civillaulības⁷² forma. Baznīcas laulība neattiecas uz šo reģistrāciju. Ja viena dzimuma pāris grib saņemt svētību savām partnerattiecībām, tas var lūgt to priesterim, kurš ir ar mieru dot šādu svētību. Vienīgais ierobežojums ir tas, ka šī procedūra nevar notikt baznīcā. Dānijas bīskapi izveidoja īpašu komisiju, lai izlemtu, vai Baznīca ir tiesīga dot oficiālu svētību geju un lesbiešu partnerattiecībām. 1997. gada maijā komisija iesniedza atskaiti, kurā bija izteikts viedoklis, ka viena dzimuma personu partnerattiecībām, kuras valstī atļautas jau kopš 1989. gada, jāsaņem arī kaut kāda veida baznīcas svētība.

Komisija piedāvāja trīs iespējamus variantus:

1. viena dzimuma pāri saņem tādu pašu svētību kā civillaulībā esošie heteroseksuālie pāri;
2. viena dzimuma pāri saņem cita veida svētību, ņemot vērā, ka tas ir lesbiešu vai geju pāris;
3. priesteris velta savu lūgšanu viena dzimuma pārim;

Bīskapi vēl strādā pie jautājuma, kuru no šiem variantiem pieņemt. Tiek prognozēts, ka komisija atļaus priesteriem dot svētību viena dzimuma pāriem, tomēr tas nebūs obligāts pienākums.

Precētam heteroseksuālam pārim, ja laulībai draud šķiršana, ir tiesības piesaistīt priesteri par vidutāju. Viena dzimuma reģistrētajiem pāriem likums neparedz šādu iespēju. Neskatoties uz to, partneri var lūgt priesteri-vidutāju palīdzību, ja priesteris ir ar mieru to uzņemties.

3.1.1.5. Reģistrēto partnerattiecību tiesiskais efekts

Saskaņā ar likuma 3. pantu viena dzimuma pāris, kurš ir reģistrējies partnerattiecības, ar dažiem izņēmumiem savās tiesības tiek pielīdzināts heteroseksuālam laulātam pārim. Tādējādi visi Dānijas likumi, kas regulē laulību un laulāto cilvēku tiesības un pienākumus, attieksies arī uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem. Attiecībā uz starptautiskiem līgumiem, šis noteikums būs spēkā tikai tad, ja līgumslēdzēja puse tam piekritīs. Tas nozīmē, ka reģistrētās partnerattiecības nav automātiski ietvertas starptautiskajos līgumos, kuri skar laulību. Nepieciešama īpaša vienošanās un īpašas atzīmes, ja abas puses piekrīt ietvert līgumos arī reģistrētās partnerattiecības.

a) Partneru pienākumi vienam pret otru

Viens no tiesiskajiem efektiem, kas attiecas uz laulātajiem un arī uz reģistrētajiem partneriem, ir abpusējs pienākums uzturēt vienam otru. Pēc partnerattiecību reģistrācijas katra partnera pienākums ir piemēroties tādiem kopdzīves standartiem, kuri būtu pieņemami abiem partneriem. Ieguldījums kopdzīvē var būt finansiāla atbalsta veidā vai ar darbu mājsaimniecībā, attiecīgi pēc katra partnera iespējām. Partneriem ir pienākums uzturēt vienam otru un tas nozīmē, ka, ja viens no partneriem atrodas finansiālās grūtībās, viņš nevar cerēt ne uz kādu sociālo vai cita veida palīdzību, ja otrs partneris ir finansiāli nodrošināts un ir spējīgs pabalstīt pirmo.

b) Īpašums

Īpašuma tiesiskais statuss, kas attiecas uz reģistrētajiem partneriem, ir identisks laulāto personu īpašuma tiesiskajam statusam. Tas ir tā saucamais "kopīpašums". Šis īpašums sastāv ne tikai no tām vērtībām, kas iegūtas partnerattiecību laikā (ieskaitot dāvanas un mantojumus), bet arī no tām vērtībām, ko partneri ieguldīja partnerattiecībās katrs atsevišķi. "Kopīpašums" nebūt nenozīmē, ka partneriem viss ir kopīgs. Sekas galvenokārt parādās tikai tad, ja partnerattiecības tiek šķirtas vai viens no partneriem mirst. Partnerattiecību laikā pastāv it kā atsevišķa īpašuma sistēma, bet kopīpašuma statuss izpaužas netieši. Katram no partneriem ir tiesības rīkoties ar mantām un

⁷² Nejaukt ar sabiedrībā populāru un tiesiski nepareizu civillaulības apzīmējumu neregistrētai kopdzīvei. Civillaulība ir laulība, kas oficiāli reģistrēta attiecīgā valsts institūcijā, bet tā nav reģistrēta baznīcā.

īpašumu, kas ieguldīts partnerattiecībās vai iegūts partnerattiecību laikā. Taču tajā pašā laikā partneris nedrīkst nepareizi un ļaunprātīgi izmantot šīs tiesības, ja pirmā partnera rīcība var nodarīt zaudējumus otram partnerim. Šāda ļaunprātība var novest pie īpašuma sadalīšanas un nodarīto zaudējumu kompensācijas šķiršanās gadījumā. Tiesības rīkoties ar nekustamo īpašumu ir ierobežotas. Piemēram, ja vienam no partneriem pieder māja, dzīvoklis, bet šī māja vai dzīvoklis vienlaicīgi ir arī kopīpašuma sastāvdaļa, viņš nevar to pārdot, iznomāt vai iekļāt bez otra partnera piekrišanas. Tas pats attiecas arī uz mēbelēm. Partnerim nav tiesību rīkoties arī ar otra partnera mantām. Partneru kreditori var izvirzīt prasību tikai pret partnera-parādnieka īpašumu, bet ne pret otra partnera īpašumu. Gadījumā, ja partneri ir izdarījuši pirkumu mājāsaimniecībai, viņi abi ir atbildīgi kreditora priekšā. Par nodokļu maksāšanu abi partneri atbild kopīgi.

Partneri var izvēlēties arī citu īpašuma statusu. Šajā gadījumā jānoslēdz vienošanās, kuru reģistrē publiskā reģistrā. Partneri var izvēlēties pilnīgi vai daļēji atsevišķu īpašuma sistēmu.

c) Nodokļi un sociālā apdrošināšana

Dānijas nodokļu sistēma ir ļoti sarežģīta un ar tālejošām sekām. Parasti nodokļi attiecas uz katra indivīda, nevis ģimenes kā vienības ienākumiem. Salīdzinot ar neprecētiem cilvēkiem, nodokļu likumi attiecībā uz reģistrētajiem un laulātajiem pāriem dažreiz var būt labvēlīgāki, bet citreiz tie ir neizdevīgāki. Termins nodokļu jomā, kuri attiecas uz laulību un laulātajiem, attiecas arī uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem. Izņēmums ir nolīgumi, kuri attiecas uz laulātajiem, ņemot vērā viņu statusu laulībā (vīrs/sieva). Pēdējos gados sociālās apdrošināšanas un sociālās palīdzības iespējas Dānijā ir stipri paplašinājušās. Sociālā apdrošināšana pārsvarā tiek finansēta no nodokļiem. Tās mērķis ir ne tikai nodrošināt vajadzības, bet arī katra indivīda regulārus ienākumus. Daudzi no šiem labumiem iet garām ģimenei kā vienībai. Nodokļu un sociālās drošības sistēma ļoti reti ģimēni nostāda labvēlīgākā situācijā par neprecētiem indivīdiem. Tas notiek tāpēc, ka laulātie abpusēji apņemas uzturēt viens otru. Pieņemot likumu par reģistrētajām partnerattiecībām, tika nolemts, ka nebūtu pareizi piešķirt reģistrētajiem partneriem laulāto pāru tiesības, nenosakot arī visus citus noteikumus, kuri nav izdevīgi. Tāpēc sociālās drošības nolīgumi ir vienādi gan laulātajiem pāriem, gan reģistrētajiem partneriem.

d) Partnerattiecību šķiršana

Reģistrēto partnerattiecību šķiršanas noteikumi ir līdzīgi laulības šķiršanas noteikumiem. Tādējādi, lai izbeigtu partnerattiecības, jāveic līdzīgas administratīvās procedūras kā laulības šķiršanā. Pirms partnerattiecības tiek galīgi izšķirtas, viens no partneriem var lūgt otru partneri izsludināt viņus par tiesiski atdalītiem. Galīga partnerattiecību šķiršana notiek pēc 1 gada (vai pēc 6 mēnešiem gadījumā, ja partneri vienojas par šķiršanu, kā arī gadījumā, ja viens no partneriem ir bijis neuzticīgs).

Tiesisko atdalīšanu un šķiršanu var izsludināt tiesa vai provinces valdības gubernators. Administratīvā procedūra ir ātrāka un lētāka nekā tiesu procedūra. Administratīvo aktu var pieņemt uz tiesiskās atdalīšanas vai šķiršanas pamata. Apejot gubernatora iejaukšanu konfliktā starp partneriem, administratīvais akts var tikt pieņemts tikai tad, ja šķiršanu piesaka abi partneri un kopīgi vienojas par uzturēšanas jautājumiem. Ja pastāv strīds par kopīpašumu, to izskata īpašuma tiesa. Reģistrēto partnerattiecību šķiršana var notikt jebkurā partneru dzīvesvietā Dānijā.

e) Atsevišķa dzīve pirms tiesiskās šķiršanas

Ja partneri nav tiesiski izšķirti, bet strīdu dēļ dzīvo atsevišķi, katrs no viņiem var griezties pie gubernatora, lai tas izlemtu, vai otram partnerim ir pienākums uzturēt prasītāju šķiršanās procesa laikā. Dzīvošana atsevišķi tomēr nenozīmē, ka kopīpašums vairs nepastāv.

f) Šķiršanās tiesiskais efekts

Tiesiskās atdalīšanas un šķiršanas efekts ir līdzīgs. Vienīgā atšķirība ir tā, ka pēc tiesiskās atdalīšanas partneri nedzīvo kopā, tomēr tiesiski partnerattiecības nav izbeigtas, jo tikai šķiršana tās izbeidz. Tas nozīmē, ka tiesiski atdalīts partneris nevar noslēgt citas partnerattiecības. Tiesības mantot vienam no otra ir atkarīgas no tā, vai ir notikusi atdalīšana vai šķiršana. Pieņemot lēmumu par tiesisko atdalīšanu vai šķiršanu, tiesa lemj arī par uzturēšanas jautājumu, īpaši par uzturēšanas ilgumu. Ja vienam no partneriem tiek noteikts pienākums uzturēt otru partneri, tas parasti ir uz ierobežotu laiku.

Tiesiskā šķiršana sadala arī kopīpašumu. Laulības šķiršanas gadījumā, īpašuma sadalīšana notiek privāti vienojoties. Tajā pašā laikā katrs laulātais var iesniegt lūgumu tiesai. Ja partnerattiecības ir ilgušas mazāk par pieciem gadiem un īpašuma sadalīšana līdzīgās daļās ir netaisnīga (ja viens partneris ir ieguldījis vairāk nekā otrs), tiesa var sadalīt īpašumu nevis līdzīgās daļās, bet atbilstoši ieguldītajam. Ja partneru īpašumam nav bijis kopīpašuma statuss, sadalīšana nenotiek. Dažos gadījumos tiesa var noteikt kompensāciju tā partnera labā, kurš atrodas smagākā finansiālā situācijā.

g) Viena no partneriem nāves gadījums

Mirušā partnera dzīvesbiedram ir tādas pašas tiesības kā līdzīgās situācijās laulībā.

mantošana

Dānijas mantošanas likumi mirušo laulātajiem draugiem paredz svarīgas priekšrocības. Tās attiecas arī uz reģistrētajām partnerattiecībām. Saskaņā ar Dānijas mantošanas likumiem ir divas svarīgākās mantinieku grupas - tuvākie radnieki un laulības partneris (reģistrētais partneris).

Ja viens no partneriem mirst, otrs manto viņa/viņas kopīpašuma daļu, kas parasti ir puse no īpašuma. Partneris var mantot arī visu mirušā partnera īpašumu, ja mirušajam nav bērnu. Ja mirušajam ir bērni, partneris manto 1/6 līdz 1/3 daļu mirušā partnera īpašuma. Vienu trešo viņš manto gadījumos, kad nav bijis sastādīts testaments. Ja testaments ir bijis sastādīts, partneris manto 1/6 līdz 1/3 daļu mirušā īpašuma. Mirušā partnerim ir dažādas priekšrocības:

1. tiesības paturēt nedalāmo īpašumu, nedaloties ar mirušā partnera bērniem;
2. īpašas priekšrocības uz parādnieku īpašumiem vai vērtībām, ja arī citi mantinieki pretendē uz šiem īpašumiem vai vērtībām;
3. tiesības uz tām mantām, kas kalpoja mirušajam partnerim īpašām nepieciešamībām;
4. tiesības uz apmēram 4 000 latu summu, neskaitot kopīpašumu.

Tā kā reģistrētie partneri nevar kopīgi adoptēt bērnus un viņi abi nevar būt viena bērna aizbildņi, priekšrocības paturēt nedalāmo īpašumu reģistrētajiem partneriem tiek ierobežotas. Īpašumu mirušā partneris viens drīkst paturēt tikai tad, ja tam piekrīt mirušā bērni. Ja bērni ir nepilngadīgi, lēmumu pieņem tiesa.

pensija, apdrošināšana, utt.

Tiesības uz pensiju Dānijā regulē gan likumi, gan privātie kontrakti.⁷³ Gadījumā, kad pensijas noteikumi tiek regulēti ar likumu, tas ietver sociālās pensijas un valsts ierēdņu pensijas. Pensiju nolīgumi, kas attiecas uz laulību, attiecas arī uz reģistrētajām partnerattiecībām. Pensiju noteikumi, kurus regulē privātais kontrakts, neattiecas uz reģistrētajām partnerattiecībām. Tas ir

⁷³ Pastāv divas pensiju shēmas. Cilvēks saņem minimālu valsts pensiju, ko nosaka pensiju likums, taču alternatīvi viņš var noslēgt pensijas līgumu ar darba devēju. Šādā gadījumā katru mēnesi tiek iemaksāta attiecīga summa pensijas fondā. Kad darbinieks ir pensijā, viņš saņem savam ieguldījumam atbilstošu pensiju, kas parasti ir lielāka nekā valsts pensija.

darba devēja ziņā, vai pensiju noteikumus attiecināt arī uz reģistrētajiem partneriem. Šajā jomā situācija izmainījās pēc tam, kad Dānijā tika pieņemts likums, kas aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Privātie darba devēji nevar atteikties iekļaut viena dzimuma reģistrētos partnerus pensijas shēmās gadījumos, kad tajās tiek iekļauti laulātie partneri. Tādējādi privātās pensijas shēmas tagad attiecas līdzīgi un laulātajiem un reģistrētajiem partneriem.

Dzīvības apdrošināšana Dānijā ir ļoti izplatīta. Personas, kuras saņem apdrošināšanas izmaksas bieži tiek apzīmētas kā "tuvākie radnieki". Tādējādi apdrošināšanas likumdošana vienlīdzīgi attiecas uz laulātajiem pāriem un reģistrētajiem partneriem.

h) Adoptācija un aizbildnība

Dānijas likumi cenšas nodrošināt pēc iespējas vienlīdzīgāku tiesisko stāvokli bērniem, kuri dzimuši gan laulībā, gan ārpus laulības. Katram no vecākiem ir pienākums rūpēties par bērnu līdz 18 gadu vecumam.

Laulātajiem pāriem, kuri dzīvo kopā, ir kopēja aizbildnība. Viņi ir vienlīdzīgi attiecībā uz tiesībām un pienākumiem pret bērnu. Aizbildnības tiesības var iegūt īpaši vienojoties ar trešo personu. Bērnam, kas piedzimis nelaulātai mātei, ir tādas pašas tiesības mantot viņa tēva un tēva ģimenes (ja tēvam ir cita ģimene) īpašumu kā laulībā dzimušam bērnam. Tēva pienākums ir rūpēties par šo bērnu. Šādos gadījumos aizbildnības tiesības parasti pieder mātei. Reģistrētajiem partneriem nav tiesību būt par bērna aizbildņiem, kā arī viņiem nevar būt kopējas aizbildnības. Šis aizliegums tomēr nenozīmē, ka atsevišķam partnerim nav tiesību būt par sava bērna aizbildni.

Laulātie var adoptēt svešu bērnu un adoptēt viens otra bērnu (pabērnu adoptācija). 1999. gada maijā Dānijas parlaments izdarīja izmaiņas partnerattiecību likumā, un tagad viena dzimuma reģistrētais partneris var adoptēt sava partnera bērnu ar nosacījumu, ka šis bērns pašā sākumā netika adoptēts no ārzemēm.

i) Teritorija, kurā likums ir spēkā

Likuma 7. pants nosaka, ka likums attiecas tikai uz Dānijas teritoriju. Kas attiecas uz Farēru salām un Grenlandi, šeit likums var stāties spēkā tikai ar atsevišķu Karalisko pavēli, kas var tikt pieņemta, ņemot vērā īpašus apstākļus šajās teritorijās.

3.1.2. Pieaug valstu skaits, kas atzīst viena dzimuma personu partnerattiecības

3.1.2.1. Citas Ziemeļvalstis

Otrā valsts, kas tiesiski atzina viena dzimuma personu attiecības, bija Norvēģija. Likums par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju tika pieņemts 1993. gadā 1. aprīlī un stājās spēkā 1993. gada augustā. Pēc savas būtības Norvēģijas likums ir identisks Dānijas likumam. Vienīgā Norvēģijas likuma atšķirība ir nolīgums, ka partnerattiecības var reģistrēt tikai homoseksuālas personas.

Zviedrijā likums par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju tika pieņemts 1994. gadā un stājās spēkā 1995. gada 1. janvārī. Zviedrijas likums arī ir identisks Dānijas likumam. Vienīgā atšķirība ir tā, ka Zviedrijas likums nosaka, ka citās valstīs noslēgtās partnerattiecības automātiski tiek atzītas Zviedrijā. 1998. gada martā Zviedrijas parlaments nobalsoja par lēmumu uzdot valdībai nodibināt speciālu komisiju, kura izskatītu jautājumu par bērniem viena dzimuma pāros. Komisijas darbības pamatā būs jautājums par bērnu adoptēšanas iespējām viena dzimuma pāriem.

1996. gada 27. jūnijā līdzīgs likums tika pieņemts Islandē. Parlamentam likumprojektu iesniedza Islandes Tieslietu ministrs. Interesants ir fakts, ka šo likumprojektu atbalstīja visas partijas. Pret šo likumprojektu nobalsoja tikai 1 deputāts un 1 atturējās. Likuma pieņemšanas diena sakrita ar tradicionālo lesbiešu un geju parādes dienu Islandē. Pirmo viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācijas ceremoniju apmeklēja arī Islandes prezidente.

Arī Islandes likums ir gandrīz identisks Dānijā pieņemtajam. Likums atšķiras no Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas likumiem ar to, ka reģistrētajiem partneriem ir aizbildnības tiesības. Tas nozīmē, ka, ja vienam no partneriem ir bērns, otrs partneris var kļūt par šī bērna aizbildni. Gadījumā, kad bērna māte vai tēvs mirst, mātes partnere vai tēva partneris automātiski kļūst par bērna vienīgo aizbildni.

1995. gadā Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas un Islandes Tieslietu ministri vienojās par to, ka reģistrētās partnerattiecības, kas noslēgtas vienā no šīm valstīm, tiks atzītas pārējās valstīs.

3.1.2.2. Ungārija

1995. gadā Ungārijas Konstitucionālajai Tiesai tika uzdots izskatīt jautājumu, vai pastāvošā tiesiskā sistēma, kas neatzīst viena dzimuma personu kopdzīvi, ir saskaņā ar Ungārijas Konstitūcijas pantu, kas aizliedz diskrimināciju. Ungārijas likumi aizliedza viena dzimuma personu laulības un viena dzimuma partnerus izslēdza no noteikumiem, kas regulē pretējā dzimuma neprecēto personu kopdzīvi. Iniciatori ierosināja "abstraktu" likumdošanas kontroles formu. Tā ir viena no Konstitucionālās Tiesas kontroles formām un nav saistīta ar kādu konkrētu lietu, ko izskata zemāka tiesa, kuras lēmums būtu atkarīgs no Konstitucionālās tiesas lēmuma. "Abstraktā" forma nozīmē, ka tiek izskatīta vispārēja likumu atbilstība konstitūcijai.

Sava lēmuma 1. daļā Konstitucionālā Tiesa analizēja attiecīgas starptautiskās cilvēktiesību normas. Tiesa atzina, ka pēdējā laikā sabiedrības viedoklis par laulību ir mainījies. Taču tajā pašā laikā Tiesa atzīmēja, ka pastāvošajās kultūras un attiecīgajās tiesiskajās normās laulības mērķis un tās tradicionālā interpretācija pēc sava rakstura ir heteroseksuāla. Tādējādi Tiesa atzina laulības heteroseksuālo raksturu.

Tomēr lēmuma 2. daļā Tiesa pievērsa uzmanību partnerattiecībām. Tiesa atzina, ka viena dzimuma personu partnerattiecību izslēgšana no laulības jēdziena nenozīmē, ka viņiem vajadzētu būt izslēgtiem arī no tām tiesiskajām priekšrocībām, kādas ir heteroseksuāliem neprecētiem pāriem, kuri dzīvo kopā.

Tiesa atzīmēja, ka Ungārijas likumi jau kopš 60. gadiem atzīst dažādas pretējo dzimumu personu tiesības, kuras nav precējušās, bet dzīvo kopā. Tiesa atzina, ka arī divu viena dzimuma personu kopdzīvei ir tādas pašas vērtības, tāpēc viņas jāatzīst tiesiski, neņemot vērā partneru dzimumu. Tiesa nolēma, ka vienlīdzības princips attiecas uz tādiem jautājumiem kā attiecību finansiālais aspekts, radnieku un laulāto personu tiesības kriminālprocesā, ieskaitot tiesības uz klusēšanu, utt.

Tādējādi Tiesa atzina, ka šajā gadījumā, nepastāv nekādi likumīgi konstitucionāli iemesli, lai turpinātu diskrimināciju uz personu dzimuma pamata, nosakot tiesisko statusu pieaugušiem cilvēkiem, kuri dzīvo kopā. Tālāk Tiesa paziņoja, ka ņemot vērā likumus, kas regulē neprecēto personu kopdzīvi, viena dzimuma pāru diskriminācija tiek uzskatīta par cilvēku goda pazemošanu, kuri dzīvo emocionālās un finansiālās partnerattiecībās un ar kopēju saimniecību.

Visbeidzot, Tiesa paziņoja, ka likumi, kas izslēdz viena dzimuma emocionālās un finansiālās attiecības no tiesiskajām priekšrocībām, ko bauda kopā dzīvojošās heteroseksuālās personas, ir nekonstitucionāli un aicināja likumdevējus saskaņot pastāvošos likumus ar Konstitūciju. Šī lēmuma rezultātā tika apturēti likumi un citi normatīvie akti, kas tika izpētīti šajā lietā, lai līdz

1996. gada 1. martam pieņemtu jaunus, konstitūcijai atbilstošus likumus. Tiesa piedāvāja vairākas iespējas, kā nodrošināt saskaņu. Tika ieteikts pieņemt arī likumu par reģistrētajām partnerattiecībām, līdzīgu Dānijas likumam. Cits piedāvājums bija pārstrādāt pastāvošos likumus, kas regulē kopdzīves jautājumus, lai tie ietvertu arī viena dzimuma personu attiecības.

1996. gada 21. maijā Ungārijas parlaments balsoja par likumu, kas piešķir viena dzimuma pāriem līdzīgas tiesības kā heteroseksuāliem neprecētiem pāriem, ieskaitot mantošanas un pensijas tiesības. Šīs tiesības nav automātiskas un, lai tās iegūtu, pārim jāpiesakās valsts institūcijās. Vienīgais ierobežojums šajā likumā ir tas, ka viena dzimuma pāris nevar kopīgi adoptēt bērnus. Likums tika pieņemts ar balsu vairākumu (203 pret 73).

3.1.2.3. Nīderlande

1996. gada 16. aprīlī Nīderlandes parlaments pieņēma trīs rezolūcijas, kurās aicināja valdību izskatīt iespējas pieņemt likumus, lai viena dzimuma personas varētu noslēgt laulību, kopīgi adoptēt bērnus, tai skaitā no ārzemēm. Tā paša gada 16. jūnijā tika nodibināta tiesību ekspertu komisija šo jautājumu izpētei ar Nīmegenas Katoļu Universitātes privāto tiesību profesoru Basu Kortmanu priekšgalā. 1997. gada oktobrī šī komisija nāca klajā ar rekomendāciju atļaut kopīgu bērnu adoptēšanu viena dzimuma personām un atļaut viena dzimuma personu laulības. Tādējādi Nīderlande kļuva par pirmo valsti pasaulē, kur nopietni tika apspriesta ideja par laulību atļaušanu viena dzimuma personām.

Kamēr diskusija par viena dzimuma personu laulībām turpinājās, Nīderlandes parlaments 1997. gada jūlijā pieņēma likumu par viena dzimuma personu reģistrētajām partnerattiecībām. Šis likums ir līdzīgs Skandināvijas valstu likumiem, bet atšķirībā no tiem, reģistrētās partnerattiecības var noslēgt arī pretējo dzimumu personas, kuras negrib vai nevar laulāties.

Likums par viena dzimuma personu reģistrētajām partnerattiecībām stājās spēkā 1998. gada 1. janvārī. Likums nosaka izmaiņas Nīderlandes Civilkodeksā un vairāk nekā 100 citos likumos. Reģistrētās partnerattiecības var noslēgt gan viena, gan pretējo dzimumu personas. Partnerattiecības var noslēgt arī ārzemnieki, kuriem ir uzturēšanās atļauja Nīderlandē. Reģistrētās partnerattiecības neiespaido partneru bērnu tiesisko statusu: pēc reģistrācijas partneri neiegūst kopējas tiesības un pienākumus attiecībā uz partneru bērniem. Tai pašā laikā tiek paredzēti dažādi nodokļu atvieglojumi. Starptautiskās un Eiropas ģimenes tiesību normas, kā arī vairāki Nīderlandes normatīvie akti neattiecas uz reģistrētajām partnerattiecībām. Likumdošanas termini "laulība", "laulātie", "precības" attiecas tikai uz heteroseksuālo laulību. Reģistrēto partnerattiecību likums neaizliedz baznīcas laulības, jo baznīcas laulībām Nīderlandē nav tiesiska spēka.

Nīderlandes likumi paredz atbildību par laulāto vai reģistrēto partneru diskrimināciju darbā gan valsts, gan privātajā sektorā. Jaunais Vienlīdzības likums aizliedz tiešu vai netiešu diskrimināciju uz heteroseksuālās vai homoseksuālās orientācijas pamata, kā arī uz ģimenes stāvokļa pamata. Saskaņā ar likumu, reģistrētās partnerattiecības veido jaunu ģimenes stāvokļa grupu.

No 1998. gada 1. janvāra stājās spēkā arī likumi par personu kopīgu aizbildnību un kopīgu vecāku varu personām, kuras nav bērna miesīgie vecāki. Saskaņā ar šiem likumiem viens no vecākiem un viņa/viņas tā paša vai pretējā dzimuma partneris/partnere var pretendēt uz tiesas lēmumu, kas piešķir viņiem kopēju vecāku varu pār bērniem. Līdzīgi tā paša vai pretējo dzimumu pāris var pretendēt uz tiesas lēmumu, kas piešķir pārim kopēju audžubērna aizbildnību. Šajos gadījumos abiem partneriem ir pienākums uzturēt bērnu un rūpēties par viņu. Likums paredz atvieglojumus mantošanas nodokļos gadījumos, kad bērni manto saskaņā ar personu, kuras nav miesīgie vecāki vai audžuvecāki, pēdējo gribu. Citas vecāku tiesības un pienākumi pagaidām neattiecas uz reģistrētajiem partneriem.

1998. gada 1. aprīlī Nīderlandē stājās spēkā arī izmaiņas paternitātes un adoptācijas likumos. Ja līdz šim tikai precēts pāris varēja adoptēt bērnu, tad turpmāk laulība vairs nebūs viens no bērna adoptēšanas priekšnoteikumiem. Bērnu varēs adoptēt gan atsevišķa gan laulībā/partnerattiecībās sastāvoša persona. Arī neprecēts pāris varēs kopīgi adoptēt bērnu, bet tikai gadījumos, ja tas ir pretējo dzimumu pāris.

1998. gada 6. februārī Nīderlandes valdība, sekojot Kortmana komisijas rekomendācijām atļaut viena dzimuma pāriem kopīgi adoptēt bērnus, nolēma dot šādu iespēju. Valdība pieņēma izmaiņas visās trijās aprakstītajās likumu jomās (reģistrētās partnerattiecības, kopīga vecāku vara un kopīga aizbildnība, paternitāte un adoptācija). Saskaņā ar šīm izmaiņām, viena dzimuma pāris var kopīgi adoptēt bērnu, kaut gan šis pāris nevar adoptēt bērnu no ārzemēm. Nīderlandē 90% adoptējamo

bērnu ir no ārzemēm, tāpēc tika nolemts nesaasināt attiecības ar valstīm, no kurām nāk bērni. Ja bērns piedzimst reģistrētajās partnerattiecībās, otra puse automātiski iegūst vecāku varu par šo bērnu. Valdība paplašināja arī reģistrēto partneru kopīgās vecāku varas un kopīgās aizbildnības tiesības un pienākumus. Tādējādi Nīderlande kļuva par pirmo valsti pasaulē, kur viena dzimuma pāris var kopīgi adoptēt bērnus.

Kas attiecas uz atļauju viena dzimuma personām precēties, valdība pieturas pie Kortmana komisijas mazākuma viedokļa. Komisija un valdība vienojās, ka likums par reģistrētajām partnerattiecībām pielīdzina viena dzimuma pāru tiesības laulāto personu tiesībām, tādējādi nodrošinot pilnīgu tiesisko vienlīdzību starp heteroseksuālajiem un homoseksuālajiem pilsoņiem. Viena dzimuma personu laulības netika atļautas tāpēc, ka tās netiktu atzītas starptautiski. Valdība nolēma neizskatīt šo jautājumu līdz 2001. gadam, kad tiks izvērtēts likums par reģistrētajām partnerattiecībām.

1998.gada 16. aprīlī Nīderlandes parlamenta zemākā palāta atkārtoti pieņēma rezolūciju un pieprasīja, lai valdība atļauj viena dzimuma personu laulības un kopīgu bērnu adoptēšanu bez ierobežojumiem.

Pēc parlamenta vēlēšanām, 1998. gada 3. augustā jaunā Nīderlandes valdība nāca klajā ar savu programmu. Vienā no programmas pantiem, kas saucas "homoseksuālistu laulība", valdība apņemas līdz 1999. gada 1. janvārim izstrādāt likumprojektu, kas ļautu viena dzimuma personām noslēgt civillaulības līdzīgi pretējo dzimumu personām. 1998. gada 11. decembrī Nīderlandes valdība izteica atbalstu likumprojektam par viena dzimuma personu laulību. Tagad šis projekts ir nosūtīts izskatīšanai uz parlamentu. Izskatīšanai būs nepieciešams apmēram vien gads. Tādējādi viena dzimuma personu laulības jau drīz var kļūt par realitāti.

3.1.2.4. Katalonija

1998. gada 30. jūnijā vienā no Spānijas Karalistes provincēm, Katalonijā, tika pieņemts likums par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju. Likums nosaka viena dzimuma reģistrētajiem partneriem līdzīgu tiesisko statusu kā laulātajiem heteroseksuālajiem partneriem. Līdzīgs tiesiskais statuss būs tādās jomās kā sociālā nodrošināšana, pensijas, mantošana u.t.t. Viens no ierobežojumiem ir adoptācija, jo viena dzimuma reģistrētie partneri nevarēs kopīgi adoptēt bērnus.

3.1.2.5. Hamburga

1998. gada augustā arī Hamburgas zeme kļuva par pirmo reģionu Vācijā, kur ir atļauta viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācija. Saskaņā ar Hamburgas parlamenta lēmumu viena dzimuma partneri var reģistrēt savas partnerattiecības Hamburgas zemes dzimšanas, miršanas un civilstāvokļa reģistrācijas nodaļās.

3.1.2.6. Aragonija

1999. gada 12. martā arī citā Spānijas Karalistes provincē, Aragonijā, tika pieņemts likums, kas atļauj viena dzimuma personām reģistrēt savas partnerattiecības.

3.1.2.7. Citas Eiropas valstis

Lesbiešu un geju attiecību tiesiskās regulēšanas jautājumi ir aktuāli gandrīz visās Eiropas valstīs. Katrā valstī šo jautājumu risināšana ir dažādās stadijās. Vienās valstīs šis darbs ir tik tikko uzsākts, citās šie jautājumi ir jau parlamentu dienas kārtībā.

Tā, piemēram, 1997. gada 3. februārī, sociālistu partija, kas pašlaik veido Francijas valdības

vairākumu, Francijas parlamentā iesniedza likumprojektu par "civilās savienības kontraktu". Likumprojekts paredz diviem cilvēkiem, neatkarīgi no dzimuma, iespējas reģistrēt savas attiecības, noslēdzot "civilās savienības kontraktu". Paredzēts, ka, noslēdzot šādu kontraktu, personām ar dažiem izņēmumiem tiks piešķirtas tādas pašas tiesības kā laulātajām personām.

1997. gadā arī Spānijā un Portugālē priekšlikumi par lesbiešu un geju partnerattiecību reģistrāciju tika iesniegti parlamentā. 1997. gada 19. decembrī Somijas Tieslietu Ministrija izveidoja komiteju, kas strādās pie likumprojekta par viena dzimuma personu reģistrētajām partnerattiecībām. Komitejai jāpabeidz darbs līdz 1998. gada beigām. Spānijas, Portugāles un Somijas likumprojekti ir līdzīgi Skandināvijas valstu modelim.

Arī Beļģijā, Luksemburgā, Vācijā un Šveicē notiek intensīvs darbs ar likumprojektiem, kas atzītu lesbiešu un geju partnerattiecības. Šveices lesbiešu un geju organizācijas savāca 85000 parakstus petīcijai, lai valdība pieņemtu partnerattiecību likumu. Reaģējot uz šo petīciju, Šveices valdība nāca klajā ar paziņojumu, kurā atzina šo prasību par pamatotu un uzsāka darbu pie likumprojekta.

Šis jautājums nav raksturīgs tikai Rietumeiropas valstīm. Lesbietēm un gejiem jau ir iespējas reģistrēt savas attiecības Ungārijā.⁷⁴ 1995. gadā likumprojekts par izmaiņām ģimenes tiesībās tika iesniegts arī Čehijas parlamentāriem. Čehijas civillikums atzīst kopā dzīvojošo neprecēto cilvēku tiesības. Jaunais likumprojekts paredz šādu tiesību piešķiršanu arī kopā dzīvojošiem viena dzimuma pāriem. 1999. gada 10. martā visas partijas, kas veido Čehijas valdību, izņemot kristīgos demokrātus, atbalstīja likumprojektu par viena dzimuma personu reģistrētajām partnerattiecībām. Saskaņā ar likumprojektu divas viena dzimuma personas varēs noslēgt līgumu pie notāra, ar kuru viņām tiks piešķirta lielākā daļa to tiesību, ko automātiski iegūst laulātie pēc laulības noslēgšanas.

1998. gada martā Slovēnijas valdība izveidoja komisiju, kas sagatavos likumu par partnerattiecību reģistrāciju viena dzimuma personām. Šīs komisijas darbā tika iesaistīti gan deputāti, gan juristi, gan lesbiešu un geju organizāciju pārstāvji.

3.1.3. Atsevišķu viena dzimuma personu partnerattiecību aspektu regulēšanas veidi

3.1.3.1. Viena dzimuma partneru tiesību atzīšana municipālajā līmenī

Daudzās pilsētās Beļģijā, Nīderlandē, Francijā, Itālijā, Vācijā un Spānijā viena dzimuma partneri var saņemt īres, veselības apdrošināšanas un nodokļu atvieglojumus. Municipālās tiesībsargājošās iestādēs tiek reģistrētas viena dzimuma pāru tā saucamās "vietējās partnerattiecības", tādējādi piešķirot tiem atsevišķas tiesības. Šīs nav līdzīgas jau aprakstītajām partnerattiecībām. Viena dzimuma partneri, kuri reģistrējas municipālajos orgānos, nekļūst par reģistrētajiem partneriem un viņu ģimenes stāvoklis nemainās. Uz viņiem attiecas tikai tās tiesības, atvieglojumi vai citi noteikumi, ko katra pilsēta piešķir šādiem pāriem. Daudzas pilsētas šādu reģistrāciju veic tīri simboliski, lai pievērstu valdības uzmanību viena dzimuma partnerattiecību problēmām un stimulētu ātrāk pieņemt nacionālos likumus par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju.

Daudzas valsts iestādes, kompānijas un privātie darba dēvēji Eiropā, Ziemeļamerikā, Austrālijā, Jaunzēlandē un Dienvidāfrikā nodrošina vienlīdzību starp precētiem un neprecētiem kopā dzīvojošiem pāriem neatkarīgi no dzimuma. Gan vieni, gan otri pāri bauda tādas pašas tiesības un priekšrocības. Dažos gadījumos tās attiecas tikai uz darbinieku laulātajiem partneriem, taču pēdējā laikā šādas privilēģijas aizvien biežāk tiek piešķirtas arī darbinieku neprecētajiem partneriem, tai skaitā, tā paša dzimuma.

3.1.3.2. Zviedrija

⁷⁴ Skat. 3.1.2.2. apakšnodaļu.

Zviedrijā vēl pirms viena dzimuma personu partnerattiecību likuma pieņemšanas pastāvēja likumi, kas regulēja dažādus geju un lesbiešu partnerattiecību aspektus. Tā nebija laulībām līdzīga institūcija, bet drīzāk mehānisms, kas regulēja īpašuma režīmu un mantošanas noteikumus. Šie likumi skāra gan homoseksuālo, gan heteroseksuālo neprecēto cilvēku kopdzīvi. Šis mehānisms darbojas arī pēc likuma par reģistrētajām partnerattiecībām pieņemšanas. Ja geju vai lesbiešu pāris kaut kādu iemeslu dēļ neregistrē savas attiecības, viņiem tik un tā ir noteiktas tiesības.

Savu toleranci pret homoseksuālajām partnerattiecībām Zviedrijas parlaments demonstrēja jau 1973. gadā, paziņojot, ka "homoseksualitāte ir no sabiedrības viedokļa pilnīgi pieņemams kopdzīves veids". 1984. gadā Zviedrijas valdības komisija rekomendēja piešķirt kopā dzīvojošiem homoseksuālajiem partneriem tādu pašu statusu kā neprecētiem kopā dzīvojošiem heteroseksuālajiem partneriem. Komisija rekomendēja iekļaut seksuālo orientāciju Zviedrijas likumos, kas aizsargā cilvēktiesības. Kaut gan Zviedrijas parlaments uz šo rekomendāciju reaģēja lēni, 1987. gadā tika pieņemts Akts par kopdzīvi (kopējo mājokli). Šis Akts paplašināja neprecēto kopā dzīvojošo heteroseksuālo partneru tiesības, samazinot tiesiskās atšķirības starp laulātiem un nelaulātiem kopā dzīvojošiem partneriem. Tajā pašā sesijā parlaments pieņēma Aktu par homoseksuālo kopdzīvi. Šis Akts piešķīra kopā dzīvojošiem viena dzimuma partneriem tādas pašas tiesības kā kopā dzīvojošiem neprecētiem heteroseksuālajiem partneriem.

Šie likumi nosaka īpašuma (tikai tā īpašuma, kas tika iegādāts kopējai lietošanai) sadalīšanu partneru šķiršanās vai viena partnera nāves gadījumā. Tiek ierobežota īpašuma atsavināšana, iznomāšana, pārdošana un ieķīlāšana bez abpusējas piekrišanas. Gadījumā, ja šāda piekrišana nav iespējama, ir nepieciešams tiesas lēmums. Likumu mantošanas aspekts nodrošina mirušā partnerim neatņemamu daļu mirušā īpašuma, bet primāri tas attiecas uz mājokli un saimniecības lietām. Parakstot īpašu līgumu, partneri var izvairīties no šiem noteikumiem.

3.1.3.3. Kanāda

1995. gadā 25. maijā Kanādas Augstākā Tiesa paziņoja savu lēmumu lietā Egans pret Kanādu (*Egan v Canada*).⁷⁵ Šī ir pagaidām vienīga prāva Kanādas Augstākajā Tiesā, kas saistīta ar viena dzimuma partneru tiesībām. Šajā lietā pensionārs Džeims Egans gribēja panākt, lai "laulāto maksājums" tiktu izmaksāts viņa partnerim Džonam Nesbitam, ar kuru viņš dzīvoja kopā kopš 1948. gada. Saskaņā ar Federālo Aktu par vecuma drošību šāds maksājums tiek piešķirts katra pensionāra laulātajam partnerim, kas vecāks par 65 gadiem, ja laulātā partnera vecums ir starp 60 un 64 gadiem. Partneru arguments bija, ka Akta "laulāta partnera" definīcija, kas ietver arī neprecētos pretējā dzimuma partnerus, ir diskriminācija uz dzimuma pamata un ir pretrunā ar Kanādas Hartas par tiesībām un brīvībām 15.1. pantu.⁷⁶ Kaut gan partneru prasība tika noraidīta, Tiesa tomēr atzina, ka seksuālā orientācija ir viens no Hartas 15.1. pantā minētajiem pamatiem, uz kura aizliegta diskriminācija. Tiesa nolēma, ka noteiktās atšķirības starp viena dzimuma un pretējo dzimumu neprecētajiem pāriem attiecībā uz izmaksām ir diskriminācija uz dzimuma pamata, kas ir pretrunā ar Hartu.

Kanādā ir notikušas arī citas prāvas, kas saistītas ar dažādiem viena dzimuma partneru partnerattiecību aspektiem. Tiesas lēmumi ir bijuši par labu lesbiešu un geju partneriem. Šīs lietas primāri ir saistītas ar ģimenes tiesībām.

a) Adoptēšanas tiesības

- Ontario

⁷⁵ [1995] 2 SCR.

⁷⁶ Skat. 3.2. apakšnodaļu.

1995. gadā Ontario Tiesa atbalstīja viena dzimuma pāru adoptācijas tiesības lietā Re.K.⁷⁷ Četri lesbiešu pāri pieteicās bērnu kopīgai adoptēšanai. Katrā pāri vienai no partnerēm bija miesīgs bērns. Saskaņā ar Ontario likumiem bērnu kopīgi adoptēt drīkst tikai pretējā dzimuma partneri. Ontario likumi neaizliedz homoseksuālām personām adoptēt bērnus individuāli, bet neprasa arī to, lai heteroseksuālais pāris būtu precēts. Lesbiešu pāri dzīvoja kopā no 6 līdz 13 gadiem. Visi bērni bija dzimuši partnerattiecību laikā, veicot mākslīgo apaugļošanu. Tādējādi jautājums par paternitāti šajās lietās atkrita.

Tiesnesis Nevins uzskatīja, ka partneru definīcija (pretējā dzimuma partneri) ir nekonstitucionāla, jo liedz geju un lesbiešu pāriem adoptēt bērnus. Tiesa atzina, ka lesbiešu pāri dzīvo līdzīgi laulātajiem pāriem. Tika atzīts arī fakts, ka lesbiešu pāriem ir seksuāli kontakti. Tiesnesis nolēma, ka "nav pierādījumu tam, ka heteroseksuālās ģimenēs bērna fiziskie, psiholoģiskie, emocionālie vai intelektuālie apstākļi ir labāki nekā ģimenēs ar homoseksuāliem vecākiem". Tiesnesis atzina, ka Ontario provincē ir notikušas pārmaiņas, un ne tikai laulātie pāri var adoptēt bērnu, bet arī neprecējušies heteroseksuālie pāri un individuālas personas.

Lēmumā tika atzīmēts, ka "partneru" definīcijā iekļaujas arī viena dzimuma partneri. Tiesneša viedoklis bija, ka nebioloģiskajiem vecākiem ir pienākums atbalstīt bērnu finansiāli, jo, saskaņā ar Ontario likumiem, viņi ir apņēmušies uzskatīt bērnus par saviem.

Saskaņā ar lēmuma skaidrojumiem, viena dzimuma personu pāris drīkst kopīgi adoptēt ne tikai tādu bērnu, kurš ir piedzimis vienam no partneriem.

- Britu Kolumbija

1995. gadā Britu Kolumbijā tika pieņemts jauns akts par adoptēšanu. Likumi, kas stājās spēkā 1996. gadā, nosaka, ka bērna adoptēšanai var pieteikties viena vai divas personas. Vārdi "viens vai divas personas" tika izmantoti ar nolūku, lai viena dzimuma pāriem būtu iespējas kopīgi adoptēt bērnus. Parasti viens no galvenajiem kritērijiem adoptēšanā ir bērna intereses, tāpēc viena dzimuma pāriem tiks uzstādīti tādi paši noteikumi kā heteroseksuālajiem pāriem vai individuālai personai.

b) Pienākums atbalstīt bijušo partneri

Ontario Apelācijas Tiesa lietā M. H⁷⁸ nolēma, ka kādai lesbietei jāsniedz finansiāls atbalsts savai bijušajai partnerei. Ontario likumi nosaka, ka pēc attiecību izbeigšanās partnerim finansiāli jāatbalsta otrs partneris, kurš ir bijis atkarīgs no pirmā. "Partneru" definīcija ietver arī neprecētus heteroseksuālus partnerus, kuri ir nodzīvojuši kopā vismaz 3 gadus vai uzturējuši "pastāvīgas attiecības". Ontario Apelācijas Tiesa atzina "partneru" definīciju par nekonstitucionālu, jo tā neattiecas uz viena dzimuma pāriem. Lēmumā tika atzīts, ka definīcijā jāietver arī viena dzimuma partneri.

Tiesas noraidīja argumentu, ka šis pienākums attiecas tikai uz heteroseksuālajiem pāriem, jo heteroseksuālām attiecībām ir bērnu radīšanas potenciāls. Tiesa atzina, ka:

- 1) likumi, kas nosaka atbalstīšanas pienākumu, neietver prasību, lai pārim būtu bērni;
- 2) likuma nolīgumi, kas nosaka pienākumu atbalstīt bērnu, attiecas arī uz viena dzimuma partneriem;
- 3) 3. arguments bija līdzīgs bioloģiskajam argumentam, kas tika lietots pret sieviešu prasībām pēc vienlīdzības un ko Kanādas Augstākā Tiesa tagad nosoda.

Tiesa atzīmēja, ka prasība finansiāli atbalstīt bijušo partneri neiespaido valdības līdzekļus. Tieši

⁷⁷ [1995] 23 Ontario Reports (3d) 679.

⁷⁸ (1996) 96 Ontario Appeal Cases, 173.

otrādi - nosakot šādu pienākumu viena dzimuma partneriem, samazinātos valdības sociālās izmaksas.

Tiesa atzīmēja, ka Ontario jau ir notikušas izmaiņas, un partneru atbalstīšanas pienākums attiecas ne tikai uz laulātajiem. Spriežot par pienākumu atbalstīt bijušo partneri, tiesa atzina, ka "tas nav godīgi un nav efektīvi" atzīt laulību par vienīgo kopdzīves formu, kas rada partneru abpusēju ekonomisko atkarību un kas šķiršanās gadījumos dažreiz pieprasa piemērot likumos noteikto strīdu kārtšanas shēmu.

Tiesa nolēma, ka arguments, ka viena dzimuma pāri nevar radīt bērnus, tika lietots, lai attaisnotu viena dzimuma pāru izslēgšanu no likuma, kas nosaka bijušajiem partneriem pienākumu rūpēties vienam par otru. Tiesa atzina, ka šis arguments tiek lietots arī tādēļ, lai turpinātu diskrimināciju pret homoseksuālistiem, un tas ir pretrunā ar konstitucionālajiem vienlīdzības nolīgumiem.

Ontario provinces valdība iesniedza apelācijas sūdzību Kanādas Augstākajā Tiesā pret šādu Ontario Apelācijas Tiesas lēmumu.

c) Tiesības uz brīvdienām ģimenes iemeslu dēļ

1997. gada jūnijā Kanādas Valsts Ierēdņu Attiecību Valde lietā Butiljers pret Valsts Kases Valdi (*Boutilier v Treasury Board*) nolēma, ka Rosam Butiljeram, kurš strādā Kanādas valdībā, ir tiesības pieprasīt 5 brīvdienas sakarā ar viņa laulības ceremoniju. Butiljers un viņa partneris piedalījās "svētās savienības" noslēgšanas ceremonijā, ko organizēja Metropolijas Kopienas Baznīca⁷⁹ Halifaksā, Jaunskotijā. Likums nosaka, ka šīs baznīcas laulībai Jaunskotijā nav tiesiska spēka. Kolektīvais līgums, kas regulē darba attiecības, paredz brīvdienu piešķiršanu sakarā ar laulībām un satur nolīgumu par vienlīdzību neatkarīgi no dzimuma, nepieminot seksuālo orientāciju. Valde interpretēja Kolektīvo līgumu, pamatojoties uz Kanādas Aktu par cilvēktiesībām, kura 36. pants aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Ņemot vērā Kolektīvā līguma mērķus, pieņemtajā lēmumā ceremonija tika pielīdzināta laulībai, kaut arī tai nav tiesiska spēka.

d) Aizbildnība

1997. gada 25. jūnijā Ontario Tiesa lietā Grīvsa pret Bjusti (*Greaves v Buist*) piemēroja parastās ģimenes tiesību normas, kas nosaka bērna aprūpi un aizbildnību, kaut arī tas bija lesbiešu pāris. Šī lesbiešu pāra 7 gadus ilgās kopdzīves laikā Bjuste veica mākslīgo apaugļošanu un dzemdēja bērnu. Bērnu audzināja abas partneres. Prāvas laikā tika noskaidrots, ka grūtniecību, bērna dzemdēšanu un aprūpi plāvoja abas partneres kopā. Pēc attiecību izbeigšanās Grīvsa paziņoja par savu nodomu pārcelties uz dzīvi citā valsts daļā, paņemot līdzi bērnu. Bjuste pieprasīja piešķirt viņai tiesības uz bērna aizbildnību, bet Grīvsa ierosināja, lai Bjuste maksātu līdzekļus bērna uzturēšanai.

Tiesa izskatīja jautājumu par bērna aizbildnību tā, it kā tas būtu heteroseksuāls pāris. Tiesa nolēma, ka Grīvsa var paņemt bērnu līdzi. Bjustei tika noteikts maksāt līdzekļus bērna uzturēšanai, neskatoties uz to, ka viņa nekad netika iesaistīta bērna adoptācijas vai aizbildnības prāvās.

⁷⁹ Tā ir *Metropolitan Community Church*, kas ir kristīgās baznīcas ekumēniska nodaļa un atzīst viena dzimuma personu attiecības, kā arī organizē lesbietēm un gejiem Dievkalpojumus un reliģiskas ceremonijas, kuru laikā tiek svētītas viņu laulības.

e) Ģimenes tiesību normas un viena dzimuma partneri

1997. gada jūlijā Britu Kolumbijā tika pieņemtas izmaiņas Aktā par ģimenes attiecībām, kas paplašināja ģimenes tiesību normu piemērošanu arī attiecībā uz viena dzimuma pāriem. Jaunais likums nosaka, ka termins "laulātais partneris" ietver arī individuus viena dzimuma attiecībās. Līdz ar to viena dzimuma pāriem tiek noteikti tādi paši pienākumi kā heteroseksuālajiem pāriem - atbalstīt partneri un maksāt par bērna uzturēšanu. Šis ir pirmais likums Ziemeļamerikā, kas terminu "laulātais partneris" attiecina arī uz viena dzimuma personām, kurām ir partnerattiecības.

f) Izmaksas nāves gadījumā

1997. gada 1. oktobrī Ontario Tiesa lietā Keina pret Ontario (*Kane v Ontario*) nolēma, ka lesbieteī pienākas apdrošināšanas izmaksas sakarā ar viņas partneres nāvi. Ontario Akts par apdrošināšanu, kas nosaka apdrošināšanas sistēmu autokatastrofu gadījumos, paredz, ka autokatastrofā bojā gājušā partneris var pieprasīt apdrošināšanas izmaksas. Šajā aktā "partneris" tiek definēts kā vīrietis vai sieviete, kuri ir vai nav precējušies, bet dzīvo kopā vismaz 3 gadus. Tiesa nolēma, ka apdrošināšanas izmaksu atteikums bojā gājušās lesbietes partnerei ir diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata un neatbilst cilvēktiesībām. Tiesa noraidīja arī argumentu, ka likums atzīst tikai heteroseksuālās partnerattiecības.

g) Pensija

1997. gada 21. oktobrī Ontario Apelācijas Tiesa, kas ir šīs provinces augstākā tiesa, izskatīja lietu Rozenburgs pret Kanādu (*Rosenburg v Canada*). Šī lieta bija saistīta ar privāto pensijas shēmu un viena dzimuma partneriem. Lietas pamatā bija strīds, vai viena dzimuma partnerim ir tiesības uz nodokļu atvieglojumiem, ja viņš saņem mirušā partnera privāto pensiju. 1998. gada 23. aprīlī tiesa atzina, ka viena dzimuma partneru izslēgšana no definīcijas "partneri", ir nekonstitucionāla. Tiesa izdarīja izmaiņas dažos Federālā Akta par ienākuma nodokļiem pantos, lai tie attiektos arī uz viena dzimuma partneriem.

1998. gada 26. maijā arī Jaunskotijas provinces valdība paziņoja, ka valsts ierēdņu un skolotāju pensiju plāni atzīst viena dzimuma partnerus.

h) "Vietējās partnerattiecības"

Dažas municipalitātes un provinces atzīst viena dzimuma personu attiecības, pieņemot aktus par "vietējām partnerattiecībām". Šī institūcija ir identiska ASV izveidotajai (sk. nākošo apakšnodaļu).

3.1.3.4. ASV

a) Tiesības uz laulību

Amerikas Savienotajās Valstīs lesbietes un geji jau vairākas reizes ir griezušies tiesā, vērsoties pret aizliegumu viena dzimuma personām noslēgt laulību.⁸⁰ Šīs lietas ir saistītas ar atteikumiem izsniegt laulības apliecību pārim, pamatojot, ka partneri pieder vienam dzimumam. Viena no tiesas prāvām bija ļoti nozīmīga ne tikai ASV, bet visas pasaules gejiem un lesbietēm. Tā ir lieta Bērs pret Ljuinu (*Baehr v Lewin*),⁸¹ kas tika izskatīta Havaju Augstākajā Tiesā.

b) Lieta Bērs pret Ljuinu⁸²

⁸⁰ Lietas : *Baker v Nelson*, 191 NW 2d 185 (Minn. 1971); *Singer v Hara*, 522 P 2d 1187 (Wash.App. 1974); *Dean v District of Columbia*, 18 FLR 1141 (1992).

⁸¹ *Baehr v Lewin*, 852 P 2d 44 (Ha Sup Ct 1993).

⁸² Tagad šī ir lieta *Baehr v Miike*, 1996, jo tika iecelts jauns Veselības departamenta priekšnieks.

1990. gada decembrī divi lesbiešu un viens geju pāris griezās Havaju štata Veselības departamentā ar vēlmi saņemt laulības licences. Departaments licences neizsniedza, pamatojot to ar faktu, ka tie ir viena dzimuma pāri. Havaju likumi nosaka, laulību drīkst noslēgt vīrietis un sievietē. Tādējādi iesniegtie pieteikumi tika uzskatīti par neatbilstošiem laulības jēdzienam.

Visi trīs pāri iesūdzēja tiesā štatu, jo uzskatīja, ka atteikums izsniegt laulības licences ir pretrunā ar tiesībām uz privāto dzīvi, vienlīdzīgu likuma aizsardzību un tiesībām uz tiesisko procesu, ko garantē Havaju konstitūcija.

Pirmās instances tiesa atteicās izskatīt lietu, tāpēc tika iesniegta apelācija Havaju Augstākajai Tiesai. Augstākā tiesa apelācijas prasību izskatīja 1993. gadā. Havaju Augstākā tiesa noraidīja argumentu, ka tiesībās uz privāto dzīvi iekļaujas viena dzimuma personu pretenzijas uz laulību. Par lietas stūrakmeni kļuva arguments par vienlīdzīgu likuma aizsardzību visiem pilsoņiem. Saskaņā ar Havaju konstitūciju, aizliegta ir jebkāda diskriminācija, kas vērsta pret personas civiltiesībām tās dzimuma dēļ. Havaju konstitūcijā izdarītās izmaiņas ietver Vienlīdzīgu Tiesību nolīgumus.

Viens no argumentiem pret šiem pāriem bija, ka tikai laulība starp vīrieti un sievieti ir definēta likumā un tiek praktizēta. Havaju Augstāka tiesa, izskatot šo argumentu, izmantoja ASV Augstākās tiesas lēmumu lietā Lovings pret Virdžīniju (*Loving v Virginia*).⁸³ Šajā lietā ASV Augstākā tiesa atcēla Virdžīnijas štata likumu, kas aizliedza laulāties dažādu rasu pārstāvjiem. Likums tika atcelts kā nekonstitucionāls un pretrunīgs rasu vienlīdzības principam. Atsaucoties uz šo lietu, Havaju Augstākā tiesa atzīmēja, ka arī tad tika atzītas laulības, kas pirms tam tika uzskatītas par pretdabiskām un līdz 1967. gadam šajā štatā netika praktizētas.

Augstākā tiesa atzina, ka Havaju laulību likuma klasifikācijas pamatā ir nevis homoseksualitāte, bet dzimums. Tiesa paziņoja, ka jānosaka strikti standarti, lai attaisnotu šādu personu dalīšanu pēc dzimuma. Citiem vārdiem sakot, lai laulību likums atbilstu konstitūcijai, štatam jāsniedz pamatoti argumenti likuma saglabāšanai esošajā veidā, kā arī jāsniedz pēc iespējas šaurāka tā interpretācija, lai izvairītos no nevajadzīgiem konstitucionālo tiesību pārkāpumiem.

Tā kā Havaju Augstākā tiesa atzina, ka homoseksuālo pāru prasība pret štatu ir pamatota, jo viņiem netiek nodrošināta vienlīdzība likuma priekšā, lieta tika atgriezta pārskatīšanai pirmās instances tiesā.

Pirmās instances tiesa lietas pārskatīšanu atlika uz 1995. gada septembri. Štats lūdza atlikt lietas pārskatīšanu un ierosināja izskatīt iespējas likumu grozīšanai, lai noregulētu jautājumus, kas attiecas uz viena dzimuma personu partnerattiecībām. Tomēr likumdevēji neizskatīja nevienu priekšlikumu, tāpēc 1996. gada septembrī lietu izskatīja.

1995. gadā Havaju seksuālās orientācijas komisija apstiprināja dokumentu, kurā tika atbalstīta prasība izdarīt izmaiņas štata laulību likumā, lai iespēja laulāties būtu arī viena dzimuma personām. 1996. gadā Havaju Senāts apstiprināja lēmumu par viena dzimuma personu laulībām, neskatoties uz faktu, ka zemākā palāta šo lēmumu noraidīja.

Štats savu aizstāvību akcentēja uz tādiem argumentiem kā bērnu radīšana un audzināšana. Abas puses pieaicināja ekspertus, kuri sniedza liecības par bērniem, salīdzinot to audzināšanu viena dzimuma un heteroseksuālās ģimenēs. Abu pušu eksperti atzīmēja, ka geji un lesbietes var būt un ir bijuši labi vecāki gan atsevišķi, gan dzīvojot viena dzimuma partnerattiecībās. Eksperti atzīmēja arī faktu, ka mūsdienās nav retums gadījumi, ka bērnus audzina personas, kuras nav viņu miesīgie vecāki. Pamatojoties uz ekspertu liecībām, tiesa atzina, ka "pastāv ģimeņu struktūru un veidu

⁸³ *Loving v Virginia*, 388 U.S. 1 (1967).

dažādība. Bērnus audzina miesīgie vecāki, vientuļie vecāki, patēvi un pamātes, adoptējošie vecāki, audžuvecāki, geju un lesbiešu vecāki, viena dzimuma pāri. Havaju salās, tāpat kā citur pasaulē, pastāv ģimenes, kur bērni nav ģimenes locekļi".

Pēc lietas izskatīšanas tiesnesis Kevins Čangs paziņoja lēmumu par labu prasītājiem (homoseksuālajiem pāriem): Havaju laulību likums nav konstitucionāls, valsts nevar aizliegt laulības licenču izsniegšanu viena dzimuma pāriem tikai viņu dzimuma dēļ.

Tiesa nolēma, ka "no liecībām, ko sniedza abas puses, izriet, ka galvenais un svarīgākais faktors laimīga un veselīga bērna attīstībai ir audzināšanas attiecības starp vecākiem un bērniem. Vecāku seksuālā orientācija pati par sevi nav viens no faktoriem, kas nosaka bērna attīstību." Tādējādi tiesa nolēma, ka "geji, lesbietes un viena dzimuma pāri var būt tikpat labi un mīlošie vecāki kā heteroseksuālas personas un pretējo dzimumu pāri."

Kaut gan sniegtās liecības norādīja uz iespējamiem stresa simptomiem, kas varētu rasties homoseksuālistu bērniem sakarā ar viņu netradicionālo ģimenes struktūru, pieejamie zinātniskie dati, pētījumi un klīniskā pieredze, ar ko tika iepazīstināta tiesa, parādīja, ka bērnu attīstība, kurus audzina geji, lesbietes un viena dzimuma personu pāri, ir normāla.

Tiesnesis Čangs nolēma, ka štats nesniedz pietiekoši loģisku saistību starp laulību atļaujām viena dzimuma personām un nelabvēlīgu iespaidu uz bērna attīstību, kā arī nav pierādījis, ka viena dzimuma personu laulšanās rezultātā radīsies būtiskas atšķirības starp bērniem, kurus audzina homoseksuālistu/viena dzimuma pāru un heteroseksuālu/pretējo dzimumu pāru ģimenes vai bērnu bioloģiskie vecāki. Tiesa nolēma, ka gadījumā, ja viena dzimuma personu laulības tiks atļautas, bērniem, kurus audzina homoseksuālisti, būs pieejama tāda pati palīdzība, aizsardzība un priekšrocības kā visiem bērniem, kuri ir dzimuši laulību rezultātā. Tiesa nolēma, ka valsts nevarēja pierādīt, ka viena dzimuma personu laulības nelabvēlīgi iespaidos bērnu optimālu attīstību un sabiedrības intereses par bērnu un ģimeņu labklājību.

1996. gada 3. decembrī tiesa nolēma, ka

- a) Havaju laulību likumā personu dzimumu klasifikācija ir pretrunā ar Havaju konstitūciju;
- b) štats nevar liegt izsniegt laulību licenci tikai tāpēc, ka abi pieteicēji ir viena dzimuma.

Ko nozīmē šis Havaju tiesas lēmums? Pirmkārt, ideja par viena dzimuma personu laulībām guva atbalstu visos Havaju tiesiskās sistēmas lēmumos. Gan Havaju Augstākā tiesa, gan pirmās instances tiesa pieņemtajos lēmumos izteica pozitīvu attieksmi šajā jautājumā. Par prāvas pamatargumentu kļuva Havaju konstitūcijas nolīgumi, kas garantē vienlīdzību neatkarīgi no personu dzimuma. Otrkārt, tiesas noliedza tradicionālos argumentus, kas tika izmantoti cīņā pret lesbiešu un geju tiesībām. Proti, tika noliegti uzskati, ka lesbiešu, geju un viena dzimuma pāru bērniem radīsies nopietnas problēmas un draudi viņu normālai attīstībai. Svarīgs ir fakts, ka abu pušu eksperti šajā lietā atzīmēja, ka lesbietes un geji ir tikpat spējīgi audzināt bērnus un nodrošināt to normālu attīstību. Tika noliegts arī arguments, ka geju un lesbiešu audzinātie bērni noteikti būs homoseksuāli orientēti.

Tomēr tiesas lēmums nebūt nenozīmē, ka viena dzimuma personu laulības Havajās kļūs par drīzu realitāti. Pašlaik štata valdība gatavojas apstrīdēt lēmumu Havaju Augstākajā tiesā. Ņemot vērā šīs tiesas nostāju lietās pirmajā izskatīšanā, var gandrīz droši apgalvot, ka arī nākošajā prāvā aizliegums laulāties viena dzimuma personām tiks atzīts par pretrunīgu Havaju konstitūcijai. Par svarīgu jāatzīst arī faktors, ka saskaņā ar ASV tiesisko sistēmu, šādas laulības (kā arī citi tiesiski saistoši dokumenti, piemēram, tiesas lēmumi), ja tās noslēgtas vienā štatā, jāatzīst arī citiem štatiem.

- c) "Vietējās partnerattiecības"

Pēdējos gados ASV vērojama viena dzimuma personu partnerattiecību atzīšana no valdības struktūru (municipalitāšu) un privāto darba devēju puses. Tā ir "vietējo partnerattiecību" institūcija. Šī institūcija palīdz lesbiešu un geju pāriem risināt finansiālās lietas, kopīgi plānot nākotni. Tomēr tajā pašā laikā pastāv arī daži ierobežojumi. Šādas partnerattiecības neatzīst vispārējā likumdošana un tiesisks spēks tām ir tikai attiecībā uz noteiktām personām vai organizācijām noteiktās teritorijās. Likuma priekšā abi partneri nav ģimene. Šī institūcija tika attīstīta ar mērķi izrādīt cieņu lesbiešu un geju partnerattiecībām līdz to oficiālai atzīšanai valsts līmenī.

"Vietējās partnerattiecības" ir pieejamas ne tikai viena dzimuma partneriem, bet arī pretējo dzimumu partneriem, kuri nevēlas vai nevar noslēgt laulību.

Municipālā atzīšana notiek divos veidos. Vienas municipalitātes atļauj diviem cilvēkiem, kuriem ir pastāvīgas attiecības, kopdzīve un kuri atbilst dažiem priekšnoteikumiem, publiski noslēgt "vietējās partnerattiecības". Partnerattiecību noslēgšanai ir liela simboliska nozīme, it īpaši lesbietēm un gejiem. Citas municipalitātes darbinieku partneriem piešķir līdzīgas veselības aizsardzības un citas priekšrocības, kādas ir pieejamas laulātajiem partneriem. Dažas municipalitātes nodrošina gan publisku partnerattiecību reģistrāciju, gan dažādas priekšrocības partneriem. Arī daudzi privātie darba devēji atzīst "vietējās partnerattiecības" un piešķir savu darbinieku partneriem tādas pašas priekšrocības kā darbinieku laulātajiem partneriem.

reģistrācija

Tiesības reģistrēt "vietējās partnerattiecības" netiek ierobežotas un tādas ir ikvienam. Reģistrācijas faktam nav tiesisku sekas. Ar reģistrāciju partneru attiecības tiek deklarētas publiski un tās atzīst municipalitāte. Ir municipalitātes, kur reģistrētajiem partneriem ir tiesības apmeklēt vienu otru slimnīcā uz tādiem pašiem pamatiem kā tuviem radniekiem. Ņujorkas reģistrācija nodrošina tiesības apmeklēt reģistrēto partneri slimnīcā un cietumā. Reģistrētie partneri tiek uzskatīti par vienas ģimenes locekļiem arī attiecībā uz dzīvojamās platības īri. Ja viens no partneriem, piemēram, mirst, otram ir tiesības palikt dzīvot irētajā mājā vai dzīvoklī.

Pašreiz jau 30 ASV štati un municipalitātes veic "vietējo partnerattiecību" reģistrāciju.

reģistrācijas priekšnoteikumi

Priekšnoteikumi "vietējo partnerattiecību" reģistrācijai ir līdzīgi priekšnoteikumiem laulības slēgšanai. Parasti abiem partneriem jābūt vismaz 18 gadus veciem, viņi nevar būt radnieki, un sastāvēt citā laulībā vai partnerattiecībās. Citi papildnoteikumi paredz, ka partneriem jābūt laulības dzīvei līdzīgām attiecībām un jādzīvo kopā. Dažreiz viņiem ir jāapliecina, ka attiecības ir stabilas un nav paredzēts tās pārtraukt. Citreiz partneriem jāuzņemas materiāla atbildība par otra partnera minimālā dzīves līmeņa nodrošināšanu.

Dažos gadījumos "vietējo partnerattiecību" reģistrācijā obligāti jāpiedalās diviem lieciniekiem un partnerattiecību deklarācijas jāapstiprina pie notāra. Municipalitātes var izdarīt oficiālu ierakstu par "vietējo partnerattiecību" reģistrāciju, bet dažos gadījumos partneri paši var pieprasīt izdarīt šādu ierakstu un izdot partnerattiecību deklarācijas kopiju.

Ir municipalitātes, kas ierobežo personu loku, kuras var reģistrēt "vietējās partnerattiecības", ieviešot noteikumus, ka vienam no partneriem jādzīvo vai jāstrādā šīs municipalitātes teritorijā.

Arī "vietējās partnerattiecības" var šķirt. Parasti, ja viens partneris vēlas šķiršanu, tas ir pietiekošs iemesls, lai partnerattiecības izšķirtu. Partnerattiecības tiek uzskatītas par šķirtām, ja viens no partneriem mirst.

Privātie darba devēji, kuri atzīst viena dzimuma partnerus, dažreiz uzstāda noteikumu, lai pāris reģistrētu partnerattiecības, līdzīgi kā municipalitātēs, lai varētu baudīt ar "vietējām partnerattiecībām" saistītās priekšrocības.

"vietējo partnerattiecību" priekšrocības

Kā jau tika atzīmēts, vienas municipalitātes nodrošina tikai reģistrāciju, bet citas piešķir arī noteiktas priekšrocības partneriem. Šīs priekšrocības parasti ir līdzīgas tām, ko municipalitātes garantē laulātajiem partneriem. Viena no šādām priekšrocībām ir saistīta ar veselības aizsardzību. Reģistrētie partneri var tikt iekļauti municipalitāšu vai privāto darba devēju sponsorētajos apdrošināšanas plānos. Tiek piešķirtas arī apmaksātas brīvdienas partnera slimības gadījumā vai partnera radnieka nāves gadījumā.

Pēdējos gados ne tikai municipālie un privātie darba devēji nodrošina noteiktas priekšrocības savu darbinieku vai municipalitātes iedzīvotāju reģistrētajiem partneriem. Šādu praksi sāk ieviest arī daudzas valsts iestādes un organizācijas.

Municipālā akta par "vietējām partnerattiecībām" paraugs

Sanfrancisko akts par vietējām partnerattiecībām
1991. gada 15. janvārī

Sanfrancisko ļaudis papildināja Administratīvo Kodeksu, iekļaujot jaunu nodaļu, kas skan šādi:

VIETĒJO PARTNERATTIECĪBU ATZĪŠANA

1. Nodaļa. MĒRĶIS

Šī akta mērķis ir radīt tuvu un pastāvīgu attiecību atzīšanas mehānismu, ieskaitot attiecības starp lesbietēm un gejiem, jo citādi viņiem ir liegtas tiesības identificēt savus dzīvesbiedrus. Visas reģistrācijas izmaksas tiek iekasētas aktā noteiktajā kartībā.

2. Nodaļa. DEFINĪCIJAS

(a) "*Vietējās partnerattiecības*". Vietējo partnerattiecību noslēdzēji ir divi cilvēki, kuri ir izvēlējušies kopdzīvi, veidojot intīmas un pastāvīgas attiecības, rūpējoties viens par otru un vienojoties kopīgi segt nepieciešamās dzīves izmaksas vietējo partnerattiecību laikā. Viņiem jāparaksta Deklarācija par vietējām partnerattiecībām un jāizveido partnerattiecības saskaņā ar šī akta 3. nodaļu.

(b) "*Kopdzīve*". Jēdziens "kopdzīve" nozīmē, ka divām personām ir kopēja apdzīvojamā platība. Šai platībai nav jābūt tiesiski reģistrētai uz abu personu vārdiem. Ja divas personas dzīvo kopā, tām var būt papildus apdzīvojamā platība. Partneri tiek uzskatīti par dzīvojošiem kopā pat gadījumos, ja viens no viņiem atstāj kopīgi apdzīvojamo platību, bet gatavojas tajā atgriezties.

(c) "*Nepieciešamās dzīves izmaksas*". Jēdziens "nepieciešamās dzīves izmaksas" nozīmē izdevumus par uzturu un pajumti. Tas iekļauj arī citas izmaksas, kas rodas vietējo partnerattiecību dēļ. Personām šīs izmaksas nav jāsedz kopīgi vai vienādās daļās, bet kopīgi jāuzņemas atbildība par šo izmaksu segšanu.

(d) "*Deklarācija par vietējām partnerattiecībām*". "Deklarācija par vietējām partnerattiecībām" ir forma, kuru nodrošina provinces klerks. Parakstot šo deklarāciju, divas personas vienojas par kopīgu atbildību par nepieciešamajām dzīves izmaksām partnerattiecību laikā. Uz šīs vienošanās

pamata ikviens, kam partneri ir parādā, var pieprasīt savus parādus no abiem partneriem. Parakstot deklarāciju, partneri apliecina, ka viņi atbilst partnerattiecību definīcijai: nav precējušies, nav radinieki tādā pakāpē, ka Kalifornijas štatā laulība ir aizliegta, nesastāv un vismaz 6 mēnešus nav sastāvējuši citās partnerattiecībās. Pēdējais noteikums neattiecas uz gadījumiem, ja iepriekšējais partneris ir miris. Abiem partneriem ir jāpaziņo sava pasta adrese. Par nepatiesu ziņu sniegšanu deklarācijā var tikt piemērots sods.

3. Nodaļa. VIETĒJO PARTNERATTIECĪBU NOSLĒGŠANA

(a) *Metodes*. Divas personas var noslēgt vietējās partnerattiecības šādos veidos:

1. iesniedzot parakstītu deklarāciju provinces klerkam, kurš izdara ierakstu un izsniedz partneriem apliecību, kas apstiprina faktu par deklarācijas ierakstu; vai
2. apstiprinot deklarāciju pie notāra un iesniedzot tās kopiju personai, kura bija parakstīšanas liecinieks (tas var būt notārs, bet ne obligāti)

(b) *Laika ierobežojumi*. Persona nevar reģistrēt vietējās partnerattiecības, ja nav pagājuši vismaz 6 mēneši pēc iepriekšējo partnerattiecību šķiršanas (noteikums neattiecas uz gadījumiem, ja iepriekšējais partneris ir miris).

(c) *Teritoriālie ierobežojumi*. Provincas klerks izdara ierakstu par vietējo partnerattiecību deklarāciju tikai tad, ja:

1. abas puses dzīvo Sanfrancisko;
2. vismaz viens no partneriem strādā Sanfrancisko.

4. Nodaļa. VIETĒJO PARTNERATTIECĪBU IZBEIGŠANA

(a) *Vietējo partnerattiecību izbeigšanas veidi*. Vietējās partnerattiecības var izbeigt, ja:

1. viens partneris nosūta otram paziņojumu, ka viņš/viņa izbeidz partnerattiecības; vai
2. viens no partneriem mirst; vai
3. viens no partneriem noslēdz laulību vai partneri nedzīvo kopā.

(b) *Paziņojums par partnerattiecību izbeigšanu*.

(1.) *Attiecībā uz vietējiem partneriem*. Beidzoties vietējām partnerattiecībām, vismaz vienam no partneriem jāraksta paziņojums par partnerattiecību izbeigšanu. Paziņojumam jābūt ar datumu un parakstu, apliecinot faktu, ka persona par nepatiesu ziņu sniegšanu var tikt saukta pie atbildības. Ja deklarācijas ierakstu par partnerattiecību noslēgšanu ir izdarījis provinces klerks, viņš tai pievieno arī paziņojumu par partnerattiecību izbeigšanu. Citos gadījumos paziņojums jāapstiprina pie notāra. Partnerim, kurš paraksta paziņojumu, jānosūta tā kopija otram partnerim.

(2.) *Attiecībā uz citām personām*. Izbeidzoties vietējām partnerattiecībām, partnerim, kurš partnerattiecību deklarācijas kopiju ir iedevis kādai trešajai personai, šī trešā persona jāinformē arī par partnerattiecību izbeigšanu, apliecinot faktu, ka partneris ir iepazīstināts par iespējamo atbildību par nepatiesu ziņu sniegšanu. Gadījumos, ja viens no partneriem mirst, šo pienākumu veic otrs partneris. Šis paziņojums jānosūta 60 dienu laikā pēc partnerattiecību izbeigšanas.

(3.) *Neziņošana par partnerattiecību izbeigšanu*. Neziņošana par partnerattiecību izbeigšanās faktu neaizkavē partnerattiecību izbeigšanu. Ja persona cieš zaudējumus, kas radušies neziņošanas rezultātā, tai ir tiesības iesūdzēt tiesā partneri, kura pienākumos ietilpa paziņojuma iesniegšana / nosūtīšana par partnerattiecību izbeigšanos.

5. Nodaļa. PROVINCES KLERKA IERAKSTS

(a) *Izmaiņas deklarācijā*. Partneriem ir tiesības pieprasīt izdarīt izmaiņas deklarācijā par partnerattiecībām, ja, piemēram, mainās pasta adrese.

(b) *Jauna deklarācija par vietējām partnerattiecībām.* Persona, kas pie provinces klerka jau ir parakstījusi deklarāciju par vietējām partnerattiecībām, citu līdzīgu deklarāciju drīkst parakstīt ne agrāk par 6 mēnešiem no paziņojuma par vietējo partnerattiecību izbeigšanu. Ja iepriekšējās vietējās partnerattiecības ir beigušās partnera nāves rezultātā, jaunu deklarāciju drīkst parakstīt jebkurā laikā pēc paziņojuma par vietējo partnerattiecību izbeigšanu.

(c) *Provinces klerka ierakstu glabāšana.* Provinces klerks glabā visus ierakstus par vietējo partnerattiecību deklarācijām, izmaiņām deklarācijās, kā arī visus paziņojumus par partnerattiecību izbeigšanu. Ieraksti glabājas tāda veidā, lai izmaiņas deklarācijās par vietējām partnerattiecībām un paziņojumi par partnerattiecību izbeigšanu atrastos kopā ar oriģinālajām deklarācijām.

(d) *Samaksa par ierakstu.* Novērotāju valde noteiks samaksas lielumu par vietējo partnerattiecību deklarāciju reģistrēšanu un izmaiņu izdarīšanu tajās. Maksa netiks iekasēta par ierakstiem partnerattiecību izbeigšanas gadījumos. Šī maksa paredzēta, lai segtu nepieciešamos izdevumus, kas saistīti ar ierakstu veikšanu.

6. Nodaļa. VIETĒJO PARTNERATTIECĪBU DEKLARĀCIJU TIESISKĀS SEKAS

(a) *Pienākumi.* Partneru pienākumi vienam pret otru tiek definēti deklarācijā.

(b) *Tiesību un pienākumu pastāvēšanas termiņš.* Partnerattiecībām izbeidzoties, izbeidzas arī partneru tiesības un pienākumi vienam pret otru.

Citas ģimenes tiesības

Pēdējos gados ASV tiesās tiek paplašināta ģimenes definīcija. Daudzos gadījumos lesbiešu un geju partneri tiek uzskatīti par ģimenes locekļiem prāvās, kas saistītas ar adoptāciju, pienākumu rūpēties vienam par otru. Par pirmo un visnozīmīgāko lēmumu kļuva Ņujorkas tiesas lēmums lietā *Braschi v Stahl Associates* 1989. gadā. Šī lieta bija saistīta ar īres tiesībām. Kāds geju pāris dzīvoja kopā daudzus gadus. Pēc partnera nāves, uz kura vārda tika noslēgts īres līgums, namīpašnieks atteicās noslēgt jaunu līgumu ar mirušā partneri. Īpašnieks uzskatīja, ka tikai mirušā partnera ģimenes locekļi var mantot īres tiesības. Namīpašnieks griezās tiesā ar lūgumu izlikt mirušā partneri no dzīvokļa. Tomēr Ņujorkas tiesa atzina, ka divus vīriešus var definēt kā ģimeni attiecībā uz īres tiesībām.

3.1.3.5. Apvienotā Karaliste

Svarīgu lēmumu 1997. gadā pieņēma viena no Apvienotās Karalistes tiesām bērna adoptēšanas lietā.⁸⁴ Lesbiešu pāris griezās vietējā padomē, lai adoptētu 11-gadīgu meiteni, kura ar šo pāri nodzīvoja jau divus gadus, jutās laimīga un vēlējās, lai viņu adoptē. Meitenes miesīgā māte izteica pretenzijas pret to, ka viņa meitu grib adoptēt divas homoseksuālas sievietes. Tiesa noraidīja viņas prasību un lesbietes saņēma tiesas atļauju meiteni adoptēt.

Ņemot vērā tiesisko sistēmu Anglijā, kur tiesas spriedumi kļūst par svarīgu precedentu, lēmums šajā lietā nozīmē, ka lesbietēm un gejiem vairs nav tiesisku šķēršļu kopīgai bērnu adoptēšanai. Svarīgs bija tiesas paskaidrojums, ka adoptētāju homoseksuālā orientācija nevar būt par iemeslu adoptācijas atteikšanai.

3.1.3.6. Austrālija

⁸⁴ Lieta *W* (1997) 2SLR406.

Pēdējo divdesmit gadu laikā Austrālija piedzīvo pārmaiņas attiecībā uz kopdzīves veidiem, kas atšķiras no laulības. Daudzās provincēs tiek pieņemti likumi, kas regulē īpašuma, finansu un uzturēšanas pienākuma jautājumus starp cilvēkiem, kuri dzīvo kopā, bet nav precējušies. Tādējādi šādi pāri tiek atzīti tiesiski. Austrālijas likumdevēji atzīst mūsdienu realitāti, ka paralēli laulībai pastāv arī citas kopdzīves formas. Šīs kopdzīves formas nevis ignorētas, bet tiesiski atzītas un regulētas. Tā, piemēram, 1984. gadā Jaunajā Dienvidvēlsā tika pieņemts akts par *de facto* attiecībām, 1987. gadā Viktorijā tika pieņemts akts par izmaiņām īpašuma likumā, 1991. gadā Ziemeļteritorijā tika pieņemts akts par *de facto* attiecībām, 1994. gadā Kapitālas provincē tika pieņemts Akts par vietējām partnerattiecībām. Akts par vietējām partnerattiecībām atzīst dažādas kopdzīves formas, neatkarīgi no dzimuma un seksualitātes. Kapitālas province kļuva par pirmo provinci Austrālijā, kur tiek tiesiski atzītas viena dzimuma personu partnerattiecības.

Arī Kvīnslendas provinces Tiesību reformu komisija 1993. gadā ieteica iekļaut viena dzimuma personu attiecības līdzīgā likumā: "*de facto* attiecības ir attiecības starp diviem cilvēkiem (tā paša vai pretējo dzimumu), ja tie nav laulāti, bet uztur laulātajiem līdzīgas attiecības".

Priekšlikumi par viena dzimuma personu partnerattiecību iekļaušanu šādos likumos ir izvirzīti un tiek izskatīti arī citās provincēs.

3.1.4. Viena dzimuma personu partnerattiecību atzīšana imigrācijas likumdošanā

Daudzas valstis nodrošina iespēju pilsoņu un pastāvīgo iedzīvotāju tā paša dzimuma partneriem saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas un naturalizēties. Šādu atļauju izsniegšanas pamatā ir pastāvīgas emocionālās un seksuālās attiecības starp šīm personām.

3.1.4.1. Imigrācijas likumdošana valstīs, kur pastāv likumi par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju

Visās valstīs, kur pastāv likumi par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju (Dānija, Norvēģija, Zviedrija, Islande, Nīderlande), šo valstu pilsoņu ārzemju partneriem pēc partnerattiecību noslēgšanas ir tiesības saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju.

3.1.4.2. "Atkarības rezidence" Nīderlandē un "ģimenes saites" Zviedrijā

Zviedrijā un Nīderlandē šo valstu pilsoņu un pastāvīgo iedzīvotāju ārzemju partneri var saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pat neregistrējot partnerattiecības. Nīderlandē šādu iespēju sniedz tā saucamā "atkarības rezidence". Saskaņā ar šo nolīgumu, jebkura persona, neatkarīgi no seksualitātes, kurai ir pastāvīgas attiecības ar Nīderlandes pilsoni vai pastāvīgo iedzīvotāju, var saņemt "atkarības rezidenci". Zviedrijā šo situāciju regulē "ģimenes saišu" nolīgums. Ja ārzemju pilsonim ir homoseksuālas attiecības ar Zviedrijas pilsoni, bet viņi neregistrē partnerattiecības, uzturēšanās atļauju iespējams saņemt tādā pašā veidā kā tā tiek piešķirta heteroseksuālajiem pāriem, kuri dzīvo kopā, bet nav precējušies.

3.1.4.3. Imigrācijas likumi valstīs, kurās nepastāv likumi par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju

Austrālija

1991. gada aprīlī Austrālijas Federālā valdība pieņēma jaunus imigrācijas noteikumus, kas atļauj lesbiešu un geju ārzemju partneriem iegūt pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Valdība atzina, ka pastāv arī citas svarīgas attiecības, kuras neiekļaujas tradicionālajā ģimenes formulā. Tādējādi valdība noteica jaunu personu loku, kuram ir tiesības saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas: "nēģimēniskas attiecības uz abpusējas emocionālas atkarības pamata". Valdība noteica arī

kritērijus uzturēšanās atļauju saņemšanai:

- attiecības starp partneriem pastāv jau vismaz divus gadus;
- pāris dzīvo kopā un ir cieši abpusēji saistīts;
- abiem partneriem jāuzņemas saistības atbalstīt vienam otru gan emocionāli, gan finansiāli;
- imigrācijas ministram jābūt pārliecinātam, ka attiecības ir īstas un tās turpināsies.

Šie noteikumi attiecas ne tikai uz lesbiešu un geju pāriem, bet arī uz pretējo dzimumu pāriem, kuri nav precējušies.

Kanāda

Arī Kanāda regulē viena dzimuma personu attiecības imigrācijas noteikumos. Nesen Kanādas imigrācijas institūcijas izplatīja memorandu Kanādas vēstniecībām un konsulātiem ārzemēs, ka Kanādas pilsoņu lesbiešu un geju partneri var pretendēt uz imigranta statusu imigrācijas likumā paredzēto humanitāro un līdzjūtības normu ietvaros.

Jaunzēlande

Jaunzēlandes valdība atzina, ka valstī ir pilsoņi, kuri tiek diskriminēti. Tāpēc 1991. gadā imigrācijas iestādes izdeva instrukcijas, kas regulē homoseksuālistu ārzemju partneru uzturēšanos valstī. Šie noteikumi ir līdzīgi Austrālijā pieņemtajiem.

Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste

Vēl nesēn Lielbritānijā un Ziemeļīrijā nebija ne likumu, ne nolīgumu, kas regulētu homoseksuālistu ārzemju partneru uzturēšanos valstī. Neskatoties uz šādu likumu trūkumu, 20 pāriem izdevās caur tiesu panākt pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņemšanu ārzemju partneriem. 1997. gada 13. oktobrī Imigrācijas Ministrs paziņoja par jaunas imigrācijas prakses ieviešanu. Līdz ar to, stājās spēkā noteikums, ka viena dzimuma pāris var oficiāli uzturēties valstī. Ministrs teica: "Situācija attiecībā uz kopā dzīvojošiem pretējā dzimuma pāriem, kuri nav precējušies, un viena dzimuma pāriem nav atbilstoša realitātei un ir pretrunā ar cilvēktiesībām. Attiecībā uz šiem pāriem mēs nolēmām ieviest izņēmumus ārpus imigrācijas noteikumiem. Lai tiktu izdarīts izņēmums, pārim jāpierāda, ka viņi ir kopā nodzīvojuši četrus gadus vai vairāk un viņu nodoms ir pastāvīgi turpināt kopdzīvi."

Saskaņā ar jaunajiem noteikumiem Lielbritānijas pilsoņu ārzemju homoseksuālie partneri, kā arī pretējo dzimumu partneri, kuri nav precējušies, var saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas, ja pāris atbilst sekojošiem kritērijiem:

- partneriem ir laulībai līdzīgas attiecības un ārzemju partneris uzturas valstī legāli;
- iepriekšējā laulība ir šķirta un citas līdzīgas attiecības ir izbeigtas;
- partneri tiesiski nevar apprecēties;
- partneri ir nodzīvojuši stabilās attiecībās četrus gadus⁸⁵ vai vairāk un viņu nodoms ir turpināt kopdzīvi pastāvīgi;
- partneri var uzturēt viens otru bez atbalsta no valsts līdzekļiem.

Šo procesu regulē Iekšlietu Ministrijas Imigrācijas departaments. Ārzemju partnerim, ja tas legāli atrodas valstī, jāgriežas departamentā, bet ja tas atrodas ārzemēs, jāgriežas Lielbritānijas vēstniecībā vai konsulatā. Gadījumā, ja pāris atbilst visiem priekšnoteikumiem, ārzemju partnerim tiek izsniegta tā saucamā "pārbaudes uzturēšanās atļauja" uz vienu gadu. Ja šī gada laikā pāris vēl joprojām ir kopā, ārzemju partneris saņem pastāvīgās uzturēšanās atļauju.

⁸⁵ 1999. gada jūnijā tiks samazināts līdz diviem gadiem.

Beļģija

1997. gada 30. septembrī Beļģijas iekšlietu ministrs visām municipalitātēm izplatīja jaunus noteikumus par pastāvīgās uzturēšanās atļaujām ārzemniekiem, kuriem ir partnerattiecības ar Beļģijas pilsoņiem vai iedzīvotājiem.

Ministrs izteicās: "mūsdienu apstākļos ir vērojama tendence, ka vairākums cilvēku, kuri dibina attiecības, sākumā vienkārši dzīvo kopā un tikai pēc tam precas. Pieaugošie starptautiskie sakari nozīmē, ka pieaug arī attiecības starp dažādu valstu pilsoņiem. Neskatoties uz šo faktu, pašreiz tiek praktizēts, ka ārzemju partneris var palikt Beļģijā tikai apprecoties ar Beļģijas pilsoni vai iedzīvotāju, kuram ir atļauja uzturēties valstī ne mazāk par 3 mēnešiem. Šie cilvēki ne vienmēr precas tāpēc, ka uzskata to par vajadzīgu, bet gan tāpēc, ka viņus to darīt spiež imigrācijas noteikumi. Ja šajos noteikumos tiktu ņemta vērā partneru kopdzīve, viņiem būtu vairāk laika iepazīt vienu otru un nerastos nepieciešamība griezties pēc pastāvīgās uzturēšanās atļaujas. Gadījumā, ja attiecības izbeigtos, ārzemniekam nāktos atstāt valsti. Tas neattiecas uz laulību, jo laulātā partnera uzturēšanās pēc 6 vai 12 mēnešiem vairs netiek ierobežota. Zināms, ka homoseksuālie ārzemnieki, kuriem ir attiecības ar Beļģijas pilsoņiem vai iedzīvotājiem, nevar uzturēties valstī uz viņu attiecību pamata. Viņi izmanto citas iespējas (studentu vīzas, fiktīvas laulības), lai būtu kopā ar saviem partneriem. Šāda situācija ir alternatīvās uzturēšanās atļauju režīma noliegšana un nepiedāvā homoseksuālajiem pāriem alternatīvu risinājumu. Homoseksuālistu partneru diskriminācija mūsu sabiedrībā nav pieņemama".

Tika noteikti šādi kritēriji homoseksuālistu ārzemju partneriem uzturēšanās atļauju saņemšanai:

- Beļģijas pilsonis vai iedzīvotājs apņemas uzturēt savu ārzemju partneri; viņiem jānoslēdz saistošs kontrakts pie notāra; saskaņā ar šo kontraktu, beļģis ir tiesiski atbildīgs par partneri 3,5 gadu laikā;
- neierobežotas uzturēšanās atļauja ārzemju partnerim tiek izsniegta pēc 3,5 gadiem;
- partneri nevar būt precējušies;
- partneriem jābūt vismaz 18 gadus veciem;
- partneriem jāpierāda, ka viņu attiecības ir īstas un pastāvīgas;
- 3,5 gadus partneriem jādzīvo kopā;
- Beļģijas partnerim jāpelna vismaz 35.000 franku mēnesī (apmēram 600 Ls);
- Beļģijas partnera pienākums ir atlīdzināt valstij jebkādus izdevumus, ko valsts varētu iztērēt ārzemju partnera dēļ 3,5 gadu laikā (veselības aprūpe, u.t.t.);
- ārzemju partneris pieteikšanās brīdī atrodas valstī legāli vai griežas Beļģijas vēstniecībā;
- sākumā ārzemju partnerim tiek izsniegta 6 mēnešu uzturēšanās atļauja, kas pēc tam tiek pagarināta katru gadu. Ja pāris kopā nodzīvo 3,5 gadus, ārzemniekam tiek izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja.

Vācijas federālās zemes

Trīs Vācijas federālās zemes - Hamburga, Hessene un Ziemeļreina Vestfālene - izstrādāja priekšnoteikumus un kritērijus tiem ārzemju pilsoņiem, kuri uztur pastāvīgas homoseksuālas attiecības ar šo zemju pilsoņiem un iedzīvotājiem. Tādējādi, attiecībā uz uzturēšanās atļaujām viena dzimuma partnerattiecības tiek atzītas arī šajās zemēs.

3.2. Antidiskriminācijas likumi

Pēdējos gados attīstās tendences, ka diskriminācija uz personas seksuālās orientācijas pamata tiek pielīdzināta tādiem tiesību pārkāpumiem kā diskriminācija vai priekšrocību radīšana atkarībā no rases, dzimuma, tautības, valodas, ādas krāsas, reliģiskās un politiskās pārliecības. Valstis dažādi nosaka aizliegumus diskriminēt personas uz seksuālās orientācijas pamata. Vienas valstis deklarē neiecietību pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata jau savās konstitūcijās, citas - papildina pastāvošos antidiskriminācijas likumus vai kriminālkodeksus.

3.2.1. Konstitucionālie antidiskriminācijas nolīgumi

Dienvīdāfrikas Republika

Pagaidām tikai viena valsts savā konstitūcijā ir ietvērusi pantu, kas aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Tā ir Dienvīdāfrikas Republika. 1993. gadā ar aktu Nr. 200 seksuālā orientācija tika iekļauta Dienvīdāfrikas konstitūcijas 8.(2.) pantā kā viens no pamatiem, uz kura ir aizliegta diskriminācija. Šādu priekšlikumu izvirzīja Āfrikas Nacionālais kongress ar Nelsona Mandelas atbalstu. Priekšlikumu atbalstīja arī bijušais Dienvīdāfrikas Republikas prezidents De Klerks. 1996. gada 8. maijā citi šīs valsts konstitūcijas panti 9.(3.) and 9.(4.) tika papildināti ar aizliegumu diskriminēt personas uz seksuālās orientācijas pamata .

Vācija

Ideja par diskriminācijas aizliegšanu uz seksuālās orientācijas pamata nemaz nav tik jauna un pieder, lai cik tas būtu neparasti, vienai no bijušajām komunistiskajām valstīm - Vācijas Demokrātiskajai Republikai. Burtiski pirms revolucionārajām pārmaiņām Austrumeiropā tika sagatavots jaunais VDR konstitūcijas projekts, kurā bija ietverts diskriminācijas aizliegums. Taču pārmaiņas notika ātri, un projekts netika pieņemts sakarā ar VDR un VFR apvienošanos, kas nozīmēja VDR pastāvēšanas beigas.

Tomēr divu Vācijas Federatīvās Republikas zemju konstitūcijās ir iekļauti šādas diskriminācijas aizliegumi. Tās ir Brandeburga, kuras 1992. gada konstitūcijas 12.(2.) pants aizliedz diskrimināciju uz personas seksuālās identitātes pamata, un Tīringene kur diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata aizliedz 1993. gada konstitūcijas 2.(3.) pants.

Brazīlija

Mēģinājums iekļaut diskriminācijas aizliegumu uz seksuālās orientācijas pamata Brazīlijas federālajā konstitūcijā 1994. gadā cieta neveiksmi. Tomēr divos Brazīlijas federācijas štatos šādi aizliegumi pastāv. Tie ir 1989. gada Malto Grosso konstitūcijas 10.III. pants un 1989. gada Sergipes konstitūcijas 3.III. pants.

Polija

1995. gadā Konstitucionālā komiteja, kas sagatavoja jaunās konstitūcijas projektu, ierosināja jaunu antidiskriminācijas pantu 2. (2.), kas deklarēja, ka "neviens nedrīkst tikt diskriminēts uz dzimuma, rases, tautības vai etniskās izcelsmes, fiziskās vai garīgās nespējas, sociālas izcelsmes, dzimšanas vietas, seksuālās orientācijas, valodas, reliģijas, viedokļa, materiālā stāvokļa vai jebkāda cita pamata."

Tomēr līdz referendumam šī panta teksts tika izmainīts un tagad Polijas Konstitūcijas 2.(2.) pants skan šādi: "neviens nedrīkst tikt diskriminēts uz jebkādiem politiskās, sociālās vai ekonomiskās dzīves pamatiem."

Somija

1995. gadā tika izdarītas izmaiņas Somijas Konstitūcijā un tagad tā aizliedz diskrimināciju uz dzimuma, vecuma, izcelsmes, valodas, viedokļa, veselības, nespējas vai cita pamata, kas raksturo personu. Kaut gan seksuālā orientācija nav iekļauta tekstā, Konstitūcijas sagatavošanas dokumentos valdība atzīmēja seksuālo orientāciju kā vienu no personu raksturojošām pazīmēm. Tādējādi, Somijas Konstitūcija aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

Nīderlande

1983. gadā Nīderlandē tika izdarītas izmaiņas Konstitūcijā un tika pieņemts jauns 1. pants, kas aizliedz diskrimināciju uz jebkāda pamata. Nīderlandes tiesu prakse pierādīja, ka šī panta interpretācija nozīmē arī diskriminācijas aizliegumu uz seksuālās orientācijas pamata.

Eiropas Savienība

Kopš 1997. gada viens no Eiropas Savienības dibināšanas līgumiem, kas ir pielīdzināms valsts konstitūcijai, satur aizliegumu diskriminēt uz seksuālās orientācijas pamata. Tas ir 1957. gada Romas līguma jaunais 6.a pants.⁸⁶

Kanāda

1982. gadā Kanādā tika pieņemta Harta par tiesībām un brīvībām, kas papildināja Kanādas Konstitūciju. Hartas 15.1. pants deklarē: "visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā un viņiem ir tiesības uz vienlīdzīgu aizsardzību un vienlīdzīgu likuma izmantošanu bez jebkādas diskriminācijas, it īpaši uz rases, tautības vai etniskās izcelsmes, ādas krāsas, reliģijas, dzimuma, vecuma, garīgās vai fiziskās nespējas pamata." Seksuālā orientācija nav izdalīta šajā pantā, taču, kā uzskata akadēmiķi un rāda Kanādas tiesu prakse, šis pants aizliedz arī diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

1996. gada maijā Kanādas Tieslietu Ministrs valdības vārdā izteica priekšlikumu papildināt Hartas 15.1. pantu ar seksuālo orientāciju. Priekšlikums tika apstiprināts visos trijos lasījumos un tuvākajā laikā tiks pieņemts.

Austrija

Austrijas Konstitūcijā nav pieminētas homoseksuālistu tiesības. Tomēr 1989. gadā Konstitucionālā Tiesa paskaidroja, ka Austrijas Konstitūcija aizsargā arī homoseksuālistu pamattiesības uz privāto dzīvi bez jebkādas diskriminācijas uz seksuālās orientācijas pamata.

3.2.2. Kriminālatbildība par diskrimināciju

Daudzās valstīs diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata ir krimināli sodāms noziegums.

Francija

1985. gada 25. jūlijā tika izdarītas izmaiņas Francijas Kriminālajā (187.-1., 187.-2., 416. un 416.- 1 pants) un Kriminālprocesa (2.-6. panti) kodeksos. Visi panti, kas aizliedza diskrimināciju tika papildināti ar sekojošiem pamatiem: dzimums, ģimenes stāvoklis un "*moeurs*". Ar pēdējo terminu ir saprotama morāle, pieradumi, dzīves stils, ieskaitot seksuālo orientāciju.

⁸⁶ Sīkāk par šo pantu skat. 4.3.4. apakšnodaļu.

Jaunā Francijas Kriminālkodeksa panti 225.-1., 225.-2., 226.-19. un 432.-7. satur tādus pašus diskriminācijas aizliegumus.

Dānija

1987. gada 1. jūlijā tika izdarītas izmaiņas arī Dānijas Kriminālkodeksa 266. b pantā. Tagad šis pants paredz kriminālatbildību par diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

Īrija

1989. gada Īrijas Akts par naida kurināšanu paredz kriminālatbildību par naida kurināšanu uz seksuālās orientācijas pamata.

Nīderlande

1991. gada 14. novembrī izdarītās izmaiņas Nīderlandes Kriminālkodeksa 137.c, 137.d, 137.e un 429. pantā kriminalizē diskrimināciju uz heteroseksuālās vai homoseksuālās orientācijas pamata. Kriminālkodeksa 429. pants definē diskrimināciju kā "netaisnīgu sadalīšanu", kas negatīvi atsaucas uz cilvēktiesībām tādās jomās, kā politika, ekonomika, kultūra un sociālā dzīve.

Norvēģija

1981. gada 8. maijā arī Norvēģijā tika veiktas izmaiņas Kriminālkodeksā. Tagad Kriminālkodeksa 349.a pants aizliedz diskrimināciju uz homoseksuālas orientācijas, dzīves stila vai tiesmju pamatiem.

Zviedrija

Zviedrijas Kriminālkodekss tika papildināts ar diskriminācijas aizliegumu uz homoseksuālu tiesmju pamata 1987. gada 4. jūlijā.

Somija

1995. gadā tika izdarītas izmaiņas Somijas Kriminālkodeksā. Diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata tika aizliegta šādās sfērās: publiskie vai komerciālie pakalpojumi, publiskas tikšanās un sanāksmes. Kriminālkodekss aizliedz arī aģitāciju pret personu grupām uz viņu uz tautības, rases, etniskās izcelsmes, reliģijas vai citiem pamatiem. Tādējādi arī lesbietes un geji ir pasargāti no naidīgas aģitācijas pret viņiem. Cits Kriminālkodeksa pants specifiski izceļ seksuālo orientāciju kā pamatu, uz kura ir aizliegta diskriminācija pieņemot darbā un nosakot darba noteikumus. Par šādu diskrimināciju draud naudas sods vai brīvības atņemšana līdz diviem gadiem.

Spānija

1995. gada 8. novembrī Spānijas parlaments pieņēma jaunu Kriminālkodeksu. Jaunais kodekss atzīst seksuālo orientāciju par vienu no pamatbrīvībām un aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

Slovēnija

1996. gadā arī Slovēnijas parlaments pieņēma jaunu Kriminālkodeksu. Jaunā kodeksa 144. pants aizliedz diskrimināciju uz tautības, rases, ādas krāsas, reliģijas, etniskās izcelsmes, seksuālās

orientācijas, materiālā stāvokļa, dzimšanas, izglītības, sociālās piederības vai citiem pamatiem.

Islande

1996. gadā tika izdarītas izmaiņas Islandes Kriminālkodeksā. Tagad divi kodeksa panti kriminalizē aktivitātes, kas vērstas pret personu seksuālās orientācijas dēļ. Pirmkārt, kriminālatbildībai tiek pakļautas visas darbības, kas pazemo, ceļ neslavu, apmelo cilvēku vai cilvēku grupu viņu seksuālās orientācijas dēļ. Otrkārt, krimināli sodāms ir pakalpojumu vai preču atteikums personas seksuālās orientācijas dēļ.

Luksemburga

1997. gada 17. jūlijā Luksemburgas parlaments pieņēma likumu par cīņu pret rasismu, revizionismu un cita veida diskrimināciju. Tika papildināti Luksemburgas Kriminālkodeksa 444., 453.- 457. pants. Saskaņā ar šīm izmaiņām tiek paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no viena mēneša līdz diviem gadiem vai/un naudas sods no 10 000 līdz 1 000 000 franku par naida kurināšanu, diskrimināciju vai vardarbību pret fizisku personu, personu kopieni vai organizāciju uz izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, seksuālās orientācijas, ģimenes stāvokļa, veselības stāvokļa, nespējas, dzīves stila, politiskās vai filozofiskās pārliecības, sastāvēšanas arodbiedrībā, faktiskas vai uzskatāmas piederības kādai etniskai grupai, tautībai, rases un reliģijas pamata.

Sods par šiem noziegumiem palielinās trīs reizes, ja tos izdara valsts ierēdnis.

Likums paredz sodu arī gadījumos, ja kādam ir atteikti pakalpojumi vai preces, radīti šķēršļi normālai ekonomiskai darbībai vai reklāmai uz minētiem pamatiem. Kriminālnoziegumam tiek pielīdzināts arī atteikums pieņemt darbā vai atbrīvot no darba uz šādiem pamatiem.

3.2.3. Citi antidiskriminācijas likumi

Dažās valstīs pastāv vispārēji vienlīdzības likumi vai likumi, kas aizliedz diskrimināciju konkrētās jomās. Tie ir vispārējie cilvēktiesības garantējošie nolīgumi, kā arī likumi, kas aizliedz diskrimināciju kādā konkrētā sfērā.

Izraēla

1977. gadā Izraēlā tika pieņemts Akts par nepamatotu atbrīvošanu no darba. 1993. gadā šis likums tika papildināts. Tagad likuma 5.(a) pants aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata, personu atbrīvojot no darba.

1998. gada martā Izraēlas parlaments pieņēma likumu, kas aizliedz uzmākšanos un citas aktivitātes pret homoseksuālistiem darba vietās un citās dzīves sfērās. Par šādām darbībām draud civilā un kriminālā atbildība. Maksimālais sods ir brīvības atņemšana uz diviem gadiem.

Uzmākšanās uz dzimuma pamata tiek izskaidrota kā "nicinoša vai pazemojoša attieksme pret personas dzimumu vai seksualitāti, ieskaitot seksuālo orientāciju".

Francija

1986. gada 17. janvāra un 1990. gada 12. jūlija likumi papildināja Francijas Darba kodeksu ar terminu "*moeurs*"⁸⁷ Tādējādi tika aizliegta diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata darbā. Francijas tiesu prakse jau pierādīja, ka atbrīvošana no darba uz seksuālās orientācijas pamata ir pretrunā ar Darba kodeksu.

⁸⁷ Skat. 3.2.2. apakšnodaļu.

Dānija

1987. gada 1. jūlijā tika papildināts 1971. gada Dānijas Darba likums. Tagad likums aizliedz diskrimināciju uz dzimuma, rases un seksuālās orientācijas pamata. Vēl nesēn šāda diskriminācija darbā bija aizliegta tikai attiecībā uz publisko sektoru. Taču 1996. gada jūnijā Dānijas parlaments pieņēma likumu, kas aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata arī privātajā sektorā. Šī likuma noteikumi attiecas uz pieņemšanu darbā, karjeras attīstību un atbrīvošanu no darba.

Nīderlande

Diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata darbā ir ietverta 2.4. pantā aprakstītajās izmaiņās Nīderlandes Kriminālkodeksā.

Lai cīnītos pret diskrimināciju, Nīderlandē 1994. gada 2. martā tika pieņemts Akts par vienlīdzīgu attieksmi. Jaunais likums sniedz lielāku aizsardzību pret diskrimināciju. Akts aizliedz gan tiešu, gan netiešu diskrimināciju uz reliģijas, ticības, politiskās orientācijas, rases, dzimuma, tautības, heteroseksuālo vai homoseksuālo tieksmju un ģimenes stāvokļa pamata. Likums aizsargā cilvēkus, kuri tiek diskriminēti uz šiem pamatiem gan valsts struktūrās, gan līgumdarbā. Likums attiecas uz pieņemšanu un atlasi darbam, atalgojumu, izaugsmi un atlaišanu no darba un citām darba attiecībām.

Austrija

Austrijas Akta par policiju 1993. gada likums deklarē, ka policija nedrīkst diskriminēt nevienu uz seksuālās orientācijas pamata.

Zviedrija

1998. gada 4. martā Zviedrijas parlaments pieņēma likumu, kas aizliedz diskrimināciju personas seksuālās orientācijas dēļ darba attiecībās.

Slovēnija

1998. gada 24. oktobrī Slovēnijā ar likumu tika aizliegta diskriminācija darba likumā uz seksuālās orientācijas pamata, un tagad Darba likuma 6. pants īpaši atsaucas uz seksuālo orientāciju kā uz vienu no pamatiem, uz kura aizliegta diskriminācija.

Jaunzēlande

1993. gada Jaunzēlandes likums par cilvēktiesībām aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

Austrālija

Diskriminācija uz seksuālās orientācijas vai seksualitātes pamata ir aizliegta dažās Austrālijas provincēs:

1991. gada Akta par diskrimināciju 7.(1.) (b) pants aizliedz diskrimināciju uz seksualitātes pamata Austrālijas Kapitālas teritorijā.

Jaunajā Dienvidvīlsā 1977. gadā tika pieņemts Antidiskriminācijas akts, kas 1982. gadā tika papildināts ar diskriminācijas aizliegumu uz homoseksuālītātes pamata.

Ziemeļteritorijas 1992. gada Antidiskriminācijas akta 19.(1.) pants aizliedz diskrimināciju uz

seksualitātes pamata.

Dienvidaustrālijā kopš 1984. gada pastāv Akts par vienlīdzīgām iespējām. 1984. gadā šis Akts tika papildināts ar jauniem 5.(1.) un 29.(3.) pantiem, kas aizliedz diskrimināciju uz seksualitātes pamata.

Viktorijas 1995. gada Akta par vienlīdzīgām iespējām 6.(d) pants aizliedz diskrimināciju uz likumīgu seksuālo aktivitāšu pamata.

Kanāda

1.8. pantā jau tika minēts, ka Kanādas Harta, kas ir Kanādas Konstitūcijas sastāvdaļa, pagaidām neizceļ seksuālo orientāciju kā vienu no pamatiem, uz kura aizliegta diskriminācija. Tomēr Kanādas akadēmiķi uzskata un arī tiesu prakse liecina, ka seksuālā orientācija ir viens no šādiem pamatiem. Jau tika minēts, ka, ņemot vērā Tieslietu Ministra priekšlikumu un parlamenta apstiprinājumu, Harta drīz tiks papildināta ar seksuālo orientāciju.

Astoņās no desmit Kanādas provincēm, pastāv likumi, kas dažādos veidos aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

Britu Kolumbijas 1984. gada Akta par cilvēktiesībām 2.-7. pants 1992. gadā tika papildināti ar diskriminācijas aizliegumu uz seksuālās orientācijas pamata.

Manitobas 1987. gada Cilvēktiesību kodeksa 9.(2.) pantā ir ietverts aizliegums diskriminēt uz seksuālās orientācijas pamata.

Jaunās Braunsvīkas 1973. gada Akta par cilvēktiesībām 1.-8. pants 1992. gadā tika papildināti ar diskriminācijas aizliegumu uz seksuālās orientācijas pamata.

1991. gadā seksuālā orientācija tika iekļauta Jaunskotijas 1989. gada Akta par cilvēktiesībām 5.(1.) pantā, kā viens no pamatiem, uz kura aizliegta diskriminācija.

Diskriminācijas aizliegums uz seksuālās orientācijas pamata 1990. gadā parādījās arī Ontārio 1986. gada Cilvēktiesību kodeksa 1.-3. un 5.-6. pantā.

Kvebekas 1977. gada Cilvēktiesību hartas 10. pantā ir ietverts diskriminācijas aizliegums uz seksuālās orientācijas pamata.

1993. gadā diskriminācijas aizliegums uz seksuālās orientācijas pamata tika ietverts arī Saskačevanas 1979. gada Cilvēktiesību kodeksa 4.-15. un 18. pantā.

Arī Jukonas Teritorijā šādu diskrimināciju aizliedz 1987. gada Akta par cilvēktiesībām 6. un 34. pants.

Amerikas Savienotās Valstis

Diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata federālā līmenī ir aizliegta deviņos štatos: no 1992. gada Kalifornijā, no 1991. gada Konektikutā, no 1973. gada Kolumbijas apgabalā, no 1991. gada Havajās, no 1989. gada Masačūtsetā, no 1993. gada Minesotā, no 1991. gada Ņūdžersijā, no 1991. gada Vermontā un no 1982. gada Viskonsinā.

Arī lielākās ASV pilsētas aizliedz diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata privātajā darba tirgū. Šādas pilsētas ir: Baltimora, Bostona, Čikāga, Denvera, Detroitā, Kanzasa, Losandželosa, Mineapolisa, Ņūorleāna, Ņujorka, Filadelfija, Pitsburga, Portlenda, Sentluisa, Sandjego,

Sanfrancisko, Sietla.

3.2.4. Kompāniju, iestāžu, organizāciju vienlīdzības deklarācijas

Pēdējos gados daudzās demokrātiskās valstīs Rietumeiropā, Ziemeļamerikā, Austrālijā, Jaunzēlandē un Dienvidāfrikā attīstās tendences garantēt vienlīdzīgu attieksmi pret visiem cilvēkiem valsts un privātajās kompānijās, iestādēs un citās organizācijās. Tās ir tā saucamās vienlīdzības politikas deklarācijas. Šo iestāžu, kompāniju un organizāciju vadības apņemšanās nodrošināt visiem to darbiniekiem vai dalībniekiem vienlīdzīgu attieksmi un aizsardzību pret diskrimināciju neatkarīgi no cilvēku atšķirībām. Deklarācijās tiek atzīmēts, ka atšķirības starp cilvēkiem nevar būt ņemtas vērā pieņemot cilvēku darbā vai mācībās, paaugstinot darbā, atlaižot, u.t.t. Lielākajā daļā šo deklarāciju ir ietverta arī seksuālā orientācija kā viena no pazīmēm, kurai nav nozīmes un sakara ar cilvēka darba vai mācību spējām un attīstību.

Lūk, kas ir rakstīts Esekssas Universitātes (Lielbritānija) informācijas bukletā:

"Paziņojums par vienlīdzīgu iespēju politiku: Esekssas Universitāte, saskaņā ar tās Hartu, apstiprina apņemšanos nodrošināt vienlīdzīgu iespēju politiku Universitātē. Universitātes mērķis ir radīt tādas apstākļus, lai attieksme pret studentiem un pasniedzējiem būtu balstīta uz viņu spējām, atzīmēm un potenciālu, neatkarīgi no dzimuma, ādas krāsas, etniskās vai nacionālās izcelsmes, vecuma, sociālekonomiskās izcelsmes, invaliditātes, reliģiskajiem un politiskajiem uzskatiem vai pārliecības, ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas un citām atšķirībām, kam nav nozīmes".

Lielākajā daļā darba piedāvājumu ir ietverta atsauksme, ka iestāde, kompānija vai organizācija ir vienlīdzīgu iespēju darba devējs.

3.3. Bēgļa statuss un patvēruma meklēšana uz seksuālās orientācijas pamata

3.3.1. Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumenti par bēgļu statusu un homoseksuālisti

Jautājumus par bēgļu statusu, viņu tiesību aizsardzību un patvēruma meklēšanu regulē 1951. gada Konvencija par bēgļu statusu. 1967. gadā tika pieņemts Protokols par bēgļu statusu, attīstot Konvencijas noteikumus un piemērojot tos jaunajai situācijai.

Saskaņā ar Konvencijas 1.A.2. pantu, par bēgli tiek atzīta jebkura personu, kurai ir pamatotas bailes no vajāšanas uz rases, reliģijas, tautības un piederības kādai sociālai grupai vai politiskā viedokļa pamata.

Apvienoto Nāciju Augstākais komisārs bēgļu jautājumos, interpretējot frāzi "sociāla grupa", atzina, ka lesbietes un geji veido šādu sociālu grupu.

Arī ANO Cilvēktiesību Komitejas tiesību padomnieks 1995. gada 2. martā rakstīja Amerikas prokuroram Neomi Maslia: "Saskaņā ar Rokasgrāmatu (par bēgļu statusa noteikšanas procedūrām un kritērijiem), parasti "kādu sociālu grupu" veido personas ar līdzīgiem ieradumiem vai sociālo statusu. Rokasgrāmata atzīst, ka piederība šādai grupai var būt par vajāšanas pamatu tāpēc ... ka grupas pastāvēšana ... ir šķērslis valdības politikai." Daudzās pasaules valstīs lesbietes un geji kļūst par vajāšanas upuriem tāpēc, ka tiek uzskatīts, ka viņu seksuālā orientācija apdraud dominējošās sociālās un reliģiskās normas. Tā kā lesbietēm un gejiem ir līdzīga identitāte, kas balstās uz viņu seksuālo orientāciju, un, tā kā šī identitāte ir vajāšanas iemesls, saskaņā ar 1951. gada Konvenciju un 1967. gada Protokolu, viņi pamatoti var tikt uzskatīti par vienas sociālās grupas locekļiem.

Kā atzīmēja ASV Valsts Departaments, 1951. gada Konvencija tika uzlabota ar nodomu sniegt aizsardzību grupām, kas tika vajātas fašistiskajā Vācijā (Valsts Departamenta 1980. gada 1. novembra memorands sakarā ar Kalvaje lietu). Geji un lesbietes bija viena no grupām, ko vajāja nacisti. Tādējādi, viņiem pienākas Konvencijas aizsardzība. Skat. H.Heger "The Men With the Pink Triangle" (1980); R.Plank "The Pink Triangle" (1986).

ANO Cilvēktiesību Komiteja uzskata, ka, ņemot vērā bēgļu statusa definīcijas interpretāciju un pastāvošo valstu praksi, lesbietes un geji, kuri var pierādīt pastāvošos vajāšanas draudus viņu seksuālās orientācijas dēļ, ir iekļauti 1961. gada Konvencijas un 1967. gada Protokola bēgļu definīcijā.

3.3.2. Valstu likumdošana par bēgļiem un homoseksuālisti

Ņemot vērā ANO Augstākā komisāra bēgļu jautājumos atzinumu, ka geji un lesbietes iekļaujas definīcijā "sociāla grupa" dažas valstis paziņoja, ka cilvēki, kuri savās valstīs tiek vajāti seksuālās orientācijas dēļ, var pieprasīt patvērumu šajās valstīs. Vienas valstis to ir noteikušas savos likumos, citas šādu pieeju īsteno praksē.

Austrija

1991. gada Austrijas likums par bēgļiem nosaka, ka personas, kuras tiek vajātas vai kurām pastāv reāli vajāšanas draudi viņu seksuālās orientācijas dēļ, var pieprasīt patvērumu Austrijā.

Īrija

Līdzīgs likums ir pieņemts Īrijā: "šajā likumā, ja citādi nav atzīmēts, ... piederība kādai sociālai grupai ietver dalību arodbiedrībā un arī piederību personu grupai, kuras definējošais raksturojums

ir sieviešu vai vīriešu dzimums vai seksuālā orientācija."

Ziemeļvalstis

Vēl nesen Ziemeļvalstīs nebija likumu, kas noteiktu, ka personas, kuras tiek vajātas viņu seksuālās orientācijas dēļ, var prasīt patvērumu šajās valstīs. Tomēr visas šīs valstis, ņemot vērā ANO Augstākā komisāra bēgļu jautājumos skaidrojumu, neliedza šādiem cilvēkiem prasīt patvērumu.

1997. gadā Zviedrija un Norvēģija oficiāli atzina šo cilvēku tiesības meklēt patvērumu šajās valstīs. Oktobrī Norvēģijas Tieslietu Ministrija izdeva jaunus noteikumus par patvēruma meklēšanu Norvēģijā. Šajā dokumentā Norvēģija atzīst lesbietes un gejus par patvēruma meklētāju grupu un piešķir bēgļa statusu cilvēkiem, kuri tiek vajāti seksuālās orientācijas dēļ. Tieslietu ministrijas dokumentā teikts, ka šīs izmaiņas tika izdarītas ar mērķi saskaņot Norvēģijas likumus par bēgļiem ar ANO bēgļu Konvenciju. Lesbietes un geji, kuriem draud vajāšana ne tikai no valsts puses, bet arī no citu personu grupu puses, var prasīt patvērumu Norvēģijā.

1997. gada 10. decembrī arī Zviedrijas parlaments vienprātīgi pieņēma izmaiņas ārvalstnieku likumā, lai iekļautu homoseksuālistus to grupu sarakstā, kam dažreiz ir nepieciešams dod patvērumu.

Citas valstis

Ir arī citas valstis, kurās lesbietēm un gejiem ir sniegts patvērumu sakarā ar vajāšanu vai izrēķināšanos uz seksuālās orientācijas pamata. Šādas valstis ir: Austrālija, Beļģija, Kanāda, Somija, Vācija, Nīderlande, Jaunzēlande, Lielbritānija, ASV.

IV NODAĻA: STARPTAUTISKĀS ORGANIZĀCIJAS UN HOMOSEKSUĀLISTU TIESĪBAS

4.1. Eiropas Padome un homoseksuālistu tiesības

4.1.1. Latvija un Eiropas Padome

Pēc neveiksmīgā valsts apvērsuma mēģinājuma 1991. gada augustā, kas noveda pie Padomju Savienības sabrukuma, Latvija atguva savu valstisko neatkarību. Latvijas neatkarību atbalstīja arī vairāki starptautiskie forumi, starp kuriem bija arī Eiropas Padome (EP). 1991. gada 18. septembrī Latvijai tika piešķirts speciālā viesu statuss Eiropas Padomes Parlamentārajā asamblejā. Par pilntiesīgu EP dalībvalsti Latvija kļuva tikai 1995. gada 10. februārī. Kopš tā laika Latvija ir pievienojusies daudziem Eiropas Padomes dokumentiem, tai skaitā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijai, ko parakstīja 1995. gada 10. februārī.

Kļūstot par EP dalībvalsti un pievienojoties vairākām konvencijām, Latvija uzņēmās ievērot noteiktus standartus, tai skaitā, attiecībā uz homoseksuālistu tiesībām. Šī pētījuma daļa analizē, kādi ir šie standarti un kā homoseksuālistu tiesību jautājums attīstās Eiropas Padomē, īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas ietvaros.

4.1.2. Īss Eiropas Padomes institūciju un cilvēktiesību aizsardzības mehānisma apraksts

Eiropas Padome ir starptautiska organizācija ar galvenajiem mērķiem aizsargāt cilvēktiesības un plurālistisku sabiedrību, veicināt apziņu par Eiropas kultūras identitāti un tās attīstību, meklēt risinājumus problēmām, ar ko sastopas Eiropas sabiedrība (minoritātes, ksenofobija, neiecietība, vides aizsardzība, biotehnika, AIDS, narkotikas, u.t.t.), palīdzēt Centrālās un Austrumeiropas valstīm veikt politiskas, likumdošanas un konstitucionālās reformas, veidojot dažādas sadarbības programmas.

Ministru Komiteja (*Committee of Ministers*) - EP institūcija, kas pieņem lēmumus, sastāv no 39 dalībvalstu ārlietu ministriem. Ministru Komiteja lemj par Eiropas Padomes pasākumiem un nosaka, kā īstenot Parlamentārās Asamblejas, Eiropas Vietējo un reģionālo valdību kongresa rekomendācijas, starpvaldību komitejas un konferences priekšlikumus. Komiteja apstiprina Padomes pasākumu programmas un budžetu, ka arī piedāvā dalībvalstīm pastāvīgu politisku forumu aktuālo jautājumu apspriešanai.

Parlamentārā Asambleja (*Parliamentary Assembly*) - EP orgāns, kam ir padomdevēja funkcijas. Pārstāvji tajā tiek iekļauti no 39 nacionālajiem parlamentiem. Šī asambleja ir pirmā asambleja Eiropas reģiona vēsturē un visplašākā asambleja kontinentā. Asambleja var brīvi noteikt apspriežamos jautājumus. Tā izskata jautājumus, kas ir svarīgi mūsdienu sabiedrībai, un tās funkcijās ietilpst arī starptautiskas politikas aspektu apspriešana. Asamblejas viedokļus un lēmumus ņem vērā Ministru Komiteja, bet tos var izmantot arī nacionālās valdības un parlamenti.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (*European Convention on Human Rights*) pieņemšana ir viens no Eiropas Padomes visnozīmīgākajiem panākumiem. Konvencija, kas stājās spēkā 1953. gadā, ir starptautisks līgums ar nepieredzētu kompetenci. Tā nosaka neatņemamas tiesības katram indivīdam, kā arī pienākumus valstīm garantēt šīs tiesības katram, kurš atrodas šo valstu jurisdikcijā. Konvencija veido arī starptautisku mehānismu, ka valstis un indivīdi var sūdzēties par konvencijā garantēto tiesību pārkāpšanu. Institūcijas, kas izskata šādas sūdzības, ir Eiropas Cilvēktiesību komisija un Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

Eiropas Cilvēktiesību komisija (*European Commission on Human Rights*) analizē saņemtās sūdzības vai nosūta tās atbilstoši izskatīšanas priekšnoteikumiem. Ja komisija nolemj, ka sūdzība ir pieņemama izskatīšanai, vispirms tā mēģina panākt kompromisu starp abām pusēm. Ja tas

neizdodas, komisija izskata lietu un izsaka viedokli, vai ir noticis tiesību pārkāpums. Pēc tam lieta tiek nosūtīta tiesai, kas pasludina galīgo lēmumu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (*European Court of Human Rights*) izskata tai nosūtītās lietas. Tiesas lēmumi nav apstrīdami un ir obligāti iesaistītajām valstīm. Tiesa var piespriest kādai valstij izmaksāt kompensāciju prasītājam.

4.1.3. Eiropas Padomes dokumenti, kas skar homoseksuālistu tiesības

a) Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas
Rekomendācija 924 (1981) "Par diskrimināciju pret homoseksuālistiem"

Asambleja,

1. Atsaucoties uz tās stingrajām saistībām aizstāvēt cilvēka tiesības un novērst visas diskriminācijas formas;
2. Ņemot vērā, ka, neskatoties uz pieliktajām pūlēm un pēdējā laikā pieņemtajiem jaunajiem likumiem homoseksuālistu diskriminācijas izbeigšanai, viņi vēl joprojām cieš no diskriminācijas un dažreiz tiek pat apspiesti;
3. Uzskatot, ka mūsdienu plurālistiskajā sabiedrībā, kurā, protams, sava vieta un vērtība ir arī tradicionālajai ģimenes dzīvei, prakses piekropšana, kad personas tiek atlaistas no darba uz seksuālo tieksmju pamata, pakļautas agresijas aktiem vai reģistrētas datu bāzēs, ir gadsimtiem ilgo aizspriedumu paliekas;
4. Ņemot vērā, ka dažās dalībvalstīs homoseksuālie akti vēl joprojām ir kriminālnoziegums, par ko bieži tiek piespriests sods;
5. Uzskatot, ka visām personām, vīriešiem un sievietēm, sasniedzot minimālo vecumu, no kura attiecīgajā valstī ir atļauts stāties dzimumattiecībās, un kuri ir spējīgi dot apzinātu piekrišanu, ir tiesības uz seksuālo pašnoteikšanos;
6. Akcentējot uzmanību uz to, ka valstij ir savas saistības tādā sabiedrības interešu sfērā kā bērnu aizsardzība,

7. Iesaka Ministru Komitejai:

- i. steidzināt dalībvalstis, kurās labprātīgi homoseksuālie dzimumsakari starp pieaugušajiem ir kriminālnoziegums, atcelt attiecīgos likumus un izbeigt šādu praksi;
- ii. steidzināt dalībvalstis noteikt vienādu vecumu, kuru sasniedzot drīkst stāties gan homoseksuālos, gan heteroseksuālos dzimumsakaros;

iii. aicināt dalībvalstis:

- a. izdot rīkojumus iznīcināt pastāvošās homoseksuālistu kartotēkas un atcelt šādu kartotēku veidošanas praksi policijā un jebkādās citās iestādēs;
- b. nodrošināt homoseksuālistiem vienlīdzību attiecībā uz darbu, atalgojumu, darba garantijām, it īpaši valsts (publiskajā) sektorā;
- c. pieprasīt pārtraukt visas piespiedu medicīnas aktivitātes vai pētījumus, kuru mērķis ir iejaukties pieauguša cilvēka seksuālajā orientācijā;
- d. nodrošināt, lai aizbildnības, apmeklēšanas tiesības un bērnu izmitināšana pie vecākiem netiktu ierobežota uz vecāku homoseksuālo tieksmju pamata;
- e. aicināt cietumus un citas valsts (publiskās) institūcijas būt piesardzīgām un modrām pret izvarošanas, vardarbības vai seksuālo noziegumu risku cietumos.

b) Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas
Rezolūcija 756 (1981) "Par diskrimināciju pret homoseksuālistiem"

Asambleja,

1. Atkārtojot savu aicinājumu cīnīties pret visām diskriminācijas un apspiešanas formām;
2. Uzskatot, ka visām personām, kuras ir sasniegušas savā valstī noteikto legālo vecumu, ir tiesības uz seksuālo pašnoteikšanos;
3. Pārliecībā, ka teorija par vīriešu un sieviešu homoseksualitāti, kā psihisku traucējumu formu, nav pamatota nedz zinātniski, nedz medicīniski un to ir atspēkojuši nesenie pētījumi;
4. Ņemot vērā, ka klišeja par homoseksualitāti, kā psihisku traucējumu, var radīt nopietnus šķēršļus homoseksuālistu sociālajai, profesionālajai un psiholoģiskajai attīstībai un dažās valstīs var tikt izmantota represīvās prakses attaisnošanai;
5. Apliecinot Pasaules Veselības organizācijas kompetenci un autoritāti medicīnas un psihiatrijas aprindās;
6. Aicina Pasaules Veselības organizāciju izsvītrot homoseksualitāti no Starptautiskas Slimību klasifikācijas.

c) Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rakstiska deklarācija 227 (1993) "Par homoseksuālistu tiesībām jaunajās demokrātijas valstīs"

Dokumentu parakstījušie Asamblejas locekļi,

1. Atzīstot, ka jaunās demokrātijas valstis Austrumeiropā, kas izveidojās pēc komunistiskā režīma sabrukuma, cenšas panākt uzņemšanu Eiropas Padomē;
2. Atzīmējot, ka uzņemšanas pieteikumam seko demokratizācijas procesa attīstība valstī, izskatot tādas jautājumus kā konstitūcija, brīvas vēlēšanas, mazākumu tiesības, pilsoņu piedalīšanās demokrātiskos procesos;
3. Vērš Asamblejas uzmanību uz faktu, ka komunistiskajā režīmā homoseksuāliem cilvēkiem tika liegtas tiesības, ko garantē Eiropas Cilvēktiesību konvencija, kā arī izsaka pārliecību, ka homoseksuālo cilvēku tiesības netikt diskriminētiem jauno demokrātijas valstu likumos, ir jautājums, par ko jā rūpējas un jāpievērš uzmanība.

4.1.4. Starptautiskās Lesbiešu un geju organizācijas konsultatīvais statuss Eiropas Padomē

Daudzām nevalstiskajām organizācijām tiek piešķirts konsultatīvs statuss Eiropas Padomē. Tas tiek darīts tālab, ka šīs organizācijas neatkarīgi strādā ar konkrētiem jautājumiem un viņu pieredze un viedokļi bieži vien ir ļoti vērtīgi un pat nepieciešami Eiropas Padomei darbā ar kādu konkrētu jautājumu.

1998. gada 15. janvārī konsultatīvais statuss Eiropas Padomē tika piešķirts Starptautiskajai Lesbiešu un geju asociācijai ILGA (International Lesbian and Gay Association).

ILGA ir vispasaules federācija, kas apvieno nacionālās un vietējās organizācijas ar kopēju mērķi panākt vienlīdzīgas tiesības lesbietēm un gejiem visā pasaulē. ILGA ir nodibināta 1978. gadā un pašreiz tās locekļi ir vairāk nekā 450 organizācijas un individuāļi. ILGAs locekļi pārstāv visus kontinentos un vairāk nekā 70 valstis. ILGAs dalīborganizācijas ir gan mazas vietējās grupas, gan lielas nacionālās organizācijas.

Galvenie ILGAs uzdevumi ir palīdzēt dalīborganizācijām sasniegt to mērķus. ILGA akcentē sabiedrības un valdību uzmanību uz lesbiešu un geju diskriminācijas gadījumiem. Tas tiek veikts ar atbalsta programmām, protesta akcijām, izmantojot diplomātisko spiedienu, nodrošinot informāciju un sadarbojoties ar starptautiskajiem medijiem.

Daudzas ILGAs kampaņas vainagojas ar pozitīvām pārmaiņām un diskriminējošo likumu atcelšanu, piemēram, Jaunzēlandē, Krievijā, Īrijā un citās valstīs. Pateicoties ILGAs pūlēm, tika atcelti diskriminējošie imigrācijas likumi ASV. ILGA ir palīdzējusi jaunajām organizācijām, it īpaši,

Austrumeiropas valstīs un Dienvidāfrikas Republikā. ILGA akcentē uzmanību uz homoseksuālistu stāvokli tādās valstīs (piem., Irāna), kur ne tikai nav homoseksuālistu kustības, bet ir bīstami pat būt par homoseksuālistu.

ILGA pārstāv lesbietes un gejus dažādās starptautiskās konferencēs, ko organizē vai atbalsta Vispasaules Baznīcu padome, Apvienoto Nāciju Organizācija, Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, Pasaules Veselības organizācija (PVO). ILGA veica lielu darbu, lai pārliecinātu PVO izsvītrot homoseksualitāti no Starptautiskās Slimību klasifikācijas. Pašlaik notiek cieša sadarbība ar PVO AIDS jomā. ILGA panāca, ka Starptautiskā Amnestija (Amnesty International) uz seksualitātes pamata ieslodzītās personas atzīst par sirdsapziņas cietumniekiem. ILGA sniedz Starptautiskajai Amnestijai informāciju par šādiem gadījumiem. ILGA bija iniciators Eiropas Komisijas atbalstītajam pētījumam "Homoseksualitāte: Eiropas Kopienas jautājums".

Pirmo pieteikumu par konsultatīvā statusa piešķiršanu ILGA Eiropas Padomē bija iesniegusi jau 1989. gadā, taču 1990. gadā tas tika noraidīts, jo Asociācijas aktivitātes nesaskanēja ar Eiropas Padomes darba programmu.

1995. gada martā ILGA iesniedza atkārtotu pieteikumu un 1997. gada 15. oktobrī EP ģenerālsēdētājs informēja Ministru Komiteju un Parlamentāro Asambleju par viņa lēmumu piešķirt konsultatīvu statusu Starptautiskajai Lesbiešu un geju asociācijai. Tā kā abi Eiropas Padomes orgāni 3 mēnešu laikā neizteica nekādus iebildumus, 1998. gada 15. janvārī šis lēmums stājās spēkā. Komentējot pieņemto lēmumu, ģenerālsēdētājs atzina, ka ILGA ir aktīva un kompetenta organizācija savā darbības jomā, kura jau sen ir nodibinājusi sakarus ar Eiropas Padomi. Kā vienu no sadarbības jomām starp EP un ILGu, ģenerālsēdētārs minēja diskusijas par dažādu veidu diskrimināciju, tai skaitā pret HIV inficētajiem un AIDS slimniekiem.

ILGA izvērta savas aktivitātes arī laikā, kad Eiropas Padomes Sociālo un Veselības jautājumu komiteja gatavoja referātu par diskrimināciju pret homoseksuālistiem.⁸⁸ Šī referāta rezultātā 1981. gadā tika pieņemta Eiropas Padomes Parlamentārās Asamblejas Rekomendācija 924 "Par diskrimināciju pret homoseksuālistiem".⁸⁹ ILGAs dalīborganizācijas morāli un finansiāli atbalstīja testa-prasības Eiropas Cilvēktiesību Komisijā un Tiesā, piemēram, lietās *Dadžens pret Apvienoto Karalisti* un *Sāzerlends pret Apvienoto Karalisti*.

Īpaši nopelni ILGai ir bijušo sociālistisko valstu un jauno Eiropas Padomes valstu krimināllikumu grozīšanas procesos. Viens no priekšnoteikumiem šo valstu uzņemšanai Eiropas Padomē bija homoseksuālo sakaru starp pieaugušajiem legalizēšana. Šī spiediena rezultātā tika legalizēta homoseksualitāte Lietuvā, Albānijā, Moldāvijā, Rumānijā, Maķedonijā.

Liela darbu ILGA veica, lai Parlamentārā Asambleja pieņemtu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Fakultatīvo protokolu, kas papildina Konvencijas 14. pantu ar "seksuālo orientāciju" kā vienu no kategorijām, uz kuras pamata ir aizliegta diskriminācija.

ILGA cieši sadarbojas ar Eiropas Komisiju pret rasismu, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību. Tā ir visnozīmīgākā komisija, kas tika izveidota saskaņā ar Akciju Plānu cīņā pret rasismu, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību. Akciju Plāns tika pieņemts 1993. gadā Vīnē pirmā Eiropas Padomes samita laikā. Šī komisija atbalstīja fakultatīvo protokolu, uzskatot, ka Konvencijai vajadzētu nodrošināt plašāku aizsardzību.

Konsultatīvais statuss nozīmē, ka ILGAs viedoklis tiks ņemts vērā, risinot jautājumus Eiropas Padomē, kas attiecas uz homoseksuālistu tiesībām. Eiropas Padomē ir trīs organizācijas sadarbībai

⁸⁸ Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas dokuments Nr. 4755 "Referāts par diskrimināciju pret homoseksuālistiem", 1981. gada 8. jūlijs. Referātu sagatavoja Vogds kungs.

⁸⁹ Skat. 4.1.3. apakšnodaļu.

ar nevalstiskajām organizācijām: nevalstisko organizāciju plenārā konference, komiteja, kura atbild par nevalstiskajām organizācijām, un parlamentāriešu un nevalstisko organizāciju kopējā komiteja. ILGA tiks aicināta piedalīties visās trijās organizācijās.

4.1.5. Eiropas Cilvēktiesību konvencija un homoseksuālistu tiesības

Pēc Konvencijas parakstīšanas Eiropas valstu homoseksuālisti mēģināja aizstāvēt savas tiesības, izmantojot tās nolīgumus. Homoseksuālās personas un viena dzimuma pāri iesniedza vairāk nekā divdesmit sūdzības Komisijai par viņu tiesību pārkāpumiem, jo uzskatīja, ka pārkāptas Konvencijā garantētās tiesības. Kaut gan Konvencija klusē par homoseksuālistu tiesībām, homoseksuālisti bieži paļaujas uz Konvencijas 8. un 14. pantam.

Konvencijas 8.pantā teikts:

"1. Ikvienam ir tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību.

2. Valsts institūcijas nedrīkst liegt nevienam šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskai sabiedrībai, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības."

Savukārt 14. pantā teikts:

"Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valstiskās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai nacionālajai mazākumtautībai, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa."

Lielāko daļu sūdzību Komisija atteicās izskatīt un tādējādi Konvencijas pārkāpumi netika konstatēti. Homoseksuālistu diskriminācija ģimenes tiesībās, imigrācijas noteikumos, vecāku tiesībās, minimālajā atļautajā vecumā dzimumsakariem netika atzīta par pretrunīgu Konvencijai. Visas homoseksuālistu un viena dzimuma pāru sūdzības var sadalīt trijās kategorijās: 1. sūdzības par pilnīgu homoseksuālo sakaru aizliegšanu; 2. sūdzības par lielāku minimālo vecumu homoseksuālistiem, kuru sasniedzot drīkst stāties dzimumattiecībās; 3. sūdzības par citām homoseksuālistu un viena dzimuma pāru diskriminācijas formām.

4.1.5.1. Pilnīga homoseksuālo sakaru aizliegšana starp vīriešiem

50ajos un 60ajos gados vācu homoseksuālie vīrieši Komisijai nosūtīja piecas sūdzības.⁹⁰ Tajā laikā Vācijā pastāvēja likums, kas pilnībā aizliedza dzimumsakarus starp vīriešiem. Visās sūdzībās Komisija līdzīgi pamatoja izskatīšanas atteikumu. Komisija atzīmēja, ka Konvencija pieļauj dalībvalstīm sodīt homoseksualitāti, jo tiesības uz privāto dzīvi var tikt ierobežotas demokrātiskas sabiedrības veselības un tikumības aizsardzībai saskaņā ar Konvencijas 8. panta 2. daļu. Neskatoties uz šiem lēmumiem, Dadžena lietā tika atzīts, ka likumi, kas aizliedz seksuālās attiecības starp vīriešiem, ir pretrunā ar Konvencijas 8. pantu un pārkāpj tiesības uz privāto dzīvi.

a) Lieta Dadžens pret Apvienoto Karalisti (*Dudgeon v UK*)⁹¹

Lietas būtība:

⁹⁰ Prasība X pret Vāciju, Nr. 104/55; prasība X pret Vāciju, Nr. 167/56; prasība X pret Vāciju, Nr. 261/57; prasība X pret Vāciju, Nr. 530/59; prasība X pret Vāciju, Nr. 600/59.

⁹¹ 4 European Human Rights Report (1981), 149.lpp.

Džefrijam Dadženam ir 35 gadi, viņš ir kuģniecības klerks un dzīvo Belfāstā, Ziemeļīrijā. Dadžena kungs ir homoseksuālists, tāpēc iesniedz prasību pret valsti, jo tās likumi Ziemeļīrijā kriminalizē labprātīgus homoseksuālos aktus starp pieaugušiem vīriešiem.

Ziemeļīrijā anālie dzimumsakari⁹², kā arī mēģinājumi stāties anālajos dzimumsakaros ir kriminālnoziedzums saskaņā ar Akta par noziedzumiem pret personu 61. un 62. pantam. "Lielas nepieklājības" akts starp vīriešiem⁹³ ir kriminālnoziedzums saskaņā ar 1885.gada Aktu par papildinājumiem krimināllikumā. Mēģinājums izdarīt "lielas nepieklājības" aktu ir noziedzums saskaņā ar paražu tiesībām. Citās Apvienotās Karalistes daļās - Anglijā, Velsā un Skotijā - tika izmainīti likumi un atcelta kriminālatbildība par labprātīgiem dzimumsakariem starp diviem vīriešiem, kuri sasnieguši 21 gada vecumu. Taču uz Ziemeļīriju šīs izmaiņas netika attiecinātas.

1976. gada 21. janvārī policija izdarīja kratīšanu Dadžena kunga mājās sakarā ar narkotiku meklēšanu. Kratīšanas laikā tika atrastas personiskās vēstules un dienasgrāmatas, kurās bija aprakstītas homoseksuālās aktivitātes. Šie dokumenti tika konfiscēti un tā rezultātā Dadžena kungs tika uzaicināts uz policijas iecirkni, kur tika pratināts četras stundas par viņa seksuālo dzīvi, pamatojoties uz konfiscētajiem dokumentiem. Izmeklēšanas materiālus policija nosūtīja Publiskās Apsūdzības direktoram, lai ierosinātu lietu sakarā ar "lielas nepieklājības" noziedzumu starp vīriešiem. Direktors nolēma, ka lietas uzsākšana nav sabiedrības interesēs un 1977. gada februārī atgriezta dokumentus Dadžena kungam.

Dadžens 1976. gada 22. maijā iesniedza Komisijai sekojošu prasību:

- spēkā esošie Ziemeļīrijas likumi, kas kriminalizē homoseksuālas attiecības, kā arī izdarītā kratīšana viņa mājās ir neattaisnota iejaukšanās viņa privātajā dzīvē un pārkāpj tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kas ir pretrunā ar Konvencijas 8. pantu;
- viņš tiek diskriminēts uz dzimuma, seksualitātes un dzīves vietas pamata (Konvencijas 14. pants).

Prasītājs pieprasīja arī kompensāciju.

Komisijas lēmums:

1976. gada 22. maijā Komisija atzina pieteikumu par pieņemamu izskatīšanai, bet 1978. gada 3. martā ar balsu vairākumu (8 pret 1) nolēma, ka, saskaņā ar Konvencijas 8. pantu, homoseksuālo aktu aizliegums starp vīriešiem, kuri vecāki par 21 gadu, pārkāpj prasītāja tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Lēmums tika nosūtīts tiesai.

Tiesas lēmums:

Savā lēmumā Tiesa piekrita Komisijas slēdzienam. Tiesa atzina, ka pastāvošie likumi tieši un pastāvīgi iespaido viņa privāto dzīvi: neatkarīgi no tā, vai viņš, cienot likumus, nestājas aizliegtajās seksuālajās attiecībās vai, pārkāpjot likumus, šādās attiecībās stājas. Tiesa nepiekrita Apvienotās Karalistes valdības argumentam, ka šie likumi netiek izmantoti un neviena persona laikā no 1972. līdz 1980. gadam nav saukta pie atbildības, tāpēc šo likumu pastāvēšana nepārkāpj prasītāja tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Kā pretargumentu Tiesa minēja faktu, ka Dadžena kungs četras stundas tika pratināts policijas iecirknī sakarā ar viņa seksuālo dzīvi. Saskaņā ar Konvencijas 8. pantu, personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību nedrīkst ierobežot. Izņēmums ir gadījumi, kas paredzēti likumos un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā tādiem mērķiem, ko nosaka šis pants. Apvienotās Karalistes valdība pamatoja šo likumu pastāvēšanu ar mērķi, kas paredzēts 8. panta 2. daļā, proti, lai aizsargātu tikumību un aizstāvētu citu tiesības, šajā gadījumā - jaunu cilvēku tiesības. Gan Komisija, gan Tiesa piekrita šim mērķim. Tālāk Tiesa lēma, vai šie likumi ir nepieciešami šāda mērķa īstenošanai demokrātiskā sabiedrībā. Tiesa atzīmēja, ka,

⁹² Angliski šis noziedzums saucas "buggery" un ietver anālos sakarus gan starp vīriešiem, gan starp vīrieti un sievieti, kā arī dzimumsakarus ar dzīvniekiem.

⁹³ Visas homoseksuālās attiecības un dzimumsakari tika apzīmēti kā "liela nepieklājība".

tā kā šī lieta ir saistīta ar visintīmāko privātās dzīves aspektu, valstij ir jābūt ļoti nopietnam pamatojumam, lai pierādītu nepieciešamību iejaukties personas privātajā dzīvē, īstenojot tikumības aizsardzības un citu tiesību aizstāvēšanas mērķus. Apvienotās Karalistes valdība iebilda, ka šo likumu nepieciešamība Ziemeļīrijā ir saistīta ar atšķirīgajiem uzskatiem par morāli Ziemeļīrijā un Lielbritānijā. Valdība uzskatīja, ka Ziemeļīrijā attieksme pret homoseksualitāti ir daudz konservatīvāka. Tiesa atzīmēja, ka tiesības uz privāto dzīvi, ko aizsargā Konvencija un kuru iespaido strīdīgi likumi, ir svarīga cilvēka individualitātes izpausme. Tika arī atzīmēts, ka, salīdzinot ar laiku, kad šie likumi tika pieņemti, mūsdienās sabiedrība labāk izprot homoseksualitāti un ir iecietīgāka. Vairākums Eiropas Padomes dalībvalstu neuzskata par nepieciešamu pielīdzināt homoseksuālās attiecības tādai uzvedībai vai praksei, kas ir krimināli sodāma. Tiesa nevarēja neņemt vērā notikušās izmaiņas dalībvalstu likumos, kas ir tieši saistītas ar šīs lietas būtību. Pašā Ziemeļīrijā valsts struktūras atteicās no šo likumu piemērošanas pret homoseksuāliem vīriešiem, kuri ir vecāki par 21 gadu un ir spējīgi novērtēt savu rīcību. Tiesa atgādināja, ka nav nekādu pierādījumu tam, ka šāda Ziemeļīrijas valsts struktūru prakse ir nodarījusi ļaunumu tikumībai Ziemeļīrijā, vai sabiedrība pieprasītu pastiprināt šī likuma piemērošanu. Tādējādi Tiesa nevarēja atzīt, ka pastāv "steidzama sabiedriska nepieciešamība" kriminalizēt šos aktus. Netika pierādīta arī nepieciešamība saglabāt šos likumus, lai aizsargātu atsevišķus sabiedrības slāņus vai pasargātu sabiedrību no netikumības. Runājot par šo likumu kā tikumības un citu tiesību aizsardzības proporcionālītāti, Tiesa atzina, ka šādu likumu nelabvēlīgais iespāids uz homoseksuālistu dzīvēm ņem pārsvaru pār likumu saglabāšanas argumentiem. Neskatoties uz to, ka daļa sabiedrības var uzskatīt homoseksualitāti par netikumu, var būt šokēta, apvainota vai satriekta par to, ka citi cilvēki stājas homoseksuālās attiecībās, tas viss nevar attaisnot kriminālo sankciju piemērošanu pret šādiem cilvēkiem. Tādējādi Apvienotās Karalistes valdības argumenti netika atzīti par pietiekošiem, lai saglabātu likumus, kas kriminalizē labprātīgas homoseksuālās attiecības starp pieaugušiem vīriešiem.

Secinājums:

Tiesa nolēma (ar balsu vairākumu 15 pret 4), ka Dadžena kungs cieta un turpina ciest no nepamatotas iejaukšanās viņa privātajā dzīvē, kas ir Konvencijas 8. panta pārkāpums. Tiesa neuzskatīja par nepieciešamu izskatīt Konvencijas 14. panta pārkāpšanu.

Līdzīgi lēmumi tika pieņemti arī divās citās lietās, kad tika iesniegtas prasības sakarā ar likumiem, kas pilnīgi aizliedza dzimumsakarus starp vīriešiem.

b) Lieta Noriss pret Īriju (*Noris v Ireland*)⁹⁴

Lietas būtība:

Dāvids Noriss ir dzimis 1944. gadā. Viņš ir Īrijas pilsonis. Kopš 1967. gada strādā par angļu valodas lektoru Trīsvienības koledžā Dublinā. Dotajā brīdī viņš ir Īrijas parlamenta otrās palātas pārstāvis. Noriss ir viens no trim Senatoriem, kuri tika ievēlēti no Dublinas Universitātes. Norisa kungs praktizē homoseksuālās attiecības un ir piedalījies kampaņās par homoseksuālistu tiesībām Īrijā. 1974. gadā viņš dibināja Īrijas geju un lesbiešu kustību. Viņa prasība vērsta pret Īrijā pastāvošajiem likumiem, kas kriminalizē labprātīgas homoseksuālās attiecības starp pieaugušajiem (1861. gada Akta par noziegumiem pret personu 61. un 62. pants, kas kriminalizē anālos aktus vai mēģinājumus izdarīt šādus aktus un 1885. gada Akta par izmaiņām krimināllikumā 11.pants, kas kriminalizē "lielu nepieklājību" starp vīriešiem vai mēģinājumu to izdarīt).

⁹⁴ 13 European Human Rights Report (1991), 186.lpp.

Pret prasītāju nekad netika izvirzītas apsūdzības saskaņā ar šiem likumiem. Norisa kungs uzskata, ka šie likumi ir pretrunā ar Konvencijas 8.pantu un ierobežo viņa tiesības uz privāto dzīvi.

Komisijas lēmums:

Ar 1987. gada 23. oktobra lēmumu Komisija neatzina Norisa kungu par cietušo saskaņā ar Konvencijas 25. pantu un nolēma, ka esošie likumi nav pretrunā ar Konvencijas 8. pantu un nepārkāpj prasītāja tiesības un privāto dzīvi, bet ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu tikumību un citu tiesības saskaņā ar Konvencijas 8. panta 2. daļu.

Tiesas lēmums:

Tiesa tomēr atzina prasītāju par cietušo, jo, neskatoties uz to, ka pret viņu nekad nebija izvirzītas apsūdzības, likumi, pret kuriem bija vērstas prasība, tieši iespaidoja prasītāju, jo seksuālās orientācijas dēļ viņš bija disponēts izdarīt kriminālnozieģumu ar citu pieaugušu vīrieti. Tiesa atzina, ka Konvencijas 25. pants ļauj personām apstrīdēt likumus, kas pārkāpj tiesības, pat tad, ja pret konkrētu personu šie likumi nav piemēroti, taču to pastāvēšana rada risku. Likums, kas ir uz papīra, pat ja tas ilgāku laiku netiek pielietots, var tikt izmantots jebkurā laikā.

Tiesa piekrita, ka šī lieta atšķiras no Dadžena lietas ar to, ka Noriss nebija policijas iejaukšanās subjekts. Taču tiesas lēmums Dadžena lietā bija atkarīgs ne tikai no šā papildfaktora. Dadžena lietā Tiesa nolēma, ka "šādu likumu pastāvēšana pastāvīgi pārkāpj prasītāja tiesības uz privāto dzīvi saskaņā ar Konvencijas 8. panta 1. daļu. Ņemot vērā prasītāja personiskos apstākļus, pati likumu pastāvēšana pastāvīgi iespaido viņa privāto dzīvi". Tāpēc arī šajā lietā Tiesa nolēma, ka pastāvošie Īrijas likumi pārkāpj Norisa tiesības uz privāto dzīvi saskaņā ar Konvencijas 8. panta 1. daļu. Līdzīgi Dadžena lietai, arī šajā lietā Tiesa neuzskatīja Īrijas valdības tikumības aizstāvēšanas argumentus par pārliecinošiem šo likumu atstāšanai spēkā.

Secinājums:

Tiesa nolēma, ka pastāvošie Īrijas likumi pārkāpj Norisa kunga tiesības uz privāto dzīvi un, līdz ar to, pārkāpj Konvencijas 8. panta 1. daļu.

c) Lieta Modinoss pret Kipru (*Modinos v Cyprus*)⁹⁵

Lietas būtība:

Prasītājs ir Modinosa kungs. Viņš ir homoseksuālists un viņam ir seksuālas attiecības ar citu pieaugušu vīrieti. Modinoss ir "Kipras Homoseksuālistu atbrīvošanās kustības" prezidents. Viņš paziņoja, ka cieš no liela sasprindzinājuma, bažām un bailēm, ka pret viņu varētu tikt izvirzīta apsūdzība, jo homoseksuālās attiecības ir kriminālnozieģums.

Kipras Kriminālkodeksa 171., 172. un 173. pants kriminalizē labprātīgus homoseksuālos sakarus starp pieaugušiem vīriešiem. Dažas Tieslietu Ministrijas oficiālās personas presē izteicās, ka neatbalsta izmaiņas likumos attiecībā uz homoseksuālajiem sakariem. Citā intervijā Iekšlietu Ministrs izteicās, ka, neskatoties uz to, ka šie Kriminālkodeksa panti netiek piemēroti, viņš neatbalsta to atcelšanu.

Prasītājs uzskatīja, ka šādu pantu pastāvēšana kriminālkodeksā pārkāpj viņa tiesības uz privāto dzīvi.

⁹⁵ 16 European Human Rights Report (1994), 485.lpp.

Komisijas lēmums:

1990. gada 6. decembrī Komisija atzina pieteikumu par pieņemamu izskatīšanai un 1991. gada 3. decembra atskaitē vienprātīgi paziņoja, ka šajā gadījumā ir noticis Konvencijas 8. panta pārkāpums.

Tiesas lēmums:

Neskatoties uz Kipras valdības argumentu, ka šie panti ir pretrunā ar Kipras Konstitūcijas 15. pantu un tāpēc seksuālo attiecību aizliegums starp pieaugušiem vīriešiem nav spēkā, Tiesa atgādināja, ka aizliegums vēl joprojām ir Kriminālkodeksā. Arī dažu valdības locekļu izteikumi presē norāda uz to, ka šie panti ir spēkā. Atsaucoties uz Dadžena lietu, Tiesa nolēma, ka ir pārkāptas Konvencijas 8. pantā garantētās prasītāja tiesības uz privāto dzīvi.

Secinājums:

Ar balsu vairākumu (8 pret 1) Tiesa atzina, ka ir pārkāpts Konvencijas 8. pants. Vienprātīgi tika noteikts Kiprai izmaksāt prasītājam kompensāciju.

4.1.5.2. Sūdzības par augstāku minimālo vecuma cenzu dzimumattiecībām starp homoseksuāliem vīriešiem, salīdzinot ar heteroseksuālistiem un homoseksuālām sievietēm

Vairākos gadījumos homoseksuāli vīrieši iesniedza prasības pret valstīm, kurās minimālais vecuma cenzs dzimumattiecībām starp vīriešiem atšķīrās no vecuma cenza dzimumattiecībām starp heteroseksuālistiem. Visos gadījumos šis minimālais vecums homoseksuālajiem vīriešiem bija augstāks, salīdzinot ar heteroseksuālistiem un homoseksuālām sievietēm.⁹⁶ Prasītāji uzskatīja, ka šie likumi pārkāpj Konvencijas 8. (Tiesības uz privāto dzīvi) un 14. (Diskriminācijas aizliegšana) pantus. Komisija visas sūdzības atzina par nepieņemamām izskatīšanai, pamatojot to, ka "dažu homoseksuālās uzvedības pakāpju regulēšana varētu būt attaisnojama demokrātiskā sabiedrībā". Līdzīgu lēmumu Tiesa pieņēma Dadžena lietā. Komisija un Tiesa Konvenciju interpretēja šādi: homoseksuālisti bauda tikai tiesības uz privāto dzīvi, bet dažas homoseksuālistu diskriminācijas formas ir atļautas citu tiesību aizsardzībai. Visos lēmumos Komisija un Tiesa uzskatīja, ka augstāks minimālais vecums homoseksuālajiem sakariem ir nepieciešams, lai aizsargātu jaunu cilvēku tiesības. Tika atzīts, ka pilnīga dzimumsakaru aizliegšana starp vīriešiem ir pretrunā ar Konvenciju, bet citās sfērās homoseksuālistu diskriminācija varētu būt pieļaujama.

a) Lieta Sazerlends pret Apvienoto Karalisti (*Sutherland v UK*)⁹⁷

Situācija krasi izmainījās, kad Komisijai tika nosūtīta prasība Sazerlends pret Apvienoto Karalisti.

Lietas būtība:

Prasītājs ir Sazerlends. Viņš ir Britu pilsonis, dzimis 1977. gadā un dzīvo Londonā. Prasītājs jau 12 gadu vecumā saprata, ka viņam patīk zēni. Pamazām viņš atskārta, ka ir homoseksuālists. Kad Sazerlendam bija 14 gadi, viņš tikās ar meiteni, taču attiecības bija tikai draudzīgas, bez seksuālām interesēm. Prasītājs norādīja uz to, ka šādas attiecības var būt tikai ar vīrieti.

Akts par seksuālajiem noziegumiem nosaka, ka sievietes seksuālās attiecībās var stāties no 16 gadu vecuma un tas nav kriminālnoziegums. Tas pats Akts nosaka, ka divi vīrieši seksuālās attiecībās drīkst stāties tikai no 18 gadu vecuma.

Prasītājs iesniedza sūdzību pret Apvienoto Karalisti, jo uzskatīja, ka augstāks vecuma cenzs homoseksuālajiem dzimumsakariem pārkāpj tiesības uz privāto dzīvi un ir pretrunā ar Konvencijas 8. pantu, kā arī ir diskriminējošs un, līdz ar to, pretrunā ar Konvencijas 14. pantu.

⁹⁶ Prasības: X pret Vāciju, prasība Nr. 5935/72; X pret Apvienoto Karalisti, prasība Nr. 7215/75; X pret Beļģiju, sūdzība Nr. 9484/81, lietā Dadžens pret Apvienoto Karalisti šī bija otrā prasība pēc sūdzības sakarā ar pilnīgu dzimumsakaru aizliegšanu starp vīriešiem, kas aprakstīta iepriekšējā pantā; Desmonds pret Apvienoto Karalisti (*Desmond v UK*), sūdzības Nr. 9721/82; Džonsons pret Apvienoto Karalisti (*Johnson v UK*), sūdzība Nr. 10389/83; Zukriģls pret Austriju (*Zukrigl v Austria*), sūdzība Nr. 17270/90.

⁹⁷ Sūdzība Nr. 25186/94.

Komisijas lēmums:

1997. gada 1. jūlijā Komisija atzina prasītāja sūdzību par pieņemamu izskatīšanai un nolēma, ka pastāvošie likumi ir pretrunā ar Konvencijas 8. un 14. pantam.

Pirmkārt, Komisija pieminēja Tiesas lēmumus Dadžena, Norissa un Modinosa lietās un atzīmēja, ka šādu likumu pastāvēšana pārkāpj prasītāja tiesības uz privāto dzīvi. Šajā gadījumā prasītāja tiesības uz privāto dzīvi ir pārkāptas neatkarīgi no tā, vai viņš stājas dzimumsakaros ar citu vīrieti līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, pakļaujot sevi varbūtējai saukšanai pie kriminālatbildības, vai to nedara. Rezultātā komisija noraidīja valdības argumentu, ka, tā kā pret prasītāju nav uzsākta krimināllieta, viņa tiesības uz privāto dzīvi nav pārkāptas. Komisija puda uzskatu, ka līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai prasītājam šo likumu dēļ jādzīvo bailēs un stresā.

Komisija atgādināja, ka minimālā vecuma noteikšana dzimumsakariem ir valsts pārziņā. Atceroties iepriekšējo Komisijas un Tiesas praksi, kad līdzīgas sūdzības netika pieņemtas uzskatīšanai, Komisija paziņoja, ka uzskata par iespējamu šīs prakses pārskatīšanu, ņemot vērā mūsdienu izmaiņas. Izskatot Konvencijas 14. panta pārkāpšanu, Komisija piekrita, ka šajā gadījumā tā ir diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata. Lemjot, vai seksuālā orientācija iekļaujas terminos "dzimums" vai "cits stāvoklis", Komisija izmantoja Cilvēktiesību Komitejas lēmumu lietā Tonens pret Austrāliju,⁹⁸ kad seksuālā orientācija tika iekļauta terminā "dzimums". Komisija paskaidroja, ka, tā kā šī lieta ir saistīta ar cilvēka privātās dzīves visintīmāko aspektu un nav būtiski, vai dažāda attieksme pret heteroseksuālistiem un homoseksuālistiem ir uz "dzimuma" vai "cita stāvokļa" pamata, valstij jābūt ļoti ierobežotām iespējām rīkoties pretrunā ar Konvenciju. Apvienotās Karalistes valdības argumenti bija šādi: personām starp 16 un 18 gadiem seksuālā orientācija nav stabilizējusies un augstāks vecuma cenzs tiek noteikts tāpēc, lai pasargātu jaunus cilvēkus un viņi neklūtu par homoseksuālistiem; sabiedrībai ir tiesības izrādīt homoseksualitātes neatzišanu un tādas priekšrocības, lai bērni pievērstos heteroseksuālajam dzīves veidam. Komisija neatzina šos argumentus par objektīviem un pieņemamiem. Tika atzīmēts, ka Volfendena referāts, uz kā bija balstīti Apvienotās Karalistes valdības argumenti, ir 20 gadus vecs. Šis referāts atbalstīja augstāku vecuma cenzu homoseksuālajiem sakariem un tika izmantots vairākās lietās, kad homoseksuālisti sūdzējās par diskriminējošiem likumiem Apvienotajā Karalistē. Komisija atzīmēja, ka ir notikušas lielas pārmaiņas profesionālajos viedokļos, it īpaši medicīnā. Savā lēmumā Komisija atkārtoti citēja Britu Medicīnas asociācijas referātu, kurā tiek atbalstīts 16 gadu vecuma cenzs gan heteroseksuālistiem, gan homoseksuālistiem. Komisija arī atzīmēja, ka vienlīdzīgs vecuma cenzs ir atzīts vairākumā Eiropas Padomes dalībvalstu.

Komisijas lēmums:

Ar balsu vairākumu (14 pret 4) Komisija atzina Konvencijas 8. pantu kopībā ar 14. pantu par pārkāpumu un nosūtīja lietu Tiesai.

⁹⁸ Par šo lietu un Apvienoto Nāciju cilvēktiesību komiteju skat. 4.4.4. apakšnodaļu.

4.1.5.3. Sūdzības par homoseksuālistu un viena dzimuma pāru citām diskriminācijas formām

Dažās sūdzībās homoseksuālisti vai viena dzimuma pāri uzskatīja, ka tiek pārkāptas Konvencijā garantētās tiesības šādās sfērās: imigrācija (šajos gadījumos Apvienotās Karalistes valdība atteicās izsniegt uzturēšanās atļaujas britu homoseksuālistu ārzemju partneriem, ar kuriem bija pastāvīgas attiecības),⁹⁹ mājokļa īre (pēc kādās lesbietes nāves viņas partnerei netika ļauts turpināt dzīvot tajā pašā dzīvoklī, kur viņas abas nodzīvoja vairākus gadus, jo dzīvoklis bija reģistrēts uz mirušās partneres vārda),¹⁰⁰ atbrīvošana no civildienesta (skolotāja lesbiete tika atlaista no darba, jo televīzijas raidījumā atzina, ka ir homoseksuāla),¹⁰¹ vīriešu prostitūcijas aizliegšana (Šveices krimināllikumi aizliedz vīriešu prostitūciju, bet neaizliedz sievietes prostitūciju),¹⁰² labprātīgu dzimumsakaru starp viena dzimuma personām aizliegums armijā un tirdzniecības flotē (šis aizliegums pastāv Apvienotajā Karalistē, kur kāds virsnieks tika atbrīvots no dienesta par labprātīgiem seksuālajiem sakariem ar citu dienestā esošo).¹⁰³ Visām šīm sūdzībām izskatīšana tika atteikta. Dažos lēmumos Komisija to tradicionāli pamatoja ar argumentu, ka homoseksuālie pāri neatbilst ģimenes definīcijai, tāpēc Konvencijas aizsardzība uz viņiem neattiecas. Citos lēmumos Komisija attaisnoja homoseksuālistu diskrimināciju ar nepieciešamību aizsargāt tikumību un kārtību.

4.1.5.4. Konsensusa princips

Iepriekš tika aprakstīti tikai lietu fakti, Komisijas un Tiesas lēmumi. Pirmajā mirklī šķiet, ka Konvencija nepiedāvā plašu homoseksuālistu tiesību aizsardzības sistēmu. Bet, analizējot principus, kā tiek pieņemti Komisijas un Tiesas lēmumi, izriet, ka Konvencija ir diezgan sološs instruments homoseksuālistu tiesību aizsardzībai.

Komisijas un Tiesas pieeja jautājumā par homoseksuālistu tiesībām laika gaitā mainās. Sākumā sūdzības par likumiem, kas kriminalizēja labprātīgus dzimumsakarus starp pieaugušiem vīriešiem, netika pieņemtas izskatīšanai. Tas tika attaisnots ar citu tiesību un tikumības aizsardzību. Līdzīga situācija bija ar atšķirīgajiem minimālajiem vecuma cenziem seksuālajām attiecībām homoseksuālistiem un heteroseksuālistiem. Pagāja laiks, un šādi likumi tika atzīti par esošiem pretrunā ar Konvenciju. Kas lika Strasbūras orgāniem mainīt savu pieeju? Komisijas un Tiesas prakse, kā arī akadēmiskie pētījumi uzrāda, ka Komisijas un Tiesas lēmumi kādā konkrētā jomā ir atkarīgi no vairākiem faktoriem. Viens no galvenajiem ir konsensuss par kādu konkrētu jautājumu starp Eiropas Padomes dalībvalstīm. Konvencija definē cilvēka tiesības un pamatbrīvības diezgan vispārējos terminos. Strasbūras orgāniem, pirms pieņemt kādu lēmumu, bieži nākas saskarties ar Konvencijas nolīgumu interpretāciju. Homoseksuālistu tiesības ir viens no piemēriem. Kā jau tika atzīmēts, Konvencijā nav nolīguma, kas skaidri garantētu homoseksuālistiem aizsardzību pret diskrimināciju. Neskatoties uz to, Komisija un Tiesa atzina, ka Konvencijas 8. panta tiesības uz privāto dzīvi attiecas uz vairākiem jautājumiem, kas skar homoseksuālistus. 1950ajos un 1960ajos gados jautājums par homoseksuālistu tiesībām bija diezgan jauns un nezināms vairāku Eiropas valstu. Jau 1970ajos gados situācija izmainījās. Lielākā daļa Eiropas Padomes valstu atcēla likumus, kas kriminalizēja seksuālos sakarus starp vīriešiem. Laikā, kad Komisija un Tiesa izskatīja Dadžena lietu, šādi likumi pastāvēja tikai trijās Eiropas Padomes valstīs: Apvienotās Karalistes Ziemeļīrijas provincē, Kiprā un Īrijā. Tiesa atzina, ka šis progress nevar būt neievērots un paziņoja, ka šāda veida likumi ir pretrunā ar Konvencijas 8. pantu.

Arī jautājumā par vecuma cenzu Komisija Sazerlenda lietā atsaucās uz faktu, ka vairākumā Eiropas Padomes valstu gan heteroseksuālistiem, gan homoseksuālistiem tiek noteikts vienāds minimālais vecums legāliem dzimumsakariem. Laikā, kad tika izskatītas iepriekšējās lietas ar

⁹⁹ Prasības: B pret Apvienoto Karalisti, prasība Nr. 16106/90; W.J. un D.P. pret Apvienoto Karalisti, prasība Nr. 12513/86; X un Y pret Apvienoto Karalisti, prasība Nr. 9369/81.

¹⁰⁰ Prasība: Simpsona pret Apvienoto Karalisti, Nr. 11716/85.

¹⁰¹ Prasība: Morisensa pret Beļģiju, Nr. 11389/85.

¹⁰² Prasība: F. pret Šveici, Nr. 11680/85.

¹⁰³ Prasība: Brūss pret Apvienoto Karalisti, Nr. 9237/81.

līdzīgām prasībām, situācija Eiropā bija savādāka un tikai dažas valstis bija noteikušas vienādu vecuma cenzu visiem cilvēkiem neatkarīgi no seksuālās orientācijas.

Cits faktors, kas iespaido Komisijas un Tiesas lēmumus kādā konkrētā jautājumā, ir attiecīgās sfēras speciālistu viedokļi. Pēdējo desmit gadu laikā lielas izmaiņas ir notikušas viedokļos par homoseksualitāti. Šīs izmaiņas tika atspoguļotas Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas dokumentos,¹⁰⁴ kuriem jau pieskāriem. Šajos dokumentos dalībvalstis tiek aicinātas atcelt likumus, kas kriminalizē labprātīgus dzimumsakarus starp pieaugušajiem, noteikt vienādu vecuma cenzu gan heteroseksuāļiem, gan homoseksuāļiem dzimumsakariem un veikt citus pasākumus homoseksuālistu diskriminācijas izbeigšanai. Līdzīgi aicinājumi izskanēja arī Eiropas Parlamentā.¹⁰⁵

Situācija ir savādāka, ja ir runa par citām homoseksuālistu diskriminācijas formām: diskrimināciju ģimenes tiesībās, imigrācijas likumos, darba tiesībās u.t.t. Šajās jomās Komisija un Tiesa atturējās atzīt šīs diskriminācijas formas par esošām pretrunā ar Konvenciju. Tā iemesls ir fakts, ka šajās sfērās homoseksuālistu vienlīdzība ir panākta tikai dažās Eiropas Padomes valstīs. Kaut gan daudzās Eiropas valstīs pastāv likumi, kas nodrošina homoseksuālistiem tiesisku aizsardzību un vienlīdzību ar pārējiem pilsoņiem, šīs valstis pagaidām nav vairākumā. Vēl viens faktors, kas bremsē homoseksuālistu tiesību atzīšanu citās sfērās, ir lielais Austrumeiropas valstu skaits, kas pēdējos gados ir uzņemtas Eiropas Padomē. Līdz ar to ir palielinājies to valstu skaits, kas pašlaik nenodrošina homoseksuālistiem plašas tiesības. Tas ir izskaidrojums tam, ka nevienā šāda veida lietā nav konstatēts Konvencijas pārkāpums. Tomēr homoseksuālistu tiesību nodrošināšanas process ir ļoti aktuāls ne tikai Rietumeiropas valstīs, bet arī Austrumeiropas demokrātijās. Ir zināmi daudzi fakti par pozitīvajām izmaiņām šo valstu likumos, kas skar homoseksuālistus. Tas liecina par to, ka Eiropas valstu konsensuss šajā ziņā ir tikai laika jautājums. Papildus fakts, kas palielina izredzes panākt homoseksuālistu diskrimināciju par pretrunīgu Konvencijai, ir Komisijas lēmums lietā Sazerlends pret Apvienoto Karalisti. Izskatot šo lietu, pirmo reizi Konvencijas pastāvēšanas vēsturē tika atzīts, ka homoseksuālistu diskriminācija ir pretrunā ar Konvencijas 14. pantu, kas aizliedz diskrimināciju.

¹⁰⁴ Skat. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendāciju Nr. 924 un Rezolūcijas Nr.756 "Par diskrimināciju pret homoseksuālistiem" 4.1.3. apakšnodaļu.

¹⁰⁵ Par Eiropas Parlamenta dokumentiem skat. 4.3.3.1. apakšnodaļu.

4.2. Eiropas Drošības un sadarbības organizācija un homoseksuālistu tiesības

4.2.1. Latvija un Eiropas Drošības un sadarbības organizācija

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) ir organizācija, kuras galvenais mērķis ir veicināt drošību Eiropas kontinentā. Saskaņā ar ANO Hartas VIII nodaļu EDSO tika dibināta 1970to gadu sākumā kā Eiropas Drošības un sadarbības apspriede (EDSA), kurai vajadzēja kļūt par primāro instanci brīdināšanai par konfliktiem un to novēršanai, krīzes situāciju regulēšanai un pēckonfliktu rehabilitācijai Eiropā. Aukstā kara gados EDSK funkcijās ietilpa arī Eiropas Austrumu un Rietumu bloku sadarbība. 1994. gadā Budapeštas samita laikā tika nolemts mainīt organizācijas nosaukumu un tā kļuva par Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju.

Viens no izcilākajiem EDSO sasniegumiem ir 1975. gada Helsinku Akts. Šis akts nav līgums, bet politiski saistoša vienošanās. Helsinku Aktam ir trīs galvenie virzieni:

1. drošības jautājumi Eiropā;
2. sadarbība ekonomikas, zinātnes, tehnoloģijas un vides aizsardzības jomās;
3. sadarbība humanitārajā un citās jomās.¹⁰⁶

Atzīmējot aukstā kara beigas Eiropā, EDSO valstis 1990. gadā parakstīja "jaunās Eiropas" Parīzes Hartu.

Latvija kļuva par EDSO dalībvalsti 1991. gada 10. septembrī. Helsinku Aktam Latvija pievienojās 1991. gada 14. oktobrī, bet Parīzes Hartai 1991. gada 6. decembrī.

Šajā projekta daļā analizēsim, kāda ir EDSO nostāja homoseksuālistu tiesību jautājumā un kā šis jautājums tiek risināts EDSO sistēmā.

4.2.2. Īss EDSO institūciju apraksts

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijā ietilpst daudzas institūcijas. Ņemot vērā projekta specifiku, atzīmēsim tikai divas no tām - institūcijas, kas nodarbojas ar cilvēktiesību jautājumiem un ir bijušas saistītas ar homoseksuālistu tiesību tēmu.

EDSO Parlamentārā Asambleja (*Parliamentary Assembly*) tika nodibināta 1990. gada Parīzes Hartas rezultātā. Parlamentārā Asambleja tiekas reizi gadā, lai apspriestu jautājumus, kas attiecas uz EDSO mērķiem un uzdevumiem. Parlamentārā Asambleja pieņem deklarācijas, rekomendācijas un priekšlikumus.

Demokrātisko Institūciju un cilvēktiesību birojs (*Office for Democratic Institutions and Human Rights*) ir EDSO orgāns, kas nodarbojas ar vēlēšanu novērošanu, nacionālo vēlēšanu un cilvēktiesību institūciju attīstību, nodrošina tehnisko palīdzību nacionālajām tiesiskajām institūcijām, veicina nevalstisko organizāciju un pilsoniskas sabiedrības attīstību, organizē mācības vēlēšanu un cilvēktiesību novērotājiem un žurnālistiem.

4.2.3. EDSO dokumenti un homoseksuālistu tiesības

EDSO pamatdokumenti nesatur nolīgumus, kas aicinātu dalībvalstis nodrošināt homoseksuālistiem vienlīdzību ar citiem pilsoņiem vai aizliegt diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Tomēr vairākos dokumentos ir ietvertas vispārējas vienlīdzības normas, kas neapšaubāmi attiecas arī uz homoseksuālistiem.

Helsinku Akta 1.a VII pantā ir iekļauta stingra apņēmība garantēt cilvēktiesības Eiropas

¹⁰⁶ Tas ietver arī cilvēktiesības.

iedzīvotājiem:

"Dalībvalstis respektēs cilvēktiesības un pamatbrīvības, ieskaitot uzskatu, sirdsapziņas, reliģijas vai ticības brīvību, visiem bez diskriminācijas uz rases, dzimuma, valodas vai reliģijas pamata. Tās veicinās efektīvu civilo, politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras un citu tiesību un brīvību garantēšanu, kas neatņemami pieder katram cilvēkam kopš dzimšanas un ir nepieciešamas viņa brīvībai un pilnīgai attīstībai".

1990. gada jūnijā Kopenhāgenā notika EDSO konference "Par cilvēka dimensiju". Šajā konferencē apņēmība respektēt cilvēktiesības tika iekļauta deklarācijas 5.9. pantā:

"Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā un viņiem ir tiesības uz vienlīdzīgu likuma aizsardzību bez jebkādas diskriminācijas. Šajā sakarā likumam jāizslēdz jebkāda diskriminācija un jānodrošina visiem cilvēkiem vienlīdzīga un efektīva aizsardzība pret diskrimināciju uz jebkāda pamata."

1990. gada Parīzes Hartā "jaunajai Eiropai" tika atzīmēts:

"Cilvēktiesības un pamatbrīvības ir katra cilvēka tiesības no dzimšanas brīža, tās ir neatņemamas un ir garantētas ar likumu. Valdības primārais uzdevums ir aizstāvēt un veicināt šīs tiesības. ... Mēs apstiprinām, ka katram cilvēkam, bez jebkādas diskriminācijas, ir uzskatu, sirdsapziņas, reliģijas vai ticības un izteikšanās brīvības tiesības. ... Mēs izsakām savu apņēmību cīnīties pret visām rasisma un etniskās neiecietības, antisemitisma, ksenofobijas formām un diskrimināciju pret jebkuru cilvēku."

1995. gada jūlijā Otavā, Kanādā notika EDSO Parlamentārās Asamblejas tikšanās. Šīs tikšanās rezultātā tika pieņemta deklarācija, kas aicina EDSO dalībvalstis

"Nodrošināt, lai visiem cilvēkiem, kas pieder dažādām iedzīvotāju grupām, tiktu nodrošināta vienlīdzīga cieņa un uzmanība valstu konstitūcijās, likumdošanā un administrācijā; lai nebūtu nekādas sadalīšanas tiešā vai netiešā veidā uz etniskās izcelsmes, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, dzimuma, seksuālās orientācijas, nacionālās vai sociālās izcelsmes vai piederības minoritātei pamatiem."

4.2.4. EDSO paralēlās aktivitātes un homoseksuālistu tiesības

Valdību sadarbība EDSO procesā ir stimulējusi paralēlu pilsoņu kustības attīstību. Helsinku Pilsoņu asamblejas (HPA) mērķis ir apvienot sociālās kustības visā Eiropā, lai stimulētu valdības īstenot EDSO apņemšanos respektēt cilvēktiesības. Asamblejas atklāšanas konferencē 1990. gadā Prāgā Asamblejas Cilvēktiesību Komisija aicināja visas Eiropas valdības "nodrošināt pilnīgu tiesisko un sociālo vienlīdzību lesbietēm un gejiem", kā arī aicināja EDSO izteikt priekšlikumu Helsinku Akta grozīšanai, lai "aizliegtu diskrimināciju un naida kurināšanu uz cilvēka homoseksualitātes pamata."

Arī lesbiešu un geju pārstāvji organizē paralēlas aktivitātes EDSO pasākumiem jau kopš 1980ajiem gadiem.

Homoseksualitāte tika apspriesta EDSO kultūras forumā Budapeštā 1985. gada novembrī, kad rakstnieks Dominiks Fernandess atklāja šo tēmu, paziņojot par savu homoseksualitāti.

Oficiālā paralēlā lesbiešu un geju tikšanās tika organizēta 1990. gadā Kopenhāgenā. Tajā laikā Kopenhāgenā notika otrā EDSO cilvēka dimensijas konference. Paralēlo tikšanos organizēja Dānijas lesbiešu un geju organizācija LBL.

Cita paralēlā lesbiešu un geju tikšanās notika Maskavā 1991. gadā trešās EDSO konferences par cilvēka dimensiju laikā. Starptautiskā Lesbiešu un geju organizācija (ILGA) piedalījās EDSO tikšanās kā nevalstiska organizācija. Trīs valstis - Kanāda, Dānija un Zviedrija - atbalstīja lesbiešu un geju jautājuma iekļaušanu apspriedes darbā. ILGA piedalījās arī EDSO demokrātisko institūciju

ekspertu seminārā Oslo 1991. gada novembrī.

Pirmā diskusija par seksuālo orientāciju EDSO pasākumā notika Helsinku II tikšanās laikā 1992. gadā. Tā bija Helsinku procesa tikšanās. Oficiālās paralēlās aktivitātes organizēja Somijas lesbiešu un geju organizācija SETA, ko finansiāli atbalstīja Somijas ārlietu ministrija. EDSO atklāšanas runā Norvēģijas ārlietu ministrs Torvalds Stoltenbergs pieminēja lesbiešu un geju tiesību jautājumu. Arī Norvēģija izteica priekšlikumu aicināt dalībvalstis "spert soļus pret naida kurināšanu pret homoseksuālistiem un viņu organizāciju aizliegšanu." Diemžēl lesbiešu un geju tiesības netika iekļautas noslēguma dokumentā. Neskatoties uz to, daudzas valdības pozitīvi izteicās par šo jautājumu.

1992. gada novembrī ILGAs pārstāvji uzrunāja EDSO tolerances ekspertu semināra noslēguma plenārsēdē Varšavā. Nīderlandes oficiālās delegācijas locekle Mīriama Turksma, kura ir Amsterdamas lesbiešu un geju koordinatore, stāstīja par savu darbu. Arī Dānijas, Norvēģijas, Zviedrijas un ASV delegāciju locekļi izteicās par lesbiešu un geju tiesībām.

1993. gada rudenī EDSO tikšanās laikā par cilvēka dimensijas jautājumiem Varšavā pirmo reizi formāli tika atzīts lesbiešu un geju tiesību jautājums. Delegāti no Dānijas, Nīderlandes, Norvēģijas un Zviedrijas runāja par vienlīdzīgu tiesību garantēšanu homoseksuālistiem. Arī delegāti no Kanādas, Ukrainas un ASV atbalstīja šo jautājumu. ILGAs ģenerālsēdētārs Hanss Hjerpekjons no Norvēģijas uzstājās plenārsēdē.

Noslēguma dokumentā tika iekļauti šādi vārdi:

"Dalībnieki atzīmēja grupas, kas nav "nacionālās minoritātes", bet, neskatoties uz to, tiek diskriminētas ne mazāk, ieskaitot sievietes, homoseksuālistus, viesstrādniekus ...

Tika atzīmēts, ka EDSO apņemšanās antidiskriminācijas jomā ietver arī homoseksuālistus. Tika izteikti priekšlikumi, ka visās valstīs jāizbeidz diskriminējošā politika pret homoseksuālistiem un jāatceļ pret viņiem vērstie kriminalizējošie likumi."

ILGA turpināja piedalīties EDSO pasākumos, ieskaitot EDSO cilvēka dimensijas semināru par brīvajiem medijiem 1993. gada novembrī Varšavā un 3. EDSO Parlamentārās Asamblejas sesiju 1994. gada jūlijā Vīnē. ILGAs pārstāvji piedalījās arī EDSO pārskata konferencē 1994. gadā Budapeštā. Šīs konferences diskusiju laikā lesbiešu un geju tiesību jautājumu atbalstīja pārstāvji no Kanādas, Nīderlandes, Norvēģijas, Zviedrijas, ASV, bet noslēguma dokumentos tas netika atzīmēts. Nīderlandes un Norvēģijas delegācijas piedāvāja pieņemt kopēju paziņojumu "Par toleranci un homoseksualitāti." Tas bija pirmais valdību paziņojums, kas bija veltīts vienīgi seksuālās orientācijas jautājumam. ILGA piedalījās arī EDSO cilvēka dimensijas seminārā par apvienošanās brīvību un nevalstiskajām organizācijām 1995. gada aprīlī Varšavā, kā arī kopējā EDSO un Eiropas Padomes starptautiskajā seminārā par toleranci 1995. gada maijā Bukarestē.

4.3. Eiropas Savienība un homoseksuālistu tiesības

4.3.1. Latvija un Eiropas Savienība

Jau kopš neatkarības atjaunošanas viens no Latvijas ārpolitikas galvenajiem mērķiem ir integrācija Eiropas Savienībā (ES). Visas politiskās partijas pašreizējā valdībā par galveno prioritāti uzskata iestāšanos ES. Tas ir apstiprināts arī kopējā deklarācijā, ko 1995. gada oktobrī parakstīja visas Saeimā pārstāvētās partijas, un atbalstīja valdības lēmumu iesniegt oficiālu Latvijas lūgumu uzņemšanai Eiropas Savienībā. Lūgums ES tika nosūtīts 1995. gada 13. oktobrī.

Diplomātiskās attiecības starp Latviju un ES tika nodibinātas 1991. gada 27. augustā. 1992. gada 11. maijā tika parakstīts un 1993. gadā stājās spēkā Tirdzniecības un Sadarbības līgums starp Latviju un ES. 1994. gada 18. jūlijā tika parakstīts un 1995. gada 1. janvārī stājās spēkā Brīvās Tirdzniecības līgums. Kopš 1995. gada tika apspriests un 1998. gada 1. februārī stājās spēkā Asociatīvais līgums starp Latviju un ES. Šis līgums tika parakstīts 1995. gada 12. jūlijā. Latvija Līgumu ratificēja 1995. gada 31. augustā. 1998. gada 1. februārī, kad Līgumu bija ratificējušas visas ES dalībvalstis, tas stājās spēkā un ir galvenais dokuments, kas regulē attiecības starp Latviju un ES. Jau pašā līguma sākumā ir noteikts, ka "demokrātisko principu un cilvēktiesību cieņa ... veido šā līguma pamatelementu".¹⁰⁷

1997. gada jūnijā Eiropas Komisija nāca klajā ar Viedokli par Latvijas iesniegumu uzņemšanai Eiropas Savienībā. Šajā dokumentā Eiropas Komisija izskata Latvijas gatavību pievienoties ES un detalizēti analizē šo jautājumu no dažādiem aspektiem, kas veido priekšnoteikumus valstij - kandidātei uzņemšanai ES. Viens no ES pamatprincipiem un priekšnoteikumiem valstīm, kas vēlas pievienoties ES, ir cilvēktiesību ievērošana un cieņa. Komisijas secinājumā Latvijai tika ieteikts "nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi ... minoritātēm, it īpaši ... viņu dalību demokrātiskajos procesos". Tajā laikā Eiropas Komisija neiekļāva Latviju to valstu skaitā, ar kurām var sākties pārrunas par iestāšanos ES.

Situācija izmainījās 1997. gada decembrī, kad Luksemburgā Eiropas Savienības valstu valdību vadītāju sapulcē tika nolemts uzsākt pārrunas ar visām kandidātvalstīm, kas pretendē uz iestāšanos ES, tai skaitā, arī ar Latviju. Taču no Eiropas Komisijas dokumenta par Latvijas gatavību iestāties ES neizzūd jautājums par cilvēktiesību cieņu. Šajā projekta daļā pārliecināsimies, ka homoseksuālistu tiesību jautājums ir aktuāls ES līmenī. ES dokumentu un politikas pētījums rāda, ka šo tiesību nodrošināšana kļūst par vienu no standartiem Eiropas Savienībā un par kritēriju valstīm, kas vēlas iestāties.

4.3.2. Īss Eiropas Savienības institūciju apraksts

Līgumus, kas ir vienotās Eiropas pamatdokumenti, var salīdzināt ar valstu konstitūcijām. Tie nosaka ES pamatprincipus un arī galvenās Eiropas Savienības institūcijas, to funkcijas un kompetenci. Šīs institūcijas ir:

Ministru Padome (*Council of Minister*) - augstākā un vienīgā lemttiesīgā institūcija. Ministru Padome ir visu dalībvalstu attiecīgo nozaru ministru pilnsapulce. Šī padome pieņem lēmumus, kas ir saistoši visām dalībvalstīm (lēmumiem jābūt pieņemtiem vienbalsīgi, ja jautājums skar vitālas dalībvalstu intereses. Citos gadījumos lēmumus pieņem ar balsu vairākumu), kā arī uzņemas politisku atbildību par pieņemtajiem lēmumiem

Eiropas Komisija (*European Commission*) - vienotās Eiropas dibināšanas līgumu aizsardzības orgāns. Tajā ietilpst 20 komisāri, kuri novēro, lai līgumi un lēmumi, kas pieņemti uz ES pamatlīgumu pamata, tiktu pareizi īstenoti. Eiropas Komisijai pieder tiesības sagatavot lēmumu projektus. Visbeidzot, Eiropas Komisija ir ES izpildvaras orgāns.

¹⁰⁷ Līguma 2. pants. Eiropas Savienības Padomes dokuments 6811/95, 9. lpp.

Eiropas Parlaments (*European Parliament*) ir vienīgā ES institūcija, kas tiek ievēlēta tiešās demokrātiskās vēlēšanās un pārstāv ES pilsoņu politisko gribu. Neskatoties uz to, Eiropas Parlaments viens nevar pieņemt likumus, kas būtu saistoši dalībvalstīm. Kad tiek pieņemti ES likumi, Eiroparlaments var sniegt tikai konsultācijas un padomus Eiropas Komisijai un Ministru Padomei.

Eiropas Tiesa (*European Court of Justice*) izskata lietas, kas saistītas ar ES likumu trūkumiem vai ar šo likumu nepildīšanu kādā no dalībvalstīm. Tiesa novēro, lai ES likumdošana saskanētu ar ES dokumentiem un pamatprincipiem; gadījumā, ja kādas dalībvalsts nacionālajā tiesā rodas jautājums par ES likumiem, šī tiesa lūdz Eiropas Tiesu pieņemt principiālu iepriekšēju slēdzienu; izsludina pagaidu viedokli par ES interesēm starptautiskos līgumos; izskata ES institūciju darbinieku problēmas.

4.3.3. Eiropas Savienības dokumenti un homoseksuālistu tiesības

4.3.3.1. Eiropas Parlamenta dokumenti, kas skar homoseksuālistu tiesības

Viena no visaktīvākajām Eiropas Savienības institūcijām, kas jau ne vienu vien reizi ir atklāti demonstrējusi savu atbalstu homoseksuālistu tiesībām, ir Eiropas Parlaments. Vairāki tā dokumenti pilnīgi vai daļēji veltīti homoseksuālistu tiesību jautājumam.

a) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par diskrimināciju uz dzimuma pamata darba vietā"¹⁰⁸

Eiropas Parlaments,

- ņemot vērā priekšlikumus rezolūcijai par diskrimināciju uz dzimuma pamata darba vietā, ko izteikuši Glīnes kungs un citi (Dokuments 1-172/82) un Hūveles kundze par homoseksuālistu diskrimināciju likumos (Dokuments 1-1072/82),
- ņemot vērā petīciju, ko iesniegusi grupa "PvdA Homogroep" (PE 85.093),
- ņemot vērā Eiropas Padomes rekomendāciju 924 (1981) un rezolūciju 756 (1981) par diskrimināciju pret homoseksuālistiem,
- ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu, kas deklarē, ka katram cilvēkam ir tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, dzīvokli un dzīvokļa un korespondences neaizskaramību,
- ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1981. gada 22. oktobra lēmumu Dadžena lietā,
- ņemot vērā Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 12. un 13. pantu,
- ņemot vērā Eiropas Ekonomiskās Kopienas līguma 100. un 118. pantu,
- ņemot vērā 1983. gada 17. maija rezolūciju par cilvēktiesībām Padomju Savienībā, kurā Padomju valdība tika aicināta pildīt pienākumu pret cilvēktiesībām, kas noteikts Helsinku Noslēguma aktā, it īpaši, "izbeigt VDK praksi diskreditēt disidentus, inkriminējot viņiem netikumību un homoseksualitāti", kā arī "izbeigt homoseksuālistu vajāšanu",
- ņemot vērā Sociālo Jautājumu un nodarbinātības komisijas atskaiti un Juridisko lietu Komisijas viedokli (Dokuments 1-1358/83),

A. ievērojot, ka visu diskriminācijas formu atcelšana ir taisnīgas sabiedrības sasniegšanas priekšnoteikums un mērķis, kas ir ierakstīts Eiropas Ekonomiskās kopienas līguma preambulā un 117. pantā, it īpaši, Eiropas cilvēku dzīves un darba apstākļu uzlabošana,

B. ievērojot, ka EEK līguma vai tā izpildīšanas nolīgumi tieši skar Kopienas pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un brīvi uzturēties vienā no Kopienas valstīm, un brīvas pārvietošanās princips starp Kopienas valstīm nozīmē ne tikai diskriminācijas nepieļaušanu uz pilsonības pamata, bet ir viena no pamattiesībām, ko nosaka Regulēšana (EEK) Nr. 1612/68 un Direktīva 68/360 EEK,

C. ievērojot, ka Pasaules Veselības organizācija vēl joprojām klasificē homoseksualitāti kā garīgu

¹⁰⁸ Official Journal of the European Communities Nr. C 104, 16.4.1984, 46.-48. lpp.

slimību un tas var nopietni iespaidot homoseksuālistu dzīves,
D. ievērojot, ka dažās EEK valstīs homoseksuālistiem vēl joprojām aizliegts ieņemt noteiktus amatus, piemēram, bruņotajos spēkos, diplomātiskajā dienestā, tirdzniecības flotē,
E. ievērojot, ka pat tādās Kopienas valstīs, kur homoseksuālās attiecības starp pieaugušajiem netiek kriminalizētas, diskriminācija pret homoseksuālistiem izpaužas darba sfērā (atļaišana un pieņemšana darbā, karjeras attīstība), darba drošībā, irē, cietuma apstākļos, privātajā dzīvē un tiesībās apmeklēt bērnus vai būt par bērnu aizbildņiem,
F. ievērojot, ka atklāta vai slēpta homoseksualitāte nevar būt par iemeslu atļaišanai no darba, un ievērojot, ka šādi gadījumi ir zināmi,
G. atzīmējot, ka daži sabiedrības slāņi vēl joprojām piekopj diskriminējošu attieksmi pret homoseksuālistiem, kam var būt nopietnas sekas,
H. atzīmējot, ka visās valstīs mainās attieksme pret seksualitāti, kas veicināja izmaiņas likumdošanā, kas attiecas uz seksualitāti,
I. pārliecībā, ka taisnība, cilvēka goda un brīvības cieņa ir Eiropas veidošanas un demokrātijas pamatā

1. Norāda, ka kampaņā pret visu veidu diskrimināciju nav iespējams ignorēt vai pasīvi akceptēt *de facto* vai *de jure* diskrimināciju pret homoseksuālistiem;
2. Izsaka nožēlu par jebkādam diskriminācijas formām uz cilvēka seksuālo tieksmju pamata;
3. Apsveic faktu, ka jaunie cilvēki noraidīja aizspriedumus, pieņemot Jaunatnes Foruma izstrādāto Jaunatnes Darba hartu, un iekļāva seksuālo tieksmi starp pamatiem, uz kura ir aizliegta diskriminācija;
4. Aicina Kopienas valstis:

- (a) atcelt visus likumus, kas kriminalizē labprātīgus homoseksuālos sakarus starp pieaugušiem vīriešiem,
- (b) noteikt vienādu vecuma cenzu heteroseksuālajiem un homoseksuālajiem dzimumsakariem, kā rekomendē Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja,
- (c) aizliegt jebkādas policijas un citu institūciju īpašos ierakstus par homoseksualitāti,
- (d) noraidīt homoseksualitātes kā garīgas slimības klasifikāciju,

5. Aicina Komisiju:

- (a) atjaunot tās līdzdalību lietās, kas saistītas ar atļaišanu no darba, un, paturot prātā masveida bezdarbu, nodrošināt, lai cilvēki netiktu netaisnīgi atļaiesti no darba uz pamata, kas saistīts ar viņu privāto dzīvi,
- (b) izstrādāt priekšlikumus, kas nodrošinātu, ka netiek diskriminēts neviens homoseksuālists attiecībā uz darbu un darba noteikumiem Kopienas valstīs,
- (c) spert soļus, lai pārliecinātu Pasaules Veselības organizāciju izslēgt homoseksualitāti no Starptautiskās Slimību klasifikācijas;

6. Aicina Komisiju:

- (a) aicināt Kopienas valstis nekavējoties iesniegt Komisijai likumu un nolīgumu sarakstus, kas skar homoseksuālistus,
- (b) uz šī saraksta pamata sagatavot atskaiti, vadoties no EEK līguma 122. panta par homoseksuālistu diskrimināciju darbā, irē un par citām viņu sociālajām problēmām;
7. Visbeidzot, uzdot Juridisko Jautājumu Komitejai nekavējoties veikt pētījumu, kādā veidā likumu atšķirības Kopienas valstīs attiecībā uz homoseksualitātes aizliegumu un dažādiem vecuma cenziem ierobežo homoseksuālistu tiesības uz brīvu pārvietošanos, brīvu darba attiecību veidošanu vai pašnodarbinātību, norādot, kādus pasākumus Kopiena var veikt, lai novērstu šos ierobežojumus.
8. Deleģē Prezidentu nodot šo rezolūciju Padomei un Komisijai, kā arī Kopienas valstu valdībām.

b) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par vardarbību pret sievietēm" (A2-44/96)¹⁰⁹

Šis dokuments ir veltīts jautājumam par vardarbību pret sievietēm un iesaka Eiropas Kopienas Ministru Padomei veikt pasākumus, lai izbeigtu diskrimināciju un vardarbību pret sievietēm.

Nodaļa "Seksuālā vardarbība":

Eiropas Parlaments :

"12. Aicina steidzīgi paplašināt antidiskriminācijas koncepciju attiecīgajos likumos un citos normatīvajos aktos, lai aizliegta būtu gan diskriminācija uz dzimuma un ģimenes stāvokļa pamata, gan diskriminācija uz seksuālās izvēles pamata."

c) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par cīņu pret AIDS"¹¹⁰

Šajā dokumentā Eiropas Parlaments aicina Eiropas Kopienas institūcijas un dalībvalstis pievērst vairāk uzmanības cīņai pret AIDS, kā arī:

"3. Aicina dalībvalstis un Komisiju veikt atbilstošus pasākumus ar mērķi:

- nodrošināt, lai pastāvošie likumi saskanētu ar pasākumiem pret diskrimināciju uz rases, dzimuma, seksuālās orientācijas, u.c. pamata... ."

d) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par Kopienas Hartu par Sociālajām pamattiesībām" (A3-69/89)¹¹¹

"6. Parlaments uzsver, ka, lai panāktu iekšējā tirgus veidošanos un aizsargātu Kopienas pilsoņu intereses, Hartas un darbības programmas prioritātēm jābūt šādām:

- strādnieku tiesības uz vienlīdzīgu aizsardzību, neatkarīgi no viņu pilsonības, rases, reliģijas, vecuma, dzimuma, seksuālās izvēles vai tiesiskā stāvokļa".

e) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par Rasismu un Ksenofobiju" (A3 - 195/90)¹¹²

"Rekomendācija 35: Balstoties uz ANO Konvencijas par bēgļiem principiem, sagatavot konvencijas projektu par kopējo politiku attiecībā uz bēgļiem un patvēruma meklētājiem, iekļaujot visus tos, kuriem draud vajāšana viņu politiskās, reliģiskās, filozofiskās pārliecības dēļ, vai uz dzimuma vai seksuālās orientācijas pamata."

f) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par vienlīdzīgām tiesībām homoseksuālistiem un lesbietēm Eiropas Kopienā" (A3-0028/94)¹¹³

Eiropas Parlaments,

ņemot vērā priekšlikumus, kurus izteikuši:

¹⁰⁹ Official Journal of the European Communities Nr. C 176, 14.7.86., 73.-83. lpp.

¹¹⁰ Official Journal of the European Communities Nr. C 158, 26.6.1989., 479.-480. lpp.

¹¹¹ Official Journal of the European Communities Nr. C 323, 27.12.1989., 44.-48. lpp.

¹¹² Peter Tatchell, "Europe in the Pink. Lesbian and Gay Equality in the New Europe", GMP, London, 1992, 153.lpp.

¹¹³ Official Journal of the European Communities Nr. C 61, 28.2.94., 40.-43. lpp.

- (a) Blaka kungs un Džensena kundze - par diskrimināciju attiecībā uz pārvietošanās brīvību (B3-0884/94),
- (b) Bettini kungs un citi - par viena dzimuma pāru civilsavienības atzīšanu (B3-1079/92),
- (c) Lomas kungs - par civiltiesībām homoseksuālistiem un lesbietēm (B3-1186/93),

ņemot vērā 13. martā pieņemto rezolūciju Nr. 184 par diskrimināciju uz dzimuma pamata darbā,
 ņemot vērā 1991. gadā 13. martā pieņemto rezolūciju par pasākumu plānu 1991.-1992. gadam "Eiropa pret AIDS" programmas kontekstā,
 ņemot vērā pieņemtās rekomendācijas attiecībā uz seksuālo uzmākšanos darba vietās un atbilstošos pantus par lesbiešu un homoseksuālistu aizsardzību,
 ņemot vērā komisijas atskaiti "Homoseksuālitāte: kopienas jautājums" sakarā ar lesbiešu un homoseksuālistu lomu Eiropas iekšējā tirgus izveidošanā,
 ņemot vērā 1992. gada 8. jūlijā pieņemto Eiropas Hartu par bērnu tiesībām,
 ņemot vērā legālo diskrimināciju pret homoseksuālistiem un lesbietēm, kas vēl joprojām pastāv vairākās Eiropas Kopienas valstīs,
 ņemot vērā direktīvu projektu par pretošanos pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata darbā un citās legālās sfērās, kuru sagatavoja Vācijas Geju apvienība (SVD),
 ņemot vērā Dānijas likumu par reģistrēto partnerību, kā arī citus homoseksuālu cilvēku antidiskriminācijas likumus,
 ņemot vērā Apvienotās Karalistes Vietējās Valdības likumprojekta 28. punktu,
 ņemot vērā Eiroparlamenta Procedūru ruļļa 45. punktu,
 ņemot vērā Civilbrīvības un Iekšlietu komitejas atskaiti (A3-0028/94),

- A. ņemot vērā Eiroparlamenta darbību atbalstot vienlīdzīgu attieksmi pret visiem pilsoņiem neatkarīgi no seksuālās orientācijas,
- B. ņemot vērā lielāku lesbiešu un homoseksuālistu publisko redzamību un dzīves stilu dažādības pavairošanos,
- C. laikā, kad lesbietes un homoseksuālisti vienalga nav pasargāti no varmācības, draudiem, tiek diskriminēti un izjūt vajāšanu daudzās sociālās sfērās, ļoti bieži pat jau no agras jaunības,
- D. laikā, kad sociālās pārmaiņas daudzās Kopienas valstīs, prasa attiecīgu civilo, kriminālo un administratīvo nolikumu regulēšanu, lai izbeigtu diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata; laikā, kad šāda likumu regulēšana jau ir veikta dažās Kopienas valstīs,
- E. laikā, kad dažās Kopienas valstīs dažās sfērās tiek piemēroti diskriminējoši nolikumi un šīs sfēras ir pakļautas Eiropas Kopienas jurisdikcijai un šo likumu piemērošana ir Eiropas Kopienas līgumu fundamentālo principu un Vienotā Eiropas Akta pārkāpums, sevišķi attiecībā uz Eiropas Ekonomiskās Kopienas līguma 3. punktu par pārvietošanās brīvību,
- F. ņemot vērā, ka Eiropas Kopienas darbības sfērā ietilpst speciāla atbildība par vienlīdzīgu attieksmi pret visiem pilsoņiem, neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas.

Vispārējie virzieni

1. Eiropas Parlaments apstiprina savu pārliecību, ka visiem pilsoņiem jābauda vienlīdzīga attieksme, neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas;
2. Eiropas Parlaments uzskata, ka Eiropas Kopienas pienākums būtu piemērot fundamentālu vienlīdzīgas attieksmes principu, neatkarīgi no indivīda seksuālās orientācijas attiecībā uz visiem jau pieņemtajiem juridiskajiem nolikumiem, kā arī uz tiem nolikumiem, kuri tiks pieņemti;
3. vēl vairāk, Parlaments ir pārliecināts, ka Eiropas Kopienas līgumiem vajadzētu nostiprināt nolikumus par cilvēktiesību aizsardzību un tāpēc aicina Kopienas institūcijas veikt sagatavošanas darbus 1996. gadā plānotās institucionālās reformas kontekstā, lai nodibinātu Eiropas institūciju, kura būtu spējīga nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi neatkarīgi no tautības, reliģiskās pārliecības, rases, dzimuma, seksuālās orientācijas un citām atšķirībām;
4. Parlaments aicina Eiropas Komisiju un tās padomi parakstīt Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, kā tas bija paredzēts Eiropas Kopienas 1990. gada darbības plānā, jo tas būtu pirmais solis stingrākas cilvēktiesību aizsargāšanas virzienā.

Eiropas Kopienas valstīm, Eiropas Parlaments:

5. Aicina visas dalībvalstis atcelt visu likumdošanu un citus nolikumus, kuri kriminalizē un diskriminē seksuālas attiecības starp viena dzimuma personām;
6. Aicina nodrošināt vienādu vecuma cenzu homoseksuāliem un heteroseksuāliem cilvēkiem, kuri stājas dzimumattiecībās;
7. Aicina izbeigt nevienlīdzīgu attieksmi pret cilvēkiem ar homoseksuālu orientāciju legālos un administratīvos nolikumos sociālās drošības sistēmā, bērnu adoptēšanas likumā, likumā par mantošanas tiesībām, dzīvojamo platību, krimināllikumā, kā arī visos citos legālajos noteikumos, kuri skar šīs sfēras;
8. Aicina Apvienoto Karalisti atcelt diskriminējošo nolikumu par tā saukto homoseksuālista propagandu un, līdz ar to, atjaunot homoseksuālo pilsoņu viedokļa, preses, informācijas, zinātnes un mākslas brīvību un aicina visas dalībvalstis respektēt šādas viedokļa tiesības arī nākotnē;
9. Aicina visas dalībvalstis kopā ar nacionālajām lesbiešu un homoseksuālistu organizācijām veikt pasākumus un ierosināt kampaņas pret vardarbības aktu pret homoseksuālistiem palielināšanos un nodrošināt šo aktu organizatoru sodīšanu;
10. Aicina visas dalībvalstis kopā ar nacionālajām lesbiešu un geju organizācijām veikt pasākumus un ierosināt kampaņas pret jebkāda veida homoseksuālistu sociālo diskrimināciju;
11. Rekomendē visām dalībvalstīm nodrošināt vīriešu un sieviešu homoseksuālajām sociālajām un kultūras organizācijām pieeju valsts līdzekļiem uz tāda paša pamata kā citām sociālajām un kultūras organizācijām un pieteikumus izskatīt saskaņā pēc tādiem pašiem kritērijiem kā citām organizācijām, neņemot vērā to, ka tās ir homoseksuālas organizācijas;

Eiropas Kopienas Komisijai, Eiropas Parlaments:

12. Aicina Komisiju sagatavot rekomendācijas par vienlīdzīgām tiesībām lesbietēm un homoseksuālistiem projektu;
13. Uzskata, ka par pamatu rekomendācijām jāņem vienlīdzīga attieksme pret visiem Kopienas pilsoņiem, neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas un visu legālo diskriminācijas formu uz seksuālās orientācijas pamata izbeigšana; aicina komisiju katru piekto gadu iesniegt atskaiti Parlamentam par homoseksuālo vīriešu un sieviešu situāciju Kopienā;
14. Uzskata, ka rekomendācijām, kā minimums, vajadzētu izbeigt:
dažādus un diskriminējošos vecuma cenzus labprātīgiem homoseksuālajiem un heteroseksuālajiem aktiem,
homoseksuālista kā publiskas nepieklājības un vulgaritātes formas sodīšanu,
jebkura veida diskrimināciju darba, sabiedriskā servisa, kriminālajā, civilajā, kontraktu un komerciālajā likumdošanā,
elektronisko datu par indivīda seksuālo orientāciju, bez viņa ziņas un piekrišanas, uzglabāšanu, vai nepilnvarotu šo datu atklāšanu vai izmantošanu bez viņa ziņas,
laulību un tām līdzīgu citu legālu formu aizliegumu; vajadzētu garantēt pilnas laulāšanās tiesības, atļaujot reģistrēt partnerattiecības,
visus ierobežojumus lesbietēm un gejiem būt par vecākiem vai adoptēt un audzināt bērnus,
15. Aicina komisiju saistībā ar 1993. gada 19. novembra Parlamenta lēmumu par noteikumiem, kuri nosaka Eiropas Kopienas štata darbinieku un citu kalpotāju nodarbinātības noteikumus attiecībā uz vienlīdzīgu izturēšanos pret vīriešiem un sievietēm, izskaust jebkuru diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata darbinieku izvēles politikā.
16. Liek prezidentam nosūtīt šo rezolūciju uz Padomi, Komisiju, dalībvalstu valdībām un parlamentiem un valstīm, kuras pieteikušās par dalībvalstīm.

g) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā" (A4-0034/98)

1998. gadā 17. februārī Eiropas Parlaments pieņēma Rezolūciju, kurā pauž savu viedokli par 1996. gada referātu "Cilvēktiesības Eiropas Savienībā 1996". Daži Rezolūcijas panti nodaļā "Vienlīdzīgas

tiesības un nediskriminācija" skar arī homoseksuālistu tiesības, pie tam, Eiroparlaments atkārtoti aicina gan ES institūcijas, gan ES dalībvalstis nodrošināt un cienīt homoseksuālistu tiesības.

Eiropas Parlaments:

65. Apsveic antidiskriminācijas panta iekļaušanu Kopienas dokumentā¹¹⁴, kas aizliedz visas diskriminācijas formas.

66. Atzīmē, ka minētā 1994. gada 8. februāra Rezolūcija par homoseksuālistiem¹¹⁵ ir palīdzējusi uzlabot viņu stāvokli Kopienas dalībvalstīs, kā arī Kopienas līmenī vispār.

67. Aicina visas dalībvalstis atzīt vienlīdzīgas tiesības homoseksuālistiem, veicot tādas pasākumus, lai būtu iespēja noslēgt civilsavienības kontraktu ar mērķi izbeigt jebkādu formu diskrimināciju, no kā homoseksuālisti vēl joprojām cieš, it īpaši attiecībā uz nodokļiem, mantošanu, sociālajām tiesībām u.t.t valstīs, kur šādas iespējas vēl nepastāv; veicināt informāciju un izglītību, kas palīdzētu cīnīties pret sabiedrības aizspriedumiem attiecībā uz homoseksuālistiem.

68. Aicina nekavējoties mainīt darba noteikumus, kas regulē darba attiecības starp Eiropas Kopienas institūcijām un to darbiniekiem, lai garantētu darbinieku neprecētajiem partneriem tādas pašas tiesības kā darbinieku laulātajiem partneriem.

69. Atkārtoti aicina Austrijas valdību atcelt anti-homoseksuālos likumus, it īpaši, diskriminējošos nolīgumus attiecībā uz minimālo vecuma cenzu dzimumsakariem.¹¹⁶

h) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par vienlīdzīgām tiesībām gejiem un lesbietēm Eiropas Kopienā"¹¹⁷

- ņemot vērā 1994. gada 8. februāra Rezolūciju par vienlīdzīgām tiesībām homoseksuālistiem un lesbietēm Eiropas Kopienā (EC1), kurā dalībvalstis tika aicinātas nodrošināt vienlīdzīgu vecuma cenzu gan heteroseksuālajiem, gan homoseksuālajiem dzimumsakariem (6. punkts),

- ņemot vērā 1996. gada 17. septembra Rezolūciju par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā (1994)2, kurā tika pieprasīts izbeigt diskrimināciju un nevienlīdzīgu attieksmi pret homoseksuālistiem, it īpaši, attiecībā uz nevienlīdzīgu vecuma cenzu homoseksuālajiem dzimumsakariem (84. punkts),

- ņemot vērā 1997. gada 8. aprīļa Rezolūciju par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā (1995)3, kurā tika atkārtoti pieprasīts atcelt nolīgumus, kas nosaka nevienlīdzīgu vecuma cenzu dzimumattiecībām (13. punkts), un kurā Austrija tika īpaši aicināta atcelt savus likumus, kas saistīti ar vecuma cenzu (140. punkts),

- ņemot vērā 1998. gada 17. februāra Rezolūciju par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā (1996)4, kurā Austrijas valdībai atkārtoti tika pieprasīts atcelt kriminālkodeksa pantus, kas nosaka nevienlīdzīgu vecuma cenzu dzimumattiecībām (69. punkts),

- ņemot vērā iepriekšējās rezolūcijas, kas saistītas ar seksuālo orientāciju, diskrimināciju un homoseksuālistu tiesībām Rumānijā,

- atgādinot Kopenhāgenā pieņemtos noteikumus kandidātvalstīm, kuras vēlas iestāties Eiropas Savienībā, it īpaši tos, kas saistīti ar cilvēktiesību cieņu,

A. ņemot vērā Eiropas Padomes Parlamentārās Asamblejas 1981. gada Rekomendāciju Nr. 924 "Par diskrimināciju pret homoseksuālistiem", kurā Eiropas Padomes Ministru Padome tika aicināta pieprasīt vienlīdzīga vecuma cenza nodrošināšanu gan heteroseksuālajiem, gan homoseksuālajiem dzimumsakariem visās Eiropas Padomes dalībvalstīs (7.ii paragrāfs),

¹¹⁴ Runa ir par jauno 6a. pantu Eiropas līgumā, kas aprakstīts 4.3.4. apakšnodaļā.

¹¹⁵ Runa ir par Rezolūciju, kas aprakstīta f punktā.

¹¹⁶ Austrija un Lielbritānija ir vienīgās ES valstis, kur pastāv augstāks vecuma cenzs homoseksuālajiem sakariem, salīdzinot ar heteroseksuālajiem.

¹¹⁷ Euroletter, Nr.63.

B. ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1997. gada 1. jūlija lēmumu lietā Nr. 25186/94 (Sazerlends) pret Apvienoto Karalisti, kurā komisija atzina, ka "nav nekāda objektīva un saprātīga attaisnojuma, lai saglabātu augstāku vecuma cenzu dzimumsakariem starp homoseksuāliem vīriešiem nekā heteroseksuālajiem dzimumsakariem. Sūdzība atklāja arī diskriminējošo attieksmi pret sūdzības iesniedzēja tiesībām uz privāto dzīvi, ko nodrošina konvencijas 8. pants" (66.punkts). Noslēgumā komisija nolēma, ka nolīgumi, kas nenodrošina vienlīdzīgu vecuma cenzu, ir "pretrunā ar [Eiropas Cilvēktiesību] konvencijas 8. pantu, savienojumā ar 14. pantu" (67. punkts),

C. apzinoties, ka, lai panāktu lielāku uzticību no kandidātvalstīm, pieprasot cienīt cilvēktiesības, tādām Eiropas Savienības valstīm kā Austrijai pašām jāatceļ likumi, kas diskriminē lesbietes un gejus, it īpaši, likumi, kas nenodrošina vienlīdzīgu vecuma cenzu,

D. atzīmējot, ka sekojošu kandidātvalstu, ar kurām Eiropas Savienība jau sākusi pārrunu procesu par iestāšanos Eiropas Savienībā, kriminālkodeksos vēl joprojām ir nolīgumi, kas nopietni diskriminē homoseksuālistus: Bulgārijas, Kipras, Igaunijas, Ungārijas, Lietuvas un Rumānijas,

E. ar nožēlu atzīmējot nepietiekošās likumdošanas reformas Kiprā, kad 1998. gada 21. maijā Kipras parlaments, atceļot dzimumsakaru starp vīriešiem pilnīgu aizliegumu, pieņēma vairākus citus diskriminējošus likumus, tai skaitā, noteica nevienlīdzīgu vecuma cenzu,

F. ar nožēlu atzīmējot, ka 1998. gada 30. jūnijā Rumānijas Deputātu Palāta noraidīja valdības sagatavoto likumprojektu, kas paredzēja atcelt kriminālkodeksa 200. pantu, kas diskriminē homoseksuālistus,

G. ar nožēlu atzīmējot, ka 1998. gada 17. jūlijā Austrijas parlaments noraidīja priekšlikumu atcelt kriminālkodeksa 209. pantu, kas dzimumsakariem starp vīriešiem nosaka augstāku vecuma cenzu. Ar šādu rīcību Austrija apzinoties ignorēja gan lēmumu Sazerlenda lietā, gan Eiropas Parlamenta neatliekamās pieprasījumus, kas tika izteikti jau pieminētajās 1997. gada 8. aprīļa un 1998. gada 17. februāra rezolūcijās,

H. ar lielu gandarījumu sveicot nesenās likumdošanas reformas šajā sfērā, kas ir notikušas Somijā un Latvijā, kā arī pozitīvi novērtējot 1998. gada 22. jūnijā notikušo balsojumu Apvienotās Karalistes Pārstāvju Palātā, lai atceltu nolīgumus, kas nosaka nevienlīdzīgu vecuma cenzu gejiem, ko diemžēl neatbalstīja Lordu Palāta,

I. ņemot vērā, ka jaunais Eiropas Kopienas līguma 13. pants, kas ietverts Amsterdamas līgumā, pēc tā ratifikācijas dos iespējas Ministru Padomei spert nepieciešamos soļus cīņā pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata,

J. apstiprinot, ka Eiropas Parlaments nepiekritīs tādu jauno kandidātvalstu uzņemšanai Eiropas Savienībā, kuru likumdošana vai politika apspiež lesbiešu un geju cilvēktiesības,

K. ievērojot, ka pēc oficiālās statistikas datiem policija katru gadu saņem apmēram 50 iesniegumus, tiek ierosinātas 30 kriminālsūdzības un juridiskie pieprasījumi, notiek 20 notiesāšanas saskaņā ar Austrijas kriminālkodeksa 109. pantu, kas paredz sodu brīvības atņemšanas veidā uz laiku no 6 mēnešiem līdz 5 gadiem,

1. Aicina Austrijas valdību un parlamentu nekavējoties atcelt kriminālkodeksa 209. pantu, nekavējoties nodrošināt amnestiju un atbrīvot no brīvības atņemšanas iestādēm visas personas, kuras tika notiesātas saskaņā ar šo pantu;

2. Aicina visas valstis, kas kandidē uz iestāšanos Eiropas Savienībā, atcelt visus likumus, kas apspiež lesbiešu un geju cilvēktiesības, it īpaši diskriminējošos vecuma cenzas nolīgumus;

3. Aicina Eiropas Komisiju sarunu laikā par iestāšanos Eiropas Savienībā pievērst uzmanību lesbiešu un geju cilvēktiesību cīņai un nodrošināšanai kandidātvalstīs;

4. Aicina Eiropas Komisiju atzinumā par Centrāl- un Austrumeiropas valstīm, ko paredzēts pabeigt līdz šī gada beigām, specifiski pievērst uzmanību lesbiešu un geju cilvēktiesību situācijai šajās valstīs;

5. Liek Eiropas Parlamenta prezidentam nosūtīt šo rezolūciju Ministru Padomei, Eiropas Komisijai, Austrijas, Kipras un Rumānijas parlamentiem un valdībām, kā arī Eiropas Padomes ģenerālsēkretāram.

i) Eiropas Parlamenta Rezolūcija "Par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā" (A4-0468/98)

1998. gada 17. septembrī Eiropas Parlaments pieņēma ikgadējo rezolūciju "Par cilvēktiesību cieņu Eiropas Savienībā 1997. gadā". Daži no rezolūcijas pantiem pievērš uzmanību lesbiešu un geju tiesībām.

Eiropas Parlaments,

10. Atzīmē, ka netiks izskatīts jautājums par tādu valstu pievienošanos Eiropas Savienībai, kurās nerespektē pamattiesības. Parlaments aicina Komisiju un Ministru Padomi pievērst īpašu uzmanību jautājumam par minoritāšu tiesībām (etniskās un reliģiskās minoritātes, homoseksuālisti, u.t.t.) pārrunu laikā par Eiropas Savienības paplašināšanu.

51. Apsveic faktu, ka Amsterdams līgumā ietverts nolīgums (12. un 13. pants), kas dod iespējas cīnīties pret visām diskriminācijas formām uz dzimuma, rases, tautības, etniskās piederības, vecuma, reliģiskās piederības vai uzskatu, vai seksuālās orientācijas pamata.

52. Apsveica faktu, ka dažas Eiropas Savienības dalībvalstis, paralēli likumdošanai par civilo un reliģisko laulību, pieņēma likumdošanas aktus, kas nodrošina viena dzimuma cilvēkiem veidot personīgas saites, kuras atzīst likums.

53. Aicina tās dalībvalstis, kas to vēl nav izdarījušas, izbeigt jebkādu homoseksuālistu diskrimināciju. Parlaments aicina Austriju, Grieķiju, Portugāli un Apvienoto Karalisti atcelt dažādus vecuma cenzus homoseksuālajiem un heteroseksuālajiem sakariem.

54. Atkārtoti aicina izbeigt nevienlīdzīgu attieksmi pret homoseksuālistiem un lesbietēm, it īpaši, attiecībā uz minimālo atļauto vecumu dzimumsakariem, civiltiesībām un tiesībām uz darbu, sociālajām un ekonomiskajām tiesībām, u.t.t .

73. Atgādina, ka neviena persona nevar būt diskriminācijas un aizspriedumu subjekts tā iemesla dēļ, ka viņa pieder nacionālajai, valodas, reliģiskajai vai etniskajai minoritātei. Tas attiecas arī uz personas dzimumu, politiskajiem, reliģiskajiem vai filozofiskajiem uzskatiem vai seksuālo orientāciju. Šo principu praktiska īstenošana nepieļauj nekādu cilvēktiesību diskrimināciju, it īpaši, kas attiecas uz bērniem un sievietēm.

83. Pieprasa, lai gadījumā, ja ieslodzījumā atrodas mazgadīgie, sievietes, imigranti, etniskās minoritātes, homoseksuālisti un slimi cilvēki, tiktu ņemta vērā šo grupu specifiska. Parlaments aicina ES dalībvalstis spert nepieciešamos soļus, lai nodrošinātu šiem ieslodzītajiem individuālu pieeju, atkarībā no viņu specifiskās situācijas.

4.3.3.2. Eiropas Komisijas "Prakses kodekss par pasākumiem cīņā pret uzņēmējiem uz dzimuma pamata"

1991. gada 27. novembrī Eiropas Komisija nāca klajā ar diviem dokumentiem, kas skar uzņēmējus uz dzimuma pamata darbā. Pirmais dokuments ir Komisijas Rekomendācija "Par sievietes un vīrieša goda aizsardzību darbā"¹¹⁸ Tajā Komisija aicina dalībvalstis cīnīties pret seksuālās uzņēmēšanās gadījumiem darbā. Otrs dokuments - "Prakses kodekss par pasākumiem cīņā pret uzņēmējiem uz dzimuma pamata"¹¹⁹ - papildina pirmo un ir praktisks ceļvedis darba devējiem, lai cīnītos pret šāda veida uzņēmēšanās darbā. Viens no kodeksa pantiem pievērš uzmanību problēmām, ar ko darbā saskaras homoseksuālisti:

¹¹⁸ Official Journal of the European Communities Nr. L 49, 24.2.92., 1.-2. lpp.

¹¹⁹ Official Journal of the European Communities Nr. L 49, 24.2.92., 3.-8. lpp

"Dažas specifiskas grupas ir īpaši pakļautas uzmākšanās gadījumiem uz dzimuma pamata. Vairākās dalībvalstīs veiktie pētījumi, kas dokumentē sakaru starp uzmākšanās uz dzimuma pamata risku un uzmākšanās objekta redzamo vieglo ievainojamību, rāda, ka riskam visvairāk ir pakļautas šķīrušās sievietes, jaunās sievietes, jaunpienākušie darbinieki, darbinieki, ar kuriem ir noslēgts neregulārs vai nestabils darba līgums, sievietes netradicionālā darbā, sievietes-invalides, lesbietes un sievietes no rasu minoritātēm. Arī geji un jauni vīrieši ir pakļauti uzmākšanās riskam. Nenoliedzami, uzmākšanās uz seksuālās orientācijas pamata grauj šo cilvēku godu darbā un nevar tikt uzskatīta par pieņemamu uzvedību darbā."

4.3.4. Antidiskriminācijas pants Eiropas līgumā

Eiropas Savienības tiesiskās sistēmas pamatā ir līgumi. Šos līgumus varētu salīdzināt ar valstu konstitūcijām, kas nosaka valstu pamatprincipus. Vēl nesen vienotās Eiropas līgumos nebija neviena nolīguma, kas aizliegtu diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Tas traucēja lesbietēm un gejiem cīnīties pret diskrimināciju, izmantojot Eiropas Savienības likumdošanu. Situācija krasi izmainījās 1997. gadā, kad Starpvaldību Konferences samita laikā Amsterdamā 15 Eiropas Savienības dalībvalstu valdību vadītāji vienprātīgi vienojās par jauna panta iekļaušanu vienā no vienotās Eiropas pamatlīgumiem - 1957. gada Romas Līgumā par Eiropas ekonomiskās kopienas izveidošanu.

Starpvaldību Konference tiek organizēta gadījumos, kad ES dalībvalstu valdību vadītāji gatavojas veikt kādas nopietnas izmaiņas ES darbībā. Parasti Starpvaldību Konferences laikā notiek jaunu valstu uzņemšana ES un tiek izdarītas izmaiņas līgumos, kas ir vienotās Eiropas pamatdokumenti.

1997. gadā Starpvaldību Konference pirmo reizi savā vēsturē nopietni diskutēja par homoseksuālistu diskriminācijas aizliegšanu. Tā iniciators bija Eiropas Parlaments, kas pieprasīja, lai līgumā būtu antidiskriminācijas nolīgums, kas garantētu Savienības pilsoņiem aizsardzību pret diskrimināciju uz dažādiem pamatiem, tai skaitā, uz seksuālās orientācijas pamata. Pēdējā samita dienā tika nolemts šādu nolīgumu iekļaut līgumā. Eiropas Savienības valstu līderi nolēma papildināt Eiropas līgumu ar sekojošu pantu:

"6a. Bez jebkādiem kaitējumiem citiem šī līguma nolīgumiem un varas robežās, ko Kopiena piešķir Padomei, Padome, vienprātīgi rīkojoties uz Komisijas izteiktā priekšlikuma pamata un pēc konsultācijām ar Parlamentu, var veikt piemērotus pasākumus, lai izbeigtu diskrimināciju uz dzimuma, rases vai etniskās izcelšanās, reliģijas vai ticības, nespējas, vecuma vai seksuālās orientācijas pamata."

Tas bija ļoti svarīgs notikums Eiropas lesbietēm un gejiem, jo pirmo reizi Eiropas Savienības valstu galvas skaidri un atklāti atzina, ka ir jācīnās pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata, kā arī piešķīra pilnvaras Eiropas Savienībai šādu cīņu veikt. Šis pants veido tiesisku pamatu, lai Komisija varētu izvirzīt likumdošanas priekšlikumus cīņai pret diskrimināciju. Piemēram, Komisija var izvirzīt priekšlikumu nodibināt ES programmu cīņai pret homofobiju vai, atsaucoties uz jauno 6a. pantu, var iekļaut antidiskriminācijas nolīgumu ES darba un sociālās sfēras likumos un sadarbības līgumos ar valstīm, kas nav ES locekles. Kaut gan daudzi akadēmiķi ir pierādījuši, ka Eiropas Savienības institūcijām ir tiesisks pamats spert soļus cīņā pret homoseksuālistu diskrimināciju, vēl pirms šī panta pieņemšanas ES birokrāti neizrādīja lielu vēlēšanos nodarboties ar šo jautājumu. Savu nostāju tie pamatoja ar to, ka neviens Eiropas Savienības pamatdokuments (t.i., līgums) nedelegē Komisiju un Padomi šādi rīkoties, tāpēc cīņa pret homoseksuālistu diskrimināciju nav Eiropas Savienības institūciju kompetencē. Neapšaubāmi, šādas attieksmes īstais iemesls bija drīzāk politisks, nevis tiesisks. Institūcijām trūka politiskās vēlēšanās iejaukties tādā kontroversālā jautājumā. Neskatoties uz to, līdz ar jaunā Eiropas līguma panta pieņemšanu šis tiesiskais strīds beigsies.

Ir sperts svarīgs solis, bet praktiska šī panta īstenošana ir tikai laika jautājums. Pirmo reizi Eiropas Savienība ir atzinusi, ka diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata ir pretrunā ar tās politiku.

Nemot vērā jauno antidiskriminācijas pantu Eiropas līgumā, 1998. gada 22. jūlijā Eiropas Komisija piedāvāja papildināt Eiropas Ministru Padomes noteikumus par brīvu darbinieku pārvietošanos Eiropas Savienībā ar pantu 1a, kas aizliedz diskrimināciju Eiropas Savienībā arī uz seksuālās orientācijas pamata.

1998. gada decembrī Eiropas Komisija Vīnē rīkoja konferenci "Antidiskriminācija: ceļš uz priekšu". Konferencē laikā Eiropas Komisijas locekļi apsolīja, ka tuvākajā laikā tiks pieņemta direktīva, kas aizliedz diskrimināciju, tai skaitā arī uz seksuālās orientācijas pamata.

Abas iniciatīvas varētu vērtēt kā ļoti praktiskus soļus, kas dotu Eiropas Savienības lesbietēm un gejiem tiesisku pamatu griezties tiesā pret homobobiskiem darba devējiem.

4.3.5. Līzas Grantes lieta

Kamēr aizliegums diskriminēt uz seksuālās orientācijas pamata nebija iekļauts Eiropas līgumā, lesbietēm un gejiem bija diezgan ierobežotas iespējas cīnīties pret diskrimināciju. Neskatoties uz to, homoseksuālistu tiesību aizstāvju uzmanību vienmēr piesaistīja Eiropas Savienības antidiskriminācijas politika uz personas dzimuma pamata. Šādu diskrimināciju aizliedz Eiropas līguma 119.pants. Šis pants deklarē, ka ES dalībvalstīm jānodrošina lai, vīrieši un sievietes, kuri dara vienu un to pašu darbu, saņemtu vienlīdzīgu atalgojumu par padarīto. Paplašinot vienlīdzības uz dzimuma pamata principus, Ministru Padome pieņēma vēl dažas direktīvas, kas nosaka citas sfēras, kur šāda diskriminācija nav pieļaujama. Laika gaitā Eiropas Tiesa ļoti plaši interpretēja Eiropas līguma 119. pantu un vienlīdzības direktīvas. Arī citas diskriminācijas formas tiesa atzina par pretrunīgām 119. pantam un direktīvām, kaut gan šīs formas nebija speciāli izceltas. Īpašas uzmanības vērtā ir lieta P. pret S. un Kornvalas Provincas Padomi (*P. v S. and Cornwall County Council*).¹²⁰ Šī lieta bija saistīta ar diskrimināciju pret transseksuālu personu. P. tika atlaists no darba Kornvalas Provincas Padomē pēc tam, ka viņš paziņoja par savu nodomu veikt dzimuma maiņas operāciju un sāka ģērbties sieviešu drēbēs. Vietējai angļu tiesai radās problēmas, lai izlemtu, vai diskriminācija pret transseksuālu personu ir diskriminācija uz dzimuma pamata, kas ir aizliegta Eiropas Savienībā. Lieta tika nosūtīta izskaidrošanai uz Eiropas Tiesu.¹²¹ Eiropas tiesa nolēma, ka, tā kā diskriminācijas iemesls ir personas dzimums (precīzāk - dzimuma maiņa), šāda diskriminācija ir pretrunā ar Eiropas Padomes dzimumu vienlīdzības politiku. Šī lieta bija ļoti nozīmīga, jo savā lēmumā tiesa stingri nosodīja ne tikai nevienlīdzīgu attieksmi pret sievietēm un vīriešiem, bet arī patriarhālos aizspriedumus par sieviešu un vīriešu tradicionālajām lomām un vietu sabiedrībā.

Šī lietas iznākums deva lielu cerību lesbietēm un gejiem, jo, kā zināms, arī homoseksuālistu diskriminācija balstās uz līdzīgiem aizspriedumiem. Pirmā lieta Eiropas Tiesā sakarā ar diskrimināciju uz seksualitātes pamata bija lieta Liza Grante pret sabiedrību "Dienvīdrietumu Vilcieni" (*Grant v South-West Trains Ltd*).¹²² Šajā lietā Apvienotās Karalistes pilsonē Liza Grante izvirzīja prasību pret savu darba devēju kompāniju "Dienvīdrietumu vilcieni". Saskaņā ar kompānijas noteikumiem darbinieku laulātie partneri un pretējā dzimuma nelaulātie partneri, kuri dzīvo kopā vismaz 2 gadus, var saņemt brīvbiļetes vai atlaides ceļošanai. Liza Grante pieteicās, lai šādas atlaides saņemtu savai partnerei, ar kuru kopā dzīvo vairāk nekā 7 gadus. Pieteikums tika

¹²⁰ Lieta ECRI-2143 [1996].

¹²¹ Šo procedūru regulē Eiropas Kopienas līguma 177. pants, saskaņā ar kuru nacionālajām tiesām ir tiesības nosūtīt jautājumus, kas skar Eiropas likumdošanas interpretāciju, Eiropas Tiesai, kurai ir pēdējais vārds Eiropas Kopienas likumu interpretācijā.

¹²² Lieta Nr. C-249/96.

noraidīts ar paskaidrojumu, ka šādas atlaides ir paredzētas tikai pretējā dzimuma partneriem. Liza Grante iesniedza prasību vietējā industriālajā tiesā, ka kompānijas rīcība ir pretrunā ar Eiropas Kopienas līguma 119. pantu. Liza Grante uzskatīja, ka tiek diskriminēta uz dzimuma pamata un, ja līdzīgā situācijā Lizas vietā būtu vīrietis, viņš saņemtu atlaides savai partnerei. Vietējā industriālā tiesa nosūtīja lietu Eiropas Tiesai un uzdeva jautājumu, vai Eiropas Kopienas 119. pants garantē aizsardzību pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata. Pēc jau minētās transseksuāla lietas bija lielas cerības, ka arī šāda diskriminācija tiks pasludināta par esošu pretrunā ar Eiropas Savienības dzimumu vienlīdzības politiku.

1997.gada 30.novembrī ģenerālvokāts Elmers pasludināja savu viedokli šajā lietā. (Ģenerālvokāts ir īpašs amats Eiropas Tiesā ar padomdevēja funkcijām. Ģenerālvokāts izskata lietas, kas ir nonākušas Eiropas Tiesā un vēl pirms Tiesas pasludina lēmumu, paužot savu viedokli. Kad tiek pasludināts galīgais lēmums, ģenerālvokāts tiesas sēdē nepiedalās. 80% gadījumu Eiropas Tiesa ņem vērā ģenerālvokāta viedokli. Šie viedokļi ir ļoti svarīgi un tiek citēti arī citās prāvās.)

Ģenerālvokāta Elmera viedoklis bija viennozīmīgs - diskriminācija pret Lizu ir tiešs gadījums, kad persona tiek diskriminēta uz dzimuma pamata. Tomēr Eiropas Tiesa nepieņēma dzimuma diskriminācijas argumentu, bet noteica, ka šajā gadījumā tā ir diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata, paskaidrojot, ka Eiropas Kopienas 119. pants attiecas tikai uz diskriminācijas gadījumiem uz dzimuma pamata, bet nevis uz seksuālās orientācijas pamata. Eiropas Tiesa secināja, ka Lizas Grantas darba devējs nav rikojies pretrunā ar 119. pantu.

Neskatoties uz šādu lēmumu, lieta ir svarīga divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, ģenerālvokāta viedoklis ir svarīgs dokuments, kas atzīst, ka diskriminācija pret homoseksuālistiem, ir pretrunā ar Eiropas Savienības dzimuma vienlīdzības nolīgumiem. Ģenerālvokāts atgādināja Eiropas Tiesas lēmumu transseksuāla lietā un atzīmēja, ka arī šajā lietā personu dzimums bija galvenais diskriminācijas iemesls: Liza tika diskriminēta tikai tāpēc, ka viņa dzīvo ar sievieti. Ģenerālvokāts atgādināja arī cilvēku vienlīdzības pamatprincipu, atzīmējot, ka šis princips attiecas arī uz homoseksuālajiem cilvēkiem. Šis viedoklis atspoguļo vadošo Eiropas Savienības tiesnešu mūsdienu tendences.

Otrkārt, neskatoties un Tiesas lēmumu, tas ir svarīgs tādā ziņā, ka Tiesa atzīst, ka ir notikusi diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata. Vienlaicīgi Tiesa pievērsa uzmanību jaunajam Eiropas līguma antidiskriminācijas pantam. Tiesa atzīmēja, ka tad, kad stāsies spēkā Amsterdamā parakstītais līgums un 6a. pants, situācija mainīsies un Eiropas Savienības institūcijas varēs veikt pasākumus, lai izbeigtu diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata.

4.3.6. Eiropas Parlamenta starpgrupa par homoseksuālistu jautājumiem

1997. gada 22. oktobrī Eiropas Parlamenta četru dažādu partiju deputāti nolēma apvienot spēkus un izveidot organizētu pieeju lesbiešu un geju jautājumu risināšanai Eiropas Savienības politikā un administrācijā. Tika nodibināta Eiropas Parlamenta starpgrupa par homoseksuālistu jautājumiem.

Eiropas Parlaments ir vienīgā demokrātiski ievēlētā Eiropas Savienības institūcija. Pēdējo gadu laikā Eiropas Parlaments pastāvīgi atbalsta lesbiešu un geju tiesību ideju. Tā rezultātā ir pieņemtas sešas rezolūcijas, kas izsaka atbalstu homoseksuālistu tiesībām.¹²³ Pēdējā Eiropas Parlamenta Rezolūcija, kas ir zināma arī kā Rotas¹²⁴ referāts, ir dokuments, kas visstingrāk aicina izbeigt visas homoseksuālistu diskriminācijas formas un nodrošināt viņiem pilnīgu vienlīdzību ar pārējiem pilsoņiem. Šī rezolūcija ir pamats likumdošanas reformām ne tikai Eiropas Savienības

¹²³ Šīs rezolūcijas aprakstītas 4.3.3.1. apakšnodaļā.

¹²⁴ Šī rezolūcija tika pieņemta uz Eiropas Parlamenta Vācijas deputātes no Zaļās partijas Klaudijas Rotas referāta pamata. Skat. 4.3.3.1. apakšnodaļas f punktu.

valstīs, bet arī Eiropas Savienības likumos un citos normatīvajos aktos.

Starpgrupas nodibināšana ir vēl viens solis uz priekšu lesbiešu un geju tiesību atzīšanā. No vienas puses šī grupa ir forums, kurā Eiropas Parlamenta deputāti var diskutēt par to, kā aktivizēt šo jautājumu risināšanu. No otras puses intergrupā dod iespēju deputātiem uz klausīt Eiropas pilsoņu viedokļus šajos jautājumos.

Viena no deputātu grupām, kas ļoti aktīvi atbalsta homoseksuālistu tiesības, ir Apvienotā Eiropas kreiso un ziemeļvalstu zaļo kreiso alianse. Arī citi politiskie spēki ir pārstāvēti šajā grupā - sociālisti, zaļie, kristīgie demokrāti.

Jaunizveidotā grupa tiksies reizi mēnesī Strasbūrā. Grupā tiks pieaicināti eksperti, nacionālie pārstāvji un oficiālie Eiropas Savienības institūciju pārstāvji, lai spriestu par tādiem jautājumiem kā lesbiešu un geju statuss Eiropas Savienības un nacionālajos likumos un politikā, pastāvošā diskriminācija un vienlīdzīgu tiesību veicināšana. Viens no starpgrupas pamatuzdevumiem ir palīdzēt Eiroparlamentam veikt darbu lesbiešu un geju tiesību jomā, kā arī koordinēt informācijas apmaiņu plašākā Eiropas kontekstā.

1997. gada novembrī uz starpgrupas tikšanos tika uzaicināts viens no Eiropas Komisijas komisāriem Flinnas kungs. Tikšanās laikā tika apspriests jautājums par jauno 6.a pantu Amsterdamas līgumā, kas pilnvaro Eiropas Komisiju iesniegt likumprojektus ar mērķi cīnīties pret diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata,¹²⁵ un kā īstenot šo pantu. Starpgrupa iesniedza komisāram arī oficiālu lūgumu nozīmēt atsevišķu komisāra amatu, kurš būtu atbildīgs par lesbiešu un geju jautājumiem.

Starpgrupa cieši sadarbojas ar Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas (International Lesbian and Gay Association - ILGA) Eiropas nodaļu.¹²⁶ ILGAi starpgrupā ir piešķirts pastāvīgs statuss.

4.3.7. Lesbietes un geji - Eiropas Savienības institūciju darbinieki

Pirms dažiem gadiem lesbietes un geji, kas strādā Eiropas Savienības institūcijās (Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija un Eiropas Savienības Padome), nodibināja savu grupu ar nosaukumu *Egalite* (no franču valodas - vienlīdzība). Galvenais grupas mērķis ir nodrošināt visu institūciju darbiniekiem un potenciālajiem darbiniekiem vienlīdzīgu attieksmi neatkarīgi no seksuālās orientācijas un ģimenes stāvokļa.

Galvenais dokuments, kas regulē Eiropas Savienības institūciju un to darbinieku attiecības, ir Eiropas Institūciju darba noteikumi. Cīņa par diskriminācijas uz seksuālās orientācijas aizliegšanu šajā dokumentā sākās 1993. gadā. Dokumentā par diskriminācijas aizliegšanu uz dažādiem pamatiem, ko sagatavoja Eiropas Komisija, šāds aizliegums netika pieminēts. Tomēr *Egalite* lobisma un Eiropas Parlamenta labvēlīgās attieksmes rezultātā nolīgums aizliegt diskrimināciju uz seksuālās orientācijas pamata tika iekļauts Eiropas Parlamenta rekomendācijā.

Pašlaik lesbiešu un geju pāri, kā arī neprecētie heteroseksuālie pāri, var reģistrēt savas attiecības pie darba dēvēja (Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija un Eiropas Savienības Padome), kā arī saņemt dažādas priekšrocības un atvieglojumus līdzīgi kā institūciju darbinieku precētie draugi. Piemēram, ir iespēja saņemt atļauju neierasties darbā sakarā ar reģistrētā partnera nopietnu slimību vai nāvi un šīs dienas tiek apmaksātas no darba devēja puses. Viena dzimuma vai nelaulātie institūciju darbinieku partneri drīkst arī apmeklēt institūciju ēdnīcas, kafējnīcas,

¹²⁵ Šis pants tiks aprakstīts tālāk.

¹²⁶ Par ILGAS mērķiem un aktivitātēm skat. 4.1.4. apakšnodaļu.

sociālos pasākumus,¹²⁷ kā arī bez maksas apmeklēt valodu kursus.

Darbs ar darba noteikumiem turpinājās, un 1996. gadā Eiropas Parlamenta deputāte no Zviedrijas Zaļās partijas Malū Lindholma sagatavoja referātu par izmaiņām darba noteikumos.¹²⁸ Pamatojoties uz šo dokumentu, Parlaments nolēma prasīt Komisijai un Padomei izmainīt darba noteikumus, iekļaujot vispārēju antidiskriminācijas nolīgumu un atļaujot neprecētiem, bet kopā dzīvojošiem pāriem, tai skaitā, viena dzimuma pāriem, reģistrēt attiecības Eiropas Savienības institūcijās, lai nodrošinātu tādu pašu attieksmi pret viņiem kā pret precētajiem pāriem.

Šis dokuments aicina izbeigt diskrimināciju Eiropas Savienības institūcijās pret sievietēm, etnisko minoritāšu pārstāvjiem, lesbietēm un gejiem, kuri ir to darbinieki. Saskaņā ar šo dokumentu Eiropas Savienības institūcijām uzmanīgi jāseko sieviešu un etnisko minoritāšu pārstāvju statusam un jānodrošina pasākumi, lai ES institūcijās būtu pārstāvēti visdažādākie cilvēki. Dokuments nosaka, ka priekšrocībām un atvieglojumiem, ko bauda precētie institūciju darbinieki un viņu partneri, jāattiecas arī uz tiem darbiniekiem, kuri ir reģistrējuši partnerattiecības ar sava dzimuma partneriem valstīs, kur pastāv attiecīgi likumi (Dānija un Zviedrija). Viņiem jābūt arī iespējām reģistrēt savas attiecības pie darba devēja. Pašlaik Parlamenta dokumentu izskata Komisija un Padome.

4.3.8. Eiropas Savienība atbalsta pētījumus un projektus, kas saistīti ar homoseksuālistu tiesībām

Pirmais nozīmīgākais projekts, kas radās ILGAs (Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas) lobēšanas rezultātā, tika pabeigts 1993. gadā. Toreiz Eiropas Komisija sponsorēja pētījumu ar nosaukumu "Homoseksualitāte: Eiropas Kopienas jautājums". Šajā projektā tika pētīta lesbiešu un geju situācija Eiropas Kopienā. Pētījums analizē, kā homoseksuālistu situācija mainījās laikā, kad Eiropas Kopiena transformējās par Eiropas Savienību. Darbs analizē sociālo, legālo un ekonomisko diskrimināciju pret homoseksuālistiem, viņu organizācijām un biznesu. Divpadsmit akademiķi no dažādām Eiropas universitātēm uzskatīja, ka Eiropas Kopienas institūciju kompetencē ietilpst pasākumu veikšana homoseksuālistu diskriminācijas izbeigšanai. Pētītas tika tādas sfēras kā dzimumu vienlīdzība, personu, preču un pakalpojumu brīva pārvietošana, darba un ģimenes politika. Šis darbs ir pirmais šāda veida pētījums, tāpēc ir neaizvietojams materiāls akademiķiem, homoseksuālistu aktīvistiem un politiķiem.

Otrs pētījums, ko finansēja Eiropas Komisija, bija "Lesbiešu redzamības projekts". Pētījums pievērsās specifiskām lesbiešu diskriminācijas problēmām, no kurām lesbietes cieš dubulti - kā sievietes un kā lesbietes.

Trešais projekts, ko atbalstīja un finansēja Eiropas Savienība, bija "Lesbiešu un Geju antidiskriminācijas projekts". Šo projektu sagatavoja un tā koordinatore bija Starptautiskā Lesbiešu un geju asociācija (ILGA). Projektu finansiāli atbalstīja Eiropas Savienības PHARE/TACIS Demokrātijas programma. PHARE/TACIS mērķis ir palīdzēt veikt politiskās un ekonomiskās reformas un veicināt demokrātiskos procesus Austrumeiropas un NVS valstīs. Viens no PHARE/TACIS virzieniem ir Demokrātijas programma, kas atbalsta projektus ar mērķi veicināt demokrātiskas pārmaiņas, cilvēktiesības un pilsonisko saskaņu bijušajās sociālisma valstīs. Lesbiešu un geju antidiskriminācijas projekta dalībnieki bija astoņas organizācijas Baltijas valstīs, Sanktpēterburgā un Maskavā. Ar Eiropas Savienības atbalstu jaunās lesbiešu un geju organizācijas izveidoja birojus, iegādājās nepieciešamo biroja tehniku, publicēja savus izdevumus un izglītojošos materiālus par homoseksualitāti, HIV/AIDS un drošo seksu. Pateicoties šim projektam, bija iespējama organizāciju un to struktūru attīstība.

¹²⁷ Eiropas Savienības institūcijās pastāv stingra kontrole un tikai to darbiniekiem, viņu laulātajiem draugiem un īpaši autorizētām personām ir tiesības apmeklēt šīs institūcijas.

¹²⁸ Dokuments Nr. A4-0044/97.

Nesen Eiropas Komisija piešķīra Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas (ILGA) Eiropas nodaļai finansiālu atbalstu "Cilvēktiesību Projektam". Projekta galvenie mērķi ir uzlabot ILGAs sakarus ar citām cilvēktiesību organizācijām, kā arī veikt pētījumus par homoseksuālistu situācijas izmaiņām Eiropas Savienības dalībvalstīs, kas ir notikušas pēc 1993. gada, kad tika veikti pirmie pētījumi.

Eiropas Savienībai ir arī daudz citu programmu, kas regulāri atbalsta daudzas lesbiešu un geju organizācijas Eiropas Savienības dalībvalstīs, kā arī valstīs, kas pieteikušās uzņemšanai.

4.4. Apvienoto Nāciju organizācija un homoseksuālistu tiesības

4.4.1. Latvija un Apvienoto Nāciju Organizācija

Par pilntiesīgu Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) locekli Latvija kļuva 1991. gada 17. septembrī. Kopš tā laika Latvijai ir saistošas ANO Statūtu normas un saistības, kas izriet no visiem 247 universālajiem starptautiskajiem līgumiem, kam Latvija ir pievienojusies. To skaitā ir vairāk kā 50 starptautiski līgumi cilvēktiesību jomā.

Starp šādiem ANO dokumentiem ir 1948. gada 10. decembrī pieņemtā ANO Ģenerālās Asamblejas Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija (*Universal Declaration on Human Rights*) (Latvijā spēkā no 1990. gada 4. maija) un abi 1966. gada starptautiskie cilvēktiesību pakti - starptautiskais pakts "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" (*International Covenant on Civil and Political Rights*) un starptautiskais pakts "Par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām" (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*) (Latvijā spēkā no 1992. gada 24. marta), kas kopumā veido mūsdienu Cilvēktiesību kodeksu ANO sistēmā. Šajā projekta daļā novērtēsim, kā ANO cilvēktiesību aizsardzības mehānisms regulē homoseksuālistu tiesību jautājumu un kāda ir ANO nostāja šajā jomā.

4.4.2. Īss Apvienoto Nāciju Organizācijas institūciju apraksts

Ar cilvēktiesību jautājumiem nodarbojas vairākas ANO institūcijas (Ekonomiskā un sociālā padome, ANO Augstākais komisārs bēgļu jautājumos, ANO Augstākais komisārs cilvēktiesību jautājumos, speciālas komisijas u.t.t.), bet galvenokārt Cilvēktiesību Komiteja (*Human Rights Committee*). Šī Komiteja ir izveidota saskaņā ar pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 28. pantu. Galvenā Komitejas funkcija ir novērot, lai valstis, kas ir parakstījušas pakta, rīkotos saskaņā ar tā nolīgumiem. Pakts deleģē Komiteju izskatīt valstu sūdzības par citām valstīm, ja pirmās uzskata, ka citas valstis neievēro pakta nolīgumus. Pats pakts "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" neveido mehānismu, kas ļautu indivīdiem griezties ar prasību pret valsti gadījumā, ja valsts pārkāpj pakta ietvertās indivīda tiesības. Šādu mehānismu veido atsevišķs tiesiski saistošs dokuments Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" fakultatīvais protokols (*Optional Protocol of the International Covenant on Civil and Political Rights*). Šis protokols dod tiesības indivīdiem izvirzīt prasību pret valsti, ja tā pārkāpj pakta noteiktās indivīda tiesības. Protokola fakultatīvais raksturs nozīmē, ka valstis pašas var izlemt, vai tās vēlas pievienoties šim protokolam. Latvija tam ir pievienojusies, un protokols ir spēkā no 1994. gada 22. septembra.

4.4.3. Apvienoto Nāciju dokumenti un homoseksuālistu tiesības

Neviens ANO dokuments nenosaka, ka diskriminācija pret homoseksuālistiem vai diskriminācija uz seksuālās orientācijas pamata ir aizliegta. Neskatoties uz to, homoseksuālisti pievērš uzmanību vairākiem ANO dokumentu pantiem, kuru interpretācija teorētiski sniedz aizsardzību pret diskrimināciju. Šādi panti ir:

- Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas panti:

1. pants

Visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi savā cieņā un tiesībās. Viņiem ir saprāts un sirdsapziņa, un viņiem citam pret citu jāizturas brālības garā.

2. pants

Katram cilvēkam jābūt apveltītam ar visām tiesībām un visām brīvībām, kas pasludinātas šajā deklarācijā, neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai citas izcelsmes, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.

Turklāt nedrīkst būt nekādu atšķirību valsts vai teritorijas, pie kuras cilvēks pieder, politiskā, tiesiskā vai starptautiskā stāvokļa dēļ, neatkarīgi no tā, vai šī teritorija ir neatkarīga, aizbilstama, bez pašpārvaldes vai kaut kā citādi ierobežota savā suverenitātē.

- starptautiskā pakta "Par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām" panti:

2. pants

1. Ikviens šā pakta dalībvalsts apņemas individuāli un starptautiskās palīdzības un sadarbības veidā, piemēram, sadarbojoties ekonomikas un tehnikas jomā, maksimālajos tai pieejamo resursu ietvaros veikt pasākumus, lai pakāpeniski nodrošinātu šajā paktā atzīto tiesību pilnīgu īstenošanu ar visām atbilstošajām metodēm, tai skaitā arī pieņemot likumdošanas pasākumus.

2. Šā pakta dalībvalstis apņemas garantēt, lai šajā paktā pasludinātās tiesības tiktu īstenotas bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, tautības vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

3. Jaunattīstības valstis, pienācīgi ievērodamas cilvēktiesības un savas tautsaimniecības stāvokli, var noteikt, ciktāl tās garantēs šajā paktā atzītās ekonomiskās tiesības personām, kas nav to pilsoņi.

3. pants

Šā pakta dalībvalstis apņemas nodrošināt vīriešiem un sievietēm vienlīdzīgas tiesības izmantot visas šajā paktā noteiktās ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības.

- starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" panti:

2. pants

1. Ikviens šā pakta dalībvalsts apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošajām personām šajā paktā atzītās tiesības bez jebkādas atšķirības - neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

2. Ja tas jau nav paredzēts esošajos likumdošanas vai citos aktos, ikviens šā pakta dalībvalsts apņemas veikt nepieciešamos pasākumus saskaņā ar savām konstitucionālajām procedūrām un šā pakta noteikumiem, lai piemērotu tādus likumdošanas vai citus līdzekļus, kas var būt nepieciešami šajā paktā atzīto tiesību īstenošanai.

3. Ikviens šā pakta dalībvalsts apņemas:

(a) nodrošināt jebkurai personai efektīvu aizsardzības līdzekli, ja ir pārkāptas šajā paktā atzītās personas tiesības un brīvības, arī tad, ja minēto pārkāpumu izdarījušas personas, kas rīkojušās kā varas pārstāvji;

(b) nodrošināt, lai tiesības uz tiesisko aizsardzību jebkurai personai, kas pieprasa šādu aizsardzību, noteiktu kompetenta tiesa, administratīva vai likumdošanas institūcija vai jebkura cita kompetenta institūcija, kas paredzēta valsts tiesiskajā sistēmā, un veicināt aizsardzības iespējas tiesā;

(c) nodrošināt, lai kompetentas varas institūcijas piemērotu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ja šādi līdzekļi ir paredzēti.

3. pants

Šā pakta dalībvalsts apņemas nodrošināt vīriešiem un sievietēm vienlīdzīgas tiesības izmantot visas šajā paktā paredzētās pilsoniskās un politiskās tiesības.

17. pants

1. Nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi iejaukties kādā privātajā vai ģimenes dzīvē, patvarīgi vai nelikumīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu, vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju.

2. Katram ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādu apdraudējumu.

26. pants

Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā, un viņiem ir tiesības bez jebkādas diskriminācijas uz vienādu likuma aizsardzību. Jebkura diskriminācija jāizliedz ar likumu, un likumam jāgarantē visām personām vienāda un efektīva aizsardzība pret jebkādu diskrimināciju - neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem kritērijiem.

4.4.4. Cilvēktiesību Komitejas prakse, kas saistīta ar homoseksuālistu tiesību jautājumiem

Atšķirībā no Eiropas Cilvēktiesību komisijas un tiesas, ANO Cilvēktiesību Komitejas prakse šajā jomā ir ļoti neliela, bet tajā pašā laikā ļoti nozīmīga.

a) Lieta Hercbergs pret Somiju (*Hertzberg v Finland*)¹²⁹

Pirmā ar homoseksualitāti saistītā lieta Cilvēktiesību Komitejā bija 1982. gada lieta Hercbergs pret Somiju. Somijas krimināllikumi aizliedz "propagandēt" "nepieklājīgu uzvedību" starp viena dzimuma personām. Šī kriminālā nolīguma rezultātā tika pieņemti noteikumi pret televīzijas un radio programmām, kas stāstīja par homoseksualitāti. Tā rezultātā Somijas radio un televīzijas kompānija apturēja vairākas radio un televīzijas programmas par lesbiešu, geju un biseksuālu dzīvi. Divas šādas programmas tika cenzētas. Viens no žurnālistiem, kurš gatavoja šādas programmas, iesniedza prasību pret Somiju Cilvēktiesību Komitejai. Prasība tika pamatota ar starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 19.(3.) pantu: "tā [cilvēka brīvība netraucēti pieturēties pie saviem uzskatiem] var būt saistīta ar zināmiem ierobežojumiem, taču tie jānosaka likumos un tiem jābūt nepieciešamiem: ... (b) ... iedzīvotāju tikumības aizsardzībai". Šajā lietā Komiteja atbalstīja Somijas radio un televīzijas kompānijas lēmumu apturēt programmas. Tika paskaidrots, ka tiesības netraucēti paust uzskatus var tikt ierobežotas, ja tas nepieciešams, lai aizsargātu sabiedrisko tikumību. Komiteja nolēma, ka, tā kā "sabiedriskās tikumības" jēdziens dažādās valstīs atšķiras, un Somijas valdībai ir tiesību ierobežošanas vara, Komiteja nevar spriest par "radio un televīzijas kompānijas lēmumu ... ka radio un televīzija nav piemērota tribīne homoseksualitātes apspriešanai un programmu var uzskatīt par homoseksualitātes propagandu ... Skatītājus nevar kontrolēt, ... nelabvēlīgs efekts uz mazgadīgajiem nav izslēgts".

Cilvēktiesību Komitejas loceklis, izcilais Norvēģijas akadēmiķis Torkels Opsāls, kuram pievienojās vēl divi Komitejas locekļi, nepiekrita vairākuma lēmumam un paziņoja:

"Saskaņā ar 19.(2.) un 19.(3.) pantiem, katram cilvēkam ir tiesības netraucēti izplatīt pozitīvu un negatīvu informāciju un idejas par homoseksualitāti, kā arī brīvi diskutēt par homoseksualitātes jautājumiem, izmantojot visus medijus pēc savas izvēles un uz savu atbildību.

Es uzskatu, 19. (3.) panta "sabiedrības tikumība" koncepcija un saturs ir relatīvi un mainās. Uzskatu brīvības ierobežojumus, ko nosaka valsts, nedrīkst un nevajadzētu piemērot tā, lai stiprinātu aizspriedumus un veicinātu neiecietību. Aizsargāt minoritāšu uzskatu brīvību ir īpaši svarīgi. Tas attiecas arī uz tādiem uzskatiem, kas apvairo, šokē vai traucē vairākumu. Tāpēc Somijas krimināllikuma 20. nodaļas 9.(2.) pants, kaut gan atspoguļo vairākuma tikumības koncepciju, pats par sevi nav pietiekošs, lai to varētu attaisnot ar pakta 19.(3.) pantu. Ir nepieciešams arī pierādīt, ka ierobežojumi ir nepieciešami."

b) Lieta Tonens pret Austrāliju (*Toonen v Australia*)¹³⁰

Lietas pamatā bija Nikolasa Tonena prasība. Tonens dzimis 1964. gadā, Austrālijas pilsonis, dzīvo Hobartā, Tasmānijas štatā. Viņš ir viens no Tasmānijas Likumu reformas grupas līderiem.

¹²⁹ Lieta Nr. 61/1979, UN Yearbook of the Human Rights Committee, 1981-82, Vol.2, 406. lpp.

¹³⁰ Lieta Nr. 488/1992, 3 International Human Rights Report (1994), 97. lpp.

Prasītājs uzskatīja sevi par cietušo, jo Austrālija pārkāpj starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 2.(1), 17. un 26. pantu. Tonena kungs uzskatīja, ka Tasmānijas krimināllikumi, kas aizliedz jebkādas dzimumattiecības starp vīriešiem, neskatoties uz to, ka pret pilngadīgiem vīriešiem tie netika piemēroti vairāk nekā 10 gadus, pārkāpj viņa tiesības uz privāto dzīvi, jo likumu pastāvēšana tik un tā dod policijai tiesības pētīt viņa intīmās dzīves un seksuālo attiecību aspektus. Tas savukārt ierobežo iespējas publiski izteikt savu seksualitāti un cīnīties par šo likumu atcelšanu. Likumi rada arī labvēlīgus apstākļus diskriminācijai darbā, fiziskas izrēķināšanās draudus, veicina pastāvīgu izolāciju un pārkāpj demokrātiskās pamattiesības. Tonena kungs dokumentēja liecības par naida kampaņām pret Tasmānijas lesbietēm un gejiem gan no valdības, gan no sabiedrības puses. Tonens uzsvēra, ka šie likumi veicina neiecietību un naidu, nepamatoti šķiro individuus atkarībā no viņu dzimuma un seksualitātes, kā arī patvarīgi iejaucas viņa privātajā dzīvē.

Šajā lietā interesants likās fakts, ka Austrālijas federālā valdība nevis apstrīdēja Tonena prasību, bet piekrita, ka pastāvošie Tasmānijas likumi pārkāpj viņa tiesības uz privāto dzīvi. Federālā valdība nepiekrita arī Tasmānijas valdības argumentam, ka šie likumi ir nepieciešami, lai cīnītos pret HIV/AIDS un saglabātu Tasmānijas sabiedrības tikumības standartus. Federālā valdība atzīmēja arī faktu, ka līdzīgi likumi jau sen ir atcelti citos Austrālijas štatos.

Izskatot prasību par pakta 17. panta pārkāpšanu, Komiteja atzina Tonena kungu par cietušo. Komiteja piekrita, ka termins "privātā dzīve" ietver arī seksualitāti, tāpēc pastāvošie likumi ierobežo prasītāja tiesības uz privāto dzīvi. Komiteja atzīmēja, ka Tonena kunga tiesības uz privāto dzīvi tiek pārkāptas neskatoties uz to, ka likumi netiek piemēroti vairāk nekā 10 gadus.

Komiteja nepiekrita Tasmānijas valdības argumentiem par šo likumu nepieciešamību un paskaidroja, ka "homoseksualitātes kriminalizēšana nevar tikt uzskatīta par pieņemamu vai saprātīgu līdzekli HIV/AIDS novēršanai". Komiteja atzīmēja, ka homoseksualitātes kriminalizēšana ir pretrunā ar efektīvajām izglītības programmām šajā jomā.

Netika atbalstīts arī Tasmānijas valdības arguments, ka tikumības jautājumi ir vietējās valdības pārziņā. Komiteja izteicas, ka šādā situācijā daudzas valstis, kas pārkāpj individuālo tiesības uz privāto dzīvi, izvairītos no Komitejas rūpīgas pārbaudes.

Atbildot uz Austrālijas valdības jautājumu, vai pakta 26. panta termins "vai citiem kritērijiem" ietver arī seksuālo orientāciju, Komiteja atzina, ka seksuālā orientācija ir ietverta nevis terminā "un citiem kritērijiem", bet terminā "dzimums". Komiteja paskaidroja, kā arī pakta 2.(1.) pantā termins "dzimums" ietver seksuālo orientāciju.

Visbeidzot, Komiteja vienprātīgi atzina, ka Austrālija ir pārkāpusi Tonenas tiesības uz privāto dzīvi, ko garantē starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 17. (tiesības uz privāto dzīvi) un 2.(1.) (nediskriminācijas princips, nodrošinot paktā garantētās tiesības) panti. Komiteja pieprasīja likumu atcelšanu, kas kriminalizē homoseksualitāti.

Savā individuālajā viedoklī Komitejas loceklis no Zviedrijas Bertils Vennergrens izteicās, ka nepiekrīt Komitejas lēmumam neizskatīt pakta 26. panta pārkāpšanu. Kaut gan viņš atbalstīja kopējo lēmumu, viņš uzskatīja, ka Tasmānijas likumi, kas tiek izskatīti, ir pretrunā ar pakta 26. pantu, kas garantē visiem cilvēkiem vienlīdzību likuma priekšā.

4.4.5. Citas Cilvēktiesību Komitejas aktivitātes

Kopš lēmuma lietā Tonens pret Austrāliju Cilvēktiesību Komiteja atzinumos par to, kā valstis pilda un aizsargā starptautisko pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām", pievēršas arī likumiem, kas kriminalizē labprātīgus dzimumsakarus starp viena dzimuma personām. Tā, piemēram, 1995. gadā, komentējot ASV ziņojumu, Komiteja izteica satraukumu par "tiesību uz

privāto dzīvi nopietnu ierobežošanu vairākos štatos, kur labprātīgas dzimumattiecības starp viena dzimuma personām tiek kvalificētas kā kriminālnoziegums, un tas savukārt traucē bez diskriminācijas baudīt citas cilvēka tiesības".

V NODAĻA: PRIEKŠLIKUMI LESBIEŠU UN GEJU DISKRIMINĀCIJAS IZBEIGŠANAI

5.1. Diskriminācijas aizliegšana un vienlīdzības nodrošināšana personām neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas

5.1. Krimināllikums

1998. gada jūlijā Saeimā pieņemtais Krimināllikums satur dažus pantus, kas ir saistīti ar personu tiesību nodrošināšanu un to personu saukšanu pie kriminālatbildības, kas piekopj diskrimināciju vai citu tiesību ierobežošanu. Tie ir Krimināllikuma 78. pants "Nacionālās un rasu vienlīdzības pārkāpšana, cilvēka tiesību ierobežošana" un Krimināllikuma XIV nodaļa "Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām", kas nodrošina vēlēšanu tiesības, dzīvokļa neaizskaramību, korespondences un informācijas noslēpumu, darba tiesības, kritikas un arodbiedrības brīvības, autortiesību un izgudrojumu tiesības un reliģiskās tiesības.

Saskaņā ar šiem likumiem personu diskriminācija, vai jebkādi citi personu tiesību ierobežojumi uz viņu seksuālās orientācijas pamata nav noziedzīgi nodarījumi. Likums neaizliedz arī musināt uz naidu vai nesaticību, pazemot cieņu un godu uz personas seksuālās orientācijas pamata. Fiziski uzbrukumi, mutiski godu un cieņu aizkaroši izteikumi uz personas seksuālās orientācijas pamata ir visizplatītākie nodarījumi pret lesbietēm un gejiem. Lai nodrošinātu aizsardzību pret šādām darbībām un sodītu personas, kas piekopj minētās darbības, ir nepieciešamas sekojošas izmaiņas krimināllikumdošanā:

a) jāpapildina Krimināllikuma 78. pants ar nolīgumiem, kas aizliegtu diskrimināciju uz personas seksuālās orientācijas pamata.

Šis pants varētu skanēt šādi:

78. pants

Nacionālās, rasu un seksuālās vienlīdzības pārkāpšana, cilvēku tiesību ierobežošana

(1) Par darbību, kas apzināti vērsta uz nacionālā, rasu vai seksuālā naida vai nesaticības izraisīšanu, kā arī par apzinātu personas ekonomisko, politisko vai sociālo tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu vai tiešu vai netiešu priekšrocības radīšanu personai atkarībā no tās rases, nacionālās piederības vai seksuālās orientācijas

soda ar brīvības atņemšanu un laiku līdz 3 gadiem vai ar naudas sodu līdz 60 minimālajām mēnešalgām.

(2) Par tādu pašu darbību, ja tā saistīta ar vardarbību vai draudiem, kā arī tad, ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 10 gadiem.

b) jāpapildina Krimināllikuma XIV nodaļa "Noziedzīgie nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām" ar jaunu pantu, kas aizliegtu diskrimināciju uz personas seksuālās orientācijas pamata, līdzīgi Krimināllikuma 150. pantam, kas paredz kriminālatbildību par personu līdztiesības pārkāpšanu atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju. Jaunais pants varētu skanēt šādi:

"Personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu seksuālās orientācijas"

Par personu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu personām atkarībā no šo personu seksuālās orientācijas, kā arī par personas goda aizkaršanu vai naida

celšanu sakarā ar šo personu seksuālo orientāciju, -

soda ar brīvības atņemšanu un laiku līdz 2 gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz 40 minimālajām mēnešalgām.

c) cits variants ir papildināt Krimināllikuma 150 pantu "Personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju" ar vārdiem "seksuālā orientācija". 150. pants varētu skanēt šādi:

150. pants "Personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju vai viņu seksuālās orientācijas"

Par personu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu personām atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju, izņemot darbību reliģisko konfesiju institūcijā, vai atkarībā no šo personu seksuālās orientācijas, kā arī par personu goda aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu, vai sakarā ar šo personu seksuālo orientāciju, -

soda ar brīvības atņemšanu un laiku līdz 2 gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz 40 minimālajām mēnešalgām.

5.2. Vienlīdzības nodrošināšana likuma un tiesas priekšā dzimumnoziegumos

Saskaņā ar 1998. gada Krimināllikumu sodu par izvarošanu paredz divi atsevišķi panti (159. un 160 panti).¹³¹, kaut gan tas ir viens un tas pats noziegums. Abos likumos viens pants nosaka sodu par heteroseksuālu izvarošanu (precīzi - vardarbīgu vaginālo kontaktu starp vīrieti un sievieti, kad vīrietis pielieto vardarbību), bet otrs - par homoseksuālu izvarošanu un vardarbīgiem anālajiem vai orālajiem sakariem starp pretējā dzimuma personām. Par heteroseksuālu izvarošanu Krimināllikumā tiek paredzēts smagāks sods nekā par homoseksuālu izvarošanu. Pie tam pie heteroseksuālās izvarošanas tiek pieskaitīti tikai gadījumi, kad vīrietis izvaro sievieti. Par sievietes seksuālo vardarbību pret vīrieti krimināllikumdošana klusē.

Tādējādi krimināllikumdošanā pastāv personu nevienlīdzība un sadalīšana atkarībā no dzimuma un seksuālās orientācijas. Šāda situācija ir pretrunā ar Satversmes 82. un 91. pantu, kas nodrošina visu personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā un pretrunā ar likuma "Par tiesas varu" 4. pantu, kas tāpat nosaka, ka visas personas ir vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā. Sadalīšana un dažādi sodi par izvarošanu pārkāpj arī izvarošanas upura tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi izmeklēšanas un tiesas procesa laikā. Arguments, ka smagāks sods par heteroseksuālu izvarošanu tiek paredzēts tāpēc, ka šādas izvarošanas rezultātā sievieti pret savu gribu var kļūt grūta,¹³² nav pārliecinošs, jo starp izvarošanu kvalificējošām pazīmēm tiek pieminētas "smagas sekas".

Lai izmainītu šo situāciju un nodrošinātu reālu vienlīdzību, no Krimināllikuma ir jāizslēdz 160. pants "Vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana" un vienotajā 159. pantā jāizdara izmaiņas, lai pants skanētu neitrāli un attiektos uz abiem dzimumiem. Izdarot šādas izmaiņas Krimināllikumā, jebkādu seksuālu vardarbību - vīrieša pret sievieti, vīrieša pret vīrieti, sievietes pret sievieti un sievietes pret vīrieti, regulētu viens pants un par līdzīgiem noziedzīgiem nodarījumiem tiktu paredzēts vienāds sods. Tādējādi vienlīdzība likuma un tiesas priekšā tiktu nodrošināta ne tikai personām, kas izdara šādus noziegumus, bet arī pašiem izvarošanas upuriem. Lai izvairītos no situācijas, kad par dažiem seksuālās vardarbības veidiem (sievietes seksuālā vardarbība pret vīrieti) likums neparedz kriminālatbildību apvienotajā pantā jānosaka kriminālatbildība par visu veidu izvarošanu.

Krimināllikuma 159. pants "Izvarošana" varētu skanēt šādi:

(1) Par dzimumsakariem, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās personas bezpalīdzības stāvokli (izvarošana), -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz septiņiem gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

(2) Par izvarošanu, ja to izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi izvarošanu, vai ja to izdarījusi personu grupa, kā arī par nepilngadīgas personas izvarošanu -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

(2) Par izvarošanu, ja tā ir izdarījusi smagas sekas, kā arī par mazgadīgas personas izvarošanu -

soda ar mūža ieslodzījumu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku no desmit līdz divdesmit gadiem un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

¹³¹ Skat. 2.2.2. apakšnodaļu.

¹³² Skat. 2.2.2. apakšnodaļu.

5.3. Lesbiešu un geju partnerattiecību tiesiskā atzīšana un nodrošināšana

Pašlaik Latvijā viena dzimuma personu partnerattiecības likumā priekšā netiek tiesiski atzītas, un viena dzimuma pāri cieš no plašas tiesiskās diskriminācijas.¹³³ Lesbiešu un geju pāru tiesiskā stāvokļa uzlabošanu un diskriminācijas samazināšanu varētu nodrošināt likums par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju. Tālākajās apakšnodalās tiks piedāvāts šāda likuma projekts un izskaidrojošie noteikumi.

5.3.1. Likumprojekta kopsavilkums

Likumprojekts nosaka, ka divas viena dzimuma personas var oficiāli reģistrēt savas partnerattiecības. Partnerattiecību reģistrāciju un šķiršanu ar dažiem izņēmumiem, kas attiecas uz laulības reģistrāciju reliģiskā iestādē, regulēs Civillikums, citi likumi un normatīvie akti, kas attiecas uz laulības noslēgšanu un šķiršanu.

Viena dzimuma personu reģistrētajām partnerattiecībām būs līdzīgas tiesiskās sekas kā reģistrētai laulībai. Likumi un citi normatīvie akti, kas attiecas uz laulību un laulātajiem, izņemot tos, kas attiecas uz bērnu adoptāciju, pēc šī likuma pieņemšanas tiks attiecināti arī uz reģistrētajiem partneriem. Reģistrētajiem partneriem būs līdzīgas tiesības un pienākumi kā laulātajiem.

Šim likumprojektam par paraugu un pamatu tika izmantoti līdzīgi likumi, kas jau pastāv Dānijā, Norvēģijā, Zviedrijā, Islandē, Nīderlandē un likumprojekts, kas tiek izstrādāts Somijā.

5.3.2. Likuma mērķi un pamatojums

Likumprojekta pamatā ir divu sieviešu vai divu vīriešu nepieciešamība veidot savas partnerattiecības uz juridiska pamata. Likums "Par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju" regulēs divu viena dzimuma personu savstarpējās attiecības, šo personu attiecības ar trešajām personām un sabiedrību un valsti kopumā.

Laulība ir vienīgā kopdzīves forma, kas Latvijā ir juridiski atzīta likuma priekšā. Oficiāli reģistrējot laulību, vīrietim un sievietei ir iespēja publiski paziņot par savu vēlmi veidot ģimeni. Laulības noslēgšana ir svarīga ne tikai no simboliskā viedokļa. Pēc laulības noslēgšanas laulātajiem partneriem rodas arī noteiktas tiesības un pienākumi ne tikai vienam pret otru, bet arī pret trešajām personām un sabiedrību un valsti kopumā. Latvijā viena dzimuma personu laulība ir aizliegta ar likumu (Civillikuma 35. panta 2.daļa). Valstī nav citu likumu vai normatīvo aktu, kas tiesiski atzītu viena dzimuma personu partnerattiecības. Tādējādi šīm personām ir liegta iespēja oficiāli paziņot par vēlmi dzīvot kopā un juridiski regulēt savas personiskās un mantiskās attiecības un attiecības ar trešajām personām un valsti.

Viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācijas institūta ieviešana nekādā gadījumā nav burtiski salīdzināma ar laulības starp vīrieti un sievieti institūtu. Likumprojekts neparedz Civillikuma 35. panta 2. daļas atcelšanu, kas aizliedz laulību starp viena dzimuma personām. Ņemot vērā viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācijas specifisko raksturu, likumprojektā tiek izmantota tikai pastāvošā laulības noslēgšanas forma un procedūra kā paraugs viena dzimuma personu partnerattiecību atzīšanai (reģistrācijai). Likumprojekts paredz, ka reģistrētajiem partneriem tiek piešķirtas līdzīgas tiesības un pienākumi kā laulātajiem, tomēr ne visas tiesības un pienākumi attieksies arī uz reģistrētajiem partneriem. Likumprojekta galvenais mērķis ir viena dzimuma personu partnerattiecību tiesiskā atzīšana. Likums nodrošinās viena dzimuma partneriem juridisku pamatu, lai veidotu un regulētu savstarpējās attiecības un attiecības ar trešajām personām, sabiedrību un valsti. Pieņemot šo likumu, uzlabosies viena

¹³³ Skat. 2.2.8. apakšnodāļu.

dzimuma partneru iespējas regulēt savu dzīvi saskaņā ar savām vēlmēm vai izvēli. Likums veicinās ilgstošu un nopietnu attiecību veidošanos starp viena dzimuma personām. Likumam būs arī svarīga izglītojošā loma: viena dzimuma personu partnerattiecību atzīšana no valsts puses būs pozitīvs piemērs, kas veicinās lielāku toleranci un iecietību sabiedrībā kopumā. Partnerattiecību reģistrēšanas institūts viena dzimuma partneriem dos izvēles tiesības starp attiecību formalizēšanu un neformalizēšanu. Tādējādi viņiem tiks dotas tādas pašas izvēles tiesības kā heteroseksuālajiem pāriem. Viena dzimuma personu ilgstošu attiecību atzīšana un pozitīva attieksme pret tām mazinās gadījuma rakstura sakarus un nestabilas attiecības. Tas ļaus būtiski samazināt HIV/AIDS izplatīšanos.

Likumprojekts ir ētiski neitrāls. Likumprojekta autori uzskata, ka likumdošanas uzdevums ir nevis noteikt pilngadīgiem un rīcībspējīgiem cilvēkiem, kā veidot savu privāto dzīvi, vai nosodīt atsevišķas kopdzīves formas, bet gan sniegt viņiem atbalstu un palīdzību attiecību veidošanā un regulēšanā, ja tās neapdraud citu sabiedrības locekļu drošību un veselību. Viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācija, kas primāri skar divu pieaugušu cilvēku privātās attiecības, šādu draudus nevar radīt. Tieši otrādi - likums nodrošinātu ievērojamai sabiedrības daļai tiesisku atzīšanu un dotu iespējas civilizēti veidot un risināt savas attiecības. Sabiedrības locekļu iebildumi vai neiecietība pret viena dzimuma personu partnerattiecībām nekādā gadījumā neattaisno cilvēktiesību nenodrošināšanu lesbietēm un gejiem un viņu partnerattiecību tiesisko neatzīšanu. Cilvēktiesību un personu vienlīdzības nodrošināšana ir katras plurālistiskas un demokrātiskas valsts stūrakmens. Latvijas Republika, atjaunojot valstisko neatkarību, paziņoja par savu vēlmi un mērķi būvēt šādu valsti.

Likumprojekts ir arī reliģiski neitrāls. Tas neparedz nolīgumus par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrēšanu reliģiskajās institūcijās. Jautājums par viena dzimuma personu partnerattiecībām ir katras konfesijas iekšējs jautājums. Reliģiski iebildumi pret viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrēšanu nedrīkst būt par šķērslī šā likuma pieņemšanai, jo, saskaņā ar "Reliģisko organizāciju likuma" 5. pantu, "Latvijas Republikā valsts ir atdalīta no baznīcas". Valsts primārais uzdevums ir sniegt visiem pilsoņiem un iedzīvotājiem palīdzību un atzīšanu jautājumos, kas ir saistīti ar viņu personiskajām un mantiskajām attiecībām.

5.3.3. Reģistrācija

Viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācija notiek saskaņā ar pastāvošajiem likumiem par laulības noslēgšanu. Tie ir Civillikuma pirmās daļas "Ģimenes tiesības" otrā apakšnodaļa "Laulības noslēgšana un izbeigšanās" (32.-83. panti), likuma "Par civilstāvokļa aktiem" 3. nodaļa "Laulību reģistrācija" (13.-21. panti) un Tieslietu ministrijas instrukcijas "Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju Latvijā" III nodaļa "Laulību reģistrācija" (19.-56. panti). Uz viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju neattiecas tie šo pantu nolīgumi, kas ir saistīti ar reliģiskajām iestādēm.

a) Iestādes, kas ir kompetentas reģistrēt partnerattiecības

Pieteikumus reģistrēt partnerattiecības varēs iesniegt tikai Tieslietu ministrijas pakļautībā esošajās pilsētu un pagastu dzimtsarakstu nodaļās. Dzimtsarakstu nodaļas tiks autorizētas un būs atbildīgas par partnerattiecību izsludināšanu pirms to reģistrācijas, sniegto datu pārbaudi un atbilstību partnerattiecību reģistrācijas priekšnoteikumiem, kā arī par pašu partnerattiecību reģistrāciju. Kā jau tika minēts, likumprojekts neparedz partnerattiecību reģistrāciju reliģiskajās iestādēs.

b) Priekšnoteikumi partnerattiecību reģistrācijai

Likums "Par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju" attieksies tikai uz divām viena dzimuma personām. Divas viena dzimuma personas, kas to vēlas un atbilst likumā noteiktajiem

priekšnoteikumiem, un ja nepastāv nekādi tiesiskie šķēršļi, var oficiāli reģistrēt savas partnerattiecības.

Divām viena dzimuma personām, kas vēlas reģistrēt savas partnerattiecības, tiek uzstādīti līdzīgi priekšnoteikumi tiem, kādi pastāv attiecībā uz laulības noslēgšanu.

Reģistrēt partnerattiecības var tikai divas viena dzimuma personas. Šīm personām jābūt vismaz 18 gadu vecām. Izņēmuma gadījumos ar vecāku vai aizbildņu piekrišanu partnerattiecības var reģistrēt arī persona, kas sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, ja partnerattiecības tiek noslēgtas ar pilngadīgu personu. Ja vecāki vai aizbildņi bez svarīga iemesla atsakās dot atļauju, šādu atļauju var dot bāriņtiesa pēc vecāku vai aizbildņu dzīves vietas.

Aizliegta partnerattiecību reģistrācija personām, kuras tiesa atzinusi par rīcībnespējīgām garīgas slimības vai plānprātības dēļ. Partnerattiecību reģistrācija aizliegta starp pirmās pakāpes radniekiem, brāļiem, māsām, pusbrāļiem, pusmāsām. Aizliegta partnerattiecību reģistrācija arī starp adoptētāju un adoptēto, starp aizbildni un aizbilstamo, starp aizgādni un aizgādniecībā esošo. Šis noteikums neattiecas uz gadījumiem, kad adoptācijas, aizbildnības vai aizgādniecības rezultātā nodibinātās tiesiskās attiecības ir izbeigtas.

Partnerattiecības nevar reģistrēt persona, kas jau noslēgusi laulību vai citas reģistrētās partnerattiecības.

Vismaz vienai no personām, kas noslēdz reģistrētās partnerattiecības, jābūt Latvijas pilsonim/pilsoņai vai pastāvīgajam iedzīvotājam/iedzīvotājai.

c) Izsludināšana

Pirms partnerattiecību reģistrācijas notiek izsludināšana. Izsludināšanas mērķis ir dot iespēju visām personām, kurām var būt iebildumi pret partnerattiecību reģistrāciju vai kuru tiesības var tikt aizskartas šīs reģistrācijas rezultātā, iebilst pret partnerattiecību reģistrāciju.

d) Reģistrācijas ceremonija

Viena dzimuma personu partnerattiecības reģistrē svinīgos apstākļos. Reģistrācijas laikā dzimtsarakstu nodaļas pārzinis uzliek amata zīmi. Partnerattiecības reģistrē noteiktajā dienā, klātesot personām, kuras reģistrē partnerattiecības, un diviem pilngadīgiem lieciniekiem. Par partnerattiecību reģistrāciju tūlīt tiek izdarīts ieraksts partnerattiecību reģistrā. Ierakstu paraksta abi reģistrētie partneri, liecinieki un dzimtsarakstu nodaļas pārzinis. Reģistra ierakstu apstiprina ar valsts ģerboņa zīmogu.

Pēc partnerattiecību reģistrācijas reģistrētajiem partneriem tūlīt izsniedz partnerattiecību reģistrācijas apliecību un katrā reģistrētā partnera pasē izdara ierakstu, norādot viņa reģistrētā partnera vārdu, uzvārdu, personas kodu, dzimšanas gadu un partnerattiecību reģistrācijas vietu un laiku, un partnerattiecību reģistrācijas numuru.

5.3.4. Viena dzimuma personu partnerattiecību šķiršana

Partnerattiecību šķiršanā tiks piemēroti likumi, kas regulē laulības šķiršanu. Partnerattiecību šķiršana būs tikai Latvijas tiesas jurisdikcijā.

Reģistrētās partnerattiecības ir šķirtas no dienas, kad tiesas spriedums par partnerattiecību šķiršanu stāties likumīgā spēkā. Tiesa var šķirt reģistrētās partnerattiecības pēc viena vai abu reģistrēto partneru pieteikuma.

Reģistrētais partneris var prasīt reģistrēto partnerattiecību šķiršanu šādos gadījumos:

- ja otrs reģistrētais partneris apdraud viņa dzīvību vai veselību;
- ja viens reģistrētais partneris atstāj otru un ja prombūtne ilgst ne mazāk par vienu gadu;
- ja viens no reģistrētajiem partneriem pēc partnerattiecību reģistrācijas ir saslimis ar ilgstošu, grūti dziedināmu garīgu slimību vai tādu pašu lipīgu slimību;
- ja viens no reģistrētajiem partneriem izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas aptraipa godu, vai arī tik negodīgi vai netikli dzīvo, ka kopdzīves turpināšana nav iespējama;
- ja reģistrētās partnerattiecības ir tiktāl izirušas, ka reģistrēto partneru kopdzīve nav iespējama;
- trīs gadus nepārtraukti ilgstoša reģistrēto partneru šķirta dzīve ir reģistrēto partnerattiecību šķiršanas iemesls;
- reģistrētās partnerattiecības šķiramas arī abiem partneriem par to vienojoties, tomēr ne agrāk par vienu gadu pēc partnerattiecību reģistrācijas.

5.3.5. Viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrācijas tiesiskās sekas

Reģistrēto partnerattiecību tiesiskās sekas ar dažiem izņēmumiem būs līdzīgas sekām, kas rodas reģistrējot laulību. Ar dažiem izņēmumiem likumi, kas attiecas uz laulību un laulātajiem, attieksies arī uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem. Viens no galvenajiem izņēmumiem būs tas, ka reģistrētajiem partneriem nebūs tiesību kopā adoptēt bērnus (Civillikuma 162.-176. pants neattieksies uz reģistrētajiem partneriem). Likumi un normatīvie akti, kas regulē laulāto partneru personiskās tiesības un pienākumus (Civillikuma 84.-88. pants), partneru mantiskās attiecības (Civillikuma 89.-145. pants), tiks attiecināti arī uz reģistrētajiem partneriem. Līdzīgi uz reģistrētajiem partneriem attieksies likumi un normatīvie akti, kas ir saistīti ar mantošanas jautājumiem laulātajiem partneriem (Civillikuma 382.-840. pants), pensiju un sociālo apdrošināšanu, nodokļiem, imigrāciju un pilsonību, dzīvojamās platības īri un reģistrāciju dzīvesvietā, ārstniecību, valsts dienestu, laulāto partneru tiesībām krimināltiesībās, brīvības atņemšanas vietu apmeklēšanu un partneru saraksti šajās vietās. Arī citi likumi un normatīvie akti, kas attiecas uz laulību un laulātajiem partneriem, attieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem. Attiecībā uz sociālo palīdzību reģistrētajiem partneriem būs līdzīgi pienākumi un tiesības kā laulātajiem partneriem. Tas nozīmē, ka, pieņemot lēmumu par sociālās palīdzības vai bezdarbnieka pabalsta piešķiršanu vienam no partneriem, tiks ņemti vērā otra partnera ienākumi.

Partnerattiecību reģistrācijas rezultātā veidosies jauns civilstāvokļa veids - reģistrētās partnerattiecības. Partnerattiecības reģistrējušo pušu ģimenes statuss būs "reģistrētais partneris".

5.3.6. Starptautiskās tiesības

Starptautiskie līgumi, ko noslēdz Latvija, neattieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām. Tie attieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām tikai tad, ka līgumslēdzējas puses par to papildus vienosies. Viena dzimuma personu partnerattiecības, kas ir reģistrētas citās valstīs, automātiski tiks atzītas arī Latvijā.

5.3.7. Likumprojekta teksts

Likums "Par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju"

1.pants.

Divas viena dzimuma personas var reģistrēt savas partnerattiecības.

2.pants.

Partnerattiecību reģistrācija

(1) Partnerattiecību reģistrācija notiek saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikuma pirmās daļas "Ģimenes tiesības" otrās apakšnodaļas "Laulības noslēgšana un izbeigšanās" 32.-58. pantu, likuma "Par civilstāvokļa aktiem" trešās nodaļas "Laulību reģistrācija" 13.-21. pantu un Tieslietu ministrijas instrukcijas "Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju Latvijas Republikā" trešās nodaļas "Laulību reģistrācija" 19.-56. pantu. Uz viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju neattiecas tie šo pantu nolīgumi, kas ir saistīti ar reliģiskajām iestādēm.

(2) Partnerattiecības var tikt reģistrētas, ja abas vai viena no personām ir Latvijas Republikas pilsoņi vai arī bezvalstnieki vai ārvalstnieki, kuriem ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā.

3.pants.

Partnerattiecību reģistrācijas tiesiskās sekas

(1) Reģistrējot partnerattiecības, partneri iegūst tādas pašas tiesības un pienākumus kā laulātie.

(2) Latvijas Republikas likumi un normatīvie akti, kas attiecas uz laulību un laulātajiem, attieksies arī uz reģistrētajām partnerattiecībām un reģistrētajiem partneriem.

(3) Likumi un normatīvie akti, kas regulē kopīgu bērnu adoptēšanu laulātajām personām, neattieksies uz reģistrētajiem partneriem.

(4) Latvijas likumi un normatīvie akti, kas pēc dzimuma nosaka laulāto personu statusu laulībā - vīrs un sieva, neattieksies uz reģistrētajiem partneriem.

(5) Starptautiskie līgumi neattieksies uz reģistrētajām partnerattiecībām. Starptautiskie līgumi uz reģistrētajām partnerattiecībām attieksies tikai gadījumos, ja līgumslēdzējas puses par to vienosies.

(6) Līdzīgas citās valstīs reģistrētās partnerattiecības tiek atzītas Latvijas Republikā.

4.pants.

Partnerattiecību šķiršana

(1) Reģistrētās partnerattiecības tiek izbeigtas vai šķirtas saskaņā ar Civillikuma pirmās daļas "Ģimenes tiesības" otrās apakšnodaļas "Laulības noslēgšana un izbeigšanās" 59.-83. pantu.

(2) Partnerattiecības, kas ir reģistrētas saskaņā ar šo likumu, var šķirt tikai Latvijas tiesa.

Likums Saeimā pieņemts (datums)

Valsts prezidents (vārds, uzvārds)
Rīgā, (datums)

5.4. Komunistiskā un nacistiskā režīmu upuri

Projekta II.nodaļas 2.2.5. apakšnodaļā jau tika aprakstīts, ka padomju okupācijas laikā represētās lesbietes un geji atbilst represētās personas definīcijai saskaņā ar likumu "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem". Tomēr tajā pašā laikā homoseksuālie vīrieši, kas tika sodīti par labprātīgiem dzimumsakariem ar citiem pilngadīgiem vīriešiem, nevar pretendēt uz represēto personu statusu. Tas ir tāpēc, ka, viens no priekšnoteikumiem, lai iegūtu padomju laikā represētās personas statusu ir tāds, ka darbības, par ko persona tika represēta, nevarēja būt aizliegtas Latvijas pirmās neatkarības laikā. Tiek atzīmēts, ka labprātīgi dzimumsakari starp pilngadīgiem vīriešiem pirmās Latvijas Republikas laikā tika krimināli sodīti.

1992. gadā Latvijas parlaments atcēla Kriminālkodeksa 124. panta 1. daļu un tādējādi labprātīgi dzimumsakari starp pilngadīgiem vīriešiem vairs netiek pielīdzināti krimināli sodāmiem noziegumiem. Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums, kas sekoja šā panta atcelšanai, noteica,¹³⁴ ka darbības, kas tika krimināli sodītas saskaņā ar atceltajiem pantiem, netiek uzskatītas par noziedzīgām. Citiem vārdiem sakot, Latvijas valsts atzina, ka šādiem sakariem nekad nevajadzēja būt pielīdzinātiem noziegumam, un cilvēki, kas tika sodīti saskaņā ar atceltajiem pantiem, varētu būt pielīdzināmi represētajām personām. Loģiski secinot, šādu dzimumsakaru kriminalizēšana arī Latvijas pirmās neatkarības laikā ir nosodāma.

Situācija ar represētajiem homoseksuālajiem vīriešiem ir pretrunīga. No vienas puses Latvijas valsts nosoda labprātīgu dzimumsakaru starp pilngadīgiem vīriešiem kriminalizēšanu, bet no otras puses valsts nepieļauj personām, kas tika represētas par šādām darbībām, pretendēt uz represēto personu statusu, jo šīs darbības tika kriminalizētas Latvijas pirmās neatkarības laikā.

Lai panāktu taisnību attiecībā uz padomju laikā represētajiem homoseksuālajiem vīriešiem, nepieciešams grozīt likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 1. pantu (papildinājums izcelts), lai tas skanētu šādi:

"Par noziedzīgiem atzīstami komunistiskais un nacistiskais totalitārais režīms un politiskās represijas, ko šie režīmi vērsa pret Latvijas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem par viņu politisko pārliecību vai politisko darbību, par pretošanos totalitārajiem režīmiem, par reliģiskajiem uzskatiem, par rases vai nacionālo piederību, par piederību pie noteiktas sabiedrības šķiras vai sociālā slāņa, par strādāšanu noteiktā profesijā vai par nodarbošanos, kas nebija pretrunā ar Latvijas Republikas likumiem, izņemot labprātīgus dzimumsakarus pilngadīgu vīriešu starpā, par laulību vai radniecību ar politiski represēto personu, par palīdzību politiski vajātajām vai represētajām personām."

¹³⁴ Skat. 2.1.4. apakšnodaļu.

5.5. Laulības aizlieguma starp viena dzimuma personām apstrīdēšana

Projekta II nodaļas 2.2.9.1. apakšnodaļā jau tika aprakstīts, ka Civillikuma 35.panta 2.daļa aizliedz laulības starp viena dzimuma personām. Projekta II nodaļā tika minēts, kādas diskriminējošas tiesiskās sekas šis aizliegums rada viena dzimuma partneriem. Viens no veidiem, kā izbeigt šādu lesbiešu un geju tiesisko diskrimināciju, ir apstrīdēt Civillikuma 35. panta 2. daļu Satversmes tiesā un izsludināt to par esošu pretrunā ar Satversmi. "Satversmes tiesas likuma"¹³⁵ 16. pants nosaka, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei. Kā zināms, Satversmes 82. un 91. pants nodrošina visiem Latvijas cilvēkiem vienlīdzību likuma un tiesas priekšā. Savukārt Civillikuma 35. panta 2. daļa specifiski nosaka, ka laulību var slēgt tikai pretējā dzimuma personas. Tādējādi šis Civillikuma nolīgums ir pretrunā ar Satversmes 82. un 91. pantu principu, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā. "Satversmes tiesas likuma" 17. pants paredz, ka pieteikumus par likumu neatbilstību Satversmei var iesniegt tikai Valsts prezidents, ne mazāk kā viena trešdaļa Saeimas deputātu, Ministru kabinets vai Augstākās tiesas plēnums. Tādējādi būtu vēlams, lai Valsts Cilvēktiesību birojs uzsāktu pārrunas ar šīm iestādēm par šāda pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesā.

¹³⁵ 1996.gada 5.jūnija likums, "Latvijas Vēstnesis", nr.103, 1996.gads 14. jūnijs.

BIBLIOGRĀFIJA

Grāmatas:

1. Juris Bojārs, "Starptautiskās tiesības", Zvaigzne ABC, Rīga, 1996
2. Eduards Bruno Deksnis, "Eiropas Savienība: mīti un realitāte", Junda, Rīga, 1996
3. Andris Ozoliņš, "Eiropas Kopiena: Latvijas vārti uz Eiropu?", Latvijas Ārpolitikas institūts, Rīga, 1992
4. Inese Ziemele, "Eiropas Padome - Latvijas partneris Eiropas norisēs", Latvijas Ārpolitikas institūts, Rīga, 1996
5. R. Krauze, Z. Gencs, "Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.-840.p.)", Mans īpašums, Rīga, 1997
6. Zigmants Gencs, "Mantojuma kārtošana", Mans īpašums, Rīga, 1996
7. "Cilvēka tiesības. Likumdošanas aktu un informatīvo materiālu krājums", Latvijas Republikas 6. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija, Rīga, 1997
8. A. Niedre, "Komentāri pre atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem", Tiesiskās informācijas centrs, Rīga, 1998
9. Pauls Mincs, Herberts Ehlerss, Pēteris Jakobi, Jānis Lauva, "1933. g. 24. aprīļa Sodū likums ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem", Rīga, 1934.
10. M. Blūma, G. Bušuļevs, "Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri", Rīga, "Liesma", 1965.
11. M. Blūma, A. Reigase, "Latvijas PSR kriminālkodekss un tā attīstība", Pētera Stučkas LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, Rīga, 1972.
12. Jānis Zālītis, "Mīlestības vārdā", Rīga, "Liesma", 1981.
13. J. Dzenītis, A. Niedre, "Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri", Rīga, "Avots", 1982.
14. "Krimināllikums. Prof. D. Habil. iur. U. Krastiņa un Dr. iur. A. Niedres komentāri", Tiesu nama aģentūra, Rīga, 1988.
15. "1903. gada 22. marta Sodū likums. Tulkojums ar paskaidrojumiem un ar motīviem par Latvijas valdības laikā izdotajiem grozījumiem", Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā, Rīga, 1932.
16. " Уголовное уложение 22 марта 1903 года. По изданиям Н.С. Таганцева под редакцией члена консультации при Министерствѣ юстиці П. Н. Якобі, Рига, 1922 г., Книгоиздательство «Лета».
17. "Latvijas darba likumu kodeksa komentāri", Firma "AFS", Rīga, 1996
18. Ināra Bite, "Pensiju likums ar komentāriem", "Nordik", Rīga, 1998
19. T.C.Hartley, "The Foundation of European Community Law", Clarendon Press, Oxford, 1994

20. Bernard Rudden, Derrick Wyatt, "Basic Community Laws", Clarendon Press, Oxford, 1996
21. Ian Brownlie, "Basic Documents in International Law", Clarendon Press, Oxford, 1995
22. Eric Heinze, "Sexual Orientation: A Human Right", Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht / Boston / London, 1995
23. Kees Waaldijk, Andrew Clapham, "Homosexuality: A European Community Issue", Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht / Boston / London, 1993
24. Robert Wintemute, "Sexual Orientation and Human Rights. The United States Constitution, the European Convention, and the Canadian Charter", Clarendon Press, Oxford, 1997
25. William B. Rubenstein, "Lesbians, Gay Men, and the Law", The New Press, New York, 1993
26. Donalds J. West, Richard Green, "Sociolegal Control of Homosexuality. A Multi-National Comparison", Plenum Press, New York / London, 1997
27. D.J. Harris, M.O.Boyle, C. Warbrick, "Law of the European Convention on Human Rights", Butterworths, London / Dublin / Edinburgh, 1995
28. Francis G. Jacobs, Robin C.A. White, "The European Convention on Human Rights", Clarendon Press, Oxford, 1996
29. Lammy Betten, Nicholas Grief, "EU Law and Human Rights", Longman, London, 1998
30. Peter Tatchell, "Europe in the Pink. Lesbian & Gay in the New Europe", Gay Men Press, London, 1992
31. Masha Gessen, "The Rights of Lesbians and Gay Men in the Russian Federation. An International Gay and Lesbian Human Rights Commission Report", IGLHRC, San Francisco, 1994
32. "Breaking the Silence. Human Rights Violations Based on Sexual Orientation", Amnesty International United Kingdom, London, 1997
33. Paul Crane "Gays and the Law", Pluto Press, London, 1982
34. Caroline Gooding, "Trouble with the Law?", Gay Men Press, London, 1992
35. "Sexuality and the State", Liberty, London, 1994
36. Mark Watson, "United Kingdom Immigration Law and Rules as they affect same sex couples", Stonewall, London, 1997
37. Tamara K. Hervey, David O'Keeffe, "Sex Equality Law in the European Union", John Wiley & Sons, 1996, nodała Virginia Harris, "Using EC Law to Challenge Sexual Orientation Discrimination at Work", 267. lpp.
38. McCrudden, Chamber, "Individual Rights and the Law in Britain", Clarendon Press, Oxford, 1994, nodała Robert Wintemute "Sexual Orientation Discrimination", 491. lpp.
39. Marilyn J. Davidson, Jill Earnshaw, "Vulnerable Workers: Psychological and Legal Issues", John Wiley & Sons, nodała Celia Kitinger, "Lesbians and Gay Men in the Workplace: Psychological issues", 223. lpp.

40. John Boswell, "Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality", The University of Chicago Press, Chocago & London, 1980.

Raksti

1. Aivars Fogelis, "Cilvēktiesību problēmas Latvijā", *Cilvēktiesību Žurnāls* Nr. 3, 1996, 21. lpp.
2. Valdis Cielava, "Pamattiesības - Satversmē vēl tukša vieta", *Cilvēktiesību Žurnāls* Nr. 3, 1996, 33. lpp.
3. Egils Levits, "Tiesību normu interpretācija un Satversmes 1. panta *demokrātijas* jēdziens", *Cilvēktiesību Žurnāls* Nr. 4, 1997, 54. lpp.
4. Egils Levits, "Cilvēktiesību normas un to juridiskais rangs Latvijas tiesību sistēmā", *Cilvēktiesību žurnāls* Nr.6, 1997, 32. lpp
5. J. Lazdiņš, "Nacistiskās Vācijas okupācijas periods Latvijas tiesībās (1941-1945)", grāmatā "Tiesību spogulis I", Biznesa Augstskola "Turība", Rīga, 1999.
6. Laurence R. Helfer, Alice M. Miller, "Sexual Orientation and Human Rights: Towards a United States and Transnational Jurisprudence", *Harvard Human Rights Journal* Nr 9, 1996, 61. lpp.
7. Sarah Joseph, "Gay Rights Under the ICCPR - Commentary on *Toonen v Australia*", *University of Tasmania Law Review*, 1994, 392. lpp.
8. Brenda Sue Thomson, "The New International Jurisprudence On The Rights To Privacy : A Head-On Collision With *Bowers v Hardwick*", *Albany Law Review* Nr. 58, 1995, 725. lpp.
9. Laurence R. Helfer, "Finding A Consensus On Equality: The Homosexual Age Of Consent And The European Convention On Human Rights", *New York University Law Review* Nr. 65, 1990, 1044. lpp.
10. Laurence R. Helfer, "Lesbian and Gay Rights as Human Rights: Strategies for a United Europe", *Virginia Journal of International Law* Nr. 32, 1991, 157. lpp
11. Philip Girard, "The Protection of the Rights of Homosexuals Under the International Law of Human Rights : European Perspectives", *Canadian Human Rights Yearbook* Nr. 3, 1986, 3. lpp.
12. Kees Waaldijk, "Free Movement of Same-Sex Partners", *Maastricht Journal of European and Comparative Law* Nr. 3(3), 1996, 271. lpp.
13. James D. Wilets, "International Human Rights Law and Sexual Orientation", *Hastings International and Comparative Law Review* Nr. 18, 1994, 1. lpp.
14. Douglas Sanders, "Getting Lesbian and Gay Issues on the International Human Rights Agenda", *Human Rights Quarterly* Nr. 18, 1996, 67. lpp.
15. Morten P. Broberg, "The registered partnership for same-sex couples in Denmark", *Child and Family Law Quarterly* Nr. 8(2), 1996, 149. lpp.
16. Linda Nielsen, "Family Rights and the "Registered Partnership" in Denmark", *International Journal of Law and the Family* Nr. 4, 1990, 297. lpp.
17. Marianne Hjogaar Pedersen, "Denmark: Homosexul Marriages and New Rules Regarding Separation and Divorce", *Journal of Family Law* Nr. 30, 1991, 289. lpp.
18. Linda Nielsen, "Denmark: New Rules Regarding Marriage Contracts and Reform

Considerations Concerning Children", Journal of Family Law Nr. 31, 1992, 309. lpp.

19. Martin D. Dupuis, "The Impact of Culture, Society, and History on the Legal Process: An Analysis of the Legal Status of Same-Sex Relationships in the United States and Denmark", International Journal of Law and the Family Nr. 9, 1995, 86. lpp.

20. Deborah M. Henson, "A Comparative Analysis of Same-Sex Partnership Protection: Recommendations for American Reform", International Journal of Law and the Family Nr. 7, 1993, 282. lpp.

21. "Hungarian Constitutional Court Considers Treatment of Same-Sex Relationships", Interights Bulletin Nr. (94), 1994, 112. lpp.

22. Mark Pawlowski, "Cohabitation contracts - are they legal?", New Law Journal, 1996, jūlijs, 1125. lpp.

23. Frances Russel, "Sexual orientation discrimination and Europe", New Law Journal, 1996, marts, 374. lpp.

24. Andrew Koppelman, "Why Discrimination Against Lesbians and Gay Men is Sex Discrimination", New York University Law Review Nr. 2, 1994, 197. lpp.

25. Bent Hansen, Henning Jorgensen, "The law providing for partnership for gay men and lesbians in Denmark", LBL, Copenhagen, 1991

26. Michael Elmer, Marianne Lund Larsen, "Explanatory article on the legal consequences etc., of the Danish Law on Registered Partnership", translation from the journal "Juristen" Nr.3, 1990

27. Mikkel Emborg, "The Danish Law on Registered Partnership"

28. Doug Sanders, "The New Canadian Family Law. Equality and Same-Sex Couples", "Lavander Law"konferences referāts, 1997

29. Lise Heide-Jorgensen, "An Expansion of Fundamental Rights or an Erosion of Traditional Values? A Review Essay", Maastricht Journal of European and Comparative Law, Nr. 3.(2.), 1996, 184. lpp.

Pētījumā tika izmantoti arī šādi lesbiešu un geju izdevumi:

Lielbritānijas žurnāls "Gay Times"

Lielbritānijas lesbiešu un geju tiesību grupas izdevums "Stonewall"

Eiropas Savienības institūcijās strādājošo lesbiešu un geju grupas "Egalite" biļetens

Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas biļetens "ILGA Bulletin"

Dānijas nacionālas lesbiešu un geju organizācijas LBL biļetens "Euro-letter"

Par informācijas avotu tika izmantots arī *Internet* tīkls.